

Univerzita Karlova
Filozofická fakulta
Ústav světových dějin
Historie – Obecné dějiny

Disertační práce

Mgr. Ondřej Crhák

Postoj Československa k válce ve Vietnamu v kontextu politiky Sovětského svazu a ostatních zemí Východního bloku, 1956-1975.

Czechoslovak attitude towards the Vietnam war in the context of the policy of USSR and other Eastern Bloc countries, 1956-1975.

Vedoucí práce prof. PhDr. Václav Horčíčka Ph.D.

2025

Prohlašuji, že jsem disertační práci napsal samostatně s využitím pouze uvedených a řádně citovaných pramenů a literatury a že práce nebyla využita v rámci jiného vysokoškolského studia či k získání jiného nebo stejného titulu.

V Praze dne 31. 3. 2025

Mgr. Ondřej Crhák

Poděkování

Na tomto místě bych chtěl poděkovat prof. Václavu Horčíčkovi za přijetí vedení této práce již v pokročilé fázi studia a za odborné a inspirativní dovedení celé disertace do konce. Díky patří také všem kolegyním a kolegům v archivech a knihovnách, bez nichž by vznik této práce vůbec nebyl možný. Rád bych také poděkoval všem svým blízkým, kteří mě po celou dobu studia podporovali a díky kterým jsem vždy věděl, že v tom nejsem sám. Zvláštní dík patří mým rodičům a přítelkyni Kláře.

Abstrakt

Vietnamská válka nebyla pouze bojem Hanoje za sjednocení země, ale také arénou mocenských střetů. Nešlo však jen o soupeření Sovětského svazu a Spojených států. Moskva do konfliktu vstoupila ve snaze čelit narůstajícímu čínskému vlivu v regionu, který se po vypuknutí čínsko-sovětské roztržky jevil jako hlavní nebezpečí. Sověti se snažili etablovat svůj vliv v severním Vietnamu skrze materiální podporu. Moskva v konfliktu hrála dvojí roli – na jedné straně dodávala Hanoji zbraně a na straně druhé se jí snažila přimět k diplomatickému řešení války. Po boku SSSR se do pomoci severnímu Vietnamu zapojily ale i další socialistické státy. Polsko a Maďarsko se mimo jiné podílely na diplomatických snahách s cílem přesvědčit Hanoj k jednání s Washingtonem, zatímco východní Německo se stalo spolutvůrcem bezpečnostního aparátu severního Vietnamu. Tyto státy také poskytovaly značnou materiální podporu. Práce se v tomto kontextu zaměřuje na analýzu československé zahraniční politiky a na otázku, zda v postupu Prahy vůči Vietnamu existovaly známky na Moskvě nezávislého postoje. Vychází totiž ze zjištění, že Československo mělo v jiných částech třetího světa větší autonomii, než se na první pohled může zdát. Tato práce má za cíl ověřit zmíněnou tezi s ohledem na čs. politiku během Vietnamské války. V návaznosti na bádání v českých archivech se tento přístup však nepodařilo potvrdit. Stejně jako ostatní země východního bloku působilo Československo čistě v mantinelech sovětské politiky. Důvodem, proč menší země socialistického tábora nevyvíjely žádnou větší samostatnou aktivitu bylo zřejmě to, že Vietnam pro Moskvu představoval příliš významný problém na to, aby do něj ve větší míře vpustila jiné aktéry. Na druhé straně hrála roli také motivace jednotlivých zemí, které si skrze zachování sovětské linie mohly v Moskvě vydobýt určité výhody.

Klíčová slova

Vietnamská válka, Indočína, Vietnam, Vietnamská demokratická republika, Vietnamská republika, SSSR, Sovětský svaz, Československo, ČSSR, studená válka, čínsko-sovětská roztržka, Čínská lidová republika, východní blok, socialismus

Abstract

The Vietnam War was not only a struggle of Hanoi for national reunification but also an arena of power struggles. However, it was not just a rivalry between the Soviet Union and the United States. Moscow entered the conflict in an effort to counter the growing Chinese influence in the region, which, following the Sino-Soviet split, was perceived as the primary threat. The Soviets sought to strengthen their influence in North Vietnam through material support. Moscow played a dual role in the conflict—on one hand, it supplied weapons to Hanoi, and on the other, it tried to push for a diplomatic resolution to the war. Alongside the USSR, other socialist states also assisted North Vietnam. Poland and Hungary, for instance, were involved in diplomatic efforts to persuade Hanoi to negotiate with Washington, while East Germany played a key role in shaping North Vietnam's security apparatus. These states also provided significant material support. This study focuses on analyzing Czechoslovak foreign policy in this context and examines whether Prague's approach to Vietnam showed signs of an independent stance on Moscow. It is based on findings suggesting that Czechoslovakia had greater autonomy in other parts of the Third World than it might initially seem. The aim of this research is to verify this claim with regard to Czechoslovak policy during the Vietnam War. However, based on research in Czech archives, this hypothesis could not be confirmed. Czechoslovakia operated strictly within the framework of Soviet policy, just like other Eastern Bloc countries. The reason why smaller socialist states did not pursue more independent initiatives was likely that Vietnam was too significant an issue for Moscow to allow greater involvement of other actors. At the same time, the motivation of individual countries played a role, as aligning with Soviet policy could secure certain advantages in Moscow.

Keywords

Vietnam War, Indochina, Vietnam, Democratic Republic of Vietnam, Republic of Vietnam, USSR, Soviet Union, Czechoslovakia, ČSSR, Cold War, Sino-Soviet split, People's Republic of China, Eastern Bloc, socialism

Seznam použitých zkratk

ABS – Archiv bezpečnostních složek

AMZV – Archiv Ministerstva zahraničních věcí

CIA – Central Intelligence Agency

ČLR – Čínská lidově demokratická republika

ČLOA – Čínská lidová osvobozenecá armáda

ČSLA – Československá lidová armáda

ČSR – Československá republika

ČSSR – Československá socialistická republika

GRU – Glavnoje razvedyvatělnoje upravlenije (Hlavní správa rozvědky Generálního štábu)

KSČ – Komunistická strana Československa

KGB – Komitět gosudarstvennoj bezopasnosti (Výbor státní bezpečnosti)

KLDR – Korejská lidově demokratická republika

Kominforma – Informační byro komunistických a dělnických stran

KSSS – Komunistická stran Sovětského svazu

MAAG – Military Assistance Advisory Group

MACV – U.S. Military Assistance Command, Vietnam

MI6 – Military Intelligence, Section 6

MLR – Maďarská lidová republika

MNO – Ministerstvo národní obrany

MSZMP – Magyar Szocialista Munkáspárt (Maďarská socialistická dělnická strana)

MZV – Ministerstvo zahraničních věcí

NA ČR – Národní archiv České republiky

NDR – Německá demokratická republika

NFO – Národní fronta osvobození Jižního Vietnamu

OPLAN-34A – Operational Plan 34A

OSN – Organizace spojených národů

OSS – Office of Strategic Services

PLR – Polská lidová republika

PSDS – Polská sjednocená dělnická strana

RSR – Rumunská socialistická republika

RVHP – Rada vzájemné hospodářské pomoci

SED – Sozialistische Einheitspartei Deutschlands (Jednotná socialistická strana Německa)

SSSR – Svaz sovětských socialistických republik

SRN – Spolková republika Německo

Stasi – Ministerium für Staatssicherheit (Ministerstvo státní bezpečnosti)

StB – Státní bezpečnost

Svazarm – Svaz pro spolupráci s armádou

USA – United States of America

VDR – Vietnamská demokratická republika

VHA – Vojenský historický archiv Praha

VLA – Vietnamská lidová armáda

VSP – Vietnamská strana práce

Obsah

Seznam použitých zkratk	6
1. Úvod	10
1. 1. Metodologická a teoretická východiska	10
1. 2. Chronologické vymezení tématu	13
1. 3. Hlavní teze a badatelské otázky	14
1. 4. Struktura práce	15
1. 5. Archivní materiály	16
1. 6. Literatura	18
1. 7. Jazyková poznámka	22
2. Historie Vietnamské války	23
2. 1. Druhá světová válka a předpoklady dalšího konfliktu	23
2. 2. V předvečer války (1945–1946)	26
2. 3. Francouzská válka (1946–1954)	29
2. 4. Dohoda v Ženevě	32
2. 5. Podivný mír (1955–1959)	35
2. 6. Od radikalizace k nové eskalaci (1958–1961)	38
2. 7. Neutralizace Laosu a Vietnam (1960–1963)	40
2. 8. Cesta k otevřené válce (1961–1963)	42
2. 9. Eskalace (1964–1967)	45
2. 10. Zlomové roky (1968–1969)	48
2. 11. Vietnamizace války (1970–1973)	50
2. 12. Cesta ke sjednocení Vietnamu (1973–1975)	53
3. Hanoj mezi Moskvou a Pekingem	55
3.1. Od nezájmu po mírovou konferenci (1945–1954)	55
3. 2. Politika mírové koexistence a vzájemná spolupráce (1955–1959)	60
3. 3. Vietnam ve stínu čínsko-sovětské roztržky (1959–1963)	67
3. 4. První roky sovětské participace (1964–1965)	78
3. 5. Posilování sovětského vlivu v období eskalace (1966–1968)	89
3. 6. Pomyslná změna aliancí (1968–1969)	94
3. 7. Soupeření až do konce (1970–1975)	96
4. Země východního bloku a Vietnamská válka	100
4. 1. Obecný rámec přístupu zemí socialistického tábora	100

4. 3. Diplomatické snahy Maďarské lidové republiky	106
4. 4. Snahy Polské lidové republiky o nastolení míru	111
4. 5. NDR jako spolustrůjce bezpečnosti severního Vietnamu	119
4. 6. Rebelující Bukurešť a Vietnam	124
5. Československo a Vietnamská válka.....	127
5. 1. Československo a nově dekolonizovaný svět	127
5. 2. Počáteční období československo-vietnamských vztahů.....	129
5. 3. Spolupráce ve stínu čínsko-sovětské roztržky	137
5. 4. Československá politika ve Vietnamu ve válečných letech	144
5. 5. Problematika československé válečné pomoci	152
5. 6. Československo a VDR v předvečer míru	159
5. 7. Role československých tajných služeb	163
5. 8. Vztahy Československa a NFO	166
6. Závěr.....	170
Prameny a literatura	181
Archivní materiály.....	181
Monografie	193
Odborné studie, články a kapitoly v kolektivních monografiích	197
Absolventské práce	204

1. Úvod

Vietnamská válka je v obecném povědomí spojena hlavně se Spojenými státy jakožto jedna z epizod studené války. Spojení dalších zemí s tímto konfliktem je často omezováno na angažmá Číny nebo Sovětského svazu. Válka, jejíž vojenské akce se sice odehrávaly v oblasti jihovýchodní Asie, však měla svoje dopady na světové úrovni. Ty jsou často spojovány hlavně s vlivem na americké veřejné mínění a protesty v Evropě. Vietnamský konflikt do sebe však postupně vtáhl další menší země, jež se v něm následně angažovaly různými způsoby. Spojené státy do konfliktu zapojily řadu svých spojenců jako Jižní Koreu a Austrálii. Na druhé straně ani severní Vietnam nechtěl svůj boj za sjednocení země vést sám. Sovětský svaz a Čína byly hlavními spojenci Hanoje, avšak kromě nich se do této skupiny řadili všechny další státy socialistického tábora.

Válka ve Vietnamu se stala nejen kolbištěm, na kterém chtěla Hanoj dokončit své snahy o vytvoření jednotného Vietnamu pod svojí vládou, ale také místem střetávání mocenských vlivů. Do sovětského angažmá v konfliktu výrazně promluvila čínsko-sovětská roztržka, která pro Moskvu představovala vůbec hlavní motivaci pro zapojení se do války. Fakt sovětské pomoci je obecně známým, avšak jeho pozadí a další činnost Moskvy upadají často do stínu studenoválečného chápání této války. Vietnam je laickou veřejností mnohdy chápán jako místo zástupného konfliktu mezi východem a západem, což bylo historiografií v posledních dekádách vyvráceno. Poznatky postavené na archivním bádání ukazují dvojí roli Sovětského svazu, který na jednu stranu stál neochvějně za svým vietnamským spojencem a na straně druhé vyvíjel nemalé úsilí, aby byl konflikt vyřešen diplomatickou cestou.

Vedle Sovětského svazu se do pomoci severnímu Vietnamu zapojily také evropské socialistické státy. Každá z těchto zemí se v tomto konfliktu snažila přispět podle svých schopností a možností. Díky pracím historiček a historiků z posledních let máme povědomí o diplomatických snahách Polska a Maďarska, které vznikly v koordinaci s Moskvou ve snaze dotlačit Hanoj k jednání se Spojenými státy. Stejně tak byla světu odhalena role Východního Německa, které se v 60. letech stalo spolustrůjcem bezpečnostního aparátu Vietnamské demokratické republiky. Zůstává tedy odhalit roli Československa v tomto konfliktu.

1. 1. Metodologická a teoretická východiska

Disertační práce je ovlivněna několika přístupy, které jsou spojené zejména s tzv. *New Cold War History*. Nové dějiny studené války se zakládají převážně na využívání nově otevřených archivů v zemích bývalého východního bloku. Tyto dokumenty umožňují následně na

interpretaci dějinných událostí aplikovat nové přístupy narušující dosavadní studenoválečné vnímání této epochy. Nové materiály nejen, že nabízejí bádání v oblasti činnosti zemí východního bloku, ale také vedly ke spojení přístupů z klasických politických, sociálních nebo globálních dějin. Využívání těchto metod tak otevřelo cestu novým tématům z mezinárodní politiky, ale také výzkum přenosu idejí a dalších témat založených na transnacionálních přístupech.

V oblasti politických dějin je jedním z nových přístupů koncept „malých hráčů“. Ten se k menším státům východního bloku již nestaví pouze jako k satelitům, které jsou řízeny Moskvou a postrádají jakoukoliv míru nezávislosti. Tezi, která se v zásadě definuje tento přístup, výborně shrnuje ve svém článku „*New bottles of wine*“ historik Tony Smith. Ten se sice zaměřuje výhradně na příklad Albánské lidové republiky, ale zároveň otevírá otázku využití východoevropských archivů nejen pro odhalování pozadí sovětské politiky, ale právě pro zkoumání potencionálně nezávislé činnosti menších států socialistického tábora. Smith se pokouší pro tento jev zavést pojem „*pericentrismus*“, jehož definice v zásadě rozbíjí bipolární dělení studenoválečného světa na více menších center, která v různé míře prováděla svoji vlastní politiku. Tato menší centra pak Smith chápe jako již zmíněné menší hráče, které v angličtině označuje jako „*junior actors*“.¹

Tento přístup se postupně stal silně rozšířeným v rámci historiografie věnující se studené válce ve třetím světě. Obecně lze konstatovat, že nejvíce probádaným regionem je z tohoto pohledu Afrika. Historici a historičky se však neomezují jen na roli evropských socialistických zemí v tomto kontextu. Příkladem může být italský historik Piero Gleijeses, který takto pracuje s výzkumem kubánské činnosti právě na africkém kontinentu.² Existují ale i zahraniční studie, které zmiňovaný koncept aplikují na státy Východního bloku. Například Gareth Winrow takto odhaluje zahraniční politiku Německé demokratické republiky.³ Přístup menších hráčů se však nemusí omezovat pouze na jejich činnost v oblasti globálního jihu. Historička Hope Harrison pak takto vysvětluje stavbu Berlínské zdi jako produkt samostatné východoněmecké politiky.⁴ Nicméně žádný z těchto zmíněných autorů termínu „*pericentrismus*“ nevyužívá.

¹ SMITH, Tony, *New Bottles for New Wine: A Pericentric Framework for the Study of the Cold War*, In: *Diplomatic History*, Vol. 24, No. 4, 2000, s. 567–591.

² GLEIJESES, Piero, *Conflicting Missions: Havana, Washington, and Africa, 1959–1976*. Chapel Hill: University of North Carolina Press, 2002.

³ WINROW, Gareth M. *The Foreign Policy of the GDR in Africa*. Cambridge: Cambridge University Press, 1990.

⁴ HARRISON, Hope. *Driving the Soviets up the Wall: Soviet-East German Relations, 1953–1961*, Princeton, N.J.: Princeton University Press, 2003.

V českém prostředí lze v tomto kontextu zmínit starší práce Petra Zídka a Karla Siebera věnující se Blízkému východu a Africe.⁵ Jejich práce jsou však míněny jako přehled československé zahraniční politiky a byť svým obsahem tezí o autonomní politice Prahy vůči třetímu světu potvrzují, nepracují s ní jako se základní premisou. V návaznosti na práci Petra Zídka je nutno uvést také práci amerického historika Phila Muehlenbecka, která cílí na československou politiku vůči Africe a už s touto tezí pracuje.⁶ Nicméně problémem je, že Muehlenbeck kopíruje Zídkovu práci a jedinou přidanou hodnotou je uvození tématu výše zmíněným kontextem.⁷ Další velkou prací zabývající se československou politikou s odkazem na tento přístup je kniha historičky Natalie Telepnevy zaměřující se na sovětskou politiku v souvislosti s kolapsem portugalského koloniálního impéria, přičemž autorka akcentuje rovněž československou roli.⁸ V tomto směru na Filozofické fakultě působí *Cold War Research Group*, jejíž členové se zabývají právě vztahem Československa vůči zemím třetího světa.⁹ S aktivní rolí menších států je také spojena problematika vlivu jejich činnosti na celkové dění studené války. Tuto premisu akcentuje například Odd Arne Westad ve své knize *Global Cold War*, která je v tomto kontextu zaměřená právě na dění ve třetím světě. V tomto smyslu se jedná o jednu z nejvýraznějších publikací.¹⁰

Vzhledem k tomu, že současný stav bádání v tématu Československa a jeho aktivit v jihovýchodní Asii v době Vietnamské války je v podstatě nulový, musí se práce nejprve vypořádat s tématem vzájemných vztahů Československa a Vietnamu. Za tímto účelem postupuje práce v zásadě v intencích tzv. *International History*. Tento koncept je v podstatě dalším rozpracováním tradičních diplomatických dějin, které dominovaly historiografii ještě dlouho po druhé světové válce až do nástupu sociálních dějin¹¹. Zatímco diplomatická historie

⁵ ZÍDEK, Petr a SIEBER, Karel. *Československo a subsaharská Afrika v letech 1948–1989*. Praha: Ústav mezinárodních vztahů, 2007; ZÍDEK, Petr. *Československo a francouzská Afrika 1948–68*. Praha: Libri, 2006; ZÍDEK, Petr a SIEBER, Karel. *Československo a Blízký východ v letech 1948–1989*. Praha: Ústav mezinárodních vztahů, 2009.

⁶ MUEHLENBECK, Philip E. *Czechoslovakia in Africa, 1945–1968*. Basingstoke: New York, 2016.

⁷ Problémem okopírování Zídkovy práce ze strany Muehlenbecka se obšírně zabýval také Mikuláš Pešta. PEŠTA, Mikuláš. On Asymmetries of Scholarship and the Subalternity of Scholars from East-Central Europe / The Case of Philip Muehlenbeck's Czechoslovakia in Africa. In: *Czech Journal of Contemporary History*, Vol. 31, No.3, s. 787–794.

⁸ TELEPNEVA, Natalia. *Cold War liberation: the Soviet Union and the collapse of the Portuguese empire in Africa, 1961–1975*. Chapel Hill: University of North Carolina Press, 2022.

⁹ Například členové této výzkumné skupiny v rámci tematického čísla časopisu Paměť a dějiny vydala shrnující článek k celé problematice. KOURA, Jan a PEŠTA, Mikuláš. Československo a studená válka v Africe: přístupy, interpretace a roviny zkoumán. In: *Paměť a dějiny*, 2020, roč. XIV, č. 3, s. 3–13.

¹⁰ WESTAD, Odd Arne. *The Global Cold War*. Cambridge: Cambridge University Press, 2011.

¹¹ Podrobněji viz IGGERS, Georg G. *Dějepisectví ve 20. století: od vědecké objektivnosti k postmoderní výzvě*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2002.

je ve své podstatě limitovaná na vzájemné bilaterální vztahy mezi státy,¹² *International History* se nevěnuje vztahu dvou aktérů v tomto omezeném smyslu, ale zahrnuje do svého bádání také vliv hospodářských otázek, ideologie, vnitřní politiky a situaci uvnitř vládnoucí strany. Z hlediska Československa je reflexe těchto jevů naprosto zásadní pro pochopení utváření zahraniční politiky nejen vůči Vietnamu, ale vůči státům tzv. třetího světa celkově.¹³

Práce je také částečně ovlivněna metodikou globálních dějin. Tento přístup se zaměřuje na badatelské problémy, které přesahují hranice národních států. Může se jednat o fenomény terorismu, migrace, problematiku životního prostředí, kulturních a ideových transferů nebo třeba o válečný konflikt. Ve své podstatě zde mluvíme o konceptu, který upozaďuje dosavadní bádání v mezích tzv. národních dějin. V případě vietnamské války navíc lze mluvit o fenoménu její „globalizace“, proto je pro tuto práci stěžejní právě přístup globálních dějin. Sebastian Conrad rozděluje bádání v rámci tohoto konceptu do tří paradigmat, která ukazují, jak vlastně onen přívlastek „globální“ chápat. První vidí globální dějiny jako historii všeho, co se celosvětově událo. Jinými slovy, vše, co se stane na planetě Zemi, je nedílnou součástí globálních dějin. Druhé paradigma užívá jako výchozí bod výměnu a kontakty. Zde se pracuje s tím, že žádná civilizace, národ nebo společnost neexistuje v izolaci. Třetí model pak chápe globální dějiny jakožto historii zakládající se na konceptu integrace.¹⁴ Ačkoli předkládaná práce nemá za cíl prezentovat své závěry jakožto globální dějiny Vietnamské války, považuje autor za nutné zmínit, že je tímto konceptem ovlivněn, a že se tedy částečně odráží v některých výsledných tezích práce.

1. 2. Chronologické vymezení tématu

Stejně jako řada dalších konfliktů i válka ve Vietnamu otevírá otázku vlastního chronologického vymezení. Uchopení konfliktu z hlediska času vždy vychází z určité perspektivy. V euroatlantickém prostoru přirozeně dominuje přístup nastavený americkou politikou a následně aplikovaný zdejší historiografií. V tomto vidění je válka ve Vietnamu rozdělena na dva konflikty, které na sobě působí nezávisle. Americkému angažmá tedy předcházela Indočínská válka (1946–1954), která je chápána jako snaha Francie udržet si své koloniální panství. Následný konflikt za účasti Spojených států je pak označován jako Vietnamská válka (1964–1975). Nicméně v posledních dekadách se toto uchopení v anglosaské historiografii

¹² MATUSUMOTO, Saho Diplomatic History. in Kelly Boyd,(ed.). *The Encyclopedia of Historians and Historical Writing*, 1999, s. 314.

¹³ Patrick Finney kromě definice *International History* poukazuje i na to, že tento pojem je mnohdy často skryt za tradičním označením diplomatických dějin. FINNEY, Patrick, *Palgrave Advances in International History*, Basingstoke 2005, s. 1–2.

¹⁴ CONRAD, Sebastian. *What is global history?* Princeton: Princeton University Press 2016, s. 6–10.

mění. Díky vzniku nových prací se začátek války datuje od roku 1946 nebo od poloviny 50. let.¹⁵ Období mezi oběma zmíněnými fázemi války se tedy začalo pomalu stírat. Doba mezi podepsáním Ženevských dohod v roce 1954 a eskalací konfliktu v roce 1964 nepřestavovala totiž mírové období. Prakticky ihned započaly střety mezi režimem Vietnamské republiky a zbytky Viet Minhu, do kterých byly postupně vtahovány Spojené státy. Přítomnost amerických poradců na jihu Vietnamu datující se od roku 1955 je pak dalším z používaných dat pro počátek války.¹⁶

Vietnamská perspektiva představuje ještě složitější pohled. S ohledem na dlouhotrvající činnost komunistické strany a Ho Či Mina samotného se nabízí řada dat, která by mohla být chápána jako začátek války. Stejně jako v případě západní historiografie lze ve vietnamských zdrojích narazit na rok 1955, avšak většina zde citovaných prací pracuje minimálně s přesahem do 50. let. S ohledem na provázání jednotlivých událostí se v přehledových publikacích odkazuje spíše na konec druhé světové války, jako na počáteční bod nejdelšího konfliktu 20. století. Z tohoto důvodu pracuje s rozmezím let 1945–1975 také tato práce. Cílem tohoto rozsahu je čtenáři nabídnout kompletní přehled událostí, do kterých je pak možno zasadit hlavní problematiku práce.

Z pohledu zapojení zemí východního bloku je v obecné rovině vždy představen vývoj jejich vztahů se severním Vietnam od počátku 50. let. Nicméně z pohledu otázky jejich zapojení do vietnamského konfliktu jsou hlavní především roky 1965–1969. Po začátku 70. let je ve všech rovinách patrná zejména sovětská dominance, a činnost ostatních socialistických států je tudíž zaměřena hlavně na materiální a finanční pomoc, případně na veřejnou podporu čistě v intencích sovětské politiky. V rámci kapitoly věnující se menším státům východního bloku je proto kladen důraz hlavně na zmíněné období v 60. letech.

1. 3. Hlavní teze a badatelské otázky

Na základě výše uvedených východisek se tedy práce zakládá primárně na tezi chápající československou zahraniční politiku vůči zemím třetího světa jakožto činnost, která byla na Moskvě značně autonomní. V tomto smyslu otevírá práce základní otázku, zda se Československo těšilo obdobné míře nezávislosti ve Vietnamu jako v případě Afriky a jiných regionů. V této souvislosti se práce ptá, zda prováděla Praha v oblasti Vietnamu nějakou autonomní politiku a případně jakou mohla mít motivaci v aplikaci přístupu, který byl rozdílný

¹⁵ TØNNESSON, Stein. *Vietnam 1946: How the War Began*. Berkeley: University of Colifornia Press, 2010, s. 3.

¹⁶ BLACK, Jeremy. *The Cold War: a Military History*. London: Bloomsbury, 2015, s. 112.

od Sovětského svazu. V této souvislosti si práce klade dílčí otázky zaměřené na to, jak se případná autonomie projevila a v jakém kontextu. Pokud by se ukázalo, že se tuto tezi nedaří potvrdit, je na místě ptát se, proč Československo zůstalo v limitech sovětské politiky. Práce se zaměřuje převážně na linii rozhodování československého vedení, protože je zde kladen důraz na mezinárodní vztahy v politické, ekonomické a vojenské rovině.

Z pohledu kontextu v podobě dalších zemí východního bloku se práce soustředí primárně na Polsko, Maďarsko a NDR. Výběr zemí je určen právě jejich činnostmi, která se nějakým způsobem odlišovala od zbytku bloku. V tomto rámci je pouze okrajově zmíněno Rumunsko, protože představuje poměrně specifický případ, který by svým obsahem mohl vytvořit samostatnou práci. Ona specifická Bukurešti ležela zejména v její snaze o nezávislou politiku, skrze kterou se dostala do odlišné pozice od ostatních států východního bloku, ať to byly vztahy se Spojenými státy nebo mírně pročínské postavení v rámci čínsko-sovětské roztržky. Stejně tak je z přehledu vynecháno Bulharsko, k jehož vietnamské politice neexistují dostatečné zdroje. Sofie navíc v jihovýchodní Asii patřila spíše k těm méně aktivním hráčům. V souvislosti se zapojením zmíněných států východního bloku se práce ptá obecně po tom, jak přistupovaly k Vietnamské válce a jaká byla jejich motivace uplatňovat odlišné politiky.

Odpovědi na tyto otázky umožní komparovat situaci těchto zemí s Československem a zodpovědět dílčí otázky typu, jak se aktivita ČSSR lišila, či nelišila od zbytku východního bloku. Práce tak poskytuje možnost určitého srovnání mezi socialistickými zeměmi nabízející mimo jiné obecné potvrzení, nebo vyvrácení konceptu menších hráčů ve vztahu k vietnamskému konfliktu.

1. 4. Struktura práce

Práce je rozčleněna do čtyř velkých kapitol, které jsou dále rozděleny na menší oddíly. První kapitola je koncipována jako přehledová a věnuje se událostem ve Vietnamu v letech 1945–1975. Jejím účelem je nastínit patřičný kontext, což vychází z předpokladu, že dějiny vietnamského konfliktu nejsou v českém prostředí všeobecně známy. Kapitola se snaží klást důraz na události spíše z vietnamského pohledu, který byl dříve upozadován kvůli nepřístupnosti vietnamských zdrojů. Z tohoto důvodu byla využita poslední literatura, která k tématu vyšla. Ta je v textu doplněna archivními dokumenty dostupnými online. Kapitola je z důvodu přehlednosti členěna chronologicky.

Následující část je zaměřena na Sovětský svaz v kontextu dopadů čínsko-sovětské roztržky na jeho vztahy s Vietnamem. Práce zde využívá primárně literaturu, avšak také

doplněnou o archivní materiál z různých archivů, jenž byl digitálně publikován americkým Wilson Center. Cílem kapitoly je představit nejen přehled sovětské politiky a aktivit ve Vietnamu, ale také motivaci Moskvy do konfliktu vstupovat. Tato otázka je z celé problematiky v podstatě nejdůležitější, protože nabourává chápání Vietnamské války jakožto zástupného konfliktu mezi SSSR a USA. Kapitola je také důležitá ve vztahu k následujícím částem, protože vytváří rámec politiky, ve kterém se pohybovaly ostatní státy východního bloku.

Třetí kapitola se věnuje právě státům východního bloku ve vztahu k válce ve Vietnamu. V její úvodní části je nastíněn rámec fungování zemí socialistického tábora ve vztahu k VDR obecně, tedy i mimo roky, kdy eskaloval válečný konflikt. Dále je pak kapitola rozdělena dle jednotlivých zemí. Tento přehled se soustředí zejména na tu činnost, která se oproti zbytku bloku nějakým způsobem lišila. Cílem těchto částí není podat vyčerpávající přehled kompletní pomoci nebo vzájemných vztahů. Každý oddíl je uveden krátkým přehledem obecné aktivity dané země během vietnamského konfliktu a dále se tedy věnuje již zmíněné odlišné činnosti. Kapitola představuje polské a maďarské diplomatické snahy, pomoc NDR při tvorbě bezpečnostního aparátu severního Vietnamu a okrajově se věnuje také rumunské politice s ohledem na diplomatickou činnost Bukurešti. Kapitola pracuje s archivními dokumenty dostupnými online a publikovanými materiály v kombinaci s literaturou.

Poslední kapitola je zaměřená na Československo a jeho postoj k Vietnamské válce. Práce zde nejprve představuje vývoj vztahů mezi Československem a VDR do konce 50. let. Další oddíl zasazuje tuto problematiku do kontextu čínsko-sovětské roztržky, která je posléze akcentována i v dalších částech. Práce zde také vysvětluje přístup Prahy k čínskému problému, a to zejména jakým způsobem měla tato problematika vliv na čs. vztahy k Vietnamu. Posléze je rozebrána čs. politika v letech válečné eskalace tj. 1965–1969. Následuje samostatný rozbor problému materiální pomoci a činnosti tajných služeb. To vše je pak doplněno o vztahy v letech 1970–1975. Kapitola je pak ukončena tématem vztahů mezi ČSSR a NFO jakožto specifickým problémem. Tato část klade obecně větší důraz na druhou polovinu 60. let, a to s ohledem na činnost ostatních zemí východního bloku, která nabízí možnost srovnání. Tato kapitola je celá založena primárně na výsledcích archivního bádání.

1. 5. Archivní materiály

Práce se opírá převážně o dokumenty z českých archivů, přičemž jejich hlavní díl pochází z Archivu ministerstva zahraničních věcí. Zde byly využity fondy teritoriálních odborů (tajné a obyčejné) se zaměřením na ČLR, VDR a jižní Vietnam. Ty byly doplněny bádáním ve fondu Porady kolegia ministra obsahujícím zápisy z jednání. Co se týče výše zmíněných teritoriálních

odborů, příslušné fondy jsou v nezpracovaném stavu, a je k nim tedy k dispozici pouze orientační soupis. Navzdory tomu jsou v těchto fondech uloženy nejdůležitější dokumenty jako konkrétní smlouvy, zprávy ze zastupitelských úřadů, zprávy z jednání nebo přehledy zpracovávané Ministerstvem zahraničních věcí.

Druhým nejvíce využívaným zdrojem je fond prezidenta Antonína Novotného uložený v Národním archivu ČR. Zde byla využita výhradně druhá část fondu zaměřená na zahraničí, kde byly využity dokumenty k VDR, ČLR a mezinárodnímu komunistickému hnutí. Bádání v dalších fondech ÚV KSČ ukázalo velkou výhodu fondu Novotného. V něm se totiž sbíhají veškeré důležité materiály, kde se buď s ostatními soubory dublují, nebo jsou zachovány pouze zde.

Výše zmíněné fondy byly doplněny o materiály Ministerstva národní obrany, které jsou uloženy ve Vojenském historickém archivu (součást Vojenského ústředního archivu). V rámci tohoto fondu byly dochovány materiály týkající se Vietnamu hlavně z konce 50. a přelomu 60. a 70. let. Dalším materiálem, který byl v práci využit, byly fondy týkající se vojenské a civilní rozvědky z Archivu bezpečnostních složek. Zde byly využity též materiály k činnosti StB ve věci sledování vietnamského personálu v ČSSR.

Práce zároveň využívá archivní dokumenty, které byly v digitální podobě zpřístupněny americkým *Woodrow Wilson International Center for Scholars* v jeho online studovně nebo jím byly publikovány v rámci *Cold War International History Project Bulletin*, případně v *e-Dossier Series*. Wilson Center zde zpřístupnilo dokumenty polské, maďarské, východoněmecké, sovětské, čínské a vietnamské provenience. Vydané materiály jsou využívány zejména v kapitole týkající se činnosti dalších zemí východního bloku. Dalšími využitými online dostupnými dokumenty jsou odtajněné materiály CIA a publikované v jejich studovně. Online byly také probádány dokumenty ve *Vietnam Center and Sam Johnson Vietnam Archive*, což je projekt Texaské technické univerzity. Tamní zdroje však buď neposkytovaly potřebné informace, nebo se částečně kryly s tím, co publikovalo Wilson Center. Pokud jde o edice archivních dokumentů, tu nejvýznamnější představuje šestidílná ediční série *On the Hungarian Mediation Efforts Between the U.S. and the Democratic Republic of Vietnam*, která byla vydána v *Cold War History Research Center* v Budapešti.¹⁷

¹⁷ BÉKÉS, Csaba a János KÉMÉNY. *Documentary Evidence on the Mediation Efforts Between the U.S. and the Democratic Republic of Vietnam (1965-1967), Volume I. The Early stages of the Mediation 1965*. Budapešť: Cold War History Research Center, 2017; BÉKÉS, Csaba; HERSHBURG, James G; KÉMÉNY, János a Zoltán SZÖKE.

V rámci bádání byl navštíven také Ruský archiv pro soudobé dějiny (*RGANI – Rossijskij gosudarstvennyj archiv novějšej istorii*). Bádání zde ale bylo přerušeno nejprve pandemií COVID19 a posléze ruskou invazí na Ukrajinu. Nicméně už během prvních návštěv se ukázalo, že mimo těch dokumentů, které využil zejména Ilja Gajduk, nejsou další materiály dostupné. V práci jsou tedy využity pouze zde uložené dokumenty týkající se XX. sjezdu KSSS. Vietnamské archivy jsou v současné době nedostupné kvůli jejich fyzickému stavu, nezpracovanosti a utajení. Některým historikům a historičkám se však podařilo k některým dokumentům dostat.¹⁸

V textu jsou využívány též poznatky, které byly získány bádáním v rámci autorovy bakalářské¹⁹ a zejména diplomové práce.²⁰ Oba texty byly zaměřené na problematiku čínsko-sovětské roztržky a zároveň zohledňovaly československý faktor. V práci jsou využity některé vlastní teze a zjištění vycházející z archivních dokumentů, které jsou zde citovány.

1. 6. Literatura

Z obecného hlediska lze konstatovat, že literatury týkající se Vietnamské války existuje nepřehledné množství. Celá řada monografií mapuje politický vývoj nebo se věnuje operačním dějinám konfliktu. Tato historiografie procházela s ohledem na posuny v bádání dějin studené války určitým vývojem. Z tohoto pohledu se práce zaměřila zejména na ty publikace, které přinášejí nové pohledy za pomoci dříve nevyužitých materiálů. Pro obecný přehled byla využita přehledová publikace Marca Freye, která přináší řadu méně známých poznatků a je poměrně dosti kritická. Frey zde chtěl problém války ve Vietnamu představit německé veřejnosti, čemuž odpovídá celkové vyznění knihy.²¹ Další přehledovou publikací s poměrně detailním popisem

Documentary Evidence on the Hungarian Mediation Efforts Between th U.S. and the Democratic Republic of Vietmam (1965–1967), Volume II. Budapešť: Cold War History Research Center, 2018; BÉKÉS, Csaba; HERSHBERG, James G.; KEMÉNY, János a Zoltán SZÖKE. *Documentary Evidence on the Haungarian Mediaton Efforts between the U.S. and the Democratic Republic of Vietnam (1965–1967), Volume III.* Budapešť: Cold War History Research Center, 2018; BÉKÉS, Csaba; HERSHBERG, James G.; KEMÉNY, János a Zoltán SZÖKE. *Documentary Evidence on the Hungarian Mediation Efforts Between the U.S. and the Democratic Republic of Vietnam (1965–1967), Volume IV.* Budapešť: Cold War History Research Center, 2019; BÉKÉS, Csaba; HARSHBERG, James G.; KEMÉNY, János a Zoltán SZÖKE. *Documentary Evidence on the Hungarian Mediation Efforts between the US. And the Demcratic Republic of Vietnam (1965–1967). Volume V.* Budapešť: Cold War History Research Center, 2020; BÉKES, Csaba; HERSHBERG, James G.; KEMÉNY, János a Zoltán SZÖKE. *Documentary Evidence on the Hungarian Mediation Efforts Between the U.S. and the Democratic Republic of Vietnam (1965–1967). Volume VI.* Budapešť: Cold War History Research Center, 2021.

¹⁸ BRADLEY, Mark a Robert K. BRINGHAM. *Vietnamese Archives and Scholarship on the Cold War Period: Two Reports.* Washington: Woodrow Wilcon Center, 2011, s. 6–10.

¹⁹ CRHÁK, Ondřej. *Analýza čínsko-sovětských pohraničních konfliktů v roce 1969.* Praha: Filozofická fakulta Univerzity Karlovy, 2014.

²⁰ CRHÁK, Ondřej. *Postoj Československa k vývoji čínsko-sovětských vztahů v 50. a 60. letech 20. století.* Praha: Filozofická fakulta Univerzity Karlovy, 2017.

²¹ FREY, Marc. *Dějiny vietnamské války: tragédie v Asii a konec amerického snu.* Praha: Paseka, 2003.

zohledňujícím aktuální poznatky je kniha *Vietnam 1945–1975: Podrobné dějiny tragické války* od publicisty Maxe Hastingse.²² Pro rozkrytí vnitřního vývoje ve Vietnamu byla pak důležitá biografie Ho Či Mina od Williama Duikera.²³

V rámci dějin Vietnamské války se práce snažila využívat především monografie pracující s vietnamským pohledem na válku. Pro počáteční období je v tomto směru důležitá publikace historika Pierra Asselina *Hanoi's Road to the Vietnam War 1954–1965*.²⁴ Asselin v ní pracuje nejen se západními dokumenty, ale kombinuje též řadu materiálů z vietnamských, čínských a východoevropských archivů. Monografie je postavena zejména na vnitřním vývoji uvnitř Vietnamské demokratické republiky a její komunistické strany. Významnou prací využívající vietnamské zdroje je publikace *The Vietnam War From the Other Side: The Vietnamese Communists' Perspective* od Ang Cheng Guana, která částečně odhaluje vietnamskou perspektivu zlomových událostí války.²⁵ Obdobnou práci představuje monografie *Hanoi's War: An International History of the War for Peace in Vietnam* od historičky Lien-Hang Nguyen. Monografie odhaluje zejména pozadí vzestupu moci Le Duana jakožto generálního tajemníka komunistické strany a poukazuje na vnitřní vývoj v severním Vietnamu. Zároveň se také v tomto kontextu věnuje vývoji válečných událostí.²⁶ Nguyen se také díky svému původu podařilo dostat do tamních archivů, avšak obě výše zmíněné publikace zmiňují jejich obtížnou přístupnost.

Pro problematiku sovětsko-vietnamských vztahů, respektive přístupu SSSR k vietnamské válce, jsou naprosto zásadní práce ruského historika Ilji V. Gajduka. První jeho monografie s názvem *Confronting Vietnam: Soviet Policy toward the Indochina Conflict, 1954–1963* věnující se období před válečnou eskalací podává komplexní přehled sovětské politiky vůči severnímu Vietnamu.²⁷ Druhá monografie *The Soviet Union and the Vietnam War* je zaměřená na Sovětský přístup v rámci válečných let.²⁸ Velkou výhodou obou zmíněných publikací je využití archivních dokumentů sovětské provenience. Z pohledu politického trojúhelníku mezi Moskvou, Hanojí a Pekingem je zásadní prací monografie historičky Mari

²² HASTINGS, Max. *Vietnam 1945–1975: Podrobné dějiny tragické války*. Praha: Práh, 2022.

²³ DUIKER, William J. Jan. *Ho Či Min*. Praha: BBart, 2003.

²⁴ ASSELIN, Pierre. *Hanoi's Road to the Vietnam War 1954–1965*. Berkley: University of California Press, 2013.

²⁵ ANG CHENG GUAN. *The Vietnam War From the Other Side: The Vietnamese Communists' Perspective*. New York: Routledge Curzon, 2002.

²⁶ NGUYEN, Lien-Hang T. *Hanoi's War: An International History of the War for Peace in Vietnam*. Chapel Hill: University of North Carolina Press, 2012.

²⁷ GAIDUK, Ilya V. *Confronting Vietnam: Soviet Policy toward the Indochina Conflict, 1954–1963*. Washington: Woodrow Wilson Center Press / Stanford University Press, Year, 2003.

²⁸ GAIDUK, Ilya V. *The Soviet Union and the Vietnam War*. Chicago: Ivarn R. Dee, 1996.

Olsen *Soviet–Vietnam Relations and the Role of China, 1949–64: Changing alliances*, která kombinuje Gajdukovy poznatky s novějšími zjištěními z čínských archivů.²⁹ Doplňující prací je pak ve stejném smyslu monografie od Douglese Pikea s názvem *Vietnam and the Soviet Union: Anatomy of an Alliance*.³⁰ Z pohledu nasazení sovětských vojáků ve Vietnamu je nutno zmínit práce Alexandra Okorokova *Zabytyje vo Vjetname*³¹ a *Sekretnyje Vojny SSSR*,³² které se kromě sovětské materiální pomoci věnují zejména problematice sovětských příslušníků protiletadlových jednotek ve Vietnamu.

Z hlediska zapojení Čínské lidové republiky do konfliktu jsou stěžejní práce historiků čínského původu. Čchiang Caj se ve své monografii *China and the Vietnam Wars 1950–1975* detailně věnuje zapojení ČLR do obou konfliktů ve Vietnamu za pomoci materiálů z čínských a částečně také vietnamských archivů.³³ Doplňující práci v tomto ohledu představuje monografie *The Dragon in the Jungle: The Chinese Army in the Vietnam War* od historika Siao-Ping Li, která se zaměřuje zejména na vojenskou stránku čínského působení.³⁴

Pro část práce rozebírající aktivity dalších zemí východního bloku představuje hlavní publikaci kniha Jamese Hershberga *Marigold: The Chance for Peace in Vietnam* věnující se polským mírovým pokusům. Kniha v této problematice postupuje velice komplexně a edičně také zveřejňuje dotčené archivní dokumenty.³⁵ Další využitá práce věnující se polským aktivitám pochází zejména od historičky Jeremy Słowiak, která se zabývala otázkou materiální pomoci a návazných problémů polsko-vietnamských vztahů.³⁶

K tématu československo-vietnamských vztahů v současné chvíli neexistuje samostatná monografie. Jediný ucelený text představuje kniha *Dějiny Vietnamu*, která v posledním vydání obsahuje přehledovou kapitolu týkající se česko-vietnamských vztahů. Ta je navzdory tomu, že

²⁹ OLSEN, Mari. *Soviet–Vietnam Relations and the Role of China, 1949–64: Changing alliances*. London: Routledge, 2006.

³⁰ PIKE, Douglas. *Vietnam and the Soviet Union: Anatomy of an Alliance*. London: Routledge, 2019.

³¹ OKOROKOV, Alexandr. *Zabytyje vo Vjetname*. Moskva: Veče, 2016.

³² OKOROKOV, Alexandr. *Sekretnyje Vojny SSSR*. Moskva: Eksmo, 2016.

³³ QIANG ZAI. *China nad the Vietnam Wars 1950–1975*. Chapel Hill: University of North Carolina Press, 2000.

³⁴ XIAOBING LI. *The Dragon in the Jungle: The Chinese Army in the Vietnam War*. Oxford: Oxford University Press, 2020.

³⁵ HERSHBERG, James, G. *Marigold: The Chance for Peace in Vietnam*. Washington: Woodrow Wilson Center, 2012.

³⁶ SŁOWIAK, Jarema. Not so Honest Relations: Top-Level Polish-Vietnamese Contacts 1965–1970. In: KELLEY, Liam C. a Gerard SASGES (eds.). *Vietnam Over the Long Twentieth Century: Becoming Modern, going Global*. Singapore: Springer Nature, 2024, s. 145–161.

se jedná o populárně naučnou práci, klasicky ozdrojována.³⁷ Práce s ní však pracuje pouze v souvislosti se vztahy do roku 1945. Další texty se zaměřují především na pracovní výměnu mezi ČSSR a Vietnamem, respektive na samotné vietnamské studenty a pracovníky v ČSSR. Zde jsou to hlavně práce od Aleny Alamgir.³⁸ Druhé téma zastoupené v českém prostředí reprezentují práce Ladislava Kudrny zaměřené na příslušníky Francouzské cizinecké legie československého původu, kteří se zapojili do války v Indočíně. K tomuto tématu vydal Ladislav Kudrna dvě publikace, a to *Bojovali a umírali v Indočíně: první vietnamská válka a Čechoslováci v cizinecké legii*³⁹ a *První vietnamská válka: na pozadí osudu Ladislava Charváta*.⁴⁰ Předkládaná práce však okrajově využívá pouze první zmíněnou publikaci, a to kvůli tematickému souběhu s informacemi ohledně počátku československo-vietnamských vztahů, kde lze Kudrnova zjištění komparovat s kontextem sovětské politiky 50. let načrtnutým v příslušné kapitole. Kudrnovy práce s sebou navíc nesou řadu problémů. První zmíněná monografie je spojena s plagiátorskou kauzou. Obě zmíněné práce jsou navíc silně zatížené studenoválečnými schématy a určitým obdivem ke kolonialismu, jak již rozebral Mikuláš Pešta.⁴¹ Do českého prostředí přinesla téma Vietnamu také výstava *Vietnam blízký a vzdálený* v Národním muzeu, na které se podílel autor této práce a aplikoval zde některé výsledky svého bádání. Výstava je doprovázena vydaným katalogem.⁴² Ve stejném roce vyšla také publikace Anny Svobodové s obdobným názvem *Vietnam vzdálený i blízký: Potomci Vietnamců v Česku*, která se z antropologického hlediska věnuje vietnamské komunitě v České republice.⁴³

³⁷ HLA VATÁ, Lucie; IČO, Ján; KARLOVÁ, Petra; KUČERA, Karel; STRAŠÁKOVÁ, Mária et al. Dějiny Vietnamu. Praha: NLN, Nakladatelství Lidové noviny, 2018. K dějinám Vietnamu také vyšla přehledová publikace, která má charakter skript: SCHWARZ, Michal a SRBA, Ondřej. *Vietnam v éře západních velmocí*. Brno: Masarykova univerzita, Filozofická fakulta, 2016. K vojenským dějinám konfliktu vyšla také populárně naučná SYRUČEK, Milan. *V zajetí džungle: nejdelší válka 20. století*. Praha: EPOCHA, 2007.

³⁸ ALAMGIR, Alena K. From the Field to the Factory Floor: Vietnamese Government's Defense of Migrant Workers' Interests in State-Socialist Czechoslovakia. In: *Journal of Vietnamese Studies*, Vol. 12 (2017), No. 1, s. 10–41; ALAMGIR, Alena K. Inappropriate Behavior: Labor Control and the Polish, Cuban, and Vietnamese Workers in Czechoslovakia. In: SIEFERT, Marsha. *Labor in State-Socialist Europe, 1945-1989: contributions to a history of work*. New York: Central European University Press, 2020, s. 99–120.

³⁹ KUDRNA, Ladislav. *Bojovali a umírali v Indočíně: první vietnamská válka a Čechoslováci v cizinecké legii*. Praha: Ústav pro studium totalitních režimů, 2010.

⁴⁰ KUDRNA, Ladislav. *První vietnamská válka: na pozadí osudu Ladislava Charváta*. Praha: Academia, 2012.

⁴¹ PEŠTA, Mikuláš. Hrdinové Ladislava Kudrny: Čechoslováci ve francouzské cizinecké legii, válečné zločiny a legitimita války v Indočíně. In: *Deník Alarm*, 25. 4. 2024. [Online] Dostupné z <https://denikalarm.cz/2024/04/hrdinove-ladislava-kudrny-cechoslovaci-ve-francouzske-cizinecke-legii-valecne-zlociny-a-legitimita-valky-v-indocine/> [cit. 25. 3. 2025].

⁴² CRHÁK, Ondřej; NOVÁKOVÁ, Barbora a LOPATKOVÁ, Marta. *Vietnam blízký a vzdálený*. V Praze: Národní muzeum, 2024.

⁴³ SVOBODOVÁ, Andrea. *Vietnam vzdálený i blízký: Potomci Vietnamců v Česku*. Praha: Nakladatelství Karolinum, 2024.

1. 7. Jazyková poznámka

V celé práci je využívána především česká transkripce čínštiny, přičemž případné pojmy jako geografické názvy jsou ponechány v zavedených termínech. Stejně tak je postupováno ve věci vietnamských jmen a názvů. Existuje-li jméno v počeštěné variantě, je tato verze preferována. Ve věci jiných vietnamských jmen a názvů je zachován jejich standardizovaný charakter, avšak bez uvádění diakritických znamének u samohlásek pro označení tónů. Ruština je v práci přepisována standardizovanou transliterací do latinky, přičemž stejně jako u jiných jazyků jsou preferovány standardně užívané pojmy a názvy, pokud se liší od transliterační verze.

V případě bibliografických citací je zachován přepis zmíněných jazyků v jejich původní podobě. Zvláště v případě jmen čínských autorů nejsou tato převáděna do české transkripce pro uchování dohledatelnosti citace. V celé práci je pak pro bibliografické citace využívána norma ČSN ISO 690:2022.

2. Historie Vietnamské války

Cílem této kapitoly je podat obecný přehled událostí v období 1945–1975 v chronologickém pořádku. Kapitola má za účel vytvořit kontext, do kterého lze zasadit působení Sovětského svazu a zemí východního bloku. Vojenské a politické události ve Vietnamu měly často značný vliv na mezinárodní vztahy a zapojení dalších aktérů do tohoto konfliktu.

Z hlediska areálového vymezení se tato část bude zabírat výlučně Vietnamem s drobným přesahem do oblasti Laosu a Kambodži. Boje ve Vietnamu, ať už v době francouzské války proti Viet Minhu nebo v průběhu americké intervence, nebyly totiž omezeny vietnamskými hranicemi. Severovietnamské vedení chápalo Indočínu jako jednotný operační prostor. To umožňovalo jednoduchou a přímou podporu válečných cílů na území jižního Vietnamu nebo plnění širších strategických úkolů s dopadem na celou válku.⁴⁴

Cílem tohoto přehledu je také představit vietnamskou perspektivu celé války, která byla s ohledem na dosavadní vývoj historiografie poměrně neznámá. Otázky týkající se zapojení Sovětského svazu a vlivu čínsko-sovětské roztržky jsou v této části zmiňovány pouze okrajově. Celé této problematice je věnována následující kapitola.

2. 1. Druhá světová válka a předpoklady dalšího konfliktu

Konflikt v Indočíně, odstartovaný 19. prosince 1946, představoval vyústění událostí z konce druhé světové války. Odpor vůči francouzské snaze obnovit nadvládu nad Indočínou byl navíc umocněn válečnou zkušeností Vietnamců. Po kapitulaci Francie a etablování autoritářského režimu ve Vichy se poměry v Indočíně zásadně změnily. Tamní koloniální správa se nepřidala ke Svobodným Francouzům v čele s De Gaullem a zůstala věrná vichistickému režimu. To uvrhlo Indočínu do poměrně specifické situace. Na jedné straně se skrze partnerství s Německem dostala do tábora Osy, tj. de facto na stranu Japonska, a na straně druhé mělo Tokio v regionu své vlastní zájmy a v nové francouzské vládě vidělo spíše příležitost k posílení svého vlivu než nového partnera. Francouzská koloniální správa se tak dostala pod výrazný japonský tlak.

Již v srpnu 1940 byla podepsána Herny-Macoukova dohoda zavazující Japonsko k respektování francouzské suverenity nad Indočínou a zachování její územní celistvosti. Francie pak naopak přiznala Japonsku určité výhody a dala japonské armádě k dispozici

⁴⁴ ASSELIN, s. 18.

základny v Tonkinu.⁴⁵ Pro Tokio byla Indočína důležitým výchozím bodem pro další operace v Číně. Úpadek francouzské koloniální moci se pokusilo využít také sousední Thajsko s cílem získat zpět území, což v lednu 1941 vyústilo v otevřenou válku. Svou roli v konfliktu sehrálo také Japonsko, které v květnu téhož roku zprostředkovalo mírové ujednání mezi oběma stranami. Není překvapením, že s ohledem na vzájemné spojení tomu bylo ve prospěch Thajska.⁴⁶

S ohledem na své válečné plány potřebovalo Tokio upevnit vlastní zájmy v jihovýchodní Asii. Dne 21. července 1941 byla mezi japonskou vládou a Vichy uzavřena dohoda o společné obraně Indočíny. Dokument v podstatě vojensky odezval Indočínu rukou japonské armády, která mohla užívat tamní vojenské zařízení a rozmisťovat v zemi libovolný počet vojáků. Dohoda byla pak znovu potvrzena 9. prosince 1941, tedy po japonském útoku na Pearl Harbor. Kromě vojenských ustanovení obsahovaly smlouvy také otázky týkající se hospodářství.⁴⁷

Japonsko chtělo Indočínu využít jako obrovskou zásobnici rýže pro svoji armádu. Zvyšující se odvody této komodity pak na konci války přivodily zvláště ve Vietnamu rozsáhlý hladomor. Napojení tamního hospodářství na japonskou válečnou ekonomiku navíc způsobovalo další obtíže.⁴⁸ Vedle zhoršujících se životních a pracovních podmínek dopadala na obyvatele Indočíny také vysoká inflace a politická represe. Vedle japonských okupačních sil se v tomto ohledu činila také francouzská správa, která tvrdě zakročovala proti všem odbojovým skupinám a židům.⁴⁹ Válka v tomto směru dokonala předchozí vývoj, a ještě více otevřela nůžky mezi společenskými vrstvami vietnamské společnosti. Již před válkou podporovala koloniální správa vrstvu pozemkových vlastníků, což mělo za výsledek kumulaci půdy v rukou malého procenta obyvatel. Tento stav se pak stal živnou půdou pro vietnamské komunisty. Například v roce 1940 kontrolovalo v deltě Mekongu pouhých šest rodin na 40 % veškeré půdy.⁵⁰ Nutno podotknout, že dopady těchto rozdílů byly patrné na jihu Vietnamu ještě na počátku

⁴⁵ LOGEVALL, Frederik. *Embers of War: The Fall of an Empire and the Making of America's Vietnam*. New York: Random House Trade, 2012, s. 33.

⁴⁶ Smlouva z 11. května 1945 přirklá Thajsku území o rozloze 467 500 Km² v oblasti Laosu a Kambodže. GOSA, Pierre. *Le conflit franco-thaïlandais de 1940–1941*. Paris: Nouvelles Éditions latines, 2008, s. 148.

⁴⁷ TØNNESSON, s. 21.

⁴⁸ SCHULZINGER, Robert D. *A Time for War: The United States and Vietnam*. Oxford: Oxford University Press, 1997, s. 17.

⁴⁹ LOGEVALL, s. 38.

⁵⁰ V roce 1934 patřila polovina celé půdy méně než 3 % velkostatkářů. HASTINGS, s. 27; NEALE, Jonathan. *A people's History of the Vietnam War*. New York: The New Press, 2003, s. 10–11.

70. let. Vichistická vláda navíc prosazovala na místa v koloniální správě místní tradicionalisty, což uvolnění napětí nikterak nepomohlo.⁵¹

Realita druhé světové války však představovala také příležitost pro boj za národní osvobození. Oslabená koloniální správa a utvoření jasných mocenských bloků vytvořily nové podmínky nejen ve Vietnamu. Komunistická strana Indočíny v čele s Ho Či Minem zareagovala v květnu 1941 na novou situaci založením Ligy za nezávilost Vietnamu, která je známá jako Viet Minh. Tato organizace měla vytvořit širokou frontu ze všech politických proudů, jejíž účelem bylo osvobození Vietnamu. Vznik ligy v podstatě vytvořil podmínky pro spojení komunistů s vietnamskými nacionalisty, kteří měli podporu v čínském Kuomintangu.⁵² Vznik Viet Minhu však neznamenal počátek ozbrojeného odporu. Již v roce 1940 vyvolali komunisté v deltě Mekogu otevřené povstání, které bylo Francouzi krvavě potlačeno.⁵³

Během roku 1944 začala síla partyzánských jednotek Viet Minhu v severním Vietnamu značně narůstat, což neuniklo pozornosti koloniální správy a Japonců. S ohledem na neblahý vývoj války sáhlo Japonsko 9. března 1945 k vojenskému převratu, při kterém odstranilo francouzskou správu v Indočíně. Francouzské jednotky sice kladly odpor, ale proti lépe vyzbrojené početní převaze Japonců neměly šanci. Výsledkem akce bylo ustanovení japonských loutkových států. V Kambodži a Laosu bylo utvořeno království, zatímco ve Vietnamu došlo k ustanovení císařství, do jehož čela byl dosazen Bao Dai⁵⁴. Viet Minh byl již tou dobou podporován americkou Office of Strategic Services, (OSS) a změna poměrů v Indočíně jej ještě více posunula do spojeneckých řad.⁵⁵

Kapitulace Japonska 14. srpna 1945 vytvořila v Indočíně mocenské vakuum, které se však mělo brzy vyplnit příchodem spojeneckých vojsk a následným obnovením francouzské správy. Na Postupimské konferenci v červenci 1945 se spojenecké velení domluvilo na rozdělení Indočíny podél šestnácté rovnoběžky. Tato demarkační linie od sebe oddělovala zóny spojeneckých armád, které měly za úkol odzbrojit tamní japonské jednotky. Severní část měly zajišťovat jednotky čínských nacionalistů a jižní část jednotky britské armády.⁵⁶ Viet Minh mezitím zorganizoval povstání, které propuklo 19. srpna. V následujících dnech se Viet Minhu se rychle podařilo obsadit celou zemi bez větších obtíží. Mezi tím byl Ho či Min v Hanoji

⁵¹ JENNINGS, Eric T. *Vichy in the Tropics: Pétain's National Revolution in Madagascar, Guadeloupe, and Indochina, 1940-44*. Stanford: Stanford University Press, 2004, s. 168.

⁵² FREY, s. 10.

⁵³ HASTINGS, s. 30.

⁵⁴ TØNNESSON, s. 21.

⁵⁵ FREY, s.11.

⁵⁶ DUIKER, s. 275.

jmenován 25. srpna vietnamským prezidentem. Následně rezignovala loutková vláda v čele s císařem Bao Daiem. Ho Či Minh pak 2. září za přihlížení příslušníků OSS vyhlásil v Hanoji nezávislost a vznik Vietnamské demokratické republiky (VDR).⁵⁷ Čínské jednotky dorazily do města až 10. září, zatímco Britové se ve svém sektoru vylodili o tři dny později.⁵⁸ Přítomnost cizích vojsk měla být předzvěstí návratu francouzské správy. Francouzská vláda si jinou variantu ani nepřipouštěla, a to i navzdory tomu, že Spojené státy dávaly jasně najevo svůj antikoloniální postoj.⁵⁹

2. 2. V předvečer války (1945–1946)

Nová vietnamská vláda VDR se po vyhlášení nezávislosti musela věnovat několika závažným problémům. Z hlediska vnitřní politiky ten nejzávažnější představoval pokračující hladomor z válečných let.⁶⁰ Vedle toho se navíc otevřela otázka legitimacy Viet Minhu, protože ten navzdory své síle nepředstavoval jedinou velkou politickou skupinu ve Vietnamu. Konkurenci představovala Vietnamská národní strana, která měla oporu v přítomnosti čínské armády v čele s generálem Lu Chanem a Vietnamská revoluční liga. Ho Či Minova vláda se ihned dostala pod palbu jejich kritiky.⁶¹

Ještě více otazníků s sebou přinášela přítomnost skoro dvousettisícové čínské armády. S ohledem na společnou historii, kdy se Vietnam několikrát ocitl pod čínskou nadvládou, nezbudovala čínská přítomnost důvěru. Čínští vojáci otvírali otázku čínských mocenských zájmů v regionu a toho, zda v návaznosti na ně vůbec dojde k jejich stažení z Vietnamu. Generál Le Chan navíc silně zasahoval do vnitřních politických poměrů ve prospěch vietnamských nacionalistů.

Pro urovnání vztahů s Číňany a nacionalisty nechal Ho Či Min formálně rozpustit Komunistickou stranu Indočíny v listopadu 1945. Struktury strany okamžitě přešly do ilegality, navenek byla strana nahrazena Skupinou pro studium marxismu.⁶² Zároveň se rozhodl do vlády přizvat zástupce obou nacionalistických stran. Na základě následných jednání byly na leden 1946 vypsány volby. Strany si ve společném prohlášení ovšem rozdělily křesla, aby bylo zajištěno případné zastoupení bez ohledu na volby. Nacionalistické strany měly získat 70 z 380

⁵⁷ TØNNESSON, s. 22.

⁵⁸ SCHULZINGER, s.19.

⁵⁹ Tamtéž, s. 13.

⁶⁰ HASTINGS, s. 31.

⁶¹ DUIKER, s. 271.

⁶² Wilson Center Digital Archive. December 15, 1947. Explanation of the Dissolution of the Indochinese Communist Party in 1945. [Online] Dostupné z: <https://digitalarchive.wilsoncenter.org/document/explanation-dissolution-indochinese-communist-party-1945> [cit. 27. 2. 2025].

křesel v Národním shromáždění, přičemž Vietnamská národní strana jich měla obsadit 50 a zbytek měl připadnout Vietnamské revoluční lize. Dále došlo 1. ledna 1946 k utvoření nové koaliční vlády za přítomnosti nacionalistů. Ho Či Min si zachoval svoji pozici prezidenta a předseda Vietnamské revoluční ligy, Nguyen Hai Tahn obsadil funkci vice prezidenta. Vládní kabinet pak byl rozdělen vždy po dvou místech pro každou stranu, ke kterým se přidali ještě dva nezávislí ministři.⁶³

Na jihu se poměry nevyvíjely pro Viet Minh nejlépe. Už z prvních kontaktů mezi Viet Minhem a velitelem britských sil generálmajorem Douglosem Gracey bylo jasné, že jeho působení de facto umete cestu návratu Francouzů. Gracey na jihu jednal přímo ve prospěch Francie a v zásadě tak konal proti instrukcím svých nadřízených, které říkali, že se má nevměšovat do vnitřních záležitostí. Hned po svém příjezdu propustil francouzské vojáky a nechal je ozbrojit.⁶⁴ Na druhé straně pak nechal odzbrojit vietnamské jednotky a když se situace začala vyhrocovat, neváhal nasadit japonské zajatce se zbraní v ruce k udržení pořádku. Na konci září vypukla v Saigonu řada nepokojů, které museli Britové potlačit silou. Vše odstartovaly události 23. září, kdy francouzské jednotky na rozkaz plukovníka Jeana Cédila obsadily město a vyhnaly politické zastoupení Viet Minhu. Britům se podařilo velmi obtížně situaci stabilizovat za cenu odzbrojení Francouzů. Klid v Saigonu netrval dlouho, hned 11. října se ve městě začalo opět bojovat. To už ovšem ve městě úřadovaly francouzské jednotky pod velením generála Philippa Leclerca. Francouzským silám se do dvou týdnů podařilo obnovit nad jihem země francouzskou správu.⁶⁵

Napjatá situace dovedla Ho Či Mina, jakožto pověřeného zástupce vlády VDR, k jednacímu stolu s Jeanem Saintenym, který byl Paříži poslán do Indočíny jako vyjednaváč. Obě strany uvědomující si vlastní vojenské slabosti zaujaly vstřícný postoj. Viet Minh nebyl v postavení, aby mohl vést otevřenou válku a stejně tak francouzská armáda nebyla ve stavu jít do rozsáhlého konfliktu. Ho Či Min si navíc byl vědom toho, že paralelně probíhají jednání mezi Francií a Čínou ohledně budoucnosti vzájemných vztahů a také o pobytu čínských vojsk na severu Indočíny. Dohoda, ve které se Francie zříkala řady svých starých práv v Číně výměnou za ústup čínské armády ze severu a jejím nahrazením Francouzi, byla podepsána 28. února 1946. Zároveň došlo také k dohodě mezi Saintenym a Ho Či Minem. Výsledkem byla smlouva, která uznávala Vietnam jako svobodný stát v rámci Francouzské unie, což de facto

⁶³ DUIKER, s. 271.

⁶⁴ RUANE, Kevin. *War And Revolution in Vietnam, 1930–75*. London: UCL Press, 2005.

12; DUIKER, s. 275.

⁶⁵ DUIKER, s. 278.

znamenal pro Vietnamce omezení suverenity v mezinárodních otázkách. Krom toho bylo součástí dohody také referendum o sjednocení jihu země se severem. Dohoda navíc naplánovala další jednání přímo ve Francii, kde se měly vyřešit otázky spojené s Vietnamskou nezávislostí. Francouzi svoje ústupky podmínili vojenskou přítomností na severu. Rozporuplné reakce se objevily na obou stranách.⁶⁶ Ho Či Min totiž své ústupky podmiňoval odchodem Číňanů a omezením francouzské vojenské přítomnosti na pět let. Pragmatismus celé dohody nebyl dobře přijat ani Francouzi, zvláště koloniálními úředníky, jakým byl vysoký komisař pro Indočínu admirál Georges Thierry d'Argenlieu, který byl do funkce jmenován již 16. srpna 1945.⁶⁷

Francouzské jednotky se na severu vylodily pár dní na to. Dne 6. března se jim bez problémů podařilo obsadit přístavní město Haiphong a 18. března vstoupil generál Leclerc se svými muži do Hanoje. Situace ovšem zůstávala nadále napjatá a obě strany se ji pokusily vyřešit jednáním na konferenci v Da Lat. Potvrzení předchozí dohody a urovnání napětí se však nedostavilo. Ani jedna strana totiž nebyla ochotná ke kompromisu. Naději přinášela plánovaná jednání ve Fontainebleau, kam také jako doprovod delegace odcestoval Ho Či Min.⁶⁸ Nicméně d'Argenlieu byl před Vietnamci a Paříží o krok napřed. Vietnamská delegace ještě ani nedorazila do Francie a 11. června byla vyhlášena Autonomní republika Kočínčina jako nová francouzská kolonie. Jednalo se o sólovou akci d'Argenlieua, kterou nekonzultoval se svými nadřízenými. Tento krok zkomplikoval jednání ve Fontainebleau, která započala 6. července. Předmětem konference bylo dojednání Vietnamského postavení v rámci Francouzské unie, ale také problematika územní celistvosti Vietnamu. Bezvýchodnost rozhovorů a zhoršující se situace ve Vietnamu přiměla vietnamskou delegaci k ukončení jednání a návratu do vlasti. Jelikož Ho Či Min nebyl oficiální součástí vyjednávacího týmu, rozhodl se ve Francii nadále zůstat. Jeho setrvání v Evropě přineslo podepsání nové dohody mezi ním a premiérem Georgesem Bidaultem. Smlouva je označována jako „modus vivendi“ a byla podepsána 14. září. Obě strany se v ní zavazovaly k ukončení násilných aktů ke 30. říjnu, propuštění politických vězňů a omezení propagandy. Smlouva obsahovala také příslib další konference na rok 1946. V samotném Vietnamu se situace začala výrazně vyostřovat. Ozbrojené střety mezi příslušníky Viet Minhu a francouzskými vojáky byly na denním pořádku. Dohoda měla situaci uklidnit.⁶⁹

⁶⁶ FREY, s. 13.

⁶⁷ TØNNESSON, s. 22.

⁶⁸ DUIKER, s. 305.

⁶⁹ FREY, s. 14.

Na pozadí vzájemných jednání se rozhořel také vnitropolitický boj. V době nepřítomnosti Ho Či Mina provedl ministr vnitra a obrany generál Vo Nguyen Giap v podstatě politickou čistku uvnitř VDR. Generál začal odstraňovat politické oponenty z řad nacionalistů, což místy přerostlo v ozbrojené střety mezi Viet Minem a členy nacionalistických stran. Ho Či Min se již před tím snažil nezaplést se do vnitropolitických sporů a stát mimo takovou čistku pro něj bylo žádoucí s ohledem na auru vlastní osobnosti u vietnamské společnosti. Stejně tak pro něj bylo lepší nechat domácí scénu vychladnout po podepsání modu vivendi.⁷⁰ Vietnam ve všech ohledech představoval obrovský sud prachu těsně před výbuchem.

Jiskra přišla 20. listopadu 1946 v Haiphongu. Tamní přístavní zařízení představovalo strategické místo snad pro všechny armády, které se kdy Vietnamem prohnaly. Pro Francouze byly velké přístavní kapacity klíčové ve věci příslunu posil a vývozu zboží. Viet Minh zase přes přístav pašoval zbraně, munici a další důležité komodity. Velení francouzských sil si tohoto faktu bylo plně vědomo, a tak i přes odpor Vietnamců obsadilo v přístavu celní úřady. Cassus belli přišel v podobě zadržení čínské džunky pašující do přístavu kontraband. Z počátku rutinní akce se vyvinula v ozbrojené střety mezi Viet Minhem a Francouzi. Vietnamci totiž na zadržení lodě zareagovali střelbou, kterou usmrtili 23 francouzských vojáků. Následně se boje rozlily po celém městě. O dva dny později se situaci podařilo takřka uklidnit, nicméně zprávy o incidentu dorazily do Paříže a d'Argenlieu zaslal vojenskému veliteli Indočíny generálu Jeanu Etienne Valluy telegrafický rozkaz k použití síly. Jednotky Viet Minhu dostaly 23. listopadu ultimátum k opuštění celého města, což ve stanovené lhůtě však neprovedly. Francouzské lodě poté zahájily palbu na vietnamské části města. Následné pozemní boje trvaly až do 28. listopadu, kdy byly poslední vietnamské jednotky bojující v čínské čtvrti poraženy.⁷¹

2. 3. Francouzská válka (1946–1954)

Bezprostředně po událostech v Haiphongu se Ho Či Min pokusil situaci ještě uklidnit, avšak jeho návrhy k jednání nepadly na úrodnou půdu. Viet Minh se začal otevřeně připravovat na válku a obranu Hanoje. Město se postupně za menších šarvátek dostávalo pod francouzskou kontrolu. Komisař d'Argenlieu poslal 19. prosince Vietnamcům ultimátum, které požadovalo složení zbraní všech vietnamských ozbrojených složek se lhůtou 24 hodin. Reakce Viet Minhu přišla ještě téhož dne večer, kdy jeho příslušníci napadli vládní budovy, obsadili centrum města a také zničili městskou elektrárnu. Po pouličních bojích se francouzským jednotkám podařilo ještě

⁷⁰ DUIKER, s. 305.

⁷¹ Tamtéž, s. 317.

téhož večera obnovit kontrolu nad městem. Rozhořela se bitva o Hanoj, která trvala až do 18. února 1947.⁷²

Po bojích v Hanoji a okolí města se Viet Minh stáhl do své původní základny v horách na hranici s Čínou. Vietnamští revolucionáři se museli vyrovnávat s nedostatkem zásob a zbraní. Válka proto nabrala spíše sedavý charakter, kdy francouzské jednotky ovládaly velká města a komunikace, přičemž Viet Minh operoval v malých partyzánských jednotkách v odlehlých oblastech. VDR se ocitla v nerovném boji a mezinárodní izolaci. Snahy kontaktovat Spojené státy nebo Sovětský svaz skončily bez odezvy.⁷³ Situace se ovšem začala měnit s ohledem na vývoj v sousední Číně, kde probíhala občanská válka mezi tamními komunisty a nacionalisty. Již během roku 1948 se Čínská lidově osvobozená armáda zapojila do drobných bojů proti Francouzům na čínsko-vietnamském pohraničí.⁷⁴ Ve francouzském velení se postupně začal vytrácet optimismus ohledně rychlého vítězství a obnovení moci v Indočíně. Navzdory palebné, technologické a početní převaze se francouzským jednotkám nedařilo pacifikovat hlavně venkovské oblasti.⁷⁵

Za pomyslný zlom lze považovat podzim roku 1949. Čínští komunisté v čele s Mao Ce-tungem zvítězili v občanské válce a vyhlásili Čínskou lidovou republiku (ČLR). Pro Viet Minh to však znamenalo prolomení izolace. Na jeho hranicích se nyní nacházel ideově spřátelený stát, který byl navíc ochotný pomáhat. Takřka okamžitě začala tajná jednání, jejichž výsledkem byla čínská materiální pomoc. Ho Či Minh tajně odcestoval do Peking, kde se setkal s čínskými představiteli. Na konci roku Mao Ce-tung odcestoval do Moskvy vyjednávat spojeneckou dohodu se Stalinem. Ho Či Min se vydal do Moskvy posléze také, avšak na rozdíl od jeho čínského protějšku byla jeho návštěva tajná. Její výsledek byl nicméně pro Ho Či Mina uspokojující. V lednu 1950 byla VDR diplomaticky uznána nejprve ze strany ČLR a posléze také Sovětským svazem. Následovalo uznání ze strany evropských socialistických zemí.⁷⁶ Díky tomu se však VDR dostala plně do sovětského orbitu. Ho Či Min se do té doby snažil vystupovat spíše jako nacionalista než komunist. Tento posun měl vliv nejen na politiku Paříže, ale také na přístup Spojených států k celému konfliktu. Washington doposud přistupoval k problému

⁷² TØNNESSON, s. 123; DUIKER, s. 326.

⁷³ OLSEN, Mari. *Soviet–Vietnam Relations and the Role of China, 1949–64: Changing alliances*. London: Routledge, 2006, s. 2.

⁷⁴ DUIKER, s. 338.

⁷⁵ RUANE, s. 20.

⁷⁶ FREY, s. 18.

spíše neutrálně, ale nová situace potvrdila podezření, že Ho Či Min je pouze prodlouženou rukou Sovětského svazu.⁷⁷

Rok 1949 byl přelomový také na druhé straně fronty. V březnu byla podepsána Elysejská dohoda, která vytvářela Vietnamský stát jako součást Francouzské unie. Do čela nového státního útvaru byl vybrán Bao Dai, jenž měl tvořit nacionalistickou protiváhu Ho Či Minovi.⁷⁸ Spolu s Vietnamským státem navíc vznikly samostatná království v Laosu a Kambodži, které byly také součástí Francouzské unie.⁷⁹ V reakci na politicky posun VDR k sovětskému bloku pak Spojené státy v únoru 1950 uznaly Bao Daiovu vládu. Washington také brzy na to vyhověl žádosti Paříže o vojenskou pomoc.⁸⁰

Proměna geopolitické situace se brzy projevila i na bojišti. Kromě přítomných čínských poradců bylo do září 1950 na čínském území vycvičeno na 20 tisíc severovietnamských vojáků.⁸¹ Právě v září 1950 spustily jednotky Viet Minhu svoji první velkou ofenzívu v příhraničním regionu. Kampaň přinesla velký úspěch, protože se podařilo zabezpečit důležité zásobovací trasy z Číny.⁸² Generál Giap pak začal pod vlivem čínským poradců připravovat na leden 1951 další ofenzívu namířenou do delty Rudé řeky. Nicméně toto tažení skončilo fiaskem, protože Viet Minh zde na čínské rady aplikoval taktiku lidských vln, tj. přímých masivních útoků pěchoty, které ČLOA aplikovala ve válce v Koreji. Výsledkem byly enormní ztráty a neshody mezi vietnamskými a čínskými důstojníky.⁸³ Dále došlo roku 1951 k obnovení komunistické strany, která nově nesla název Vietnamská strana pracujících (VSP). Generálním tajemníkem strany byl zvolen radikální revolucionář Truong Chinh. V rámci aparátu strany byla také vytvořena Centrální kancelář pro jižní Vietnam, jejímž úkolem bylo řízení boje na jihu. V čele kancléře stanul další radikál Le Duan.⁸⁴

Válka se ve zbytku roku 1951 a na počátku roku 1952 takřka nehýbala. Francouzi pokračovali v držení opěrných bodů a Viet Minh operoval hlavně v severních oblastech a v okolí Hanoje.⁸⁵ Ho Či Minovo vedení se kromě války začalo také soustředit na pozemkovou

⁷⁷ FREY, s. 14; ROTTER, Andrew J. Chronicle of a War Foretold: The United States and Vietnam 1945–1954. In: Lawrence, Mark Atwood a Fredrik Logevall (eds.). *The First Vietnam War: Colonial Conflict and Cold War Crisis* :*The First Vietnam War: Colonial Conflict and Cold War Crisis*, s. 291.

⁷⁸ LOGEVALL, s. 17.

⁷⁹ FREY, s. 17.

⁸⁰ DUIKER, s. 345.

⁸¹ Tamtéž, s. 348.

⁸² QIANG ZAI., s. 31.

⁸³ Tamtéž, s. 33.

⁸⁴ RUANE, s. 26; DUIKER, s. 356; NGUYEN, s. 26.

⁸⁵ DUIKER, s. 359.

reformu. Ta byla prováděna pod silným vlivem čínským poradců, a tak měla revoluční a zejména násilný charakter. To však začalo komplikovat postavení Viet Minhu, protože řada jeho příslušníků pocházela z rodin pozemkových vlastníků. Radikalismus čínských poradců navíc přispíval k dalším neshodám.⁸⁶ Během roku 1952 začalo vietnamské velení plánovat přenesení svých operací do sousedního Laosu s cílem roztáhnout francouzské jednotky po celé Indočíně a tím je oslabit. Plán se začal realizovat na jaře 1953 a francouzské velení na něj přirozeně zareagovalo přesunem svých sil.⁸⁷

Francouzská pasivita začala také vyvolávat značnou nespokojenost ve Washingtonu. Prezident Eisenhower dal Paříži jasně najevo, že zvýšení pomoci přijde jen v případě, pokud zaujme tvrdší a rozhodnější postoj.⁸⁸ Spojené státy totiž nesly velkou tíhu francouzských válečných nákladů. V roce 1952 pokrývaly americké finance 40 % válečných výdajů, přičemž o dva roky později tomu bylo již 80 %.⁸⁹ Reakci na americké požadavky vypracoval velitel francouzských sil v Indočíně Henry Navarre v tzv. Navarrově plánu. Ten spočíval v budování konvenční armády Vietnamského státu, a ve snaze vyprovokovat Viet Minh k otevřené bitvě, kde by mohl být zničen. Následující ofenzíva měla síly VDR pak jen dorazit. Plán měl vejít v platnost na jaře 1954, avšak okolnosti jej nedovolily plně realizovat.⁹⁰

Ve snaze zabránit nepřátelským operacím v Laosu se francouzské velení rozhodlo v listopadu 1953 vybudovat opěrný bod u vesnice Dien Bien Phu. Odlehlé místo přinášelo značné komplikace v logistice a otvíralo hrozbu obklíčení. To si samozřejmě uvědomoval i generál Giap spolu s čínskými poradci. Bitva o Dien Bien Phu začala 13. března 1954.⁹¹

2. 4. Dohoda v Ženevě

Do událostí v Indočíně opět promluvila změna geopolitické situace. Stalinova smrt v březnu 1953 otevřela cestu k uvolňování napětí, které vedlo uzavření příměří v Koreji. Sovětské vedení se potřebovalo soustředit na vnitřní problémy a chtělo zlepšit své vztahy se západem. Stejným způsobem uvažovalo i Mao Ce-tungovo vedení v Číně.⁹²

⁸⁶ DUIKER, s. 361; QIANG ZAI, s. 40.

⁸⁷ DUIKER, s. 360; FREY, s. 23.

⁸⁸ Tamtéž, s. 363.

⁸⁹ FREY, s. 50.

⁹⁰ DUIKER, s. 364; FREY, s. 23.

⁹¹ HASTINGS, s. 78; DUIKER, 365.

⁹² CHEN JIAN. China and the Indochina Settlement at Geneva Conference of 1954. In: Lawrence, Mark Atwood a Fredrik Logevall (eds.). *The First Vietnam War: Colonial Conflict and Cold War Crisis*, s. 243; HASTINGS, s. 75.

Sověti k iniciativě využili porady ministrů zahraničních věcí v Berlíně na začátku roku 1954. Ministr zahraničí Molotov zde v rámci uvolňování napětí navrhl uspořádat mezinárodní konferenci, která by řešila otázku Koreje a Indočíny. Vedle Velké Británie, Spojených států a Francie se jednání měla účastnit také ČLR a VDR.⁹³ Návrh narazil na protesty amerického ministra zahraničí Dullese, avšak díky britské podpoře byl přijat. Mezitím se Spojené státy začaly čím dál více zapojovat do konfliktu přímo. Vedle materiální a finanční podpory vyslala Eisenhowerova administrativa do Indočíny čtyřicet bombardérů B-26 i s piloty, kteří na místě operovali inkognito.⁹⁴ Ještě, než začala jednání v Ženevě, tak se objevila možnost přímé americké intervence do konfliktu, avšak tento americký plán narazil na neochotu Londýna. Nicméně i přesto přesunul Washington část sil svého námořnictva do Tonkinského zálivu. Prezident Eisenhower v souvislosti s neblahým vývojem na indočínském bojišti formuloval na tiskové konferenci 7. dubna 1954 tzv. teorii domina. Ta byla založená na tezi, že pokud Vietnam nebo jiný stát v jihovýchodní Asii padne do rukou komunistů, nastane dominový efekt a pod jejich nadvládu začnou upadat další země v regionu. Domino nepředstavovalo nic nového v rámci přemýšlení o indočínském konfliktu. Francouzi již dříve formulovali stejnou koncepci označenou jako teorie deseti kuželek.⁹⁵

Mezinárodní konference odstartovala v Ženevě 26. dubna 1954. Jednání byla silně doprovázena dvěma určujícími faktory. První představoval strach z přímé americké vojenské intervence ve prospěch Francie a druhým faktorem byla samotná bitva o Dien Bien Phu. Ta skončila 7. května drtivým vítězstvím jednotek Viet Minhu, což silně posílilo vyjednávací pozici VDR. Dien Bien Phu nebyl jedinou bitvou, která měla vliv na rozhodování Paříže. Silný vliv mělo také zničení dvou vojenských kolon pod označením Groupe Mobile 100 a 42, což v kombinaci s protiválečnými náladami ve francouzské společnosti nutilo Paříž uzavřít dohodu.⁹⁶ I přes výrazné vychýlení v poměru sil ve prospěch komunistického tábora, přišla sovětská delegace s kompromisními návrhy na poválečné uspořádání spočívající v rozdělení Vietnamu na dvě části, obdobně jako tomu bylo v Koreji. Jak Moskva, tak Peking zjevně totiž vycházely z premisy, že méně znamená více. Čou En-laj dokonce přesvědčoval své vietnamské kolegy argumentem ve smyslu „když si řekneme o hodně, tak mír nebude“. Čínská a sovětská delegace totiž vycházely z předpokladu, že po vítězství komunistů v Číně už západní mocnosti

⁹³ CHEN JIAN, s. 240; DUIKER, s. 367

⁹⁴ FREY, s. 25.

⁹⁵ HASTINGS, s. 91.

⁹⁶ Tamtéž, s. 105.

nedovolí opakovat stejný scénář jinde.⁹⁷ Svoji roli v tom také sehrál Bao Dai, který vyhrožoval bojkotem celé konference, pokud nebude přistoupeno k rozdělení země. Kompromisní řešení také imponovalo Francii.⁹⁸

Výsledná dohoda byla v Ženevě podepsána 21. července 1954. Její ujednání stanovovalo provizorní rozdělení země podél 17. rovnoběžky s demilitarizovanou zónou, přičemž následné sjednocení obou zón mělo být provedeno pomocí voleb nejpozději do dvou let. Oběma vietnamským státům bylo zakázáno vstupovat do vojenských paktů a na celou situaci měla dohlížet mezinárodní kontrolní komise složená z Polska, Indie a Kanady.⁹⁹ Mezi oběma částmi Vietnamu měl být zaručen volný pohyb, který měl být mimo jiné využit ke stažení jednotek Viet Minhu z jihu na sever. Dohoda také ustanovila Laos a Kambodžu jako neutrální státy a uložila Francii odchod z celého regionu.¹⁰⁰

Mírové ujednání však vydláždilo cestu k dalším problémům. Spojené státy byly totiž na konferenci kvůli svému nesouhlasu přítomny v roli pozorovatelů, díky čemuž dohodu nepodepsaly a netýkaly se jich ani její ujednání. Smlouvu nepodepsal ani Vietnamský stát, což v dalším vývoji umožňovalo oběma těmto aktérům tvořit vlastní politiku s argumentem, že neporušují uzavřenou dohodu, protože se jich de facto netýká.¹⁰¹

Pro VDR konference sice znamenala etablování moci na severu země, ale také přinášela velké zklamání. Ho Či Min byl sice smířený s tím, že sjednocení země bude muset počkat, ale zbytek vedení VSP už tak přívětivý nebyl. V Hanoji převládalo vědomí, že ke kompromisu bylo přistoupeno zejména na nátlak vlastních spojenců z Moskvy a Pekingu, dokonce se objevovaly i postoje, že delegace VDR byla v Ženevě zrazena veducím čínské delegace a ministrem zahraničí Čou En-lajem.¹⁰² VDR se navíc do dohody nepodařilo protlačit podmínky, které by omezovaly působení Spojených států v regionu. Vedoucí severovietnamské delegace Pham Van Dong například požadoval, aby vedle stažení cizích vojsk bylo Washingtonu zabráněno budovat ve Vietnamu vojenské základny.¹⁰³ To se však s ohledem na přístup USA k celé dohodě nakonec jevílo jako poměrně marný pokus. Nespokojenost v Hanoji může evokovat, že dohoda neodpovídala aktuální vojenské realitě v Indočíně a byla pouze rozhodnutím velkých hráčů na

⁹⁷ CHEN JIAN, s. 255.

⁹⁸ HASTINGS, s. 103; DUIKER, s. 372

⁹⁹ FREY, s. 29.

¹⁰⁰ HASTINGS, s. 107–108.

¹⁰¹ DUIKER, s. 373.

¹⁰² HASTINGS, s. 110.

¹⁰³ WINGROVE, Paul. Russian Document on the 1954 Geneva Conference. In: *Cold War International History Project Bulletin*, Issue 16, s. 97.

pozadí. Historik Pierre Asselin však poukazuje na to, že Dien Bien Phu sice bylo velké vítězství Viet Minhu, ale Giapovy jednotky za něj zaplatily velkými ztrátami a že Francie tuto bitvu sice prohrála, ale stále měla v Indočíně poměrně velkou vojenskou sílu podpořenou Spojenými státy. Tento fakt jistě hrál velkou roli v tom, že VDR nakonec k dohodě přistoupila.¹⁰⁴

2. 5. Podivný mír (1955–1959)

Po uzavření míru se Hanoj musela vypořádat s řadou ekonomických problémů. Asi největší problém představovala zásobovací krize a hrozící hladomor. Stejně tak bylo potřeba řešit obnovení provozu průmyslu, protože francouzská správa při svém ústupu takřka všechny podniky kanibalizovala a odvezla veškeré jejich vybavení. Sever země představoval místo koncentrace veškerého průmyslu, zatímco jih byl převážně zemědělský. Situaci ve VDR nepomohlo ani to, že vláda v Saigonu zablokovala vzájemnou obchodní výměnu, čímž sever přišel o přístup k chybějícím potravinám.¹⁰⁵

Hanoj se situaci snažila řešit dvěma cestami. První představovala pozemková reforma a druhá pomoc ze strany socialistických zemí. Pozemková reforma měla za pomoci přerozdělení půdy vést k jejímu efektivnějšímu využití. Během reformy došlo k přerozdělení dvou milionů akrů zemědělské půdy. Dopad na hospodaření byl poměrně pozitivní, protože produkce rýže se z 2,6 miliónů tun v roce 1954 zvedla během dvou let na 4,2 miliónů tun. Navzdory tomu však produkce přesahovala potřeby obyvatel VDR jen o málo.¹⁰⁶ Reforma byla připravovaná podle obdobné kampaně v Číně, a tak byla doprovázena silnými projevy politického radikalismu a násilí. Rolníci reformu pochopili jako příležitost pro vyřizování vlastních účtů, což bylo ještě podpořeno stranickými kádry, které volaly po likvidaci kontrarevolučních sil. Ho Či Min tyto postupy veřejně silně odsuzoval a požadoval jejich nápravu, což ovšem k ničemu nevedlo.¹⁰⁷ Reformy využil také režim v Saigonu k obviňování Hanoje z porušování Ženevských dohod, což však znamenalo pouhou demonstraci antikomunistických postojů bez jakýchkoli reálných dopadů.¹⁰⁸

Ho Či Min roku 1955 odcestoval do Pekingu a Moskvy, aby zde vyjednal hospodářskou pomoc a zajistil politickou podporu v otázce sjednocení země. Zatímco otázka sjednocení Vietnamu se setkala spíše s vlažným přijetím, otázka hospodářské a finanční pomoci byla

¹⁰⁴ ASSELIN, s. 13.

¹⁰⁵ Tamtéž, s. 24.

¹⁰⁶ RUANE, s. 42.

¹⁰⁷ DUIKER, s. 388.

¹⁰⁸ SZALONTAI, Balazs. Political and Economic Crisis in North Vietnam, 1955–56. In: *Cold War History*, vol. 5, no. 4 (2005), s. 400.

vyřešena kladně. VDR se podařilo od Sovětského svazu, ČLR a evropských socialistických zemí získat finanční dary, výhodné úvěry a další hospodářskou pomoc včetně expertní pomoci přímo na území Vietnamu. Peking společně s Moskvou navíc pomohly překonat nedostatek potravin nákupem obilí.¹⁰⁹ Hanoj si rovněž stanovila jednoletý plán, který měl obnovit zásobování a přísun spotřebního zboží. Za pomoci regulací se hospodářství VDR mělo vrátit na úroveň roku 1939, tj. do doby před druhou světovou válkou, kdy fungovalo bez vnějších zásahů.¹¹⁰

Oba vietnamské státy se musely také vyrovnat s rozsáhlou migrací obyvatel mezi danými zónami. Možnost volného pohybu totiž doslova spustila exodus zejména katolíků ze severu na jih. Tito uprchlíci odcházeli z VDR ze strachu z pomsty a kvůli brutalitám během pozemkové reformy. Velkým dílem k tomu přispěla také jihovietnamská propaganda, která katolíky nejen strašila komunistickými represemi, ale i pobízela k útěku na jih s tím, že to povede k záchraně jejich duší. Celkem VDR opustilo přes 920 000 lidí.¹¹¹ Nový Diemův režim na jihu se uprchlíků ujal za pomoci financí ze Spojených států, přičemž jejich přesun byl umožněn také za využití amerických a francouzských lodí. Uprchlíci byli usídleni okolo Saigonu, čímž měl být vytvořen bezpečný prostor okolo hlavního města.¹¹² Pohyb obyvatel nastal ale také opačným směrem. Podle ujednání mírové dohody měl Viet Minh stáhnout svoje síly z jihu na sever. Celkem se jednalo o 173 900 bojovníků, ke kterým se připojilo přes 86 tisíc jejich rodinných příslušníků. Nicméně navzdory dohodě zůstalo 10 tisíc mužů na jihu jako záloha. Někteří na jihu zůstali také z důvodu vlastního nesouhlasu s novým uspořádáním. VDR tím vlastně ihned porušila jeden z bodů smlouvy.¹¹³

Zatímco se sever musel vyrovnávat s hospodářskými problémy, prošel jih poměrně zásadním vývojem. Jih země nemusel řešit zásobovací krizi, protože na rozdíl od severu nebyl válkou skoro vůbec zasažen. Hospodářsky se však stal závislým na americké pomoci, jejímž cílem bylo udržet tamní garnituru u moci. V letech 1955–1960 dosáhla pomoc Spojených států výše sedmi miliard dolarů.¹¹⁴ Roku 1954 se premiérem Vietnamského státu stal Ngo Dinh Diem. Ten s ohledem na vlastní vyznání začal do státních funkcí protěžovat katolíky a zároveň potlačovat ostatní náboženství, zejména různé sekty.¹¹⁵ Bao Dai na nového premiéra pohlížel

¹⁰⁹ DUIKER, s. 383.

¹¹⁰ Tamtéž, s. 385.

¹¹¹ ASSELIN, s. 20.

¹¹² SCHULZINGER, s. 81.

¹¹³ HASTINGS, s. 122; ASSELIN, s. 18.

¹¹⁴ RUANE, s. 45.

¹¹⁵ SCHULZINGER, s. 79.

jako na fanatika s mesiášským komplexem, avšak Diem představoval vhodného nacionalistu, který by mohl vést antikomunistickou vládu. Washington se totiž díval na Diema jako na realistu a státníka.¹¹⁶ Rivalita mezi státníky vyvrcholila roku 1955, kdy byly uspořádány volby. Ty se staly de facto referendem o směřování země. Diem v nich drtivě zvítězil a Vietnamský stát byl přeměněn na republiku. V následujících letech byl Diemův režim navzdory svému autoritářskému charakteru prezentován jako malý zázrak.¹¹⁷ Prakticky hned zkraje své vlády začal Diem s pronásledováním komunistů a dalších organizací. Vietnamská republika se díky němu tak začala měnit v policejní stát s koncentračními tábory.¹¹⁸ Nejzásadnější moment ovšem přišel v roce 1956, kdy se podle dohody měly konat sjednocovací volby. Diem si byl plně vědom, že komunisté by v těchto volbách díky Ho Či Minově popularitě zvítězili, a tak konání voleb odmítl. Saigon na radu Spojených států s přípravnými konzultacemi původně souhlasil, ale pak stejně tak za jejich podpory ze všeho odstoupil.¹¹⁹

Navzdory napjaté situaci držela Hanoj nadále kurz zachování podmínek mírové dohody. V roce 1955 schválil ústřední výbor VSP rezoluci, která upřednostňovala budování socialismu na severu před revolucí na jihu. Rezoluce také stanovovala využití diplomatických prostředků v zájmu mírového sjednocení země.¹²⁰ Co se týče vnitřního vývoje VDR došlo však ke změnám v jejím politickém vedení. V reakci na kritiku průběhu pozemkové reformy byl z čela VSP odvolán Truong Ching a jeho funkci dočasně převzal Ho Či Min.¹²¹ V rámci zájmu o zachování mírové cesty strana hned po uzavření míru zrušila svoji kancléř pro jih a nahradila ji oblastním výborem. V jeho čele zůstal nadále Le Duan, který se stal velkým kritikem kompromisní mírové politiky. Politbyro VSP během roku 1956 postupně měnilo svoje stanovisko a začalo se přiklánět k ozbrojenému boji. Nicméně veřejně strana nadále deklarovala mírové řešení.¹²²

Moskva se společně s Pekingem snažila znovu svolat konferenci v Ženevě. Snaha narazila na postoj Velké Británie, která se odvolávala na prohlášení Vietnamské republiky, která nebyla signatářem mírové smlouvy a tím ze sebe smývala jakoukoliv zodpovědnost.¹²³ Tím se celá záležitost de facto uzavřela. Sovětský svaz v čele s Chruščovem neměl zájem vyvolávat, byť jen diplomatickou, konfrontaci. Nová sovětská politika tak spočívala v mírové koexistenci obou

¹¹⁶ LOGEVALL, s. 29; DUIKER, s. 379.

¹¹⁷ LOGEVALL, s. 34.

¹¹⁸ BRIGHAM, Robert K. *Guerrilla Diplomacy: The NLF's Foreign Relations and the Viet Nam War*. London: Cornell University Press, 1999, s. 6; FREY, s. 45.

¹¹⁹ DUIKER, s. 380.

¹²⁰ ASSELIN, s. 14.

¹²¹ DUIKER, s. 393.

¹²² Tamtéž, s. 399, 401.

¹²³ Tamtéž, s. 402.

bloků.¹²⁴ Hanoj se tím dostala do bezvýchodné situace, kdy se nemohla spolehnout na své nejbližší spojence a musela dále vyčkávat. V průběhu roku 1957 začal sever pomalu podporovat formování ozbrojených oddílů, které se zatím soustředily na teroristické akce a únosy politických oponentů. Vedle toho propukly otevřené boje v deltě Mekongu, ale otevřenou rebelii se podařilo Saigonu potlačit.¹²⁵ VSP v roce 1958 začala radikalizovat svoji vnitřní politiku. Hanoj vedle kolektivizace spustila znárodnění průmyslu.¹²⁶ Avšak země se dostala do ekonomických problémů, které vládu donutily snížit své výdaje na zbrojení. To samozřejmě komplikovalo situaci, ale změnu kurzu směrem k válce to nezastavilo.¹²⁷

2. 6. Od radikalizace k nové eskalaci (1958–1961)

Prvním dokumentem rámuje novou válečnou cestu se stala rezoluce č. 15 z roku 1958, kterou vedení VSP vydalo rozkaz k přípravě dobrovolníků, jež se posléze měli vydat na jih. Následně bylo do Vietnamské republiky vysláno několik tisíc bývalých příslušníků Viet Minhu, kteří byli dříve, po uzavření míru, přesunuti na sever.¹²⁸ Rezoluce č. 15 se stala výchozím dokumentem pro 15. plenární zasedání ústředního výboru VSP. Zasedání se stalo zásadním milníkem, protože na něm bylo rozhodnuto provádět aktivní infiltraci na jih a vytvořit zásobovací systém, který později vešel ve známost jako Ho Či Minova stezka.¹²⁹ Za tímto účelem byla vytvořena jednotka pod označením Skupina 559, která se měla starat právě o budování zásobovacího systému na pevnině. O zásobování po moři se pak měla starat Skupina 759. Pro podporu komunistického hnutí Pathet Lao v sousedním Laosu byla vytvořena ještě Skupina 959. Všechny tyto jednotky spadaly přímo pod velení generálního štábu Vietnamské lidové armády (VLA).¹³⁰ To znamenalo oficiální zapojení ozbrojených složek VDR do akcí na jihu.

Saigon začal na větší infiltraci a ztrátu kontroly nad zemí reagovat zvýšením represí a zavedením programu „Agrovilles“. Jednalo se o vytváření opevněných vesnic, do kterých mělo být přesunuto venkovské obyvatelstvo, s cílem zastavit pronikání komunistů. Program se však ukázal jako neefektivní kvůli vysoké korupci, a navíc obracel rolníky proti Saigonu. Venkovské obyvatelstvo bylo provázáno s místy svého života, neboť žilo ve spojení s kultem předků, a obecně bylo silně tradicionalistické. Násilné přesouvání do nových vesnic v lidech

¹²⁴ HASTINGS, s. 120.

¹²⁵ ASSELIN, s. 47; ANG CHENG GUAN, s. 21.

¹²⁶ HASTINGS, s. 136.

¹²⁷ ANG CHENG GUAN, s. 19.

¹²⁸ HASTINGS, s. 136.

¹²⁹ RUANE, s. 48.

¹³⁰ ANG CHENG GUAN, s. 35–36.

vytvářelo pocit vykořenění a zvyšovalo odcizení s vládou v Saigonu.¹³¹ Dalším Diemovým krokem, který akorát přilil oleje do ohně byl zákon 10/59. Ten na jihu zakazoval veškerou opozici a z jakýchkoliv odpůrců režimu dělal automaticky zrádce. Policejní složky mohly díky tomuto zákonu svobodně zatýkat a popravovat prakticky kohokoliv.¹³²

S komunistickými bojůvkami si nedokázala poradit ani jihovietnamská pravidelná armáda. Ozbrojené složky byly na jedné straně sužovány korupcí a na straně druhé byly budovány za pomoci amerických poradců jako zcela konvenční síly na základě zkušeností z korejské války. Od roku 1950 totiž působila ve Vietnamu americká Military Assistance Advisory Group (MAAG), která nejprve pomáhala Francouzům a posléze Diemovu režimu.¹³³ Neefektivitu zmíněných opatření a radikalizaci rolníků plně prokázalo povstání v Tra Bong v Centrální vrchovině v srpnu 1959. Přes 16 tisíc povstalců zde ovládlo šestnáct vesnic a z oblasti kompletně vytlačilo vládní jednotky. Nicméně navzdory úspěchu se jednalo o lokální a spontánní záležitost, která proběhla bez jakékoliv koordinace s Hanojí. Nepokoje pokračovaly i v následujícím roce, kdy se komunistům v oblasti Ben Tre jižně od Saigonu podařilo ovládnout čtyřicet sedm vesnic. Masové revolty byly během roku 1960 na denním pořádku.¹³⁴

S tím, jak se situace na jihu vyostřovala, se měnil i postoj hanojské vlády. Po zavedení zákona 10/59 vydala Hanoj prohlášení o sjednocení země, ve kterém obviňovala Diema z porušování Ženevské dohody s tím, že VDR smlouvu vždy respektovala.¹³⁵ Zásadní posun přišel v roce 1960. Toho roku se uskutečnil III. sjezd VSP, který do funkce ústředního tajemníka vynesl Le Duana. Ho Či Min zůstal předsedou strany, avšak do jejího politbyra přibyla řada radikálů volajících po násilném sjednocení země. Sjezd proto přijal politiku paralelního budování socialismu na severu a vyvolání povstání na jihu Vietnamu. Kromě toho sjezd také schválil první pětiletý plán zaměřený na kolektivizaci a rozvoj těžkého průmyslu. Navzdory tomu, že sjezd probíhal již v době, kdy čínsko-sovětská roztržka začala být na spadnutí, nezaujal k této věci žádné stanovisko. Avšak už tehdy bylo zřejmé, že VSP je spíše pročínskou stranou.¹³⁶ Zvolení Le Duana bylo projevem úpadku Ho Či Minova vlivu ve straně a přinášelo úplně nový kurz. Kromě nové politiky vůči jihu začal Le Duan posilovat Ministerstvo veřejné bezpečnosti a vytvořil tajnou policii. Z VDR se poměrně rychle stal policejní stát, kde byli

¹³¹ FREY, s. 47.

¹³² LAWRENCE, Mark Atwood. *The Vietnam War: A Concise International History* Oxford: Oxford University Press, 2008 s. 76.

¹³³ FREY, s. 43; ASSELIN, s. 25.

¹³⁴ ANG CHENG GUAN, s. 41–42.

¹³⁵ Tamtéž, s. 34.

¹³⁶ ASSELIN, s 83.

odpůrci nové politické linie perzekuováni.¹³⁷ Mezi lety 1960–1965 se tak do vězení dostalo přes 11 tisíc osob.¹³⁸

Dalším výsledkem sjezdu bylo rozhodnutí vybudovat na jihu novou organizaci, která by po vzoru Viet Minhu sloučila všechny pokrokové síly usilující o svržení Diema. Na konci prosince 1960 tak byla založena Národní fronta osvobození jižního Vietnamu (NFO). Vyjma požadavku na Diemovo sesazení spočíval program NFO na ekonomických a sociálních požadavcích jako snížení pachtovného či přerozdělení půdy. Fronta také požadovala ukončení činnosti amerických poradců. V rámci NFO vzniklo též její vojenské křídlo, což vlastně představovalo oficiální armádu organizace. Následujícího roku pak VSP obnovila činnost Kanceláře pro jih, přičemž NFO se měla vojensky zodpovídat hanojskému velitelství.¹³⁹

2. 7. Neutralizace Laosu a Vietnam (1960–1963)

Do událostí ve Vietnamu silně promluvil vývoj v sousedním Laosu. Hanoj sousední zemi chápala jen jako další část bojiště a neváhala porušit její neutralitu tím, že skrze její území vedla zásobovací Ho Či Minovu stezku. Tamní události tak měly přirozený dopad na rozhodovací procesy v Saigonu a Hanoji. Laoská otázka navíc také nabrala geopolitický rozměr.

V roce 1958 se situace v Laosu vyvinula v neprospěch Spojených států, které zemi do té doby poskytovaly různé druhy pomoci. Premiér Souvanna Phouma totiž sestavil neutrální koaliční vládu, ve které zasedlo také komunistické hnutí Pathet Lao.¹⁴⁰ Phouma byl však proamerickými silami přinucen odstoupit, čímž koaliční vláda skončila. V polovině roku 1960 však proběhl vojenský puč pod vedením kapitána Kong Le, jehož cílem byl návrat k neutrální pozici země, což umožnilo Phoumovi, aby se znovu krátce objevil na scéně. Avšak v prosinci proběhl další převrat vedený generálem Phoumi Nosavanen za vydatné podpory CIA. Phouma poté vytvořil spojenectví s Pathet Lao a prohlásil svou vládu za jedinou legitimní v zemi.¹⁴¹

Do situace se samozřejmě začali vkládat další aktéři. Spojené státy podporovaly Nosovanovu vládu a do situace se rozhodla vložit také Moskva, která se postavila na Phoumovu stranu. Do konfliktu se zapojila také VDR, která společně s Pekingem dlouhodobě podporovala Pathet Lao. Rozdíl v přístupu k laoskému problému byl produktem čínsko-sovětského rozkolu,

¹³⁷ NGUYEN, s. 55.

¹³⁸ GROSSHEIM, Martin. Fraternal Support: The East German Stasi and the Democratic Republic of Vietnam during the Vietnam War. Washington: Woodrow Wilson Center, 2014, s. 6.

¹³⁹ BRIGHAM, s. 11–12; FREY, s. 83.

¹⁴⁰ ASSELIN, s. 119.

¹⁴¹ DUNBABIN, J.P.D. The Cold War: The Great Powers and their Allies. London: Routledge, 2014, s. 290; ASSELIN, s. 119.

ale také realistického přístupu Hanoje k dané oblasti. S ohledem na důležitost laoského území v zásobování povstalců na jihu si VDR nemohla dovolit ztrátu kontroly nad tímto územím. V Laosu od začátku roku 1961 operovalo skoro 12 tisíc severovietnamských vojáků, kteří tu byli ku pomoci místním komunistům, ale jejich primární starostí byla Ho Či Minova stezka.¹⁴² Moskva začala Phoumově vládě dodávat vojenské vybavení a další materiální pomoc. Navzdory rozporům v přístupu k celému problému putovaly dodávky skrze VDR a odtud do Laosu leteckým mostem. Hanoj se tak stala prostředníkem pro dodávky ze Sovětského svazu a Číny. Do materiální pomoci se zapojilo také Československo, Maďarsko, NDR a Polsko. Hanoj však část pomoci navzdory Moskvě odkláněla ve prospěch Pathet Lao. Komunistům se díky této pomoci podařilo obsadit skoro celou provincii Houaphanh a další rozsáhlá území na severu, což samozřejmě bylo pozitivní i pro postavení Phoumovy vlády.¹⁴³

Mezitím se začaly objevovat návrhy na mírové řešení celé situace. Kambodžský král Norodom Sihanouk přišel s iniciativou uspořádat novou Ženevskou konferenci za účasti celkem čtrnácti stran. Iniciativy se nakonec chopila Moskva a konference začala 16. května 1962. Konečné ujednání bylo podepsáno 23. července a jeho výsledkem byla neutralizace Laosu a návrat Phoumovy koaliční vlády. Dohodu kromě Laosu podepsala Barma, Kambodža, Thajsko, ČLR, VDR, Vietnamská republika, Francie, Kanada, Indie, Polská lidová republika, Velká Británie, Sovětský svaz a USA. Konference byla tvořena z členů Mezinárodní kontrolní komise pro Indočínu, účastníků Ženevské konference v roce 1954 a států, které měly společné hranice s Laosem.¹⁴⁴

Pro Hanoj představovala dohoda v podstatě zachování statu quo, který nijak nenarušoval její aktivity vůči jihu Vietnamu. Pro Moskvu bylo ujednání také vítězstvím, protože odpovídalo duchu snižování mezinárodního napětí. Peking sice nebyl zastáncem politiky mírové koexistence, ale zároveň se chtěl vyhnout konfliktu se Spojenými státy.¹⁴⁵ Pro Washington představoval Laos nechtěné dědictví Eisenhowerovy administrativy, která k zemi přistupovala plně v rámci teorie domina, což znamenalo, že v Laosu výrazně úřadovala CIA. Kennedy se však chtěl vyhnout většímu konfliktu, a tak na neutralizaci přistoupil.¹⁴⁶ Mír v Laosu se bohužel nepodařilo udržet dlouho. V dubnu 1963 Pathet Lao ukončili koaliční

¹⁴² ANG CHENG GUAN, s. 60; ASSELIN, s. 120.

¹⁴³ ASSELIN, s. 121.

¹⁴⁴ ANG CHENG GUAN, s. 62.

¹⁴⁵ ASSELIN, s. 124–125.

¹⁴⁶ DUNBABIN, s. 291

spolupráci a v zemi propukly boje nanovo. Spojené státy se však tentokrát postavily na stranu vlády zaručující neutralitu.¹⁴⁷

Neutralizace Laosu měla také vliv na politiku Hanoje v otázce sjednocení, respektive do ní vnesla otázku případné neutralizace jižního Vietnamu ve stejném stylu. Obdobná smlouva by totiž anulovala nebezpečí americké vojenské intervence. Hybatelem takové myšlenky byla samozřejmě také Moskva. Neutralizace jižního Vietnamu by díky vyšachování Washingtonu umožnilo zachovat proces unifikace země výlučně ve vietnamských rukou.¹⁴⁸

2. 8. Cesta k otevřené válce (1961–1963)

Americké angažmá ve Vietnamu začalo již v době vlády prezidenta Trumana. Washington přistoupil k regionu a tamní pomoci Francii v rámci své doktríny zadržování. Výrazný vliv měla také směrnice NSC 68, podle které měly být Spojené státy schopny postavit se sovětskému rozpínání kdekoli na světě. Směrnice také ve velkém podporovala budování konvenčních sil.¹⁴⁹ Korejská válka pak Washington jen utvrdila ve správnosti jeho vidění problémů v regionu a de facto zvedla jeho zájem se v oblasti angažovat.¹⁵⁰ Za Trumanova období přitekla do Indočíny pomoc ve výši patnácti milionů dolarů, dalších deset milionů pak putovalo jako pomoc sousednímu Thajsku. Washington totiž postupoval na základě přesvědčení, že za celým problémem v Indočíně stojí Moskva. Tento předpoklad se však ukázal jako mylný, protože vztahy mezi Viet Minhem a Sovětským svazem byly do roku 1950 minimální.¹⁵¹

Prezident Eisenhower pak americké angažmá jen zintenzivnil. V rámci jeho nové doktríny měly Spojené státy vyplnit prostor, který vyklidily bývalé koloniální mocnosti, dříve, než jej zaplní komunisté.¹⁵² Nově dekolonizovanou část světa navíc chtěly Sovětský svaz a Čína využít ke svému vlastnímu pronikání, čímž v podstatě spustily soupeření s Washingtonem o vliv v oblasti. Díky tomu začaly mít Spojené státy se svými spojenci obavy z toho, že národně osvobozené hnutí představuje jakési kryptokomunisty, kteří mohou být těmi reálnými využitými.¹⁵³ Jak bylo řečeno výše, Eisenhower byl první, kdo verbalizoval teorii domina a následně ji podřídil velkou část zahraniční politiky. Jeho rozhodování bylo silně ovlivněno

¹⁴⁷ DUNBABIN, s. 292.

¹⁴⁸ ASSELIN, s. 131.

¹⁴⁹ HERRING, George C. The Cold War and Vietnam. In: OAH Magazine of History, vol. 18, no. 5, s. 18.

¹⁵⁰ LEFFLER Melvyn P. a Odd Arne WESTAD. The Indochina wars and the Cold War, 1945–1975. In: LEFFLER M. P., WESTAD Odd A. (eds.) *The Cambridge History of the Cold War*. Cambridge University Press; 2010, s. 286.

¹⁵¹ DUIKER, s. 346

¹⁵² DURMAN, Karel. Popely ještě žhavé I.: Válka a nukleární mír. Praha: Karolinum, 2004, s. 474.

¹⁵³ BLACK, s. 110.

nejen korejskou válkou, ale také tím, že v jihovýchodní Asii propukla řada komunistických povstání. Od konce 40. let se tak bojovalo v Malajsii, Indonésii, Barmě a na Filipínách.¹⁵⁴ Dalším bodem nahrávajícím pocitu ohrožení byla Bandungská konference v roce 1955. Účastníci sice dávali najevo, že nechtějí být součástí ani jednoho z bloků, avšak mluvilo se i nekolonialismu Spojených států. Alarmující také bylo, že na konferenci excelovala čínská delegace v čele s Čou En-lajem.¹⁵⁵

Kennedyho administrativa pak ve snaze zastavit komunisty pokračovala. Ve Vietnamu byl postoupně navyšován počet amerického vojenského personálu. V roce 1962 byla dosavadní MAAG přeměněna na Military Assistance Command Vietnam (MACV) a počet poradců vzrostl na osm tisíc mužů. Změnilo se také zaměření činnosti poradců. Budování konvenčních sil bylo nahrazeno protipovstaleckými operacemi.¹⁵⁶ Kennedy zároveň také schválil plán tajných operací OPLAN 34-A, který spouštěl výcvik jihovietnamských jednotek a jejich následné operace proti VDR spočívající výhradně v sabotážních a diverzních útocích za pomoci americké armády a námořnictva.¹⁵⁷ V roce 1963 se počet amerických poradců zdvojnásobil a dosáhl čísla 16 300. Kennedy se však zároveň snažil tlačit Diemův režim k liberalizaci a k provedení pozemkové reformy, avšak nátlak podmíněný vojenskou pomocí se neukázal být efektivním. Washington tak některé dodávky jihovietnamské armádě za trest zrušil a stáhl tisícovku poradců s tím, že k roku 1965 budou z Vietnamu staženi všichni.¹⁵⁸ Kennedy však jejich stažení začal plánovat již v roce 1962, zřejmě s ohledem na dosavadní vývoj ve Vietnamské republice a charakteru tamního režimu.¹⁵⁹

Situace na jihu Vietnamu odpovídala spíše občanské válce. NFO upevnila svou pozici na venkově a začalo s ní spolupracovat čím dál více lidí. Fronta na jedné straně plnila svůj politický program, zejména v oblasti pozemkové reformy, ale její popularitu přivozoval hlavně Diemův režim, který svými akcemi jižní obyvatelstvo nahnal do její náruče. Povstalci ale také využívali metod teroru, aby si vynutily poslušnost obyvatel.¹⁶⁰ V lednu 1963 se odehrálo u Ap Bacu první větší otevřené střetnutí mezi vojáky NFO a vládními silami, které byly na místě podporovány Američany. Bitva o Ap Bac skončila fiaskem jihovietnamských sil. Největší

¹⁵⁴ LEFFLER a WESTAD, s. 286.

¹⁵⁵ BERGER, Mark T. After the Third World? History, destiny and the fate of Third Worldism. In: *Third World Quarterly*, Vol. 25, no. 1, s. 10.

¹⁵⁶ HASTINGS, s. 158; RUANE, s. 54.

¹⁵⁷ HASTINGS, s. 231.

¹⁵⁸ FREY, s. 76.

¹⁵⁹ RUANE, s. 58.

¹⁶⁰ FREY, s. 56, 58.

slabinou Diemovy armády byla zejména korupce a nepotismus, které silně oslabovaly její bojovou hodnotu. V neposlední řadě byl negativním faktorem také sám Diem. Ten silně zasahoval do armádního velení a posty v armádní struktuře obsazoval podle měřítek loajality k jeho osobě než dle vojenských schopností.¹⁶¹ Navzdory výsledkům bitvy si americké výzvědné služby myslely, že střet výrazně poškodil sílu NFO, avšak předpoklad se brzy ukázal jako mylný. Důsledkem vývoje bylo ve VDR zrychlení procesu modernizace VLA a jejího nasazení na jihu.¹⁶² Rok 1963 znamenal ve strategii NFO obecně agresivnější postoj, jenž byl navíc posílen vítězstvím u Ap Bacu.¹⁶³ Velitel MACV generál Paul D. Harkins založil strategii boje proti NFO na tom, že americké vrtulníky měly povstalce nahnat do rukou jihovietnamské armády, která je měla zničit. To se právě u Ap Bacu nepovedlo. Harkins si nicméně uvědomoval, jakou roli v bojích hraje terén a zejména místní vegetace. Proto se souhlasem Washingtonu začal využívat tzv. duhové pesticidy, z nichž je neznámější Agent Orange. Pesticidy měly zničením porostu zbavit příslušníky NFO jejich úkrytu. Některé látky byly také určeny k ničení úrody, což mělo omezit zásobování povstalců.¹⁶⁴

NFO se musela zároveň vyrovnávat s novým opatřením nazvaným Program strategických vesnic (známý hlavně pod anglickým Strategic Hamlet program), který byl spuštěn se souhlasem MACV v březnu roku 1962. Program byl principiálně stejný jako předešlé zřizování Agrovilles a vycházel z britských zkušeností v Malajsii.¹⁶⁵ Jeho cílem bylo odříznout NFO od zásob a posílit politický vliv Saigonu. Diemův bratr Ngo Dinh Nhu pracující na programu řešil však především vojenské zajištění celé akce a opomíjel její sociální a politický rozměr. Hanoj na program zareagovala novými instrukcemi, jež ukládaly NFO pomocí politického a ozbrojeného boje vesnice infiltrovat a posléze zničit. Program nakonec ztroskotal stejně jako předešlé Agrovilles.¹⁶⁶

Situace se na jihu začala zhoršovat také kvůli konfliktu mezi Diemovou vládou a buddhisty. Diem jako katolík už dříve jiná náboženství omezoval, avšak roku 1963 represe dosáhly vrcholu. Během oslavy Buddhových narozenin v květnu se věřící dostali do střetů s ozbrojenými složkami, které si vyžádaly oběti na životech. Následovala silná protibuddhistická kampaň doprovázená ozbrojenými útoky na pagody. Přístup režimu k buddhistům vyvolal nepokoje a protestní akce, během kterých se upálilo několik

¹⁶¹ FREY, s. 71.

¹⁶² ANG CHENG GUAN, s. 66, 69.

¹⁶³ ASSELIN, s. 111.

¹⁶⁴ FREY, s. 70.

¹⁶⁵ DUNBABIN, s. 296.

¹⁶⁶ DUIKER, s. 428

buddhistických mnichů. Diem na to všechno reagoval vyhlášením stanného práva.¹⁶⁷ Ke zlepšení situace nepřispěla ani manželka Diemova bratra Nho, Tran Le Xuan, známá též jako madam Nhu, která veřejně na kameru označila upalování mnichů jako „grilování“ a obecně se tím směrem vyjadřovala velmi necitlivě. Vláda ve Washingtonu byla celou záležitostí znechucena.¹⁶⁸ Neúnosná situace vyvrcholila 1. listopadu vojenským převratem, který proběhl za tichého souhlasu Spojených států. Diem a jeho bratr Nhu byli během puče zabití a do čela země se postavil generál Duong Van Minh.¹⁶⁹

Státní převrat v Saigonu zafungoval jako signál nestability Vietnamské republiky. Vedení VDR se díky němu rozhodlo přejít k vojenské akci. Přesto to však neznamenovalo výraznou proměnu dosavadní strategie, protože jak Moskva, tak Peking radily Hanoji opatrnost.¹⁷⁰ Radikalizace se odrazila také ve vnitřní politice VDR. Na 9. plénu ÚV VSP na konci roku se mezi členy politbyra objevila kritika rozšiřování pročínských pozic uvnitř strany. Le Duan následně ve straně provedl čistku ve jménu boje proti revizionistům.¹⁷¹ Ještě před plénem zavedl nový represivní zákon zaměřený proti kontrarevolucionářům, který přinesl další represe a posílil pravomoci bezpečnostního aparátu.¹⁷²

2. 9. Eskalace (1964–1967)

Na konci ledna 1964 proběhl v Saigonu další vojenský převrat. Generál Nguyen Khanh odstavil od moci vojenskou radu, která řídila zemi, a ujmul se moci.¹⁷³ Vojenská situace v zemi však byla kritická. O tom se na vlastní oči přesvědčil během svých návštěv na jihu Vietnamu také americký ministr obrany McNamara. NFO ovládala okolo 40 % území Vietnamské republiky a armáda byla zmítána velkými dezercemi.¹⁷⁴ Zpravodajské služby dokonce odhadovaly, že Saigon padne do rukou NFO v horizontu tří až šesti měsíců.¹⁷⁵ Washington kvůli tomu zintenzivnil operace v rámci programu OPLAN a provedl změny ve velení MACV. Generál Harkins byl kvůli svému propojení se státními převraty na jihu nahrazen generálem Williamem Westmorelandem.¹⁷⁶ Již na jaře připravil sbor náčelníků štábu plán leteckých úderů proti cílům ve VDR. Prezident Johnson tlaku na eskalaci ze strany armády odolával, avšak z politického

¹⁶⁷ LAWRENCE, s. 76.

¹⁶⁸ LOGEVALL, s.51.

¹⁶⁹ FREY, s. 85

¹⁷⁰ LEFFLER a WESTAD, s. 295.

¹⁷¹ GROSSHEIM, 2014, s. 452.

¹⁷² NGUYEN, s. 65.

¹⁷³ LAWRENCE, s. 83.

¹⁷⁴ FREY, s. 80.

¹⁷⁵ DUIKER, s. 438

¹⁷⁶ FREY, s. 80.

hlediska si nemohl dovolit být měkký vůči komunistům. Zvláště ve volebním roce jej Republikáni mohli ohrozit obviňováním ze slabosti.¹⁷⁷

Narůstající napětí eskalovalo na začátku srpna 1964, kdy došlo k tzv. Tonkinskému incidentu. Americký torpédoborec USS Maddox byl 2. srpna napaden během špionážní mise u teritoriálních vod VDR u ostrova Hon Nieu severovietnamskými torpédovými čluny, které byly s pomocí zásahu letectva zničeny. Nicméně o dva dny později ohlásil Maddox spolu s torpédoborcem USS Turner další útok. Výsledkem byly odvetné letecké útoky proti cílům na pobřeží VDR. O tři dny později, tedy 7. srpna, prošla americkým kongresem Tonkinská rezoluce. Ta dávala Johnsonovi v podstatě neomezené pravomoci týkající se vojenských akcí ve Vietnamu.¹⁷⁸

Tonkinský incident dodnes otevírá řadu otázek týkající se jeho motivace a případné viny. První útok na Maddox přišel patrně v kontextu akcí OPLAN. Severovietnamští velitelé zřejmě na operace amerických plavidel nahlíželi v souvislosti s diverzní aktivitou v oblasti z předešlých dní.¹⁷⁹ Útok byl proveden s vědomím nejvyššího velení, nicméně není jasné, jak si přítomnost amerických plavidel Hanoj interpretovala a jaké motivy by k němu případně vedly.¹⁸⁰ Max Hastings ve své knize oproti tomu tvrdí, že incident byl důsledkem překročení pravomocí se strany místních velitelů. Nicméně hlavním důvodem kontroverze je zmíněný druhý útok ze 4. srpna, který se totiž reálně neodehrál. Falešné obvinění pak na Hanoj zapůsobilo jako důkaz, že nebude možné předejít konfrontaci se Spojenými státy.¹⁸¹ Navzdory zvýšené aktivitě NFO eskalace vedoucí k přímému nasazení amerických jednotek cílem Hanoje nebyla. Le Duan chtěl totiž pomocí agresivnějšího postupu rozložit režim na jihu dřív, než by USA mohly zareagovat.¹⁸² Tento přístup potvrzuje též pozdější tvrzení generála Van Tien Dung. Generál se totiž k incidentu zpětně vyjádřil v tom smyslu, že celý útok představoval ohromnou chybu, protože navzdory zvýšené aktivitě NFO na jihu panovala snaha předejít eskalaci.¹⁸³

V říjnu se pak Hanoj rozhodla zapojit do infiltrace na jih pravidelné jednotky VLA. Zejména v zimě a na jaře 1965 následovalo několik menších ofenzív.¹⁸⁴ Útoky na americké

¹⁷⁷ RUANE, s. 60;62.

¹⁷⁸ FREY, s. 81.

¹⁷⁹ DUIKER, s. 436.

¹⁸⁰ SHORE, Zachary. Provoking America: Le Duan and the Origins of the Vietnam War. In: *Journal of Cold War Studies*, Vol. 17, č. 4 (Fall 2015), s. 90.

¹⁸¹ ANG CHENG GUAN, s. 81

¹⁸² SHORE, s. 94; DUIKER, s. 436.

¹⁸³ SHORE, s. 90.

¹⁸⁴ ANG CHENG GUAN, s. 81

jednotky a jejich základny nepředstavovaly nic výjimečného. Již na podzim 1964 zaútočilo NFO na americkou základnu v Bien Hoa. Zásadní akcí však bylo napadení americké základny v Pleiku 7. února 1965. Útok způsobil velké materiální škody a jeho výsledkem byl velký počet zraněných a osm zabitých amerických vojáků. Washington jako odvetu spustil leteckou operaci Flaming Dart. NFO pak zareagovala několika odvetnými útoky včetně dalšího ostřelování základny v Pleiku. Na to už Washington odpověděl časově neomezeným leteckým bombardováním pod označením Rolling Thunder.¹⁸⁵ Přepadení základny bylo údajně iniciativou lokálního velitele NFO. Dopady celého útoku totiž urychlily příchod americké armády, což nehrálo do karet Hanoji.¹⁸⁶

Generál Westmoreland hned požádal o přidělení námořní pěchoty, která měla sloužit k obraně základny v Da Nang. Generál také přišel s třístupňovým válečným plánem, který měl vést k porážce NFO a VDR. První fáze počítala se stabilizací jihovietnamské armády a zajištěním základen během roku s cílem zablokovat infiltraci ze severu. V roce 1966 měla přijít ofenzivní fáze plánu s cílem zničení hlavních sil NFO a třetí fáze měla do konce roku 1967 zajistit vítězství díky útoku na nepřátelské základny.¹⁸⁷ Westmoreland postavil taktiku na principu „najdi a znič“, jehož cílem bylo limitovat americké ztráty. Jednotky NFO měly být vylákány do otevřeného boje, kde už by je zničila americká palebná převaha. Strategie také počítala s tím, že americké jednotky budou provádět aktivní operace, přičemž jihovietnamská armáda bude kontrolovat území.¹⁸⁸ Dorazivší americké jednotky svedly v listopadu 1965 první větší bitvu v údolí La Drang. Podařilo se jim zde zvítězit, avšak jednotky NFO se otevřenému střetu vyhýbaly.¹⁸⁹ Situaci částečně komplikovaly také politické turbulence v Saigonu. V únoru zde proběhl další vojenský puč, který do čela země vynesl generála Nguyen Co Ky.¹⁹⁰

Rok 1966 se celý nesl ve znamení strategie „najdi a znič“ a leteckých úderů proti VDR. Jak se však již během předchozího roku ukázalo, letecká válka měla na zásobování NFO jen omezené dopady.¹⁹¹ Hanoj začala hned po spuštění letecké války dostávat vydatnou pomoc z Číny a Sovětského svazu. Do VDR proudily protivzdušné rakety a stíhací letadla MIG

¹⁸⁵ FREY, s. 94.

¹⁸⁶ SHORE, s. 93.

¹⁸⁷ RUANE, s. 68.

¹⁸⁸ SCHULZINGER, s. 199.

¹⁸⁹ FREY, s. 103

¹⁹⁰ Tamtéž, s. 96.

¹⁹¹ CIA. Freedom of Information Act Electronic Reading Room: The Vietnam Collection. CIA-RDP82S00205R000100010001-2 – Logistic Support for the Communist Forces in South Vietnam, 1965. [Online] Dostupné z <https://www.cia.gov/readingroom/document/cia-rdp82s00205r000100010001-2> [cit. 27. 2. 2025].

různých typů včetně nejmodernějšího MIG-21.¹⁹² Materiální podporu poskytly také evropské socialistické státy a mimo jiné i KLR, která do VDR vedle letadel vyslala dokonce vlastní piloty. Posilování vojenského potenciálu severu silně komplikovalo americké plány.¹⁹³ Vzhledem k neuspokojivým výsledkům letecké války nařídil Johnson rozšíření cílů pro letecké údery. Letectvo se mělo ve VDR soustředit na průmysl, dopravní infrastrukturu a zásoby paliva. Johnson doufal, že eskalace bombardování přivede Hanoj k rozumu, avšak severovietnamské vedení dalo jasně najevo, že bude jednat jen v případě amerického odchodu z Vietnamu.¹⁹⁴

Americká armáda oficiálně vykazovala v bitvách skvělé výsledky, avšak navzdory tomu se nedařilo válku vyhrát. Užívaná strategie totiž měřila úspěšnost pomocí „body count“, tj. podle počtu padlých nepřátel v poměru k vlastním ztrátám. Během roku 1967 se boje vyvíjely ve stejném duchu jako předtím. Letecké údery byly nově rozšířeny na energetickou infrastrukturu a válka obecně přinášela čím dál větší míru destrukce. Westmoreland často sahal k opatřením, jakým byla například operace Cedar Falls, při které byl podniknut rozsáhlý letecký útok na oblast pod kontrolou NFO jižně od Saigonu. Lokalita známá jako Železný trojúhelník byla v důsledku náletů proměněna doslova ve spálenou zemi. Trosky vesnic byly pak srovnány se zemí, aby v oblasti nebylo možné žít. Výsledek akce byl však diskutabilní, protože aktivita NFO se jen přesunula na jiná místa.¹⁹⁵ Operace na jihu žádaly neustálé navyšování počtů vojáků. Na konci roku 1967 dosáhly americké síly v oblasti počtu 485 000 mužů.¹⁹⁶

2. 10. Zlomové roky (1968–1969)

V průběhu roku 1967 se hanojské vedení začalo přiklánět k uspořádání velké ofenzívy na jihu, která měla vyvolat celonárodní povstání. Plánovaný útok měl přenést válku z venkovských oblastí do měst a přivést režim v Saigonu ke kolapsu. Ofenzíva byla naplánovaná na lunární nový rok 1968, což bylo ve Vietnamu období svátků a v minulých letech na ně bylo vždy dohodnuto příměří. Ofenzíva Tet, jak podle názvu novoročních svátků později vešla ve známost, začala 30. ledna 1968. NFO s podporou jednotek VLA zaútočila na šest největších měst včetně

¹⁹² HASTINGS, s. 353–354.

¹⁹³ FREY, s. 117; September 21, 1966. Wilson Center Digital Archive. September 21, 1966 General Vo Nguyen Giap's Decision On North Korea's Request to Send a Number of Pilots to Fight in Vietnam. [Online] Dostupné z <https://digitalarchive.wilsoncenter.org/document/general-vo-nguyen-giaps-decision-north-koreas-request-send-number-pilots-fight-vietnam> [cit. 27. 2. 2025].

¹⁹⁴ SCHULZINGER, s. 208.

¹⁹⁵ FREY, s. 105.

¹⁹⁶ Tamtéž, s. 106. Kromě Spojených států působily ve Vietnamu také jednotky Austrálie, Nového Zélandu, Thajska, Korejské republiky, Tchaj-wanu a Filipín. Tyto státy vstoupili do konfliktu na základě spojeneckých smluv se Spojenými státy. Nejvíce vojáků však do jižního Vietnamu vyslala Korejská republika, která svoje angažmá vyměnila za ekonomickou pomoc z USA. Celkový počet jihokorejských vojáků se pohybuje okolo šedesáti tisíc. LAWRENCE, s. 111; HASTINGS, s. 295.

Saigonu, na 36 provinčních hlavních měst z jejich celkového počtu 44 a na 60 okresních měst. V Saigonu NFO zaútočila i na ambasádu Spojených států a další klíčové budovy. Američanům s podporou jihovietnamských sil se však podařilo útok rychle odrazit. Výjimku tvořilo pouze bývalé císařské město Hue ve středním Vietnamu. Tam boje trvaly další dva měsíce až do března.¹⁹⁷ Tyto útoky byly velikým překvapením, neboť nikdo neočekával, že by se NFO odhodlala k tak velké operaci. Armáda Spojených států pak ve svých materiálech tyto boje označovala dokonce jako jihovietnamský Pearl Harbor.¹⁹⁸

Ofenzíva skončila z vojenského hlediska pro NFO katastrofou. Ztráty jednotek NFO přesáhly 30 tisíc mužů, což mělo velký vliv na jejich operace po zbytek roku.¹⁹⁹ Z politického hlediska však Tet představoval bod obratu. Útoky ukázaly, že dosavadní tvrzení Johnsonovy administrativy o tom, jak má situaci ve Vietnamu pod kontrolou, jsou naprosto lichá. Ofenzíva měla v návaznosti na to značný vliv na americké veřejné mínění. Prezident Johnson pod tíhou událostí oznámil omezení letecké války na oblast pod 20. rovnoběžkou a otevřel také možnost mírového vyjednávání. Ve svém veřejném projevu také prohlásil, že se v nadcházejících volbách již nebude ucházet o post prezidenta Spojených států.²⁰⁰ Le Duan na druhé straně deklaroval připravenost VDR vést vyjednávání. Pro Hanoj bylo již dříve zásadní podmínkou zastavení bombardování. Možnost diplomatického urovnání konfliktu se v severovietnamském myšlení objevila již v roce 1967, kdy NFO do své strategie nově zařadila diplomatické nástroje.²⁰¹ Novoroční boje ovšem neznamenal konec plánované ofenzivy. Její druhá fáze začala v květnu, kdy se opakovaly útoky na města a americké základny. Třetí fáze pak přišla v září a týkala se zejména příhraniční oblasti s VDR.²⁰² Ofenzíva také proměnila postavení NFO, která začala spíše ustupovat do pozadí, přičemž její místo zaujala severovietnamská armáda.²⁰³

Nástup Richarda Nixona s sebou sice přinesl politiku vymanění se z vietnamského konfliktu, ale tím zároveň znamenal další intenzifikaci konfliktu. Nixon se rozhodl vojenský nápor využít jako nástroj při vyjednávání. Roky 1968 a 1969 se díky bojům vedeným po ofenzivě Tet staly nejkrvavějšími roky celé války. Zároveň se staly také vyvrcholením americké

¹⁹⁷ LAWRENCE, s. 122.

¹⁹⁸ PEARSON, Willard. *The War in the Northern Province, 1966–1968*. Washington: Department of the Army, 1975, s. 96.

¹⁹⁹ DUIKER, s. 450.

²⁰⁰ FREY, s. 137.

²⁰¹ ANG CHENG GUAN, s. 119; BRIGHAM, s. 64

²⁰² ANG CHENG GUAN, s. 133.

²⁰³ FREY, s. 132.

defoliační kampaně, při které bylo využito přes 75 milionů tun pesticidů.²⁰⁴ Na začátku roku 1969 byla zvýšena snaha eliminovat Ho Či Minovu stezku. To vedlo k větším náletům na území Kambodže a Laosu. Například během operace Menu bylo od března 1969 do května 1970 na území Kambodže svrženo přes 100 tisíc tun bomb.²⁰⁵ V témže roce došlo také k vrcholu americké vojenské přítomnosti ve Vietnamu. Počet nasazených vojáků dosáhl 543 480.²⁰⁶ Boje po Tetu silně dopadaly na morálku amerických vojáků a způsobovaly značnou frustraci. V tomto období Američané se svými spojenci spáchali řadu válečných zločinů, z nichž neznámější je masakr ve vesnici My Lai.²⁰⁷ Ofenzíva Tet vedla mimo jiné ke změně v americkém velení. Generál Westmoreland byl nahrazen generálem Creighton Abramsem. Nový vrchní velitel ustoupil od dosavadní taktiky a zaměřil se místo toho na nasazení malých jednotek v džungli. Abrams také nově upustil od systému „body count“.²⁰⁸

V lednu 1969 mezitím začaly rozhovory v Paříži. Jednání se kromě Spojených států, Vietnamské republiky a VDR zúčastnila také Prozatímní revoluční vláda Vietnamské republiky, což byla přetransformovaná NFO. Hanoj požadovala stažení cizích jednotek, likvidaci základů a ukončení americké vojenské přítomnosti. Dalším požadavkem bylo utvoření koaliční vlády a uspořádání svobodných voleb. Vlády obou Vietnamů pak společně měly jednat o sjednocení. Hanoj také trvala na odstranění Nguyen Van Thieu, který v čele jihu vystřídal Nguyen Cao Ky. Americké požadavky proti tomu stály na stažení severovietnamských jednotek z jihu a na tom, aby se Hanoj zdržela zasahování do vnitřních záležitostí Saigonu. Washington také prosazoval svobodné volby, avšak zároveň trval na tom, že jih zůstane svobodný a samostatný. Důležitým bodem jednání byl také návrat válečných zajatců.²⁰⁹ Oficiální jednání se však často zasekávala na detailech, a tak Nixonův poradce pro národní bezpečnost Henry Kissinger vsadil na soukromá jednání s delegací VDR. Ani ta zatím však nic nepřinášela.²¹⁰

2. 11. Vietnamizace války (1970–1973)

Nixonova administrativa přišla s konceptem vietnamizace války, který spočíval v přesunutí zodpovědnosti z americké armády na jihovietnamskou. Americké jednotky se pak z Vietnamu měly postupně stahovat. Vietnamizace také znamenala enormní nárůst přísunu vojenského

²⁰⁴ HASTINGS, s. 328; FREY, s. 162.

²⁰⁵ RUANE, s. 91.

²⁰⁶ LAWRENCE, s. 122.

²⁰⁷ FREY, s. 151.

²⁰⁸ SORLEY, Lewis (eds.). *The Abrams Tapes 1968–1972*. Lubbock: Texas Tech University Press, 2004, s. 3.

²⁰⁹ RUANE, s. 94

²¹⁰ Tamtéž.

materiálu a financí do jihovietnamské armády ze strany Washingtonu. Její početní stav se na vrcholu celého procesu dostal na sílu téměř jednoho miliónu mužů.²¹¹

Intenzivní letecká válka nepřinášela kýžené výsledky na bojišti ani u jednacího stolu v Paříži, kde skrze ní Spojené státy hrozily totální destrukcí.²¹² Americkým jednotkám se podařilo zabránit zhroucení jihu a oblast ovládaná silami NFO byla zmenšena na 25 % z celkového území Vietnamské republiky.²¹³ V Kambodži mezitím v březnu 1970 proběhl převrat, který proti Norodom Sihanoukovi vedl generál Lon Nol za podpory Spojených států. Sihanouk byl převratem v podstatě dotlačen do orbity Hanoje a zejména Pekingu. V zemi pak díky tomu odstartovala občanská válka, která na svém konci přivedla vládu Rudých Khmerů.²¹⁴ Politická změna v Kambodži vytvářela příležitost pro pozemní ofenzívu, která by mohla narušit zásobování severovietnamských jednotek na jihu. Na začátku května 1970 tak začala americká ofenzíva do Kambodže. Jejím cílem bylo zničení zásobovacích cest, nepřátelských skladů a tamního velitelství NFO. Kromě poškození nepřátelské logistiky však akce většího úspěchu nedosáhla. Útok navíc odčerpал americké síly z okolí Saigonu, kde tak opět vzrostla aktivita NFO.²¹⁵ Nová eskalace války vyvolala odezvu ve Spojených státech. Americký kongres donutil v červenci Nixona, aby jednotky z Kambodže odvolal. Kapitol posléze odvolal i Tonkinskou rezoluci a zakázal použití amerických jednotek na území Kambodže, Laosu a Thajska.²¹⁶ Kongres také zablokoval finanční prostředky pro další operace v Kambodži.²¹⁷ Další pozemní útok pak přišel v únoru 1971 pod označením operace Lam Son 719. Tentokrát se jednalo o pozemní invazi do Laosu s cílem rozbít Ho Či Minovu stezku. Celá operace ležela na bedrech jihovietnamských jednotek, kterým měla být poskytována americká vzdušná podpora. Ofenzíva měla dokázat úspěch vietnamizace, avšak skončila totálním fiaskem. Moderně vybavené jihovietnamské jednotky zužované korupcí a špatnou morálkou nebyly schopné odolat protiútok VLA.²¹⁸

Slabost jihovietnamských jednotek a stažení těch amerických představovalo možnost rychlého ukončení konfliktu vojenskou cestou. Hanoj tak v březnu 1972 spustila vlastní ofenzívu Nguyen Hue, která je také známá jako Velikonoční ofenzíva. Přes 120 tisíc vojáků

²¹¹ SCHULZINGER, s. 277.

²¹² BLACK, s. 138.

²¹³ FREY, s. 106.

²¹⁴ HASTINGS, s. 570.

²¹⁵ LAWRENCE, s. 146.

²¹⁶ RUANE, s. 93.

²¹⁷ SCHULZINGER, s. 288

²¹⁸ RUANE, s. 93.

společně s tanky překročilo demilitarizovanou zónu a postupovalo dále na jih. Postup VLA se podařilo zastavit jen díky leteckým útokům. Washington pak obnovil leteckou válku v plném rozsahu a spustil operaci Linebacker. Nixon také přikročil k zaminování severovietnamských přístavů, aby zamezil přílivu zásob z východního bloku. Nutno podotknout, že jeho předchůdce Johnson se k tomuto kroku nikdy neodhodlal.²¹⁹ Operace Linebacker způsobila jednotkám VDR obrovské ztráty a zničila prakticky veškeré zásoby pohonných hmot.²²⁰

Nixon chtěl ukončit válku do dalších voleb a byl frustrovaný z toho, že Moskva není schopná své spojence dotlačit v k posunu u jednacího stolu. Washington stále sázel na to, že Sovětský svaz má na VDR určující vliv. Americký prezident chtěl v rámci své strategie využít také sblížení s ČLR. Peking se také společně s Moskvou pokoušel tlačit na VDR, aby zastavila svoje ofenzivní aktivity a odblokovala jednání.²²¹ Problémy začal také dělat jihovietnamský prezident Thieu, který si přistoupení na mírovou dohodu v podstatě nechal zaplatit v podobě obrovských zbrojních dodávek spolu s programem poválečné rekonstrukce jihu. Nixon slíbil materiální a finanční podporu Saigonu již v roce 1969, konkrétně během schůzky s Thieu na atolu Midway. Americký prezident tím chtěl svůj protějšek s ohledem na zavedení programu vietnamizace uklidnit. Hanoj si nad jihovietnamským postojem doslova umyla ruce a označila ho za americký problém.²²² Nixon následně spustil leteckou operaci Linebacker II. Během nového masivního bombardování došlo k několika náletům na Hanoj a na celou VDR bylo shozeno 40 tisíc tun bomb. Operace měla sloužit hlavně jako pomyslný strašák, který naznačoval, co se stane, pokud rozhovory k ničemu nepovedou. Na druhou stranu přišel Linebacker II. paradoxně až po tom, co obě strany dospěly ke kompromisu a uzavření dohody bylo jen otázkou času. Celá operace proto měla být spíše signálem pro Saigon, kterému měla ukázat, že jej Spojené státy neopustí.²²³

Kissinger vsadil v Paříži nejen na nátlak spojenců VDR, ale opět využil osobních jednání. Obě strany nakonec přistoupily ke kompromisům. Spojené státy udělaly drobný, ale významný ústupek ve věci vzájemného stažení vojsk z jihu. Datum stažení amerických jednotek bylo stanoveno přesně, zatímco těch z VDR nikoliv. Hanoj pak musela ustoupit ve věci existence saigonského režimu v čele s Thieu. Výsledná dohoda byla podepsána 27. ledna 1973. Kromě vojenských záležitostí uváděla dohoda v platnost mechanismus tvorby koaliční

²¹⁹ RUANE, s. 96; LAWRENCE, s. 153.

²²⁰ HASTINGS, s. 643.

²²¹ NGUYEN, s. 247.

²²² RUANE, s. 90, 101.

²²³ HASTINGS, s. 661.

vlády, do které měla být zapojena NFO, respektive její prozatímní vláda. Američané měli své jednotky stáhnout do šedesáti dní od podpisu, zatímco jednotky VDR mohly zatím setrvat na místě. Toto ujednání vedlo k tomu, že se těsně před podpisem dohody zintenzivnily boje na jihu, jejichž cílem bylo dostat co nejvíce území pod kontrolu NFO.²²⁴ Pařížská mírová dohoda se však vztahovala pouze na Vietnam, a tak v Kambodži a Laosu nadále pokračovaly boje. Hanoj během jednání sama deklarovala, že tamní síly nemá pod kontrolou a dala od této záležitosti ruce pryč.²²⁵

2. 12. Cesta ke sjednocení Vietnamu (1973–1975)

Nová mírová smlouva spíše zbrzdila dosavadní válečný vývoj, než že by jej úplně zastavila. Již nedlouho po odchodu amerických vojsk spustil Saigon několik ofenzivních akcí směřujících proti komunistickým jednotkám. Jihovietnamské armádě se podařilo znovu ovládnout část ztracených území, narážela však na tvrdý odpor.²²⁶ S dodržováním příměří si nelámala hlavu ani druhá strana. Hned po podpisu smlouvy se Hanoj rozhodla pokračovat ve válce až do úplného konce. Pro tyto účely začala rozšiřovat svoji logistickou síť. V rámci Ho Či Minovy stezky byl z jižní Číny až do Kambodži vybudován dokonce ropovod.²²⁷ Thieu kromě vojenských ustanovení smlouvy ignoroval i utvoření koaličního kabinetu, čímž podpořil rozhodnutí Hanoje dotáhnout vše ozbrojenou cestou.²²⁸

Politické změny ve Washingtonu, kde čím dál více klesala ochota starat se o jižní Vietnam, vedly k tomu, že už v roce 1973 Saigon neobdržel slíbenou pomoc.²²⁹ V tomto smyslu se situace nadále zhoršovala, protože Washington musel v roce 1974 kvůli dopadům ropné krize zastavit velkou část pomoci vůbec.²³⁰ Negativní dopady v podobě odchodu Spojených států a chybějící pomoci se projevily ztrátou dostupnosti spotřebního zboží a růstem nezaměstnanosti na jihu Vietnamu. Nejvíce však na situaci trčila jihovietnamská armáda, která ke svému chodu potřebovala ročně přes tři miliardy dolarů. Pro srovnání, v roce 1975 získala jen sedm set milionů dolarů.²³¹ Nedostatek financí se projevoval na platech vojáků, ale hlavně v logistice.

²²⁴ SCHULZINGER, s. 303, 350.

²²⁵ DUNBABIN, s. 314.

²²⁶ HASTINGS, s. 661.

²²⁷ FREY s. 173.

²²⁸ DUNBABIN, s. 314.

²²⁹ KHAN, Abdul Z. The Cold War in Southeast Asia: Vietnam Conflict. In: *International Journal of Business and Social Science*, Vol. 2, No. 12, s. 156.

²³⁰ DUNBABIN, s. 314.

²³¹ RUANE, s. 105.

Armáda začala mít problémy se zásobením pohonnými hmotami a municí, kterou navíc obecně dosti plýtvala.²³²

Situace na jihu Vietnamu doslova vybízela Hanoj k další ofenzivě. Jednotky VDR obnovily rozsáhlé útočné akce v březnu 1975. Po zkušenostech z Velikonoční ofenzívy byl původním plánem pomalý postup a vyčkávání na reakci Washingtonu. Nový americký prezident Gerald Ford dal však již v lednu 1975 jasně najevo, že si nedovede představit opětovné vyslání pozemních sil do Vietnamu. Ford musel zároveň řešit dopady hospodářské krize a také se nechtěl dostat do konfliktu s kongresem.²³³ Fronta ve Vietnamu se tak nakonec zhroutila mnohem dříve, než Hanoj předpokládala. Jihovietnamské jednotky takřka ihned opustily své pozice v Centrální vrchovině a začaly ustupovat. Do rukou vojáků VDR se tak dostala města jako Hue a Da Nang. S ohledem na malý odpor byl vydán rozkaz k postupu směrem na Saigon. Hlavní město Vietnamské republiky padlo 1. května 1975.²³⁴ Osazením Saigonu se dovršila Ho Či Minova snaha o jednotný a samostatný Vietnam, která započala roku 1945. Ho Či Min se však události nedožil, protože zemřel 2. září 1969. Proto také závěrečná operace nesla jeho jméno.

²³² DUNBABIN, s. 315; HASTINGS, s. 697.

²³³ HASTINGS, s. 703, 709.

²³⁴ DUNBABIN, s. 316.

3. Hanoj mezi Moskvou a Pekingem

Záměrem třetí kapitoly je představit sovětské zapojení do vietnamského konfliktu. Kapitola se na sovětskou roli zaměří v kontextu čínsko-sovětského rozkolu. Vztahy mezi Moskvou a Pekingem byly totiž naprosto zásadní pro formování sovětské zahraniční politiky a v jejím přístupu k regionu jihovýchodní Asie. Na druhou stranu i pro ČLR představovala vietnamská válka a potažmo celá Indočína místem soupeření o vliv nejen se Sověty, ale i s Hanojí. Pro VDR představovala sovětská a čínská podpora naprosto kruciólní faktor ve vedení války. Bez jejich pomoci by se totiž Hanoj rychle ekonomicky a vojensky zhroutila. Čínsko-sovětská roztržka umožnila VDR lavírovat mezi oběma spojenci a manipulovat s nimi. S ohledem na tento vývoj bude tato kapitola sledovat vývoj na ose Hanoj – Moskva – Peking s větším důrazem na přístup Sovětského svazu.

Kapitola se nejprve zaměří na vývoj čínského a sovětského zapojení se do regionu v chronologickém řazení. Poté nastíní problematiku přístupu Hanoje k čínsko-sovětským vztahům. V souvislosti s konfliktem po roce 1964 pak kapitola pracuje s diplomatickou rovinou sovětského zapojení a s přímým sovětským podílem na válce ve formě vojenské a jiné pomoci. Sovětský přístup k celé problematice lze rozdělit do tří fází. První fáze trvající do roku 1964 představovala období, kdy se Moskva zdržovala vměšování do situace, a to i navzdory žádostem VDR. Fáze byla silně ovlivněna jednak čínsko-sovětskou roztržkou, kdy Hanoj ideologicky stála na straně ČLR, a jednak sovětskou zkušeností z Karibské krize. Druhá fáze v letech 1964–1968 byla dobou masivní materiální pomoci, jejímž cílem bylo uchovat reputaci SSSR a zejména anulovat vliv Pekingu na Vietnam. Třetí fáze v letech 1969–1975 spočívala v pokračování vojenské pomoci, ale také ve větším tlaku na mírové řešení. V této době došlo k odpoutání se VDR od čínského vlivu a pro sověty se z Hanoje stal hlavní spojenec v dané oblasti.²³⁵

3.1. Od nezájmu po mírovou konferenci (1945–1954)

Po druhé světové válce se sovětská pozornost upínala hlavně na Evropu. Moskva se v rámci své bezpečnostní politiky zaměřila na budování nárazníkového pásu satelitních států ve středovýchodní Evropě a na neutralizaci Německa.²³⁶ Vedle bezpečnostních otázek hrála také roli ekonomická situace. Stalin se v tomto ohledu soustředil hlavně na poválečnou obnovu,

²³⁵ PEČATNOV Vladimír O. SSSR i ukončenie vojny vo Vietname. In: *Revue d'histoire diplomatique* (Paris), 2006, No. 2, s. 7.

²³⁶ GAIDUK, Ilya V. The Second Front of the Soviet Cold War: Asia in the System of Moscow's Foreign Policy Priorities, 1945–1956. In: HASEGAWA, Tsuyoshi (ed.). *The Cold War in East Asia 1945–199*. Washington, Woodrow Wilson Center Press, 2011, s. 64.

kteřá byla důležitější než aktivity v mimoevropském světě.²³⁷ Sovětský svaz měl sice ideologické sympatie k národně osvobozeneckým hnutím v Barmě, Malajsii, Indonésii a na Filipínách, ale do jejich záležitostí nezasahoval. Stejně tomu bylo i v případě Vietnamu. Po založení VDR v roce 1945 se Ho Či Min pokusil kontaktovat Moskvu pomocí telegramů, avšak bez jakékoliv odezvy.²³⁸ Stalinovi tou dobou záleželo více na vztazích s Francií a také nechtěl ohrozit tamní komunistickou stranu. Stalin se navíc přiznal, že Ho Či Minovi nedůvěřoval s ohledem na jeho spolupráci s OSS.²³⁹ Nikita Sergejevič Chruščov později vzpomínal, že Stalin ani nevěřil ve vítězství Vietnamců a k Ho Či Minovi se choval urážlivě až přezíravě.²⁴⁰

Sovětský nezájem o Asii se však postupně začal měnit směrem k drobné pozornosti. Už v roce 1947 mluvil sovětský ideolog Andrej Ždanov na sjezdu Kominformy o krizi koloniálního systému a podpoře národně osvobozeneckých hnutí. Ona podpora měla být směřována patriotům, kteří bojovali proti kolonialismu. Nemuselo se tedy prvoplánově jednat pouze o podporování komunistických stran.²⁴¹ Stalin navíc začal přehodnocovat svou dosavadní politiku k Francii, kde byli komunisté vyloučeni z koaliční vlády. Na vztah k Indočíně to zatím nemělo velký vliv.²⁴² Pozornost Moskvy směřovala hlavně na Koreu, Čínu a Indonésii.²⁴³ Indočina zřejmě stála stále stranou s ohledem na osobní Stalinův přístup zmíněný výše. Navzdory svému ideologickému posunu ve věci podpory národního osvobození vydávala Moskva v podstatě opačné rozkazy. Například v roce 1948 poslala asijským komunistickým stranám nařízení, aby přerušily svá dosavadní spojení s nacionalisty. V Indonésii se tak komunisté dostali do ozbrojeného konfliktu s vládou, který nakonec prohráli. To se samozřejmě odráželo v celkové reputaci Sovětského svazu u tamních komunistů.²⁴⁴

Navzdory zmíněnému sovětskému postoji nebyl konec 40. let úplně bez vzájemných kontaktů. Přímé spojení mezi Moskvou a Komunistickou stranou Indočíny sice neexistovalo, ale komunikace byla zástupně vedena přes francouzské komunisty.²⁴⁵ Snaha o přímý kontakt

²³⁷ GADDIS, John Lewis. *Studená válka*. Praha: Slovart, 2006, s. 113.

²³⁸ ŠAŠKOVA, O. A.; BORISOVA A. V.; KOBJELEV, E. B.; LARINA I. N. (eds.) *Sovětskij Sojuz i Vietnam v gody pervoj Indokitajskoj vojny: Ženevskaja Konferencija 1954 g. Sbornik dokumentov i materialov*. Moskva: ROSSMEN, 2017, s. 7.

²³⁹ GAIDUK, 2003, s. 3.

²⁴⁰ CHRUŠČEV, Nikita Sergejevič a Luděk MATYSKA. *Vzpomínky Nikity Sergejeviče Chruščova: magnetofonové nahrávky z období glasnosti*. Brno: Jota, 2000, s. 168.

²⁴¹ GAIDUK, 2002, s. 70.

²⁴² LAWRENCE, s. 37.

²⁴³ OLSEN, s. 4.

²⁴⁴ DUIKER, s. 342.

²⁴⁵ Tamtéž, s. 319.

vycházela výhradně ze strany VDR, která se po rozpoutání války s Francií ocitla v naprosté izolaci. První přímý kontakt přišel v roce 1947, kdy zástupci VDR oslovili sovětskou delegaci v Novém Dillí, která zde byla u příležitosti mezinárodní konference o vztazích v Asii. VDR zde žádala o pomoc ve formě financí a případné podpory na mezinárodní scéně, zejména na půdě OSN.²⁴⁶ Další snahy navázat hlubší kontakty přišly v Bangkoku a v Bernu. Během roku 1948 se zde zástupci VDR, vystupující většinou jako pracovníci Vietnamské tiskové agentury, která byla přímo pod severovietnamskou vládou, snažili kontaktovat sovětské zástupce. Právě vedoucí agentury Le Hy se v červenci 1948 se setkal se sovětským velvyslancem v Bangkoku. Tamní velvyslanectví totiž představovalo jediný zastupitelský úřad SSSR v regionu, který byl zároveň poměrně blízko k Indočíně. Zmiňovaná schůzka měla spíše informativní charakter, avšak Le Hy se posléze vydal na cestu do Evropy, kde se krom Prahy zastavil také v Moskvě. Le Hy zde mluvil se zástupci sovětského ministerstva zahraničních věcí a vznesl otázku, zda by Sovětský svaz nepřijmul několik vietnamských studentů na své vysoké školy. Žádost však byla bezvýsledná.²⁴⁷ Obdobně vypadaly také kontakty v Bernu, kde se na sovětské ambasádě zastavil s Pham Ngoc Thach, jenž byl do Evropy s vyslán za účelem jednání s francouzskými komunisty.²⁴⁸ V tomto období představovala Moskva pro VDR a Ho Či Mina slovy Douglese Pike spíše „virtuálního spojence“.²⁴⁹

Následující roky 1949–1950 pak znamenaly dovršení proměny sovětské politiky v Asii. K tomuto období se vážou dvě zásadní události, a to založení ČLR v říjnu 1949 a začátek korejské války v červnu 1950. Vítězství Mao Ce-tungových komunistů v Číně bylo událostí, se kterou Stalin v zásadě nepočítal, která ale sovětské zahraniční politice přinášela nové závazky. Moskvě se nově týkala problematika okolo Tchaj-wanu a otázka členství ČLR v OSN, zejména v Radě bezpečnosti.²⁵⁰ Založení ČLR naprosto změnilo poměr sil ve prospěch VDR, jak bylo zmíněno v předešlé kapitole, a Viet Minh se tím dostal z dosavadní izolace. Nový spojenec na hranicích znamenal přísun vojenského materiálu, obecně ustálení zásobování a přítomnost čínských poradců. Čínská pomoc se stala kruciólním faktorem ve válce. Vliv čínských poradců byl silně patrný na vojenských, ale i civilních záležitostech.²⁵¹ I přesto, že čínští poradci měli

²⁴⁶ OLSEN, s. 3.

²⁴⁷ SOKOLOV, Anatoly. *The First Soviet-Vietnamese Contacts 1947–1950 (As Chronled in USSR Foreign Ministry Documents)*. In: *Russian Scholars on Vietnam: Selected Papers*. Moskva: Forum Publishing House, 2017, s. 48.

²⁴⁸ Tamtéž s. 43.

²⁴⁹ PIKE, s. 109.

²⁵⁰ LITERA, Bohuslav. *Od Stalina ke Gorbačovovi: Mezinárodní postavení a politika komunistické supervelmoci 1945–1991*. Praha: Dokořán, 2018, s. 111–112.

²⁵¹ ANG CHENG GUAN, s. 14.

instrukce vyvarovat se „šovinismu velkého státu“, vyvolávala jejich přítomnost mírně řečeno pnutí. Konfliktní situace vznikaly nejen kvůli ideologickým rozporům, ale také v důsledku dlouhodobých vietnamských historických animozit vůči Číně.²⁵² Ona nevraživost byla jedním z důvodů, proč bylo v roce 1945 hlavním Ho Či Minovým cílem odsunutí čínských jednotek ze severu Vietnamu. Ho Či Min situaci, kdy se nacházel mezi Francouzi a Kuomintangem, popsal slovy: „Lepší si čichnout k francouzskému lejnu než čichat po zbytek života čínské.“ Tehdy se sice jednalo o armádu čínských nacionalistů, avšak animozita a opatrnost vůči Číně byla patrná i potom, co se v ní k moci dostali komunisté.²⁵³ Navzdory zmíněným negativním faktorům byl Peking vítaným spojencem. Vedle materiální pomoci znamenala komunistická Čína přímou cestu ke styku s Moskvou. Pro Peking byla spolupráce také možností, jak dovést stabilizaci jižní Číny po občanské válce.²⁵⁴

Na konci roku 1949 odjel Mao Ce-tung do Moskvy vyjednávat spojeneckou dohodu a vzájemnou spolupráci. Za čínským vůdcem odjel do Sovětského svazu tajně také Ho Či Min. Jeho návštěva se nesla spíše v odtažitém duchu, ale výsledek byl v rámci možností pozitivní. V lednu 1950 poslala VDR Pekingmu oficiální žádost o navázání diplomatických styků. Mao Ce-tung v reakci na to oznámil Stalinovi, že je připraven VDR nejen uznat, ale také ji poskytnout potřebnou pomoc. Uznání ze strany SSSR následovalo, avšak Stalin k němu byl velice zdrženlivý, protože se obával těsnějšího přimknutí Paříže ke Spojeným státům. Po Moskvě pak VDR oficiálně uznaly sovětské východoevropské satelity.²⁵⁵ Paříž byla tímto krokem samozřejmě silně popuzena a obvinila Moskvu s Pekingem z porušování mezinárodního práva, protože francouzskou optikou byl Vietnam součástí Francouzské unie.²⁵⁶ Podle Chruščovových vzpomínek Stalin později litoval, že na uznání VDR přistoupil, byť to bylo spíše spojeno s jeho vlastní nedůvěrou ve vítězství Viet Minhu.²⁵⁷

Stalinův přístup k Číně jakožto novému asijskému spojenci se dosti odlišoval od politiky, kterou uplatňoval vůči svým evropským spojencům. Na rozdíl od nich představovalo postavení ČLR spíše partnerský vztah než podřízený. Ze Stalinovy perspektivy měl totiž Peking být centrem komunistické revoluce v Asii, zatímco Sovětský svaz se měl nadále soustředit na

²⁵² QIANG ZAI. *China nad the Vietnam Wars 1950–1975*. Chapel Hill: University of North Carolina Press, 2000, s. 25.

²⁵³ DURMAN, Karel. *Popely ještě žhavé II.: Konce dobrodružství*. Praha: Karolinum, 2009, s. 41.

²⁵⁴ LAWRENCE, s. 38.

²⁵⁵ QIANG ZAI, s. 13, 15.

²⁵⁶ Tamtéž, s. 16.

²⁵⁷ CHRUŠČEV, s. 169.

Evropu.²⁵⁸ Loajalita Pekingu však měla být záhy otestována konfliktem v Koreji. Stejně tak měla být čínská pomoc Viet Minhu jakýmsi testem ČLR ve věci podpory národně osvobozenického boje.²⁵⁹ Vojenská podpora VDR byla výlučně čínskou záležitostí. Přes 80 % výzbroje přicházelo hlavně z ČLR, přičemž sovětský vojenský materiál se do Vietnamu dostával zprostředkovaně čínskou cestou, a je otázkou, zda jeho původní destinací nebyly jednotky ČLOA. Neexistují žádné náznaky, že by Moskva byla zapojena do plánování vojenských operací, avšak Stalin byl Číňany vždy informován o jejich přípravách a průběhu.²⁶⁰ Stejně tak neexistují zmínky, že by se do operací nějakým způsobem zapojila KGB. Její nejbližší rezidentura v Číně plnila spíše informační charakter.²⁶¹ Sovětský svaz ale VDR prokazatelně předával zpravodajské informace. Díky rozsáhlé špionážní síti KGB uvnitř francouzské administrativy se do rukou Viet Minhu dostal před bitvou o Dien Bien Phu kompletní Navarrův plán.²⁶²

Zásadní zlom v sovětské politice vůči Indočíně přišel v roce 1953. Po Stalinově smrti nastalo období uvolňování mezinárodního napětí. Vedle ukončení války v Koreji se objevila také snaha o urovnání situace v Indočíně. Moskva svůj plán uspořádat mezinárodní konferenci předložila na zasedání ministrů zahraničních věcí Spojenců z druhé světové války v Berlíně začátkem roku 1954. Sověti navrhovali konferenci, která měla obecně řešit situaci v Asii, tj. měla se zabývat Koreou a Indočínou. Když konference v Ženevě nakonec začala, otázka korejského poloostrova se ukázala být v podstatě neřešitelnou. Otázka Indočíny oproti tomu vypadala schůdněji.

Jak bylo zmíněno v předešlé kapitole, svoji roli zde sehrála hlavně delegace ČLR v čele s Čou En-lajem. Sověti zde spolu s Číňany v podstatě hráli hru na hodného a zlého policistu, přičemž sovětská delegace zde vystupovala jako ta umírněnější a flexibilní.²⁶³ V pozadí však obě delegace tlačily na VDR, aby přijala kompromisní mírové podmínky. Podle čínských zdrojů byla sovětská delegace dlouhou dobu ohledně jednání pesimistická. Již na přecházejících konzultacích mezi VDR, SSSR a ČLR se totiž nedařilo najít jakékoli konsenzuální řešení celé

²⁵⁸ VAMOS, Péter. The Soviet Bloc and China's Global Opening-Up Policy during the Last Years of Mao Zdeong. In: Mark, James; Kalinovskiy, Artemy M. a Steffi Marung (eds.). *Alternative Globalizations Eastern: Europe and the Postcolonial World*. Bloomington: Indiana University Press, 2020, s. 82

²⁵⁹ QIANG ZAI, s. 22.

²⁶⁰ OLSEN, s. 10.

²⁶¹ ILINSKIJ, Michail. *Vietnamskij sindrom: Vojna rozvědok*. Moskva: Eksmo, 2005, s. 17.

²⁶² PRIBBENOW II, Merle L. *The Soviet-Vietnamese Intelligence Relationship During the Vietnam War: Cooperations and Conflict*. Washington: Woodrow Wilson Center, 2014, s. 2.

²⁶³ GAIDUK, 2003, s. 32.

situace.²⁶⁴ Obecná strategie vyjednávání pak byla postavena na tom, že delegace VDR byla sovětskou stranou tajně podporována k vznášení maximálních požadavků, aby tím byl vytvořen prostor k ústupkům. Moskva tak na konferenci hrála roli toho, kdo vytváří kompromisy.²⁶⁵ Sověti na konferenci však sehráli zásadní roli o ustanovení dohody týkající se celonárodních sjednocovacích voleb. Původně se totiž počítalo pouze s referendem na jihu. Výsledné Ženevské dohody představovaly pro Moskvu úspěch. Na jedné straně se mohla pasovat do role mírotvorce, ale podpořila tím také svoji evropskou politiku. Konference také znamenala etablování ČLR na mezinárodní scéně, avšak ve VDR zanechala minimálně smíšené pocity.²⁶⁶ Sověti pak také přistoupili na francouzský návrh na vytvoření mezinárodní kontrolní komise, která měla situaci monitorovat. Ministr zahraniční Molotov jako vedoucí sovětské delegace nechtěl v otázce komise přistoupit na její rovnoměrné složení ze států z obou bloků. Nakonec přistoupil na kompromis v podobě předsednictví Indie za účasti Polska a Kanady.²⁶⁷ Mír v Indočíně otevřel další kapitolu spolupráce mezi Moskvou, Hanojí a Pekingem.

3. 2. Politika mírové koexistence a vzájemná spolupráce (1955–1959)

Po tom, co se v Sovětském svazu etablovalo nové vedení v čele s Nikitou Chruščovem, dostala zahraniční politika SSSR poměrně velkých změn. Chruščov totiž chápal dekolonizaci jako proces velkého významu a prostor pro pronikání Sovětského svazu. Ve své politice v podstatě uvedl do chodu dřívější tezi směřující k podpoře národně osvobozeneckých hnutí bez ohledu na jejich příslušnost ke komunistickému táboru.²⁶⁸ Zmíněná premisa, kterou dříve definoval Ždanov, vycházela ze starších Leninových tezí. Ty právě zmiňovaly spojení s buržoazií v boji proti kolonialismu. Chruščov však v rámci přístupu k bývalým koloniím dával důraz na právo na jejich nezávislý ekonomický vývoj, což silně využíval v soupeření se západem.²⁶⁹ Ideologické pozadí pak Sovětům sloužilo jako nástroj ospravedlnění vlastní činnosti. Pomoc národnímu osvobození byla totiž prezentována jako morální povinnost Moskvy a východního bloku.²⁷⁰ Pomyslným počátkem v nové politice vůči zemím tzv. třetího světa se stal XX. sjezd Komunistické strany Sovětského svazu (KSSS). Na zasedáních sjezdu se otázka dekolonizace silně probírala a v podstatě zde došlo k postupné definici východisek sovětské zahraniční

²⁶⁴ OLSEN, s. 35.

²⁶⁵ GAIDUK, 2003, s. 34.

²⁶⁶ OLSEN, s. 38.

²⁶⁷ GAIDUK, 2003, s. 32–36

²⁶⁸ BRADLEY, Mark Philip. Decolonization, the global South, and the Cold War, 1919–1962, s. 464–485. In: Leffler M. P., Westad Odd A. (eds.) *The Cambridge History of the Cold War*. Cambridge University Press; 2010, s. 475.

²⁶⁹ LEICHTOVÁ, Magdaléna a Linda PIKNEROVÁ. Rozvojová spolupráce východního bloku v době studené války. Praha: Dokořán, 2013, s. 22, 27.

²⁷⁰ Tamtéž, s. 17.

politiky.²⁷¹ Jedním ze zásadních výsledků sjezdu v této oblasti byla politika mírové koexistence, podle které mohl socialistický blok existovat paralelně vedle toho kapitalistického a která tak měla umožnit v pokračování uvolňování napětí se západem. Mírová koexistence se však posléze stala silně problematickou v boji o vliv v zemích globálního jihu.²⁷²

Sovětský svaz měl totiž značnou výhodu v tom, že narozdíl od Francie a Velké Británie si s sebou nenesl dědictví koloniálního období. Nově nezávislé státy představovaly pro Chruščova dobrou možnost, jak posílit vliv a renomé Sovětského svazu a zároveň tyto země nasměrovat správný směrem v zahraniční politice. Stejně tak v hospodářské oblasti představovala dekolonizace možnost přivést nové státy směrem k socialismu a případně vytvořit i jakousi závislost na východním bloku, která by pro Moskvu byla výhodná.²⁷³ Avšak když v roce 1955 probíhala Bandungská konference, objevila se také kritika Sovětů s ohledem na jejich politiku v zemích východní Evropy.²⁷⁴ Konference naopak znamenala velký úspěch pro ČLR. Její účast na jednání a přiblížení se hnutím za národní osvobození, která byla mnohem agresivnější než politika mírové koexistence, udělala z Pekingů pro země třetího světa atraktivního partnera. Tím se však vytvořily předpoklady pro budoucí čínsko-sovětské soupeření.²⁷⁵ V Bandungu sklidila úspěch taky delegace VDR, která zde v čele s premiérem Pham Van Dongem prezentovala svůj postoj ke sjednocení Vietnamu skrze mírovou cestu.²⁷⁶

Po skončení války s Francií se VDR musela vyrovnávat s řadou ekonomických a sociálních problémů. V zemi se v podstatě rozložil průmysl a nastaly velké problémy se zásobováním potravin. Moskva a Peking však svému novému spojenci pomohly a zažehly nebezpečí rozsáhlého hladomoru. Sovětský svaz za tímto účelem zakoupil rýži v nedaleké Barmě a poslal ji do VDR.²⁷⁷ Peking vedle toho poslal do VDR dva tisíce železničních dělníků, aby pomohly zajistit základní infrastrukturu.²⁷⁸ S ohledem na zmíněné problémy se proto VDR začala v podstatě hned po uzavření Ženevských dohod obracet na východní blok a ČLR s žádostí o pomoc. Na základě toho byla v roce 1955 uzavřena s Moskvou dohoda o ekonomické pomoci, která čítala 200 milionů rublů ve formě daru a dlouhodobého úvěru. Moskva zároveň přislíbila

²⁷¹ RGANI, fond 1, op. 5, rol. 1003.

²⁷² FRIEDMAN, Jeremy. *Shadow Cold War: The Sino-Soviet Competition for the Third World*. Chapel Hill: University of North Carolina Press, 2015, s. 25.

²⁷³ FRIEDMAN, Jeremy. *Free at Last, Now What: The Soviet and Chinese Attempts to Offer Road-map for the Post-Colonial World*. In: *Modern China Studies*, roč. 22, č. 1, s. 262.

²⁷⁴ BERGER, s. 12.

²⁷⁵ JERSILD, Austin, *The Sino-Soviet alliance: an International History*. Chapel Hill: The University of North Carolina Press, 2014, s. 157.

²⁷⁶ ASSELIN, s. 27.

²⁷⁷ PIKE, s. 111; HASTINGS, s. 117.

²⁷⁸ QIANG ZAI, s. 71.

asistenci u devadesáti průmyslových podniků a do VDR bylo posléze vysláno okolo tisícovky sovětských expertů, kteří měli pomáhat s budováním továren, dolů a elektráren.²⁷⁹ Mnohem větší ekonomickou pomoc však poskytla ČLR. Ta dosáhla výše 800 milionů jüanů, což se rovná 200 milionům dolarů. Navzdory tomu, že Peking chtěl hrát ve Vietnamu ústřední roli, sdělil Čou En-laj delegaci, která v Pekingu pomoc vyjednávala, že by se do rekonstrukce VDR měly zapojit také další socialistické státy. Samotná ČLR totiž nebyla v dobré kondici a rozdělení podpory byla asi jedinou cestou, jak udržet VDR při životě.²⁸⁰

Navzdory nadstandardním vztahům mezi Hanojí a Pekingem musela VDR řešit jejich první trhlinu. V roce 1955 se ČLR rozhodla stáhnout z Vietnamu všechny své poradce. Důvody byly spíše čistě praktické a ekonomické, než že by se jednalo o změnu politiky vůči VDR. Avšak stažení poradců přinutilo Moskvu přehodnotit svůj přístup v této věci a poskytnout Hanoji mnohem větší pomoc, než původně plánovala.²⁸¹ Sověti se sice pokusili ČLR přemluvit, aby své lidi ve VDR s argumentem kulturní blízkosti mezi Vietnamci a Číňany nechala. Moskva navíc z obdobných ekonomických důvodů sama nechtěla zvyšovat počet svého personálu ve VDR. Pro Hanoj se však experti ze SSSR jevíli přijatelnější, protože stejně jako během války vznikali mezi Číňany a Vietnamci různé třenice.²⁸² Hanoj požadovala sovětské experty již od formalizace vztahů, avšak Moskva byla v tomto ohledu silně zdrženlivá. Například když VDR žádala vyslání expertů, kteří by pomohli modernizovat VLA, Sověti její žádost odmítli. Moskva totiž nechtěla narušovat pole působnosti čínských kolegů a vyvolat eventuální spor.²⁸³ Sovětský svaz se na modernizaci VLA podílel hlavně skrze zbrojní dodávky.²⁸⁴

Modernizace armády byla pro Hanoj stejně důležitá jako obnova hospodářství. Udržet válečný stav ozbrojených sil bylo pro VDR nemožné. Snížení stavu doporučovali nejprve čínští poradci, podle kterých se počet vojáků měl snížit o 40 tisíc.²⁸⁵ V roce 1958 tak vznikl plán demobilizace, který měl do roku 1960 ustálit početní stav VLA na 1 600 000 mužů. Uvolněné prostředky měly putovat na budování národního hospodářství, protože Hanoj chtěla urychlit ekonomický rozvoj. Armáda pak měla v letech 1957–1959 paralelně procházet technickou modernizací.²⁸⁶ Během 50. let se začal zvyšovat sovětský vliv na budování vietnamských

²⁷⁹ PIKE, s. 109.

²⁸⁰ QIANG ZAI, s. 71.

²⁸¹ ANG CHENG GUAN, s. 14; OLSEN, s. 54.

²⁸² OLSEN, s. 70.

²⁸³ Tamtéž, s. 48.

²⁸⁴ GAIDUK, Ilya V. *The Soviet Union and the Vietnam War*. Chicago: Ivarn R. Dee, 1996, s. 5.

²⁸⁵ QIANG ZA, s.74.

²⁸⁶ OLSEN, s. 78.

ozbrojených sil. Vedle dodávek techniky byly do VDR vysíláni specialisté, kteří měli tamní kolegy proškolit v užívání nových zbraní a prostředků. Sovětští poradci hráli také důležitou roli při vytváření vojenské infrastruktury. Kromě toho byli také severovietnamští důstojníci posíláni do školících středisek v SSSR.²⁸⁷ VDR začala též více spolupracovat s KGB, která na místo vyslala školící tým a dodala odposlouchávací zařízení. Spolupráce tajných služeb pak nabyla na intenzitě po roce 1959.²⁸⁸ Navzdory růstu úlohy SSSR byl stále hlavním dodavatelem Peking. Jeho vojenská pomoc se v letech 1955–1963 vyšplhala na 320 milionů dolarů.

Hospodářská spolupráce, respektive ekonomická pomoc se v průběhu druhé poloviny 50. let postupně zvyšovala. Hlavní roli v ní však hrála nadále ČLR (viz tabulka č. 1), která byla hlavním dodavatelem základního zboží a poskytovatelem financí. Ekonomické a obchodní vztahy byly vždy nejprve zajišťovány protokolem a posléze obchodní dohodou. První takovou smlouvu uzavřela Moskva s Hanojí vedle dohody o námořní plavbě v roce 1958. Nicméně jednalo se spíše o další formu pomoci, protože SSSR bral de facto všechno, co bylo na export a neřídil obchod dle svých zájmů a potřeb. Export sovětského zboží a materiálu vždy převyšoval nad importem toho severovietnamského do SSSR (viz tabulka č. 2).²⁸⁹ Obsah sovětských dodávek odpovídal požadavkům rozvojové země. Vedle průmyslové a zemědělské techniky byly složeny z velkého počtu nákladních vozů, léků a spotřebního zboží jako tabáku a oblečení. Narůstající pomoc a import z východního bloku dělaly z VDR silně závislou ekonomiku, kde pomoc ze socialistických zemí tvořila přes 40 % rozpočtu VDR, což si také vysloužilo častou kritiku ze strany ČLR.²⁹⁰

Kromě toho měla pomoc z východního bloku i své stinné stránky. Vyslaní experti byli sice vítanou pomocí, často se však dopouštěli různých přešlapů. Například v oblasti zemědělství se stávalo, že vyslaní poradci nevěděli nic o místním podnebí a kvalitě půdy. Díky tomu vznikaly až absurdní pokusy jako pěstování bavlny v horách, kde tato plodina neodolala dešťům, nebo experimenty s pěstováním kávy na státních farmách.²⁹¹ Sověti a další spojenci VDR se však postupně začali snažit o vyrovnanou bilanci. V zásadě začali hledat faktory, které by zvedly návratnost jejich pomoci. Moskva se hodně zajímala o nerostné suroviny jako fosfor nebo fosilní paliva. Zájem o ropu vedl v roce 1958 k zahájení společné explorační studie, avšak

²⁸⁷ KUMINOV, Igor J. Sovětskaja voenno-techničeskaja pomoš Vietnamu v gody vojny. In: In: CHJUPENEN, Anatolij I.(ed).*Vojna vo Vietnmae: Vzgljad ckvoz gody*. Moskva: Institut voennoy istorii Ministerstva oborony RF, 2020, s. 28.

²⁸⁸ PRIBBENOW II, s. 24.

²⁸⁹ PIKE, s. 113.

²⁹⁰ OLSEN, s. 69, 78.

²⁹¹ SZALONTAI, s. 409.

k těžbě nedošlo.²⁹² Případná těžba čehokoliv představovala ve VDR značný problém, protože navzdory poměrně bohatému spektru zdrojů nebylo tamní hornictví příliš rozvinuté. VDR se dokonce vyplácelo některé věci raději dovážet, než provádět průzkumné práce a následně rozjíždět vlastní těžbu.²⁹³

Země	Celkově	Nevratné dary	Dlouhodobé úvěry
SSSR	319,6	94,5	225,1
ČLR	411,8	202,5	209,3
NDR	13,5	13,5	-
PLR	15,7	4,2	11,5
Československo	15,9	8,0	7,9
Rumunsko	39,4	3,4	36,0
Maďarsko	10,9	1,9	9,0
Bulharsko	2,3	-	2,3

Tabulka č. 1 – ekonomická pomoc pro VDR v letech 1955–1962.²⁹⁴

Nejvýraznější událostí v 50. letech, která ovlivnila další vývoj, byl bezesporu XX. sjezd KSSS v roce 1956. Ten přinášel nejen pro Peking, ale také pro Hanoj dva výrazně problematické body. Prvním bodem byla politika mírové koexistence, která šla proti přesvědčení radikálů ve VSP s ohledem na sjednocení Vietnamu a ozbrojený boj proti režimu na jihu. Pro Peking, který chtěl hrát větší roli v dekolonizovaném světě, se mírové soužití s kapitalismem a imperialismem také nehodilo.²⁹⁵ Druhý problém představovala kritika kultu osobnosti a následná destalinizace. Vedení VSP se obávalo tyto přístupy převzít jednak s ohledem na Ho Či Mina, ale také to vzbuzovalo obavu z narušení vedoucí úlohy VSP ve věci revolučního boje na jihu.²⁹⁶ VSP byla v této problematice silně zdrženlivá a na samotném XX. sjezdu se k tomu nijak neprojevila. Hanoj však k problému přistoupila po svém. Podle ní byl kult osobnosti problémem Moskvy a nebyl relevantní pro podmínky VDR. Vedení VSP vyslovilo následně KSSS pochvalu za odvahu přiznat vlastní chyby. Ho Či Min sám však připouštěl existenci kultu i ve VDR, ale podle něj nezpůsobil zatím žádné škody.²⁹⁷ Peking nejprve kritiku Stalina označil jako správnou, avšak kritizoval způsob jejího provedení. Mao

²⁹² PIKE, s. 112.

²⁹³ SZALONTAI, s. 416.

²⁹⁴ OLSEN, s.155.

²⁹⁵ FRIEDNAM, 2015, s. 103.

²⁹⁶ GAIDUK, s. 2003

²⁹⁷ DUIKER, 390–391.

Ce-tung vyčítal Chruščovovi hlavně to, že se s ním o takovém kroku neporadil. Destalinizace však mohla silně ohrozit Mao Ce-tungovu pozici, protože vyjma jeho vlastního kultu vycházely jeho ekonomické experimenty a obecná hospodářská politika právě ze stalinismu.²⁹⁸ Moskva však vycítla nárůst určité nejistoty v Hanoji ve spojitosti s událostmi v Polsku a Maďarsku v roce 1956. Proto vyslala do VDR delegaci vedenou prvním náměstkem předsedy Rady ministrů SSSR Anastasem Mikojanem. Jednalo se o první takto vysokou sovětskou delegaci vůbec a jejím účelem bylo ovlivnit VSP ve prospěch nových stanovisek KSSS. Obdobnou funkci pak měla také cesta Klimenta Vorošilova, který hned následujícího roku VDR navštívil jakožto předseda prezidia Nejvyššího sovětu SSSR, tedy de facto jako oficiální hlava státu.²⁹⁹

Roky	Sovětský export do VDR	Import do SSSR z VDR
1959–1962	31,8	21,3
1963–1966	55,7	28,3
1966–1970	153,3	16,7

Tabulka č. 2 – obchodní bilance mezi SSSR a VDR v milionech rublů.³⁰⁰

Mírné otřesy vyvolané XX. sjezdem KSSS zatím neznamenaly změnu politiky v trojúhelníku Moskva – Hanoj – Peking. Vzhledem k vzrůstajícímu napětí vyvolanému politikou režimu v Saigonu se u špiček VSP začala objevovat otázka přehodnocení dosavadní mírové politiky. Zatím to ovšem neznamenalo, že by Hanoj šla proti postoji svých spojenců. Sovětský svaz byl v otázce Vietnamu dost opatrný a držel se hlavně politiky mírové koexistence. Moskva zastávala stanovisko, že VDR by se měla s ohledem na stav země věnovat primárně obnově ekonomiky.³⁰¹ Se stejným postojem se však Hanoj setkala také u ČLR. V roce 1958 se VDR čínských spojenců dotazovala ohledně případné změny strategie na jihu směrem k agresivnějšímu postupu. Peking radil zachovat mírovou politiku a zaměřit se na rekonstrukci severu a tamní budování socialismu.³⁰² Ve vedení VSP začala upadat víra v sovětskou podporu věci sjednocení. Koneckonců v momentě odmítnutí sjednocovacích voleb ze strany Saigonu se spojenci Hanoje začali angažovat v celé záležitosti spíše vlažně. Moskva totiž nechtěla ohrozit zlepšující se vztahy se Spojenými státy a Peking spíše vyčkával v pozadí. Obě mocnosti se snažili vyvarovat jakéhokoli signálu, který by mohl rozdmýchat novým konflikt.³⁰³ Sovětský svaz a ČLR se navíc chtěly také soustředit na domácí problémy, zejména na řešení

²⁹⁸ LÜTHI, Lorenz M. *The Sino-Soviet Split: Cold War in the Communist World*. Princeton: Princeton University Press, 2008, s. 46.

²⁹⁹ PIKE, s. 42; ASSELIN, s. 38.

³⁰⁰ PIKE, s. 113.

³⁰¹ ASSELIN, s. 33

³⁰² OLSEN, s. 83.

³⁰³ Tamtéž, s. 69, 72, 77.

hospodářských otázek, nebo v případě Pekingů na transformaci ekonomiky.³⁰⁴ Nehledě na to, že po XX. sjezdu se Moskva musela vyrovnávat s problémy i v Evropě. Kritika dosavadní Stalinovy politiky a kultu osobnosti vyvolala totiž otřesy v Polsku, a hlavně v Maďarsku, kde SSSR řešil situaci vojensky.³⁰⁵

Sovětská politika se i přes Chruščovovo uvolnění dívala na vietnamskou problematiku velmocenským prizmatem a moc se neohlížela na zájmy VDR. Dobrým dokladem sovětského přístupu byla kauza vyvolaná návrhem Moskvy na přijetí obou vietnamských států do OSN. V lednu 1957 přišly Spojené státy s iniciativou, jejímž výsledkem mělo být přijetí Korejské a Vietnamské republiky jakožto členských států Organizace spojených národů. Moskva na tento pokus zareagovala protinávrhem na přijetí KLDR a VDR. Návrh vyvolal v Hanoji doslova zděšení a odmítnutí. Politika VDR směřovala ke sjednocení země a separátní přijetí jihu nebo severu by vedlo k potvrzení *statu quo*.³⁰⁶ Valné shromáždění OSN ale chtělo během hlasování přijmou pouze jih Vietnamu. Hanojská vláda okamžitě vznesla své protesty nejen v Moskvě, ale i u Velké Británie jakožto člena Rady bezpečnosti.³⁰⁷ Nutno podotknout, že před tímto krokem Sovětský svaz své úmysly nikterak nekonzultoval s vedením VDR. Otázku Vietnamu a OSN probíral Ho Či Min během své návštěvy Sovětského svazu s Chruščovem v srpnu 1957. Chruščov v rozhovoru vietnamského vůdce uklidňoval, že Moskva nedovolí přijetí jihu do OSN bez toho, aniž by byla přijata i VDR. Na druhou stranu poukázal také na to, že Washington jistě bude mít námitky proti členství Hanoje a chápal tak situaci jako zablokovanou. Podle Chruščova neměla mít díky tomu VDR žádné obavy. Ho Či Min drobné rozpory v názoru na věc přešel a rozhovor stočil na problematiku uspořádání nové Ženevské konference o Vietnamu.³⁰⁸ S kauzou okolo OSN také souvisela zmíněná Vorošilova návštěva ve VDR, jejímž účelem bylo zmírnění napětí. Během těchto kontaktů se zástupci VDR pokoušeli zjistit sovětský názor na případnou vojenskou akci proti jihu. Moskva však nadále trvala na mírovém řešení. Problém přijetí obou Vietnamů do OSN se vyřešil v září téhož roku, kdy jej Sovětský svaz zablokoval pomocí veta v Radě bezpečnosti.

³⁰⁴ ASSELIN, s. 15.

³⁰⁵ BLACK, s. 138.

³⁰⁶ OLSEN, s. 73.

³⁰⁷ DUIKER, s. 404–405.

³⁰⁸ Wilson Center Digital Archive. August 23, 1957 Record of a Conversation between N.S. Khrushchev with DRV President Ho Chi Minh in Crimea. [Online] Dostupné z <https://digitalarchive.wilsoncenter.org/document/record-conversation-between-ns-khrushchev-drv-president-ho-chi-minh-crimea> [cit. 27. 2. 2025].

3. 3. Vietnam ve stínu čínsko-sovětské roztržky (1959–1963)

Čínsko-sovětská roztržka patří bezesporu k nejzásadnějším událostem studené války. Rozkol mezi komunistickými giganty vyvěral na konci 50. let a je spojovaný hlavně s Chruščovem, avšak jeho zárodky byly zasety již za Stalinovy éry. Ještě před druhou světovou válkou upřednostňoval Stalin v Číně tamní nacionalisty a čínskou komunistickou stranu původně vehnal do spojení s nimi. Aliance však neměla dlouhého trvání, protože vůdce nacionalistů Čankajšek byl zapřísáhlým antikomunistou a rozdmýchal s bývalými spojenci konflikt, který ve 30. letech přerostl v občanskou válku. Obě strany nakonec donutila k novému spojení válka s Japonci, avšak po roce 1945 se vzájemné boje rozhořely naplno. Z občanské války nakonec vyšli vítězně komunisté. Sověti sice měli kontakty s Mao Ce-tungem, ale v tamní situaci buď postupovali neutrálně, nebo využívali destabilizaci Číny ve svůj prospěch.³⁰⁹ Svou roli v tom hrála také Stalinova přezíravost vůči asijským komunistům.³¹⁰ Stalin navíc opakovaně podřýval čínskou zkušenost z vlastní revoluce a varoval před jejím osvojením jinde. Podle něj byla čínská cesta platná pouze pro Čínu a v jiných zemích byla proto neopakovatelná.³¹¹ Sovětská neutralita v občanské válce a smlouva, kterou Moskva uzavřela s nacionalistickou vládou v roce 1945, stavěly Sovětský svaz spíše do role imperialistické mocnosti. Moskva si totiž na Číně vymohla řadu výhod připomínajících koloniální praktiky, jako například vlastnictví Východočínské železnice nebo námořní základnu v Lü-šunu, který byl do roku 1905 v držení Ruska a byl znám jako Port Arthur.³¹²

Po vítězství komunistů v Číně roku 1949 pak Stalin v roce 1950 uzavřel s Mao Ce-tungem novou dohodu částečně narovnávající vzájemný vztah. Sovětské vojenské základny měly být zrušeny nejpozději do roku 1952, avšak Moskva si snažila zachovat ekonomické výhody pomocí čínsko-sovětských těžebních podniků v oblasti Sin-ťiang a Mandžuska.³¹³ Avšak ve vzájemných vztazích přetrvával ze sovětské strany paternalistický přístup a evidentní touha využívat tamní surovinovou základnu. Chruščov později komentoval tento přístup jako koloniální; v pamětech doslova uvádí: „V řadě oblastí technické pomoci jsme vtrhli do Číny jako kolonizátoři.“³¹⁴ Stalinův zdrženlivý přístup v době korejské války, kdy pro případ čínské intervence do konfliktu sliboval Mao Ce-tungovi rozsáhlou vojenskou pomoc, dovršil toto

³⁰⁹ GAIDUK, 2011, s. 65–66; GAIDUK, 2003, s. 2; QIANG ZAI, s. 15.

³¹⁰ CHRUSČEV, s. 156.

³¹¹ GAIDUK, 2011, s. 69.

³¹² MASTNÝ, Vojtěch. *Studená válka a sovětský pocit nejistoty: 1947–53*. Praha: Aurora, 2001, s. 100.

³¹³ Tamtéž, s. 103, 108.

³¹⁴ CHRUSČEV, s. 156.

problematické dědictví. Moskva totiž zůstala hlavně u slibů a reálná podpora byla oproti nim velmi omezená.³¹⁵

Určitý zlom přišel se Stalinovou smrtí. Mocenské změny v Kremlu umožnily na jedné straně uvolnění mezinárodního napětí, ale pro Mao Ce-tunga představovaly příležitost postavit se do čela komunistického hnutí. Mao Ce-tung bral totiž Stalina jako neotřesitelnou autoritu světového komunismu, a tak sovětské přešlapy v rámci tohoto pohledu přehlížel.³¹⁶ Čínský vůdce Chruščov nepovažoval po ideologické a vůdcovské stránce za sobě rovného, ani za rovného Stalinovi. Velký vliv na rozdmýchání vzájemných neshod měl XX. sjezd KSSS. Jak bylo zmíněno výše, otázka destalinizace se pro asijské komunisty stala silně problematickou, zvláště problematika týkající se kultu osobnosti. Otázka kritiky Stalina se pak táhla po celou dobu rozkolu.³¹⁷ Dalším faktorem byla také role ČLR týkající se událostí v Polsku a Maďarsku v roce 1956. Peking v otázce Polska intervenoval proti použití vojenské síly. Oproti tomu ve věci Maďarska zaujali Číňané silně militantní postoj, zatímco Chruščov váhal. To se následně stalo součástí čínských útoků vůči Moskvě, kdy bylo sovětské vedení obviňováno ze zbabělosti a kapitulantství.³¹⁸ Peking se začal s Moskvou postupně rozcházet v otázkách jaderné války a mezinárodních vztahů. Mao Ce-tung v roce 1958 v podstatě opustil politiku mírové koexistence, kdy na podzim začaly jednotky ČLOA ostřelovat ostrovy pod vládou nacionalistů, a spustily tak krizi v Tchajwanské úžině vedoucí ke zvýšení mezinárodního napětí.³¹⁹ V témže roce navíc došlo také k otevřeným neshodám v rámci vzájemné spolupráce. Sovětský svaz navrhl Pekingu zřízení společné ponorkové flotily, na což čínská strana zareagovala silně odmítavě.³²⁰ Peking za sovětským návrhem hledal snahu Moskvy ovládat ČLR. V reakci na to odjel Chruščov do Číny ve snaze situaci urovnat, ale schůzka mezi ním a Mao Ce-tungem jen prohloubila osobní nevráživost. Hned po Chruščovově odjezdu začala již zmíněná krize v Tchajwanské úžině.³²¹

³¹⁵ LUTHI, s. 34.

³¹⁶ SHORT, Philip. Mao. Praha: BB Art, 2001, s. 322.

³¹⁷ LIN YUNHUI. The 20th Party Congress of the Soviet Union and Mao Zedong's Toruous Path. In: *The Cold War History of Sino-Soviet Relations*. Curich: Parallel History project on Cooperativ Security, 2005, s. 3–7 [online] Parallel History project on Cooperativ Security Dostupné z <https://phpsn.ethz.ch/loryl.ethz.ch/publications/areastudies/documents/sinosov/Yunhui.pdf> [cit. 27. 2. 2025].

³¹⁸ LUTHI, s. 48.

³¹⁹ JERSILD, s. 134.

³²⁰ SHU GUANG ZHANG. The Sino-Soviet alliance and the Cold War in Asia , 1954–1962 s. 353: Leffler M. P., Westad Odd A.(eds.) *The Cambridge History of the Cold War*. Cambridge University Press; 2010, s. 364.

³²¹ Oba vůdci se na jednání sešli v bazénu. Mao Ce-tung byl velice dobrým plavcem, avšak jeho sovětský protějšek plavat neuměl. Chruščov tak celou schůzku absolvoval na plováku, zatímco Mao Ce-tung kroužil v tempech okolo něj. Podle vzpomínek dobových aktérů to bylo záměrně připravené ponížení Chruščova. LI ČHI-SUJ. Soukromý život předsedy Maa. Praha: ETC, 1996, s. 179.

Čínské agresivní kroky směrem k Tchaj-wanu a přístup Mao Ce-tunga k jaderné válce spočívající v její bagatelizaci vedly Chruščov k přehodnocení dosavadních vztahů. Moskva se tou dobou snažila urovnat vztahy s Washingtonem a otevírala otázku omezení jaderných zbraní. Problém byl však v tom, že Sovětský svaz slíbil svým čínským spojencům dodávku technologií k výrobě atomové bomby. Na podzim roku 1959 přijel Chruščov do ČLR znovu, tentokrát u příležitosti 10. výročí jejího založení. Chruščov během své návštěvy Mao Ce-tungovi oznámil svůj záměr nedodat ČLR slíbenou atomovou bombu a zároveň také odvolat zpět všechny sovětské experty pracující v oblasti jaderných technologií.³²² Kromě toho začalo sovětské vedení kritizovat nejen čínský přístup v otázce Tchaj-wanu, ale také hospodářské experimenty typu Velký skok, což pro Peking byly výhradně jeho vnitřní záležitosti.³²³ Rok 1959 však přinesl i další problémy. V pohraničních sporech mezi ČLR a Indií zachovala Moskva neutralitu ve snaze udržet dobré vztahy s Novým Dillí. Pro Peking představovaly sovětské postoje v této věci otevřenou zradu.³²⁴

Do roku 1960 byly zhoršující se vztahy mezi ČLR a Sovětským svazem jejich interní záležitostí. To se změnilo právě v červnu 1960, kdy na kongresu Světové odborové federace čínská delegace šířila protisovětské materiály. Chruščov na to zareagoval veřejnou kritikou politiky ČLR na III. sjezdu Komunistické strany Rumunska. Na zvyšující se vzájemné napětí zareagovala Moskva hned v červenci, kdy vydala příkaz ke stažení všech poradců z ČLR. To bylo oficiálně zdůvodňováno snahou uchránit experty před čínskou propagandou, ale také politikou Velkého skoku, kdy čínská strana moc nedbala sovětských rad a přítomnost poradců tak vycházela vniveč.³²⁵ Stažení poradců šlo ruku v ruce s oficiálním vypovězením dohody, ve které se Moskva zavázala poskytnout Pekingu technologii pro vývoj atomové bomby.³²⁶ Střety na veřejných fórech pokračovaly až do konce roku, přičemž vyvrcholily v prosinci na setkání komunistických a dělnických stran v Moskvě. Sovětská delegace zde útočila nejen na ČLR, ale silně se postavila také proti Albánii, která se v rozkolu stala spojencem Pekingů.³²⁷

³²² LUTHI, s. 113, 138.

³²³ Wilson Center Digital Archive. October 02, 1959. Discussion between N.S. Khrushchev and Mao Zedong. [online] Dostupné z: <https://digitalarchive.wilsoncenter.org/document/discussion-between-ns-khrushchev-and-mao-zedong> [cit. 27. 2. 2025].

³²⁴ RADCHENKO, Sergey. Two Suns in the Heavens: The Sino-Soviet Struggle for Supremacy, 1962–1967. Washington: Woodrow Wilson Center Press, 2009, s. 27

³²⁵ LUTHI, s. 174; Wilson Center Digital Archive. July 18, 1960 Letter, Khrushchev to the Central Committee of The Socialist Unity Party of Germany, regarding Soviet Specialists in China. [online] Dostupné z <https://digitalarchive.wilsoncenter.org/document/letter-khrushchev-central-committee-socialist-unity-party-germany-regarding-soviet> [cit. 27. 2. 2025].

³²⁶ ROBINSON, Thomas. The Sino-Soviet border dispute: background, development and the March 1969 clashes. In: *The American Political Science Review*, roč. 66, č. 4, s. 1176.

³²⁷ LÜTHI, s. 169–170.

Většina přítomných delegací zastávala spíše prosovětská stanoviska, zatímco za ČLR se postavily kromě Albánie delegace z Indonésie, VDR, KDLR a Austrálie.³²⁸

Další eskalaci rozporů přinesl XXII. sjezd v říjnu 1961. Sověti se zde pustili do kritiky Albánie, a tedy i přeneseně ČLR. Čínská delegace se na místě proti sovětským útokům ohradila a ze sjezdu odjela.³²⁹ Kritika politiky Komunistické strany Číny se pak v následujících letech stala součástí sjezdů ostatních komunistických stran nebo jiných mezinárodních kongresů.³³⁰ Vedle toho se v roce 1962 rozhořela další pohraniční válka mezi ČLR a Indií. Sovětský svaz se nejen postavil na indickou stranu, ale byl také dodavatelem moderních zbraní pro indickou armádu.³³¹ I přes poměrně vypjatou situaci se obě strany v roce 1963 domluvily na uspořádání rozhovorů s cílem roztržku uklidnit. Nicméně jednání představovala spíše frašku, která byla plná vzájemného obviňování a polemiky.³³² Vztahy vyostřilo také sovětské sblížení se západem v rámci, kterého se Chruščovovi podařilo uzavřít dohodu zakazující testy jaderných zbraní v atmosféře, což s ohledem na čínskou snahu získat atomovou bombu působilo na Peking jako jasný protičínský krok.³³³

Rozkol mezi hlavními spojenci VDR představoval pro Hanoj podstatný problém. Oba státy byly klíčovým zdrojem financí a další pomoci. Zároveň bylo jejich mezinárodní postavení určitou garancí bezpečnosti VDR. Ho Či Min a další funkcionáři VSP tedy hleděli na vývoj mezi Moskvou a Pekingem s obavami od samého počátku. Výsledky XX. sjezdu KSSS odstartovaly první kolo polemiky, ale neznamenal ještě otevřený rozkol. Na konferenci komunistických a dělnických stran v roce 1957 se objevila kritika sovětského postoje týkající se mírové cesty k socialismu, přičemž proti se postavila hlavně ČLR. Delegace VSP s v čele s Ho Či Minem se neshody pokusila zmírnit. Výsledné komuniké vytvářející kompromis mezi sovětskou a čínskou cestou bylo výhradně Ho Či Minovým dílem. Onen kompromis byl postavený na tom, že nemírová cesta k socialismu může být využita tam, kde se vykořisťovatelé brání násilím.³³⁴ VSP pak v polemikách zastávala neutrální stanovisko nebo taktně mlčela, i když se přikláněla spíše na čínskou stranu. To, že se Hanoj více klonila k čínským stanoviskům

³²⁸ WHITING, Allen S. The Sino-Soviet split. In: FAIRBANK, John a Roderick MACFARQUHAR. *The Cambridge History of China: The People's Republic, Part 1, Volume 14*. New York: Cambridge University Press, 1991, s. 518.

³²⁹ TAUBMAN, William. *Chruščov: člověk a jeho doba*. Praha: BB art, 2005, s. 535.

³³⁰ MINGJIANG LI. Ideological dilemma: Mao's China and the Sino-Soviet split 1962–63. In: *Cold War History*, vol. 11, No. 3, s. 390–391.

³³¹ WHITING, s. 403; RADCHENKO, s. 29.

³³² RADCHENKO, s. 110.

³³³ WHITING, s. 527.

³³⁴ DUIKER, s. 406.

nebylo žádné překvapení. VDR a ČLR měly k sobě tehdy blízko z mnoha důvodů. Obě komunistické strany vyrostly skrze partyzánské hnutí a je potřeba mít na paměti také silnou kulturní blízkost mezi Vietnamem a Čínou, byť ta se zčásti střetávala s různými animozitami vycházejícími právě ze společné historie. Peking navíc v oblasti operoval mnohem déle a intenzivněji než Sovětský svaz. Stalinova rozhodnutí přicházející až po akcích Pekingu vyvolávaly dojem, že Moskva jen pokračuje v čínském vzoru.³³⁵ Díky této blízkosti byly obě komunistické strany v neustálém kontaktu. Hanoj s Pekingem konzultovala prakticky vše, zejména otázky týkající se postupu na jihu.³³⁶

Ho Či Min se v celém sporu pokoušel ujmout role mediátora a rozkol uklidnit, proto Hanoj obecně vystupovala v celém problému neutrálně. Avšak motivací k uklidnění sporů uvnitř socialistického tábora byly vlastní zájmy Hanoje, která se snažila předejít negativním dopadům celé situace.³³⁷ William Duiker poukazuje také na to, že Ho Či Min měl obavy z Mao Ce-tungovi ctižádosti, a proto potřeboval právě Sovětský svaz, který měl vyvažovat čínský vliv ve VDR.³³⁸ S ohledem na III. sjezd Komunistické strany Rumunska napsal Ho Či Min osobní dopis Chruščovovi s cílem uklidnit celou situaci. Podobné poselství pak po svém III. sjezdu poslala do Moskvy i VSP.³³⁹ Na rumunském sjezdu se delegace včele s Le Duanem sice za Čínu postavila, ale jen v otázce odsouzení amerického imperialismu s tím, že se Washington snaží vyvolat další světovou válku.³⁴⁰ VSP a Ho Či Min se pak pokoušeli hrát stejnou pojící úlohu na konferenci komunistických stran v roce 1960. Díky zákulisním jednáním se jim podařilo dojednat stanovisko, které potvrzovalo memorandum z roku 1957. Obdobná situace nastala i na XXII. sjezdu KSSS, kdy se vietnamská delegace na jedné straně vyhýbala vyjádření k problémovým bodům a zároveň se snažila o uklidnění situace.³⁴¹ Ho Či Min se dokonce pokoušel svolat speciální konferenci, která měla roztržku uklidnit, avšak narazil na Mao Ce-tungův nesouhlas.³⁴²

Zásadním tématem byla pro VSP politika mírové koexistence, protože přímo ovlivňovala případné násilné řešení sjednocení země. Na konci 50. let Hanoj ještě respektovala názor svých spojenců, kteří radili opatrný postup a zachování mírové politiky. Z dostupných

³³⁵ LÜTHI, s. 304.

³³⁶ GAIDUK, 2003, s. 115.

³³⁷ WESTAD, 2011, s. 183.

³³⁸ DUIKER, s. 426.

³³⁹ OLSEN, s. 89.

³⁴⁰ DUIKER, s. 420.

³⁴¹ Tamtéž s. 426.

³⁴² QIANG ZAI, s. 87.

materiálů však není patrné, jak moc v roce 1959 probíhaly konzultace mezi Moskvou a Hanojí. Jisté je ovšem to, že Ho Či Min při rozhovorech se Sověty otázku sjednocení zvedal minimálně.³⁴³ To potvrdil také III. sjezd VSP v září 1960, jehož výsledné memorandum hovořilo o sjednocení mírovými prostředky a budování socialismu na severu.³⁴⁴ Pro Moskvu byl tento postoj důležitý s ohledem na vlastní politiku vůči Spojeným státům. Sověti nechtěli, aby se Vietnam stal tématem vztahů s Washingtonem, respektive aby narušil případné sblížení.³⁴⁵ Hanoj však ve vnitřních diskusích stále více inklinovala k radikálnější cestě. Tomu odpovídaly i výsledky sjezdu VSP, kdy se do čela strany dostal Le Duan, díky čemuž získala militantní frakce převahu. Navenek však Hanoj stále hovořila o mírovém sjednocení Vietnamu. Zejména před Sověty přestala zmiňovat případné vojenské řešení. Například Pham Van Dong během své cesty do Moskvy v létě 1960 nehovořil se Sověty o ničem jiném než o mírovém sjednocení. Pham navíc zdůrazňoval zaměření na budování socialismu na severu a také hovořil o tom, jak je Sovětský svaz pro VDR důvěryhodným a spolehlivým partnerem.³⁴⁶

Hanoj totiž potřebovala sovětskou podporu v ekonomické oblasti, protože první pětiletka plánovaná na roky 1961–1965 byla postavená na sovětských investicích a expertní pomoci.³⁴⁷ Severovietnamské vedení nebylo totiž spokojeno s čínskou pomocí, protože stavba mnoha společných průmyslových projektů měla velké zpoždění, případně nebyly dokončeny vůbec. Čínským dodávkám a vybavení také nepomáhalo to, že dosahovaly mnohem nižší kvality než ty sovětské. Řada továren stavěných za pomoci ČLR byla již v momentě svého otevření zastaralá, protože Peking nezvládal dodat moderní vybavení. VDR tak potřebovala kontinuitu spolupráce s Moskvou a zeměmi východního bloku nejen kvůli pětiletce, ale kvůli chodu hospodářství obecně.³⁴⁸ VDR se také podařilo dosáhnout nových dlouholetých úvěrů. V roce 1960 Moskva poskytla úvěr v celkové výši 176 miliónů rublů, VDR jej však nebyla schopná efektivně čerpat a využila pouze 83 milionů. Oproti tomu předešlá tříletka si vyžádala 100 milionů rublů ze Sovětského svazu a 600 milionů jüanů (přibližně 540 milionů rublů).³⁴⁹ Na druhou stranu potřebovala Hanoj Čínu kvůli její geografické blízkosti, která ji umožňovala vyrovnávat se s rostoucí americkou přítomností na jihu. V roce 1961 jel Pham Van Dong

³⁴³ OLSEN, Mari. Forging a New Relationship: The Soviet Union and Vietnam 1955. In: PRISCILLA, Roberts. *Behind the Bamboo Curtain: China, Vietnam, and the World Beyond Asia*. Chicago: Stanford University Press, 2006, s. 121.

³⁴⁴ DUIKER, s. 426.

³⁴⁵ MAO LIN. China and the Escalation of the Vietnam War: The First Years of the Johnson Administration. In: *Journal of Cold War Studies*, Vol. 11, No. 2. (Spring 2009), s. 41.

³⁴⁶ GAIDUK, 2003, s. 188.

³⁴⁷ PIKE, s. 114.

³⁴⁸ GAIDUK, 2003, s. 192

³⁴⁹ OLSEN, s. 79.

vyjednávat také do Peking, kde mu Mao Ce-tung poskytl příslib podpory pro ozbrojený boj na jihu. Přehodnocení dosavadního postoje Peking k radikálnějšímu postupu bylo určitým zlomem. Do té doby totiž ČLR navzdory rozkolu s Moskvou zachovala podporu mírového procesu sjednocení Vietnamu.³⁵⁰

Začátek 60. let s sebou přinesl také aktivnější sovětskou politiku. Moskva se snažila navázat dobré vztahy s Burmou, Kambodžou, Indonésií a Afganistánem. Do těchto zemí Sověti pronikali zejména skrze vědecko-technickou spolupráci. Není náhodou, že Moskva v nich pomáhala budovat univerzity s technickým zaměřením. V Kambodže byl výsledkem této politiky dokonce Vysoký technický institut Khmerko-sovětského přátelství budovaný v letech 1962–1964.³⁵¹ V Moskvě navíc v roce 1960 vznikla Univerzita lidového přátelství, které byla posléze přejmenována na Lumumbovu univerzitu. Vysoká škola měla nabídnout místa studentům ze zemí třetího světa.³⁵² Zvýšená aktivita v jihovýchodní Asii byla výsledkem čínsko-sovětské roztržky. S ohledem na dobré čínské postavení u nově dekolonizovaných zemí vznikala v Moskvě pocit omezení vlastní pozice v zemích globálního jihu. Sověti trpěli doslova obsesivní obavou z rozšiřování čínského vlivu, která přímo úměrně rostla tomu, jak se vyvíjel vzájemný rozkol.³⁵³ Vliv Peking byl silně patrný mimo jiné v Indonésii, kde výrazně ovlivňoval tamní vládu, a to dosti radikálním směrem. Kromě geopolitických výzev představovala Indonésie také otázku prestiže v rámci komunistického hnutí. Komunistická strana Indonésie byla totiž po KSSS a KS Číny třetí největší organizací co se týče počtu členstva.³⁵⁴ Moskva se zde proto rozhodla uplatnit přístup, kdy pomocí masivních investic a pomoci měla dostat tamní komunistickou stranu z čínského orbitu.³⁵⁵

Chruščov také zaujal aktivnější postoj v oblasti ideologie. V lednu 1961 během projevu ideologickým a propagandistickým pracovníkům prohlašoval, že podporou protiimperialistického boje se Sovětskému svazu podaří srazit imperialisty na kolena a urychlit svůj postup ke komunismu.³⁵⁶ V dalších projevech Chruščov zdůrazňoval spravedlnost národně

³⁵⁰ OLSEN, s. 50, 72.

³⁵¹ KATSAKIORIS. Katsakiori. Schools nad Professors Abroad: The Soviet Union and the Development of Post-Secondary Education in Africa and Asia. In: *Prague Papers on the History of International Relations*, 2021, No.1–2, s. 23.

³⁵² BLACK, s. 111.

³⁵³ WESTAD, s. 159.

³⁵⁴ MAO LIN, s. 46.

³⁵⁵ CIA. Freedom of Information Act Electronic Reading Room: The Vietnam. The Dimensions of Kosygin Trip, 1965 [Online] Dostupné <https://www.cia.gov/readingroom/document/cia-rdp80b01676r000300190017-3> [cit. 27. 2. 2025].

³⁵⁶ ANDREW, Christopher a Vasilij MITROCHIN. *Operace KGB a studená válka: Mitrochinův archiv II*. Praha: Rozmluvy, 2008, s. 33.

osvobozeneckých válek jako důvodu podpory ze strany komunistického světa.³⁵⁷ Zřejmě z tohoto důvodu byla Moskva přístupná vietnamským požadavkům i přes ideologické rozpory. Drobné posuny v sovětské rétorice a krocích mohly zároveň motivovat vedení VDR ke zvýšení aktivity na jihu a obecně ke změně postoje. Stejně tak naopak kroky učiněné Hanojí v letech 1959–1960 mohly být důvodem, proč se Chruščov rozhodl svou dosavadní taktiku změnit.³⁵⁸ Posun však musel přijít až v roce 1960, protože to této doby Chruščov minimálně veřejně projevoval spíše nezájem o problematiku spojenou s VDR. Podle svědectví jedné maďarské delegace Chruščova otázky na Vietnam tou dobou rozčilovaly. Dokonce když se jej členové zmíněné delegace ptali na Vietnam, začal na ně Chruščov křičet.³⁵⁹ Vietnam představoval pro Moskvu tak trochu past. Na jedné straně Chruščov nechtěl, aby v Hanoji vyvolal dojem, že je nedostatečně podporuje, a na straně druhé stála snaha vyhnout se konfrontaci s USA. Do toho se ještě vložila otázka čínského vlivu a snaha Pekingu hrát roli ústřední revoluční síly v dekolonizovaném světě.³⁶⁰

Větší sovětská angažovat se také projevila v otázce sousedního Laosu, kde byla Moskva aktivní ve prospěch vlády Souvana Phoumy, jež prosazovala neutralitu země. Cílem sovětského svazu bylo minimalizovat mezinárodní napětí, ale zároveň také omezit americkou moc v oblasti tím, že zde Washington nebude moci budovat vojenské základny. Zájem na neutralizaci měla také ČLR, která byla ochotná částečně obětovat Pathet Lao výměnou za bezpečnost na svých hranicích.³⁶¹ Laoský problém na chvíli utnul rozpory mezi Čínany a Sověty, nicméně neznamenalo to zastavení polemiky. Hanoj byla z počátku proti neutralizaci, avšak díky pozitivnímu čínskému postoji na toto řešení sama brzy přistoupila. Navíc se také ukázalo, že neutralizace nijak nenaruší vlastní aktivity okolo tamní části Ho či Minovy stezky.³⁶² Oba státy vedle diplomatických snah také do země dodávaly obrovské množství vojenského materiálu a paliva. Jak bylo zmíněno v předešlé kapitole, veškerá pomoc proudila hlavně přes VDR skrze letecký most mezi Hanojí a Laosem. Materiální pomoc, respektive její provádění, se staly třecí plochou mezi VDR a Sovětským svazem. Hanoj totiž využila sovětská letadla nejen pro zásobování svých jednotek v Laosu a Pathet Lao, ale také pro dopravu vojáků VLA na jih. Moskva však nechtěla, aby byla zatažena do porušování Ženevských dohod, a tak její reakce na využití leteckého mostu nebyla přívětivá. VDR by klidně sovětské piloty nahradila svými,

³⁵⁷ OKOROKOV, *Sekretnyje Vojny SSSR*, s. 437.

³⁵⁸ GAIDUK, 1996, s. 5.

³⁵⁹ ANG CHENG GUAN, s. 38.

³⁶⁰ DUIKER, s. 429.

³⁶¹ GAIDUK, 2003, s. 123.

³⁶² Tamtéž, s. 145.

avšak severovietnamské letectvo mělo nedostatek vlastního personálu. V roce 1962 se Hanoj dotazovala tamní sovětské ambasády, zda by Moskva byla ochotná udržovat dlouhotrvající letecký most. Odpověď byla více než negativní.³⁶³

V roce 1962 přicházela ze strany Sovětů do Hanoje častá varování ohledně vojenských operací na jihu. VDR se odhodlávalo k větší eskalaci skrze NFO, a to díky čínské ochotě poskytovat potřebnou podporu. Peking tou dobou zdarma uvolnil 90 tisíc pušek a dalšího vybavení pro NFO. Objem pomoci se rovnal výzbroji sto třiceti pěchotních pluků, což představovalo enormní číslo.³⁶⁴ Sověti sice neznali detaily severovietnamské strategie, avšak již začalo být jasně patrné, že čínský vliv ve VSP roste a že se strana čím dál více obrací směrem k Peking.³⁶⁵ Sovětské postoje spojené s Laosem vyvolaly ve VDR pocity zklamání a vzteku. Chruščovova snaha o umírněnou politiku vůči západu za cenu ústupků otvírala otázku, zda by se Moskva nezachovala stejně i ve Vietnamu. Nová vlna nedůvěry tak logicky posouvala Hanoj směrem k Číně.³⁶⁶ Sovětské pozice v této souvislosti ohrožovala ČLR také tím, že Sovětům vyčítala tendenci řešit mezinárodní problémy jen skrze dialog supervelmocí. Kritika narážela hlavně na schůzku mezi Chruščovem a Kennedym v červnu 1961.³⁶⁷ Důvěře Hanoje v Moskvu nepřispěla ani sovětská role v pohraničním konfliktu mezi ČLR a Indií. V tu dobu se ze strany Le Duana začala také objevovat již veřejná kritika politiky mírové koexistence, avšak polemika zatím nedospěla čínských rozměrů.³⁶⁸ Podle ruského historika Ilji Gajduka mohla mít na vzájemné vztahy pozitivní vliv plánovaná Chruščovova návštěva ve VDR. Sovětský státník měl přijet na pozvání Ho Či Mina, avšak cestu odkládal s ohledem na aktuální problémy. Sám mluvil hlavně o německém problému a přípravě nového sjezdu KSSS.³⁶⁹ Historička Mari Olsen k tomu také doplňuje tezi, že návštěva by zafungovala skrze posílení osobních vztahů s vedením VSP. Z klíčové cesty zůstala jen verbální podpora, která na rozhodování v Hanoji měla už sotva nějaký vliv.³⁷⁰

Další událostí, která silně ovlivnila vztahy na ose Moskva – Peking – Hanoj, byla Karibská krize v říjnu 1962. Její průběh vystrašil Chruščova natolik, že se začal mnohem více

³⁶³ OLSEN, s. 91, 110.

³⁶⁴ GAIDUK, 2003, s. 195.

³⁶⁵ OLSEN, s. 113.

³⁶⁶ OLSEN, s. 111.

³⁶⁷ QIANG ZAI, s. 105.

³⁶⁸ GAIDUK, 1996, s. 8; BEKCAN, Umut. Why did the Vietnam War not decrease the tension of the Sino–Soviet Dispute? In: RATA, Georgeta; Mehmet ALI ICBAY; Hasan ARSLAN (eds.). *Recent Developments in Sociology and Social Work*, IASSR, 201, s. 441.

³⁶⁹ GAIDUK, 2003, s. 193.

³⁷⁰ OLSEN, s. 121.

stavět proti vojenskému řešení vietnamské otázky.³⁷¹ Moskva se totiž snažila další obdobné situaci vyhnout, avšak její aktivita v Karibiku vedla k tomu, že na chvíli omezila svoji činnost v jihovýchodní Asii.³⁷² Sovětský postup na Kubě se stal předmětem čínské kritiky, ke které se připojila i VSP. Hanoj začala dávat otevřeně najevo, zejména v otázkách nukleárního konfliktu a role KSSS a Albánie, své pročínské stanoviska.³⁷³ V březnu 1963 Le Duan otevřeně odmítl sovětskou politiku mírové koexistence, načež ideové posuny v Hanoji přibyly do konce roku na intenzitě.³⁷⁴ V tomto ohledu se stalo důležité 9. plénum VSP v prosinci 1963. Během tohoto roku to však stále vypadalo, že navzdory drobným neshodám s Moskvou si VSP stále v čínsko-sovětském sporu drží neutrální postoj. Po tom, co čínské vedení souhlasilo se zvýšením vojenské pomoci, přijel do VDR prezident ČLR Liou Šao-čchi, který měl Severovietnamce ujistit v tom, že čínská pomoc bude zachována, ne-li zvýšena. K překvapení KS Číny se VDR ke svému hostu chovala stejně jako k sovětským delegacím bez jakékoliv náznaku posunu ve své pozici.³⁷⁵

Právě 9. plénum totálně změnilo dosavadní vietnamský přístup a znamenalo de facto opuštění sovětské linie. Výsledky pléna byly jednak kritika sovětské politiky mírové koexistence a rozhodnutí eskalovat válku na jihu. V konečné rezoluci pléna se dokonce původně objevila kritika mířená přímo na Chruščova, která však na Le Duanův zásah byla stažena, neboť Le Duan nechtěl vztahy se Sověty úplně zprerhat.³⁷⁶ Stejně jako Ho Či Min se snažil o urovnání rozkolu mezi spojenci, avšak jeho vztah k Sovětům nebyl tak vřelý. Sovětský svaz považoval za málo důvěryhodný a slabý. Na druhou stranu se mu také protivilo spojení s ČLR včetně častých návštěv v Pekingu. Osobně měl velice příkrý vztah k Mao Ce-tungovi, protože se obával jeho imperialistických choutek. Le Duan často hovořil o čínském vůdci jako o „parchantovi“.³⁷⁷ Jeho snaha vyřešit rozkol nenarážela jen v Číně, ale i u Chruščova. Ten v rámci řešení požadoval, aby se VDR veřejně postavila na stranu Moskvy, což bylo v dané situaci vlastně nesplnitelné.³⁷⁸ V souvislosti s novou strategií zaslalo politbyro po skončení pléna dopis všem bratrským stranám, jehož účelem bylo spojence uklidnit, že válka bude omezená pouze na jih Vietnamu.³⁷⁹ Vedení VSP se rozhodlo akcelarovat vojenské řešení pod

³⁷¹ ASSELIN, s. 149.

³⁷² QIANG ZAI, s. 122.

³⁷³ FRIEDMAN, 2015, s. 113.

³⁷⁴ LÜTHI, s. 305.

³⁷⁵ DUIKER, s. 429.

³⁷⁶ DUIKER, s. 434.

³⁷⁷ ASSELIN, s. 77,81.

³⁷⁸ PIKE, s. 73.

³⁷⁹ DUIKER, s. 434.

vlivem odstranění Diema a obecné destabilizace režimu na jihu. Nutno podotknout, že Hanoj tyto věci konzultovala jen s ČLR a Moskvě nepředávala takřka žádné informace. Severovietnamské vedení v podstatě ignorovalo sovětské diplomaty. Polský zástupce u Mezinárodní kontrolní komise Mieczysław Maneli si všiml bezradnosti sovětských kolegů v této situaci. Moskva totiž neměla na VDR žádné účinné páky, aby ji „umravnila“, jak to činila se svými východoevropskými spojenci.³⁸⁰

Příklon k čínskému směru znamenal také utužení domácího režimu ve VDR. Le Duan hned po svém nástupu začal posilovat bezpečnostní aparát a 9. plénum mu v represích dalo další nástroj. Plénum vytvořilo tajný tribunál pro boj proti revizionistům. Ten měl de facto bojovat hlavně proti těm členům VSP, kteří inklinovali k sovětským pozicím. Pročínská klika se dokonce pustila do boje proti generálu Giapovi a obvinila ho z tajných kontaktů se Sovětským svazem. Vše však utichlo po tom, co se do situace vložil Ho Či Min.³⁸¹ Neznamenal to ovšem konec honu na revizionisty; krátce poté byla v lednu 1964 Le Duanem rozdmýchána „antistranická revizionistická aféra“. Ta dopadla nejen na prosovětské členy strany, ale i na dřívější kritiky politiky VSP.³⁸² Změna se po ideové stránce udála nejen v přístupu k Sovětskému svazu, ale také vůči jiným otázkám mezinárodního komunistického hnutí. Zde Hanoj zaměřila svou kritiku na Jugoslávii, přičemž její vůdce Tito představoval v jejím pohledu mluvčího revizionismu.³⁸³

Chruščov na postupné vyostřování postoje VSP reagoval dost nevraživě. Výsledky 9. pléna ho doslova iritovaly, a i předtím neskrýval své rozhořčení nad změnami názorů v Hanoji.³⁸⁴ Moskva reagovala snížením pomoci a exportu do VDR. Peking pro změnu pak své dodávky začal navyšovat.³⁸⁵ Sověti v první polovině roku 1963 přišli s požadavkem na splacení dosavadních půjček. Toho samozřejmě využil Mao Ce-tung, aby své spojence přimknul více na svoji stranu. Mao Ce-tung radil VDR, že by si od takových zemí měla půjčovat méně, protože to většinou chtějí zaplatit. Naopak ji nabádal na k tomu, aby si půjčovala od ČLR.³⁸⁶ Kromě jasné snahy vytvořit protisovětský blok byla motivací Pekingu snaha kontrovat americkou přítomnost v regionu, která pro něj představovala vážný bezpečnostní problém. Větší iniciativa VDR pro to měla posloužit jako nástroj. ČLR také zvýšila objem výdajů na svou

³⁸⁰ GAIDUK, s. 203,

³⁸¹ Tamtéž.

³⁸² NGUYEN, s. 91.

³⁸³ QIANG ZAI, s. 125.

³⁸⁴ GAIDUK, 2003, s. 204.

³⁸⁵ NGUYEN, s. 72.

³⁸⁶ QIANG ZAI, s. 124.

zahraniční pomoc. Na konci roku 1960 se její výše vyšplhala téměř k sedmi miliardám amerických dolarů (tedy skoro 16,5 miliardy čínských jüanů), přičemž skoro jedna třetina z ní putovala do Vietnamu.³⁸⁷ Nový politický kurz Hanoje vedl také k ochladnutí vztahů s ostatními zeměmi východního bloku, byť ne tak ostře jako s Moskvou. Tou dobou se ve VDR nacházely stovky expertů z těchto zemí a nová politika měla za následek, že došlo k určitému odcizení mezi nimi a Vietnamci.³⁸⁸

3. 4. První roky sovětské participace (1964–1965)

Vyostřená situace v mezinárodním komunistickém hnutí však nevedla k úplnému zpřetrhání kontaktů mezi VDR a východním blokem. Po ideologické stránce se VSP sice klonila na stranu Pekingů, ale ve své reálné politice byla více pragmatická, a tak díky lavírování mezi oběma póly zvládala Hanoj čerpat výhody jak ze vztahu s ČLR, tak s Moskvou. Severovietnamské vedení se v rámci eskalace konfliktu na jihu obávalo toho, že zůstane osamoceno. Přístup Chruščovova vedení vyvolával právě takové pocity. Na druhé straně se Le Duan obával také čínského imperialismu, respektive měl obavu z toho, aby ČLR neovládla Vietnam. To bylo důvodem, proč se VDR snažila vyhnout politické a kulturní spolupráci s Pekingem a upřednostňovala hlavně ekonomické styky. Snaha zachovat aspoň nějakou podobu spojenectví se Sovětským svazem byla důvodem Le Duanovy cesty do Moskvy na začátku roku 1964.³⁸⁹ Ho Či Min byl celou situací znepokojen a snažil se urovnat situaci ve VSP. Zejména její rozštěpení na dvě frakce, z níž jedna se přikláněla na stranu Pekingů, představovalo problém pro případné resetování vztahů s Moskvou a hledání střední cesty. Napětí se ve straně se však podařilo pouze zmírnit, nikoli vyřešit.³⁹⁰ Pročínský kurz byl však stále dominantní. To dokládají také počty vzájemných návštěv během roku 1964. Hanoj si s ČLR během třech čtvrtin roku vyměnila třicet dva delegací, zatímco s Moskvou pouze tři.³⁹¹

Postavení ČLR na mezinárodní scéně se během roku 1964 značně změnilo. Peking v tomto roce provedl test své první atomové bomby, čímž se zařadil do klubu jaderných velmocí. Krom toho ČLOA obecně prošla modernizací a představovala nyní silnou armádu.³⁹² Postupné získávání nezávislosti na Moskvě bylo také jedním z motorů, proč Peking začal podporovat válečnou cestu Hanoje. VDR na druhou stranu chápala posilování svého severního souseda jako signál k zahájení větších vojenských akcí, avšak Moskvu potřebovala i nadále. V podstatě lze

³⁸⁷ XIAOBING LI, s. 49.

³⁸⁸ ASSELIN, s. 77.

³⁸⁹ OLSEN, s. 128.

³⁹⁰ DUIKER, s. 435.

³⁹¹ GAIDUK, 1996, s. 16.

³⁹² FREY, s. 89.

konstatovat, že v roce 1964 byla ochotná podpořit cestu další eskalace na jihu pouze ČLR.³⁹³ Peking na jednu stranu podporoval militantní řešení, avšak dělal také kroky, které neodpovídaly přáním Hanoje. Čínské vedení totiž ve Vietnamu rozlišovala dvě komunistické síly. Na jedné straně to byla VDR se svoji komunistickou stranou a na straně druhé to byla NFO. Nutno říct, že právě NFO se Peking snažil ovládnout a v prvních letech války se mu to z hlediska ideologického vlivu poměrně dařilo.³⁹⁴ ČLR byla také hlavním dodavatelem výzbroje pro partyzány na jihu. V letech 1961–1965 dodala NFO přes 50 tisíc pušek, 1 400 kulometů, 130 minometů a bezzákluzových děl spolu s nepřeberným množstvím munice.³⁹⁵ Stále však visí otazník nad tím, jak moc čínské snahy ovlivňovaly rozhodovací procesy ve vojenských složkách NFO. Otázkou také zůstává, do jaké míry byli takto ovlivněni místní velitelé jednotek, kteří se právě v klíčových letech 1964–1965 účastnili několika akcí, které ovlivnily vývoj vedoucí k americkému zapojení. Oproti tomu Moskva v otázce NFO neobcházela vedení v Hanoji. Sověti v následujících letech všechny kroky spojené s NFO konzultovali s VDR a sami trvali na tom, že dodávky zbraní na jih chtějí řešit pouze s Hanojí, protože na místo je stejně bude dopravovat logistika VLA.³⁹⁶

Incident v Tonkinském zálivu představoval novou fázi vztahů mezi VDR a Moskvou. Sověti v důsledku americké reakci, spočívající ve vzdušných úderech proti cílům na území VDR, museli překročit dosavadní rámec svého přístupu. Prvotní reakce na incident byla rozporuplná. Chruščov sice varoval Washington před podobnými akcemi, ale zároveň dával najevo, že Moskva nemá s incidentem nic společného.³⁹⁷ Peking naproti tomu odsoudil agresivitu USA a navýšil vlastní podporu pro VDR.³⁹⁸ Moskva navzdory odsouzení americké činnosti však dále usilovala o mírové řešení. Ještě v srpnu 1964 při Le Duanově návštěvě v Moskvě Sověti naléhali, aby VDR přistoupila k jednáním. Chruščov byl také dost váhavý k vietnamské žádosti ohledně diplomatického uznání NFO jakožto vlády jižního Vietnamu. Celá návštěva spíše vzájemné vztahy ještě zhoršila, než že by přinesla sblížení.³⁹⁹ Peking tonkinský incident jednoznačně odsoudil jako americkou agresi, ale podléhal také obavám z rozšiřování letecké války nad severním Vietnamem. Strach vyvolávala také představa americké pozemní invaze do VDR, která by se následně přelila přes čínské hranice. Kvůli tomu

³⁹³ GAIDUK, 1996, s. 11,

³⁹⁴ PIKE, s. 65.

³⁹⁵ OKOROKOV, *Zabytyje vo Vjetname*, s. 52.

³⁹⁶ GAIDUK, 1996, s. 11.

³⁹⁷ Tamtéž, 1996, s. 13.

³⁹⁸ LÜTHI, s. 309.

³⁹⁹ DUIKER, s. 437.

byly jednotky ČLOA dislokovány podél hranic s VDR, i když Mao Ce-tung jejich rozmístění sliboval Le Duanovi za účelem odstrašujícího efektu.⁴⁰⁰ ČLR přislíbila výcvik vietnamských pilotů, kterých měla Hanoj nedostatek, a také poskytla několik letadel typu MIG-15 a 17.⁴⁰¹

Chruščovovo vedení do vietnamského konfliktu více nesáhlo, protože bylo v říjnu 1964 odstaveno. Nové vedení v čele s Leonidem Brežněvem chtělo pokračovat v politice zlepšování vztahů s Washingtonem, ale zároveň se chtělo pokusit vyřešit napjaté vztahy s ČLR.⁴⁰² Chruščov byl po převratu obviněn z avanturismu a některé jeho reformy a myšlenky byly revidovány.⁴⁰³ Nicméně Brežněv nechtěl provádět žádné velké změny ideologického přístupu. Sám byl spíše nomenklaturním kádrem, který se zajímal více o osobní moc.⁴⁰⁴ Ideologie byla záležitostí lidí, jakými byli hlavní ideolog KSSS Michail Suslov nebo Boris Ponomarjov, který řídil mezinárodní oddělení ÚV KSSS. Obdobně tomu bylo i u nového předsedy rady ministrů SSSR Alexeje Kosygina, jehož přístup byl často primárně řízen prostým pragmatismem. Byl to právě Kosygin, kdo přesvědčoval politbyro, že je potřeba najít cestu k usmíření s Pekingem.⁴⁰⁵ Brežněv však z této myšlenky nebyl nějak nadšený, zatímco Kosygin překypoval entusiasmem. Jeho základní teze stála na tom, že ke zlepšení vztahů s ČLR může dojít díky většímu americkému zapojení do konfliktu v jižním Vietnamu, a tak si to vzal jako svojí osobní prioritu.⁴⁰⁶

Změna přístupu Moskvy k jihovýchodní Asii vycházela spíše z tamní reality než z toho, že se vyměnilo vedení. Po Tonkinském incidentu si v Moskvě postupně začali uvědomovat, že VDR a ani Washington zřejmě neustoupí ze svých pozic a že bude potřeba zaujmout nový postoj.⁴⁰⁷ Od podzimu 1964 začala Moskva svoji politiku upravovat ve prospěch umenšování čínského vlivu v regionu, což bylo motivováno také geopolitickými faktory, kdy čínský radikalismus mohl celému východnímu bloku způsobit problémy nebo mohl vést minimálně k poškození vztahů se Spojenými státy. Sověti měli také pochybnosti o tom, zda by ČLR odolala v případě amerického útoku na VDR.⁴⁰⁸ Moskvu ovládala také obava, nebo spíše přesvědčení, že Spojené státy by byly schopny provést pozemní invazi do VDR. V listopadu

⁴⁰⁰ XIAOBING LI, s. 66.

⁴⁰¹ QIANG ZAI, s. 132

⁴⁰² GADDIS, s. 123.

⁴⁰³ MALIA, Martin. Sovětská tragédie: Dějiny socialismu v Rusku v letech 1917–1991. Praha: Argo, 2004, 352

⁴⁰⁴ LEICHTOVÁ a PIKNEROVÁ, s. 28.

⁴⁰⁵ DURMAN, 2009, s. 25.

⁴⁰⁶ SAVRANSKAYA, Svetlana a William TAUBMAN. Soviet foreign policy, 1962–1975. s 134–157 In: LEFFLER M. P., WESTAD Odd A.(eds.) The Cambridge History of the Cold War. Cambridge University Press; 2010, s. 147.

⁴⁰⁷ GAIDUK, 1996, s. 17.

⁴⁰⁸ OSLEN, s. 133, 135.

1964 se premiér Pham Van Dong vydal do Moskvy, aby zjistil postoje nového Brežněvova vedení. Phamovi se povedlo zajistit zvýšení dodávek vojenského materiálu a další pomoci.⁴⁰⁹ Sověti také povolili otevření kanceláře NFO v Moskvě, což mělo pomoci jejímu mezinárodnímu postavení.⁴¹⁰ Permanentní zastoupení NFO v Sovětském svazu bylo otevřeno až v dubnu 1965. Vedení kancléře NFO pak mělo přímé kontakty na Sovětskou vládu.⁴¹¹ Na druhé straně se Hanoj zavázala k utlumení veřejné polemiky proti Sovětskému svazu a k tomu, že se bude snažit udržet válku pouze na jihu Vietnamu.⁴¹²

Na konci ledna 1965 byla oznámena Kosyginova cesta do Vietnamu, která měla proběhnou zkraje následujícího měsíce. Sověti tím chtěli pokračovat v trendu započatém na konci minulého roku, kdy do Moskvy přijel severovietnamský premiér.⁴¹³ Cesta však byla výsledkem Kosyginovy vlastní iniciativy, respektive jeho naléhání na aktivnější přístup k VDR. Když Kosygin chtěl, aby KSSS vyslala do Hanoje delegaci, dostal od Brežněva následující odpověď: „*Když je to pro tebe tak důležité, tak proč tam nejedeš sám?*“ Kosygin se pak následně vydal na cestu nejen do VDR, ale po cestě se měl zastavit také v Pekingu a KLDR.⁴¹⁴ Kosygin započal svoji cestu začátkem února 1965. Jeho první zastávka v Pekingu by se dala hodnotit jako neúspěšná, protože jeho schůzka s Čou En-lajem nikam nevedla.⁴¹⁵

Kosyginův pobyt v Hanoji se naopak stal naprosto určujícím momentem pro další vývoj vietnamské války, respektive pro sovětské zapojení do ní. Ve dnech 6. a 7. února totiž zaútočily jednotky NFO na americkou základnu v Pleiku. Následná reakce Spojených států přišla v podobě letecké operace Rolling Thunder a následného rozmístění pozemních sil na jihu. Americké letecké útoky zastihly sovětskou delegaci právě v Hanoji, která se kvůli tomu musela schovávat v protileteckých krytech. Kosygin tento zážitek nesl velice těžce a často jej vyčítal zástupcům Spojených států při různých jednáních. Sovětský premiér pak se svým severovietnamským protějškem vydali společné prohlášení, kde byla VDR označena za baštu socialistického tábora.⁴¹⁶ Dokument hovořil také o podpoře nezávislosti a neutrality jihu pod vedením NFO a oba státy deklarovaly spolupráci na základě marxismu-leninismu a jednoty socialistického

⁴⁰⁹ DUIKER, 438.

⁴¹⁰ OLSEN, s. 133.

⁴¹¹ LOGEVALL, s. 80.

⁴¹² DUIKER, 438.

⁴¹³ GAIDUK, 1996, s. 27.

⁴¹⁴ RADCHENKO, s. 140.

⁴¹⁵ Wilson Center Digital Archive. February 6, 1965 Record of the First Contact between Premier Zhou and Vice Premier Chen Yi and Kosygin. [Online] Dostupné z <https://digitalarchive.wilsoncenter.org/document/record-first-contact-between-premier-zhou-and-vice-premier-chen-yi-and-kosygin> [cit. 27. 2. 2025].

⁴¹⁶ GAIDUK, 1996, s. 30.

tábora. Memorandum bylo de facto potvrzením ukončení kritiky Sovětského svazu ze strany Hanoje.⁴¹⁷

Útoky na Pleiku se tak staly zásadním bodem zlomu. Otázky a kontroverze okolo jejich provedení, představené v předešlé kapitole, však otevírají prostor pro další polemiku stran motivace takových akcí. Nabízí se otázka, zda se ze strany NFO a VDR nejednalo o promyšlený krok, jak konečně Moskvu donutit k většímu zapojení. Názor, že se jednalo o plánovanou akci, zastával například sovětský velvyslanec ve Washingtonu Anatolij Dobrynin.⁴¹⁸ Nicméně válečná zkušenost motivovala Kosygina k dalším krokům. Na jedné straně slíbil VDR okamžitou vojenskou pomoc a zároveň se na zpáteční cestě zastavil znovu v Pekingu, kde chtěl projednat otázku společného postupu v případě podpory bojujícího Vietnamu. Sovětskému politikovi se 11. února podařilo sejít se s Mao Ce-tungem, avšak nedošlo k žádnému posunu k lepšímu. Mao Ce-tung dokonce v rozhovoru řekl, že rozkol mezi ČLR a Sovětským svazem potrvá 10 tisíc let. Celý rozhovor byl z Maovy strany protknut polemikou, ironií a výčitkami.⁴¹⁹ Kosyginovi se nicméně i přes neshody podařilo s Pekingem vyjednat příslib pomoci v případě přepravy sovětské pomoci. Následně spolu oba státy uzavřely 30. března dohodu, která zajištění přepravy sovětského materiálu skrze čínské území upravovala.⁴²⁰ Sověti však nepřepravovali svůj materiál po čínské železnici zadarmo. Moskva zaplatila ČLR v této věci 50 milionů rublů.⁴²¹

Pomoc přislíbená Kosyginem obsahovala také příslib vyslání čtyř tisíc dobrovolníků do VDR, čímž bylo myšleno nasazení sovětského vojenského personálu, který měl mít potřebnou expertízu. Základním slabým místem VDR byla totiž protivzdušná obrana a jenom Sovětský svaz byl schopný dodat to nejmodernější vybavení v podobě raket země-vzduch. Krom toho Sověti také přišli s návrhem na vybudování letiště u jihočínského města Kchun-ming. Letiště mělo sloužit jako základna pro dvanáct sovětských stíhacích letounů MIG-21 a potřebný personál v síle pěti set mužů. Moskva také požadovala možnost využít čínský vzdušný prostor pro dopravování zásob do VDR. Čína všechny tyto požadavky odmítla. Otázka okolo základny v jižní Číně byla navíc doprovázena kritikou. Podle čínského vedení bylo dvanáct letadel pro

⁴¹⁷ PIKE, s. 78.

⁴¹⁸ DOBRYNIN, Anatoly. In *Confidence: Moscow's Ambassador To America's six cold war presidents (1962–1986)*. New York: Times Books, 1995, s. 136.

⁴¹⁹ Wilson Center Digital Archive. February 11, 1965 Minutes from a Conversation between A.N. Kosygin and Mao Zedong. . [Online] Dostupné z: <https://digitalarchive.wilsoncenter.org/document/minutes-conversation-between-kosygin-and-mao-zedong> [cit. 27. 2. 2025].

⁴²⁰ XIAOBING LI, s. 68.

⁴²¹ OKOROKOV, Alexandr. *Sekretnyje Vojny SSSR*, s. 246.

bojové úkoly málo, což podle nich dokazovalo to, že Sovětský svaz svoji pomoc nemyslí vážně. Nehledě na to, že to v Pekingu vyvolalo reminiscence na konec 50. let a tehdejší sovětské návrhy na budování společné flotily.⁴²² Peking měl také obecně problém nejen se sovětskými vojáky na svém území, ale také s jejich nasazením ve VDR. Pro čínské vedení byly sovětské návrhy jen pokusem o ovládnutí ČLR.⁴²³ Peking odmítal i další sovětské požadavky, které se týkaly pouze přeletu čínského území, většinou s výmluvou, že pokud by Spojené státy odhalily tyto pohyby, mohlo by to vést k další eskalaci.⁴²⁴

Pro VDR představovala zahraniční pomoc naprosto klíčový faktor. I bez leteckého bombardování na tom nebylo hospodářství severu dobře. Jeho výrobní kapacity byly prakticky nulové a nedokázaly pokrýt civilní, natož vojenské požadavky. Pomoc Sovětského svazu byla v tomto směru zvláště důležitá, protože Moskva dokázala poskytnout velké množství moderního vybavení a strojů. Sovětům k tomu navíc asistovaly další státy východního bloku, kde zejména výroba v NDR nebo Československu dosahovala vysokých kvalit. První vlna materiální pomoci dorazila již v létě 1965 a její objem do roku 1968 stabilně rostl. Moskva poskytovala Hanoji telekomunikační a průmyslové vybavení, zdravotnické zásoby, nákladní auta a také nerostné suroviny.⁴²⁵ Během roku 1965 dodala Moskva severnímu Vietnamu asi 500 tisíc tun vojenského materiálu, přičemž v následujícím roce už tomu bylo dvakrát tolik. V roce 1967 objem přesahoval již dva miliony tun.⁴²⁶

Celkový objem sovětské pomoci se během druhé poloviny roku 1965 vyšplhal na 592 tisíc tun vojenského materiálu, z čehož většina putovala námořní cestou.⁴²⁷ Kromě obranných zbraní se letectvo VDR dočkalo dodávek bombardérů IL-28, což mohlo indikovat, že Moskva pomalu začala připouštět i ofenzivnější styl operací. Sovětská armáda, respektive její zbrojní průmysl, začal Vietnam využívat také jako polygon pro testování nových typů výzbroje.⁴²⁸

⁴²² RADCHENKO, s. 154.

⁴²³ LI DANHUI. The Sino-Soviet Dispute over Assistance for Vietnam's Anti-American War, 1965–1972. In: PRISCILLA, Roberts. *Behind the Bamboo Curtain: China, Vietnam, and the World Beyond Asia*. Chicago: Stanford University Press, 2006, s. 292, 294.

⁴²⁴ PATH, Kosal. The Politics of China's Aid to North Vietnam During the Anti-American Resistance, 1965–1969. In: *Diplomacy & Statecraft*, Vol. 27, No. 4 (2016), s. 684; LI DANHUI, s. 293.

⁴²⁵ GAIDUK, s. 58.

⁴²⁶ PIKE, s. 120.

⁴²⁷ LI DANHUI, s. 303.

⁴²⁸ STOLBER, Eva-Maria. People's Warfare Versus Peaceful Coexistence: Vietnam and the Sino-Soviet Struggle for Ideological Supremacy. In: Daum AW, Gardner LC, Mausbach W, (eds.). *America, the Vietnam War, and the World: Comparative and International Perspectives*. Publications of the German Historical Institute. Cambridge University Press, 2003, s. 253.

Moskva na tamní bojiště dodávala již zmíněné moderní stíhačky MIG-21, tanky T-55, raketometry BM-21 Grad a protivzdušné rakety S-75 a S-125 spolu s radarovými systémy.⁴²⁹

Prvních sto sovětských vojenských expertů dorazilo do Vietnamu v dubnu 1965. Jejich úkolem bylo zaškolit vietnamský personál v práci s novou výzbrojí. První pluk vybavený sovětskými raketami se dostal do boje již v červenci téhož roku. Často se také stávalo, že byly raketové komplexy s ohledem na nedostatek vycvičených vojáků v boji ovládané samotnými Sověty.⁴³⁰ První nasazení bylo poměrně úspěšné, Sovětům se podařilo sestřelit tři nebo čtyři americká letadla.⁴³¹ Během dvou let se takto ve VDR otočilo 2 262 příslušníků sovětské armády. Za celou válku se jejich počet vyšplhal na zhruba 10 500 mužů a oficiální seznam ztrát hovoří o třinácti padlých.⁴³² Vedle nich bylo v září 1965 ve VDR přítomno také sto padesát sovětských pilotů a tři stovky technických pracovníků. Piloti však vykonávali pouze výcvik a bojovým akcím se po celou dobu své přítomnosti vyhýbali.⁴³³ Sovětští poradci a technika se do Vietnamu dostávala výhradně po čínské železnici nebo po moři, což s sebou neslo komplikace v podobě zpoždění.⁴³⁴ Kvůli tomu byly některé skupiny sovětských instruktorů posílány letecky oklikou přes Indii a Laos, přičemž tento let trval okolo dvaceti hodin.⁴³⁵ Sovětský personál se po většinu války ve VDR nemohl volně pohybovat a byl omezen i jeho kontakt s místním obyvatelstvem. Tato omezení byla výsledkem postoje Hanoje v čínsko-sovětské roztržce, kdy sice VDR zastavila veřejnou polemiku, ale Moskvě stále nedůvěřovala a nadále zastávala stanoviska ČLR.⁴³⁶

Samostatnou kapitolu představovala také spolupráce výzvědných služeb. Sovětská GRU měla ve VDR od roku 1965 svoji expertní skupinu, jejímž cílem bylo zkoumání ukořistěné americké techniky. Sovětům se takto podařilo získat celý kokpit bombardéru F-111, který byl pro další zkoumání odeslán do SSSR.⁴³⁷ Velikost této skupiny se pohybovala okolo čtyřiceti lidí, kteří se střídali po ročním turnusu. Působení těchto expertů však nebylo bezproblémové. Vietnamská strana často jevila značnou neochotu kořistní materiál předávat nebo pouštět Sověty na místa dopadu sestřelených letadel. Navzdory těžkostem se však podařilo za první dva

⁴²⁹ OKOROKOV, *Sekretnyje Vojny SSSR*, s. 289.

⁴³⁰ OKOROKOV, *Zabytyje vo Vjetname*. s. 70.

⁴³¹ LYAMZIN, Andrey. Nevidimoe Vremja Vjetnamskoj Vojny: iz vospominanij sovetskogo oficira. In: *Quaestio Rossica*, vol 8. no. 2, s. 450.

⁴³² Tamtéž, s. 78

⁴³³ XIAOBING LI, s. 236

⁴³⁴ SUČKOVA, Elena Valerijevna. Sovětskije Bojevnyje Specialisty vo Vjetname (1965–1973 g.). In: *Rossija i ATR*, 2010, No. 3, s. 161.

⁴³⁵ LYAMZIN, s. 448.

⁴³⁶ FREY, s. 89.

⁴³⁷ PRIBBENOW II, s. 10.

roky fungování skupiny odeslat zpátky do SSSR přes sedm set kusů americké techniky.⁴³⁸ Příslušníci této skupiny spolu s agenty KGB byli mimo jiné také přítomni u výsledků zajatých amerických pilotů, kterých se dotazovali zejména na technické otázky stran letadel.⁴³⁹ Operace KGB ve VDR se krom těch týkajících se samotné války zaměřovaly zejména na pozorování čínské činnosti a budování vlastní sítě agentů a informátorů. V tomto ohledu připomínala aktivita KGB spíše operace na nepřátelském území než na území spojeneckého státu. Spolupráce se severovietnamskou tajnou službou byla silně problematická, protože aparát VDR se snažil držet KGB stranou. Vladimír Semičastnyj, náčelník KGB, často dával najevo svoji nespokojenost nejen se spoluprací s rozvědkou VDR, ale také s tím, jak málo možností mají sovětští agenti vyslýchat zajaté Američany.⁴⁴⁰

Vedle nasazení sovětského personálu ve VDR byla v Sovětském svazu vytvořena školicí centra pro příslušníky VLA. Soustředila se zejména na protivzdušnou obranu, avšak severovietnamští vojáci byli cvičeni i v jiných oblastech. Během následujících dvou let přijelo takto do Sovětského svazu na tři tisíce Vietnamců.⁴⁴¹ Díky tomu se armáda VDR postupně transformovala podle sovětského vzoru, přičemž přítomnost sovětských expertů v tom hrála jen omezenou roli. Koncepční posuny ve stavbě ozbrojených sil však neměly vliv na válečnou strategii, kde Hanoj stále zastávala pozice guerillové války na rozdíl od konvenčního vedení, které upřednostňovala Moskva.⁴⁴²

Velkou komplikací pro sovětské dodávky byl bezesporu čínský přístup. Situaci komplikovaly také dohody, které VDR uzavřela s Pekingem v minulých letech. Například smlouva z roku 1960 stanovila, že bez souhlasu obou stran se aktivit ve Vietnamu nemůže účastnit nikdo další.⁴⁴³ Peking se pak skrze své postavení snažil umenšovat význam sovětské pomoci. Čínské vedení Hanoj varovalo v tom smyslu, že sovětská pomoc je proradná a představuje nebezpečí.⁴⁴⁴ Vicepremiér ČLR Teng Siao-pching se Vietnamce dokonce pokusil uplatit finančním obnosem ve výši jedné miliardy jüanů, pokud se zřeknou sovětských

⁴³⁸ OKOROKOV, *Zabytyje vo Vietname*, s. 116-117; ANDREW a MITROCHIN, s. 227.

⁴³⁹ PRIBBENOW II, s. 10.

⁴⁴⁰ ANDREW a MITROCHIN, s. 226–227.

⁴⁴¹ CHJUPENEN, Anatolij I. Rolj sovětských vojenných specialistov v sozdanii vojsk PVO obečečeenii uspešnogo zaveršenija boevych dejstvij. In: CHJUPENEN, Anatolij I.(ed). *Vojna vo Vietnmae: Vzgljad ckvoz gody*. Moskva: Institut voennoj istorii Ministerstvaoborony RF, 2020, s. 20. Z hlediska vietnamsko-sovětských vztahů se nejednalo o nic výjimečného. Velké množství vietnamských kádrů prošlo různými školeními a studiem v Sovětském svazu již v 50. letech. PIKE, s. 112.

⁴⁴² GAIDUK, 1996, s. 17.

⁴⁴³ Tamtéž, s. 16.

⁴⁴⁴ NGUYEN, s. 81.

dodávek.⁴⁴⁵ Mao Ce-tung kritizoval sovětskou pomoc také z ideových pozic, podle kterých byly dovážené zbraně v tamních podmínkách partyzánské války zbytečné.⁴⁴⁶ Hlavním kamenem úrazu se stala čínská železnice, která se stala klíčovou tepnou pro dodávky z východního bloku do VDR. Moskva poměrně záhy začala ČLR obviňovat ze záměrného zpoždování dodávek. Peking celou dopravu v podstatě obstruoval pomocí formálních náležitostí. Číňané vždy chtěli mít přehled o obsahu daného transportu a vždy jej chtěli konzultovat s VDR. Čínská pohraniční stráž k tomu pak přidala nekonečné kontroly a byrokracii.⁴⁴⁷ Sověti také mluvili o tom, že se jejich dodávky v Číně dlouho skladují, a že některé se dokonce nedostanou do Vietnamu vůbec.⁴⁴⁸ Moskva také v rámci těchto obvinění vznášela otázky ohledně využití plné kapacity čínské železniční sítě.⁴⁴⁹

Čína kapacitu své infrastruktury navýšila, ale přesto doházelo ke zpožděním. Je jisté, že hlavním faktorem brždění dodávek byla čínská politika, avšak železnice se také musely vyrovnávat s řadou praktických problémů. Podle Číňanů byl hlavním problémem stav infrastruktury VDR u čínských hranic, který vedl k tomu, že Vietnamci nezvládali dodávky odbavovat.⁴⁵⁰ Na druhou stranu také ležel problém přímo v samotných kolejích. Sovětský svaz totiž používal rozchod kolejí 1520 mm, oproti tomu čínské koleje byly široké 1435 mm a vietnamské 1000 mm. Tento rozdíl znamenal trojí překládku materiálu, což bylo v daných podmínkách značně komplikované.⁴⁵¹ Na sovětské urgence se do situace vložila Hanoj, začala dodávky urgovat a přislíbila koordinaci dopravy materiálu. To ve výsledku zpoždění částečně zmenšilo, ale problém přetrvával dál.⁴⁵² Hanoj zkoušela již v březnu 1965 žádat o povolení dodávek také leteckou cestou, ale čínské vedení bylo v této otázce neoblomné.⁴⁵³ I přes zmíněné problémy byl objem transitu přes ČLR doslova obrovský. V letech 1965–1968 převezla ČLR přes své území 179 vlaků o 5 750 vagónech naplněných pomocí z východního bloku.⁴⁵⁴

⁴⁴⁵ ANG CHENG GUAN, s. 79

⁴⁴⁶ RADCHENKO, s. 153.

⁴⁴⁷ LÜTHI, s. 319–320.

⁴⁴⁸ OKOROKOV, Zabytyje vo Vjetname, s. 65.

⁴⁴⁹ LÜTHI, s. 319.

⁴⁵⁰ XIAOBING LI, s. 69

⁴⁵¹ Wilson Center Digital Archive. June 3, 1965. Note by the East German Embassy in Hanoi on a Conversation of Comrade Jarck with the Attache of the Czechoslovak Embassy, Comrade Freybort, on 2 June 1965, from 10: a.m. to 13:30 a.m., in the East German Embassy. [Online] Dostupné z:

<https://digitalarchive.wilsoncenter.org/document/note-east-german-embassy-hanoi-conversation-comrade-jarck-attache-czechoslovak-embassy> [cit. 27. 2. 2025].

⁴⁵² NGUYEN, s. 91.

⁴⁵³ OLSEN, s. 137.

⁴⁵⁴ LI DANHUI, s. 297

Z čínské strany pro změnu objevily doporučení a urgence, aby k transportu byla využita zejména námořní cesta. To však pro řadu států východního bloku vytvořilo poněkud neřešitelnou situaci, kdy své lodě nechtěly vystavit ohrožení ze strany amerického námořnictva a zároveň chtěly efektivně odesílat své dodávky.⁴⁵⁵ Dalším problémem byla délka trasy, která z Oděsy čítala 7 500 námořních mil. Sověti sice používali také svého přístavu Vladivostoku, ale do něj bylo potřeba materiál nejprve dovézt.⁴⁵⁶ Moskva pro tyto účely vyčlenila celkem dvacet lodí ze své černomořské a dálnévýchodní obchodní flotily.⁴⁵⁷ Nicméně i zde se objevily problémy. Hanoj nijak nespěchala s vykládkami sovětských plavidel a v podstatě je schválně v Haiphongu zdržovala, protože je zřejmě chtěla využívat jako štít proti americkým letadlům. Americké velení se totiž na rozkazy z Bílého domu snažilo plavidlům pod sovětskou vlajkou vyhnout.⁴⁵⁸ Přesto se za celou válku událo několik incidentů, při kterých byla sovětská loď zasažena. Vždy se však jednalo o nešťastnou náhodu, nikoli o úmysl.⁴⁵⁹ Jen pro srovnání s železniční dopravou uveďme, že jenom během roku 1966 dopravili Sověti po moři 110 tisíc tun materiálu.⁴⁶⁰

Předmětem čínské kritiky se stala také účinnost sovětských protiletadlových raket. Sovětské zbraně vykazovaly určité problémy v důsledku místního klimatu, avšak Moskva na místo vyslala také experty, kteří měli tyto problémy odstraňovat. Díky tomu se Sovětům poměrně rychle dařilo zbraně modernizovat.⁴⁶¹ Mimo technické expertízy Sověti také analyzovali činnost protivzdušných jednotek obecně, což vedlo k vylepšení jejich taktiky.⁴⁶² Peking se právě dodávky sovětských raket snažil všemožně zdržovat. Krom toho, jak se vyvíjelo jejich bojové nasazení, začala ČLR poukazovat na jejich nízkou efektivitu. Americké letectvo se totiž naučilo zaměřovací signály raket rušit, takže než byly zbraňové systémy modernizovány, měly skutečně menší úspěšnost.⁴⁶³ Paradoxní na čínské kritice je ovšem to, že ČLOA sama tyto střely úspěšně nasazovala proti špionážním letům z Tchaj-wanu.⁴⁶⁴

Čínská lidová republika rozhodně nechtěla zůstat pozadu za svým rivalem. Již v prosinci 1964 uzavřela s Hanojí dohodu na dislokaci 300 tisíc příslušníků ČLOA na území VDR. Tyto

⁴⁵⁵ RADCHENKO, s. 155.

⁴⁵⁶ PIKE, s. 124

⁴⁵⁷ KUMINOV, s. 31.

⁴⁵⁸ GAIDUK, 1996, s. 79

⁴⁵⁹ OKOROKOV, *Sekretnyje Vojny*, s. 246–247.

⁴⁶⁰ LI DANHUI, 203

⁴⁶¹ OKOROKOV, *Zabytyje vo Vjetname*. s. 70.

⁴⁶² SUČKOVA, s. 167.

⁴⁶³ OLSEN, s. 137.

⁴⁶⁴ LÜTHI, s. 328.

jednotky měly plnit zejména pomocné funkce v logistice a protiletectvé obraně, aby naopak útvarům VLA umožnily bojovat na jihu.⁴⁶⁵ Do konce roku 1965 se tak na severu Vietnamu ocitlo přes 165 tisíc čínských vojáků. Jejich přítomnost měla plnit také odstrašující roli proti Spojeným státům, které se obávaly čínské intervence.⁴⁶⁶ Na druhou stranu Mao Ce-tung dával v lednu 1965 veřejně najevo, že ČLR nevstoupí do války, dokud nebude napadeno její území.⁴⁶⁷ Ho Či Min se snažil přítomnost čínských vojáků využít také ku prospěchu VDR. Kromě oprav zničené infrastruktury vybudovaly jednotky ČLOA nová spojení včetně dvanácti dálnic.⁴⁶⁸ ČLR vytvořila také vlastní transportní flotilu složenou z dvaceti dvou lodí, které měly dopravovat nejen zásoby, ale také čínské jednotky dislokované na ostrovech u vietnamského pobřeží.⁴⁶⁹ Vietnamská strana se k přítomným čínským vojákům chovala obdobně jako k těm sovětským. Hanoj se snažila zamezit jejich kontaktu s civilním obyvatelstvem dokonce do té míry, že bránila čínským zdravotníkům ošetřovat zraněné po amerických náletech.⁴⁷⁰ Velkým přínosem pro válečné úsilí VDR však byla čínská špionáž. ČLR měla totiž své agenty v Thajsku u amerických základen a námořní rozvědku zase monitorovala Tonkinský záliv a přilehlé vody.⁴⁷¹

Válka ve Vietnamu byla bodem, který měl rozhodnout, kdo je skutečným vůdcem komunistického hnutí. Vietnam měl z hlediska revolučního boje podobný význam jako Kuba, avšak s ohledem na sovětsko-čínské soupeření mu Moskva přikládala větší důležitost.⁴⁷² Podpora VDR však představovala riziko, ale i velké finanční břemeno. Většina sovětské pomoci byla poskytnuta nevratně.⁴⁷³ O významu, jaký Moskva přisoudila tamnímu konfliktu, mluví také množství odeslané pomoci. Kosygin se snažil vojenskou pomoc do třetího světa mimo Vietnamu omezovat a nastolit v ní princip oboustranné výhodnosti, tj. Sovětskému svazu se zbrojní dodávky měli vyplácet.⁴⁷⁴ Vietnam se navíc pro Moskvu stal také otázkou její reputace s ohledem na východoevropské spojence. Pokud by Sověti nedokázali ubránit VDR, mohly mít jejich spřátelené režimy obavu, zda by jim Moskva v obdobné situaci vůbec byla schopná pomoc.⁴⁷⁵ Pro Peking zase Vietnam představoval možnost získat vedoucí úlohu minimálně

⁴⁶⁵ GAIDUK, 1996, s. 16.

⁴⁶⁶ XIAOBING LI, s. 64.

⁴⁶⁷ RADCHENKO, s. 143

⁴⁶⁸ XIAOBING LI, s. 75

⁴⁶⁹ Tamtéž s. 210.

⁴⁷⁰ QIANG ZAI, s. 152.

⁴⁷¹ XIAOBING LI, s. 138.

⁴⁷² FRIEDMAN, s. 102

⁴⁷³ PEČATNOV, s. 7.

⁴⁷⁴ SAVRANSKAYA a TAUBMAN, S. 152.

⁴⁷⁵ GAIDUK, 1996, s. 18.

v Asii. Růst čínského angažmá byl přímo úměrný růstu politických ambicí Peking, což v následujících letech ještě vyostřovalo vztahy se SSSR.⁴⁷⁶ Peking navzdory „příchodu“ sovětů hrál nadále roli hlavní šedé eminence, avšak nebylo známo, jak moc destruktivní může tato role být s ohledem na mezinárodní vztahy.⁴⁷⁷

3. 5. Posilování sovětského vlivu v období eskalace (1966–1968)

Čínská kritika ovšem vhněla Hanoj ještě více do náruče SSSR. Již během roku 1965 dávalo vedení VDR najevo, že je čínská kritika irituje. Například když čínský ministr obrany Lin Piao sepsal článek určený vietnamským spojencům, ve kterém se paternalisticky vyjadřoval o soběstačnosti VDR, Le Duana to popudilo natolik, že při své návštěvě Moskvy schválně označil Sovětský svaz jako svoji druhou vlast.⁴⁷⁸ Kritika směřovala také na generála Giapa, a sice v tom smyslu, že příliš spoléhá na moderní technologie a nevede lidovou válku, tak jak to dělali komunisté v Číně ve 30. a 40. letech.⁴⁷⁹

Navzdory snahám se Moskvě nepodařilo zlepšit své vztahy s Pekingem a rozkol se v podstatě dostal do nové dimenze. V listopadu 1966 nakonec napsal Brežněv osobní dopis Mao Ce-tungovi, ve kterém kritizoval čínské odmítání pomoci Vietnamu.⁴⁸⁰ Mao Ce-tung začal zase druhou stranu pro změnu obviňovat z chruščevismu. Během roku 1966 začali Sověti dávat silně veřejně najevo svou nespokojenost s čínskou politikou. Například v rozhovoru s československým prezidentem Novotným označoval Brežněv čínskou politiku jako destruktivní a obviňoval Peking z pomoci imperialismu. Hanoj se k čínské kritice sovětského revizionismu nepřipojila, protože chtěla udržet proud sovětské pomoci. Odmítala nicméně sovětské návrhy na diplomatické řešení a implementaci politických metod do válečné strategie.⁴⁸¹ Oproti tomu na vztahy mezi Spojenými státy a Sovětským svazem měla válka zatím negativní vliv. Prezident Johnson se problém Vietnamu totiž snažil udržet mimo ostatní otázky vzájemných vztahů, jakými byly odzbrojení nebo evropská bezpečnost. Obě strany doufaly, že je jim podaří udržet nastolený trend dialogu.⁴⁸²

⁴⁷⁶ XIAOBING LI, s. 68

⁴⁷⁷ BÉKÉS, Csaba a János KÉMÉNY. *Documentary Evidence on the Mediation Efforts Between the U.S. and the Democratic Republic of Vietnam (1965-1967)*, Volume I. The Early stages of the Mediation 1965. Budapešť: Cold War History Research Center, 2017, s. 2

⁴⁷⁸ DUIKER, s. 442

⁴⁷⁹ PIKE, s. 66

⁴⁸⁰ LÜTHI, s. 333.

⁴⁸¹ RADCHENKO, s. 159–160

⁴⁸² DOBRYNIN, s. 115.

V lednu 1966 dorazila do Hanoje delegace vedená členem Politbyra KSSS Alexandrem Šelepínem. Jejím účelem bylo přesvědčit vedení VDR, aby přistoupilo na jednání. Již na jaře 1965 totiž Washington přišel s vlastními mírovými návrhy shrnutými plánu o čtrnácti bodech. Američané navrhovali také osobní setkání ve Varšavě. Svoji roli v tom sehrála polská diplomacie s podporou Moskvy, avšak tato možnost skončila odmítavých postojem VDR.⁴⁸³ Pham Van Dong následně vytvořil vlastní čtyři body, které se měly stát základem pro jednání. Hanoj požadovala stažení všech amerických sil z Vietnamské republiky, neutralizaci obou Vietnamů čekajících na znovusjednocení, přijetí programu NFO pro vnitropolitické záležitosti a znovusjednocení země bez cizího vměšování. Nutno podotknout, že během roku proběhla řada dalších pokusů přemluvit Hanoj k jednání. Některé z nich nepřicházely jen ze Sovětského svazu, ale také od jeho polského spojence, čemuž je věnována část následující kapitoly.⁴⁸⁴ V únoru 1966 přišel s mírovým návrhem také francouzský prezident De Gaulle, který chtěl obdobnou aktivitou posílit vlastní mezinárodní postavení. Hanoj se však k iniciativě stavěla negativně. Hlavní příčinou, proč VDR nepřistupovala na jednání, i když se objevovaly drobné signály o ochotě jednat ze strany jejích představitelů, byl čínský vliv. Peking všechny návrhy na jednání kategoricky zamítal. Zvláště ty přicházející ze Sovětského svazu byly ještě následně terčem kritiky a odsouzení.⁴⁸⁵

Čínsko-vietnamské vztahy se během roku 1966 začaly výrazně zhoršovat. Důvodem byly zejména dvě události, a to Kulturní revoluce v ČLR a XXIII. sjezd KSSS na jaře téhož roku. Moskva na sjezd pozvala také delegaci KS Číny, ta však pozvání odmítla, přičemž podobný postup očekávala také od svých spojenců. VSP však pokračovala ve svém neutrálním kurzu, delegaci do Moskvy vyslala a pokračovala ve sblížování se Sověty. Peking se pokusil VDR následně potrestat tím, že začal ještě více zdržovat převoz sovětských dodávek, a to dokonce o několik týdnů.⁴⁸⁶ Velká proletářská kulturní revoluce, jak se tato politická kampaň oficiálně nazývala, vedla ke skokové radikalizaci čínských postojů snad ve všech politických oblastech. Mimo to uvrhla Kulturní revoluce ČLR do naprostého chaosu; kvůli destrukci centrálního vedení docházelo místy k úplnému kolapsu oficiální státní moci. To často vedlo k dalšímu zpoždění tranzitu sovětských dodávek. Kromě oficiálních obstrukcí a výpadků na železnici byly některé vlaky dokonce přepadány rudými gardami.⁴⁸⁷ Nejvíce negativně se kampaň odrazila ve

⁴⁸³ QIANG ZAI, 164.

⁴⁸⁴ STOLBER, s. 254; GAIDUK, 1996, s. 89; FRIEDMAN, s. 168.

⁴⁸⁵ LÜTHI, s. 313.

⁴⁸⁶ Tamtéž, s. 336.

⁴⁸⁷ GADDIS, John Lewis. *The Cold War: a new history*. New York: Penguin Press, 2005, s. 147; GALENOVIČ, Jurij Michajlovič. *Piaťdesiat let s Kitajem*. Moskva: Vagrius, 2011, s. 167–168.

vztazích k Sovětskému svazu. Od tohoto momentu vystupovala Moskva v čínské propagandě jako úhlavní nepřítel.⁴⁸⁸ Hanoj tento vývoj sledovala se zděšením. Politické špičky VDR začaly mít obavy z rozšíření této kampaně na území severního Vietnamu. Tyto obavy vzbuzovala hlavně přítomnost velkého počtu vojáků ČLOA, ale i početná čínská menšina. Hanoj se tak snažila Kulturní revoluci izolovat a oficiálně k ní přistupovala jako k interní záležitosti ČLR.⁴⁸⁹ Avšak obě tyto události pomalu posouvaly VDR pryč z čínského orbitu směrem k Moskvě.

V červenci 1966 se objevila nová otázka týkající se vztahu evropských socialistických zemí k vietnamské válce. Na zasedání členských států Varšavské smlouvy bylo schválena společná deklaráce hovořící o vyslání dobrovolníků do Vietnamu.⁴⁹⁰ Jednalo se však pouze o čistě propagandistický krok. Sověti dokonce západním diplomatům prozradili, že VDR o nic takového ani nežádala a Sovětský svaz žádné reálné kroky v této věci nepřipravuje.⁴⁹¹ Podobné nabídky však vedení ČLR odmítalo a zároveň také silně tlačilo na Hanoj, aby je nepřijímala. VDR však z východního bloku požadovala pouze poradce, a tak se tato otázka stala bezpředmětou.⁴⁹² Bukurešťská deklaráce však nebyla první zmínkou o dobrovolnících. Tu učinil Brežněv v březnu 1966 při projevu na Rudém náměstí, což nicméně dále podtrhuje fakt, že se jednalo především o součást propagandy.⁴⁹³ Oficiální reakce Hanoje na toto téma byla dosti vyhybavá a snažila se jej zamést do kouta s poukázáním na praktické problémy plynoucí z čínsko-sovětského rozkolu, které by takovému podniku jistě přinesly velké komplikace.⁴⁹⁴

Pokračující válka začala v průběhu roku 1967 postupně měnit přístup Hanoje směrem k mírovým rozhovorům. Navzdory tomu, že VDR razila strategii dlouhodobého konfliktu, se ukazovalo, že válečná realita je jinde. Hospodářská situace země byla negativně ovlivněna v důsledku americké letecké války. Válečnou situaci navíc začaly komplikovat vztahy s Pekingem, ale také s Moskvou. Sověti byli značně frustrováni jednak čínským faktorem, ale zároveň vietnamskou neochotou ukončit konflikt diplomatickou cestou. Problém představovala také NFO, která silně podléhala čínskému vlivu a v mnoha ohledech vykazovala větší známky autonomie, než by si hanojské vedení přálo.⁴⁹⁵ Le Duan tedy začal vysílat signály, že je ochotný

⁴⁸⁸ LITERA, s. 215.

⁴⁸⁹ STOLBER, s. 254; FRIEDMAN, s. 169.

⁴⁹⁰ GAIDUK, 1996, s. 63.

⁴⁹¹ Tamtéž, s. 70.

⁴⁹² LI DANHUI, s. 296

⁴⁹³ PIKE, s. 80.

⁴⁹⁴ GAIDUK, 1996, s. 38.

⁴⁹⁵ Tamtéž, s. 137.

jednat. Hlavním požadavkem vůbec pro otevření jakýchkoli rozhovorů bylo zastavení leteckého bombardování. Severovietnamští stratégové v tomto případě hodlali využít diplomacie jen jako dalšího vojenského nástroje. Pauza v letecké válce by totiž VDR umožnila zvýšit zásobování jejich jednotek na jihu. Hanoj využívala řady kanálů, aby svou podmínku dostala do Washingtonu. Rozhlasová stanice Rádio Hanoj ji odvysílala v anglickém jazyce otevřeně do éteru a severovietnamští diplomaté jí zase zmiňovali prakticky při každém jednání ať už s neutrálními zeměmi nebo s východním blokem.⁴⁹⁶ Sovětské mírové iniciativy ovlivnily také vnitřní situaci VSP. Díky vývoji války a sovětské materiální pomoci byla právě tato diplomacie faktorem posilujícím prosovětskou, respektive umírněnou frakci v komunistické straně. Le Duan však proti této skupině uvnitř strany tvrdě zakročil, což zřejmě mělo být signálem pro Moskvu, že situaci ve VDR nemá pod kontrolou.⁴⁹⁷ Sověti při svých pokusech také hodně sázeli na dobré vztahy s Washingtonem. To si například ověřil sovětský ministr zahraničí Andrej Gromyko při schůzce s prezidentem Johnsonem v říjnu 1966. Oba státníci jednali v přátelské atmosféře a v otázce Vietnamu byli velmi opatrní.⁴⁹⁸ Byly to právě různé náznaky vedené přes sovětskou stranu, které nakonec Washington přiměly udělat gesto v podobě přestávky v bombardování v prosinci 1967. Spojené státy v době přestávky začaly poptávat sovětskou podporu pro mírové řešení.⁴⁹⁹

Vývoj událostí na bojišti se také silně odrážel v potřebách VDR, respektive v objemu zahraniční pomoci, která do země proudila. V letech 1966–1967 poskytl Sovětský svaz vojenský materiál v hodnotě 500 milionů rublů. Jednalo se hlavně o protiletecké rakety a příslušné radary.⁵⁰⁰ V těchto letech došlo také k navýšení transportu pomoci skrze námořní cestu. Pro tyto účely se s ČLR podařilo dojednat otevření jejich přístavů na jihu země. Haiphong totiž nezvládal pojmout veškeré dodávky a čínské přístavy měly urychlit vykládku. To s sebou ale neslo vyšší nároky na koordinaci s VDR, kterou Peking tyto kroky podmiňoval. Důvodem byla nejen kapacitní otázka vietnamského přístavu, ale také větší intenzita letecké války a špatná situace v ČLR v důsledku Kulturní revoluce.⁵⁰¹ Sovětský svaz vždy vyjednával o pomoci na každý rok zvlášť, aby ji na jedné straně mohl zajistit, ale aby také odpovídala požadavkům VDR. Z tohoto důvodu přijel Kosygin do Hanoje znovu v únoru 1966 a VDR zase o půl roku později vyslala svou delegaci do SSSR. Dohody se stejně jako v minulých letech

⁴⁹⁶ QIANG ZAI, s. 168.

⁴⁹⁷ NGUYEN, s. 96.

⁴⁹⁸ GAIDUK, 1996, s. 89.

⁴⁹⁹ Tamtéž, s. 94.

⁵⁰⁰ Tamtéž, s. 59.

⁵⁰¹ LI DANHUI, s. 302–303.

netýkaly jen vojenského materiálu, ale také průmyslového a stavebního vybavení.⁵⁰² Cíl byl prostý, a to nahrazovat ztráty způsobené americkým letectvem. Materiální pomoc se však stala jednou z třech ploch vztahů mezi Hanojí a Moskvou. VDR totiž nechávala velkou část vybavení ve skladech, kde bylo uloženo v nevyhovujících podmínkách, díky kterým degradovalo často až do úplného zničení. Sovětští poradci si také všimli značného plýtvání municí, zejména protiletadlovými raketami. Vietnamské baterie dle jejich pozorování často stříleli bez připravených dat, tudíž rakety mnohdy míjely svůj cíl. VLA navíc také nedodržovala přísná pravidla pro jejich uskladnění. VDR pak na tuto kritiku odpovídala obviňováním Moskvy z toho, že posílá zastaralé vybavení.⁵⁰³ Kromě vojenských záležitostí se sovětsí experti věnovali výhradně průmyslovým projektům a mechanizaci zemědělství. Zde VDR zvládala využívat pomoc obou svých velkých spojenců a profitovat z jejich špatného vztahu.⁵⁰⁴

Čínská lidová republika se pokoušela držet se Sověty krok, tudíž také navyšovala svoji pomoc. V dubnu 1966 uzavřela s VDR protokol zaručující nevratnou půjčku ve výši 500 miliónů jüanů, jež měla být využita na zakoupení 200 tisíc tun rýže a 100 tisíc tun uhlí.⁵⁰⁵ Peking také dále pokračoval v ekonomické pomoci. V letech 1966–1967 byly uzavřeny celkem tři dohody, jejichž celková hodnota dosáhla 532 milionů dolarů, což představovalo vrchol čínské pomoci, která měla v následujících letech spíše klesající tendenci. ČLR také nadále pokračovala v zásobování NFO na základě nové dohody ze srpna 1967. Peking poskytl bojovníkům na jihu v roce 1968 více jak 650 druhů zbraní a munice v hodnotě 49 milionů dolarů a v roce 1969 dokonce v hodnotě 57,5 miliónů dolarů. Vedle zbraní poskytla Čína také velké množství zdravotnického materiálu. Dodávky pro NFO se na jih dostávaly po Ho Či Minově stezce nebo přes Kambodžu, kam je dopravily čínské lodě a odtud se následně „pašovaly“ do Vietnamu.⁵⁰⁶ Kulturní revoluce se však odrazila i na čínské pomoci, respektive na vzájemné spolupráci. Během roku 1967 se v Hanoji zvedla ohromná vlna paranoie, která měla za následek větší snahu zamezit kontaktům čínského personálu s místními obyvateli. Peking to však chápal výhradně jako výsledek sovětského vlivu.⁵⁰⁷ Činnost ČLOA se během tohoto období nezměnila, dále se soustředila na logistickou podporu, opravy po náletech a protiletadlovou obranu. Čínské jednotky však byly na počátku v silné technické nevýhodě, protože byly vybaveny hlavně protiletdeckými kanony, avšak později byly přezbrojeny

⁵⁰² PIKE, s. 115.

⁵⁰³ GAIDUK, 1996, s. 70

⁵⁰⁴ PATH, s. 690.

⁵⁰⁵ PATH, s. 684.

⁵⁰⁶ XIAOBING LI, s. 233.

⁵⁰⁷ PATH, s. 692.

raketami.⁵⁰⁸ Navzdory velkému úsilí však Čína nemohla kvůli sovětskému hospodářskému a technologickému potenciálu udržet své prvenství v dodávkách do VDR. V roce 1967 začaly sovětské dodávky pomalu dominovat, přičemž tvořily 44, 8 % zahraniční pomoci.⁵⁰⁹

3. 6. Pomyslná změna aliancí (1968–1969)

Lunární nový rok 1968 se stal zlomovým okamžikem celé vietnamské války. Ofenzíva Tet přes svůj vojenský neúspěch paradoxně přinesla velké politické zisky. Ve chvíli, kdy prezident Johnson přišel se svou nabídkou jednání, zahájila VDR vlastní diplomatickou ofenzívu, která byla zaměřená hlavně na propagaci podmínek Hanoje pro jednání.⁵¹⁰ Sovětský svaz byl ve věci vyjednávání silně aktivní. Moskva jednala s Washingtonem, snažila se prosadit severovietnamské požadavky a zároveň se pokoušela vůbec přimět Hanoj k jednáním. Sověti se v otázce mírových jednání v podstatě neustále snažili balancovat mezi požadavky obou stran. Moskva se chtěla vyvarovat další eskalace a snažila se ve Washingtonu domluvit zastavení náletů na VDR a zároveň přemluvit Hanoj k zastavení infiltrace jihu.⁵¹¹ Prezident Johnson dokonce Kosyginovi řekl, že doufá ve zvýšení sovětského tlaku na Hanoj, když Spojené státy nakonec nálety zastavily.⁵¹² Neúspěch sovětských snah měl za následek poměrně rychlé zhoršování vztahů mezi Spojenými státy a SSSR, které se v létě 1968 dostaly na bod mrazu.⁵¹³ Na druhé straně Le Duan vnímal roli Moskvy a fakt, že Sověti jsou jediní, kdo dokáže Washington dotlačit k přijetí jejich požadavků. Jednání nakonec začala v Paříži jakožto výsledek sovětské diplomacie. Proti jednání se silně postavila Čína, jejíž vedení neustále opakovalo, že Sovětský svaz zradí VDR a zaprodá jí Američanům.⁵¹⁴

Pro Mao Ce-tunga válka sice představovala bezpečnostní riziko u hranic ČLR, ale také pomáhala Kulturní revoluci. Vietnam sloužil v tamní ideologii jako obraz revoluční změny a také jako pokračování revolučních válek, které začaly v Číně.⁵¹⁵ Moskva hrála během vyjednávání roli komunikačního kanálu. Gromyko při svých schůzkách s Deanem Ruskem často přinášel požadavky VDR a zejména sondoval americké reakce. Jednou z otázek jejich jednání byla problematika delegace Vietnamské republiky. Hanoj se ji totiž snažila vyšachovat

⁵⁰⁸ XIAOBING LI, s. 90, 136, 138.

⁵⁰⁹ Tamtéž, s. 3.

⁵¹⁰ BÉKES, Csaba; HERSHBERG, James G; KEMÉNY, János a Zoltán SZÖKE. *Documentary Evidence on the Hungarian Mediation Efforts Between the U.S. and the Democratic Republic of Vietnam (1965–1967)*, Volme II. Budapešť: Cold War History Research Center, 2018, s. 1.

⁵¹¹ DUNBABIN, s. 307.

⁵¹² FOJTEK, Vít. *U.S. Foreign Policy Towards Czechoslovakia in 1968 in the Context of the Vietnam War*. In: *Acta Universitatis Carolinae – Studia Territorialia XII*, s. 53.

⁵¹³ Tamtéž, s. 47.

⁵¹⁴ NGUYEN, s. 118.

⁵¹⁵ RADCHENKO, s. 148.

z jednání a zároveň se snažila zbavit prezidenta Thieu. Gromyko tedy zjišťoval americké reakce na tyto otázky. Jednání se však brzy zasekla na mrtvém bodě. Snad všechny strany u jednacího stolu rozhovory všemožné obstruovaly. Při jednáních se řešily problémy jako tvar konferenčního stolu, označení delegací nebo vlajky na stolech.⁵¹⁶ Mimo to začala mít Moskva brzy obavy z nového amerického prezidenta Richarda Nixona. Vedení KSSS jej vidělo jako zarputilého antikomunistu.⁵¹⁷ Stejně tak nepanoval ohledně Nixonova nástupu velký optimismus ani v Hanoji.⁵¹⁸

Mírové rozhovory se však podařilo zachránit. Podle Gajduka byl zásadním faktorem právě Sovětský svaz, který vynaložil značné úsilí, aby VDR udržel v jednání. Moskva využívala naplno celého svého vlivu, který plynul z toho, že se stala majoritním dodavatelem veškeré pomoci pro Severní Vietnam.⁵¹⁹ Sověti se snažili válku rychle vyřešit. Paříž v jejich vidění představovala jedinou příležitost, jak dosáhnout míru bez větších ztrát.⁵²⁰ Jak bylo řečeno v předešlé kapitole, obdobným způsobem přistupoval k problému také Nixon. Americký prezident se za pomoci eskalace bojů a diplomacie snažil dosáhnout přijatelného míru. Nicméně sám však dával až moc velký důraz na sovětský a čínský vliv, což se odrazilo i na jeho dalších krocích v mezinárodní politice.⁵²¹ Nixon chtěl také využít čínsko-sovětské roztržky, která se dostala do další fáze. Peking postupně začal dávat najevo možnost sblížení s Washingtonem. Během roku 1968 se pozornost ČLR zaměřila hlavně na Sovětský svaz. Zejména pod vlivem srpnové invaze států Varšavské smlouvy do Československa začal mít Peking obavy z obdobného vojenského zásahu proti Číně, tj. z aplikace Brežněvovy doktríny.⁵²²

V reakci na nový pocit ohrožení začal Peking stahovat jednotky ČLOA dislokované v severním Vietnamu. Je otázkou, zda se také nemělo jednat o signál pro vedení VDR, protože Hanoj se za Moskvu postavila i ve věci ukončení Pražského jara.⁵²³ Čínské stahování ze severního Vietnamu se postupně projevilo také ve vojenských dodávkách. Jestliže v roce 1968 Peking severnímu Vietnamu dodal 219 899 pušek, v následujícím roce jejich počet klesl takřka o polovinu na 139 000.⁵²⁴ Mimo to začali Číňané organizovat provokace okolo sovětských lodí

⁵¹⁶ GAIDUK, 1996, s. 179.

⁵¹⁷ DOBRYNIN, s. 196.

⁵¹⁸ NGUYEN, s. 125.

⁵¹⁹ GAIDUK, 1996, s. 192.

⁵²⁰ Tamtéž, s. 1967.

⁵²¹ GADDIS, s. 136.

⁵²² WESTAD, Odd Arne. *The Cold War: A World History*. London: Penguin, 2017.s. 405.

⁵²³ FRIEDMAN, s. 170.

⁵²⁴ ZHIHUA SHEN and DANHUI LI. *After Leaning to One Side: China And its Allies in the Cold War*. Washington: Woodrow Wilson Center Press, 2011, s. 226.

v čínských s přístavech a také narušovali železniční dopravu. Peking se zároveň pokusil využít čínskou menšinu v severním Vietnamu pro šíření antisovětských nálad.⁵²⁵ V březnu 1969 se čínsko-sovětský rozkol vyostřil do otevřeného nepřátelství v podobě pohraničního konfliktu na řece Ussuri. Potyčky se následně odehrávaly podél celých hranic. Peking se čím dál víc začal obávat sovětského vojenského zásahu. Situaci se podařilo uklidnit až v září, kdy se Kosygin po cestě z Ho Či Minova pohřbu sešel na pekingském letišti s Čou En-lajem.⁵²⁶ Hrozba otevřeného konfliktu se Sověty byla hlavním faktorem v otázce čínských vojenských dodávek.

Ofenzíva Tet trvající v několika fázích po většinu celého roku 1968 si vedle vysokých ztrát na životech vyžádala také značné škody na materiálu a vybavení. Sovětské dodávky se v návaznosti na to zvedly přibližně o 20 %, přičemž jejich hlavní složkou byly pohonné hmoty.⁵²⁷ Moskva se stala hlavním dodavatelem protiletadlových zbraní, přičemž obecně celý východní blok tvořil 60 % dodávek zbraní.⁵²⁸ Rok 1968 se stal také zlomovým rokem z hlediska charakteru dodávek. VLA se totiž začala chystat na konvenční ofenzívu, a tak do VDR začala ve velkém proudit obrněná technika, raketomety a dělostřelectvo společně s obrovským množstvím munice.⁵²⁹ V roce 1969 došlo k další změně, kdy se sovětské dodávky zaměřily hlavně na sofistikovanější vybavení a letectvo. Hanoj tak do roku 1970 díky tomu znásobila své letecké síly z 80 strojů na 336. Stejně jako posádky raketových baterií byli i piloti VLA cvičeni v Sovětském svazu a dalších zemích východního bloku.⁵³⁰ Sovětské zpravodajské služby začaly po konfliktu na čínsko-sovětských hranicích mnohem intenzivněji sbírat poznatky o čínské činnosti. Zároveň KGB sbírala také informace o situaci ve Vietnamu, kterých by bylo možno využít ve prospěch zachování jednání. Sověští agenti měli sledovat faktory vycházející ze stavu ekonomiky nebo válečné únavy obyvatelstva.⁵³¹

3. 7. Soupeření až do konce (1970–1975)

Konec 60. let v podstatě připravil geopolitický stůl na promíchání politických karet. Hanoj se postupně ale jistě začala přiklánět více k Sovětskému svazu a Peking zase dával najevo svoji ochotu normalizovat vztahy s USA. Na pozadí probíhajících jednání vietnamská válka dále

⁵²⁵ GAIDUK, 1996, s. 169.

⁵²⁶ GALENOVIČ, s. 128.

⁵²⁷ PIKE, s. 120.

⁵²⁸ CIA. Freedom of Information Act Electronic Reading Room: The Vietnam Collection. Sources of Military Equipment to Viet Cong and North Vietnamese Military Force, 1968. [Online] Dostupné z <https://www.cia.gov/readingroom/document/cia-rdp78t02095r000800070039-3> [cit. 27. 2. 2025].

⁵²⁹ DUNBABIN, s. 307

⁵³⁰ PIKE, s. 212

⁵³¹ GAIDUK, 1996, s. 219; XIAOBING LI, s. 238.

pokračovala ve značné intenzitě. Prezident Nixon ve snaze dotlačit Hanoj k dohodě boje dále eskaloval, a dokonce je rozšířil do sousedního Laosu a Kambodži.

První roky nové dekády se nesly ve znamení stažení čínských a amerických jednotek. ČLOA se z Vietnamu začala stahovat v roce 1968 a již v roce následujícím neměla v celé Indočíně ani jednu jednotku. Peking za vojenské angažmá zaplatil 1715 padlými vojáky ve Vietnamu a 269 v Laosu. Během návštěvy Čou En-laje v Hanoji byla domluvena další čínská materiální pomoc, jejíž objem začal opět pomalu stoupat. Čou En-laj také nezapomněl varovat své vietnamské přátele před Sovětským svazem a mírovými jednáními, protože Moskva podle něj měla tendence podržovat zájmy menších států své zahraniční politice. Oproti tomu Le Duan začal obdobným způsobem přistupovat k čínsko-sovětskému sblížení. Z čínského přístupu začalo být totiž evidentní, že Peking mnoho kroků ve Vietnamu začíná spojovat se svým vztahem k Washingtonu. Sovětský vliv a postoj Hanoje k čínské politice vedl Peking k tomu, že se tato negativa začal snažit vyrovnávat zvyšováním čínské pomoci.⁵³² Od roku 1971 tak začal objem čínských dodávek stoupat.⁵³³

Velikonoční ofenzíva v roce 1972 představuje nejen důležitou operaci po vojenské stránce, ale je také dokladem autonomie VDR. Hanoj totiž vojenské akce spustila v době, kdy byl americký prezident Nixon na návštěvě v Pekingu, na kterou měla po čase navázat návštěva Moskvy. Severní Vietnam chtěl zřejmě své vojenské akce využít k narušení Nixonovi návštěvy v Sovětském svazu a zároveň si vylepšit postavení u jednacího stolu.⁵³⁴ Eskalace bojů před podepsáním Pařížské mírové dohody paradoxně vtahovala Peking a Moskvu do války, kterou chtěli ukončit. Oba spojenci VDR se tak dostali do dichotomní pozice. Na jedné straně se snažili Hanoj přimět k uzavření mírové dohody a na straně druhé přispívali k eskalaci války. Díky kombinaci amerických ústupků a čínsko-sovětského vlivu nabralo jednání v Paříži na rychlosti v létě 1972. Zásadní změnou bylo to, že Hanoj opustila svůj požadavek na odstranění prezidenta Thieu.⁵³⁵ Velké americké bombardovací kampaně proti severu v letech 1972–1973 byly součástí tlaku nejen na VDR, ale také na Moskvu s Pekingem. Bombardování spuštěné v době Nixonových návštěv v ČLR a SSSR dostávalo oba spojence do bezvýchodné situace. Nálety vytvářely tlak na zbrojní dodávky a zároveň zvyšovaly potřebu dotáhnout jednání do zdárného konce.⁵³⁶

⁵³² LI DANHUI, s. 305.

⁵³³ QIANG ZAI, s. 194–195.

⁵³⁴ FRIEDMAN, s. 188.

⁵³⁵ LAWRENCE, s. 157.

⁵³⁶ ZHIHUA SHEN a DANHUI LI, s. 238,

Moskva k VDR přistupovala podobně jako Čína. Od roku 1970 navyšovala zbrojní dodávky, aby rozptýlila pochybnosti o své vůli pomáhat osvobozeneckému boji.⁵³⁷ Narůstající sovětská pomoc představovala však pro ČLR naprosto nedosažitelnou metu. I přes snahu zvýšit objem zbraní a materiálu se Peking nepodařilo Sověty dohnat, natož předejnat.⁵³⁸ Zvyšování sovětské pomoci posunulo Hanoj do naprosté závislosti na SSSR. Ekonomika a vlastně celkové fungování severu by se bez sovětských subsidií zhroutily. V roce 1970 tvořila sovětská pomoc 80 % rozpočtu VDR. Sověti také znovu nastartovali expertní a materiální pomoc v průmyslu a zejména v těžbě uhlí. V téže době bylo 75 % veškerých zařízení spojených s těžbou ve VDR vybudováno Sovětským svazem.⁵³⁹ Sověti samozřejmě pokračovaly v pomoci i po uzavření míru. V roce 1973 byla uzavřena nová dohoda s VDR zaručující dodávky zboží v hodnotě 132 milionů rublů, přičemž dodávky 108 milionů rublů byly kryty úvěrem a zbytek byl Moskvou poskytnou jako dar.⁵⁴⁰

V takové situaci neměl Peking pro soupeření moc prostoru, a tak znovu sáhl k narušování sovětských dodávek. Díky Nixonovu rozhodnutí zaminovat severovietnamské vody a Haiphong stoupla důležitost čínských přístavů. Peking tedy využil možnosti manipulovat se zvýšeným tranzitem a vyvolávat tak zpoždění dodávek. Stejně tak na železnici, přes kterou nadále proudily zásoby a zbraně z východního bloku docházelo k různým obstrukcím. Sovětští vojenští experti mohli přes území ČLR cestovat pouze neozbrojení.⁵⁴¹ Největším problémem byly transporty převážející protivzdušné rakety. U těchto vlaků stačila v podstatě sebemenší záminka, aby se převoz zpozdil nebo při nejlepším se úředníci obou stran pohádali. Moskvě díky tomu postupně docházela trpělivost a v srpnu 1972 už nechtěla postupovat podle dojednaných protokolů. Řešením mělo být rozmístění vietnamského personálu ve Vladivostoku, který by dodávky spravoval a dále pak vyjednával s čínskou stranou. Čína návrh v podstatě nechala vyšumět.⁵⁴²

Další možností pro ČLR, jak se opět dostat doprostřed dění ve Vietnamu, byla její spolupráce s NFO. Ta byla sice Peking dlohodobě nakloněna, ale velkou část své autonomie ztratila po neúspěšných ofenzívách v roce 1968 a Hanojské vedení hrálo v rozhovány prim.⁵⁴³

⁵³⁷ FRIEDMAN, s. 180.

⁵³⁸ Tamtéž, s. 188.

⁵³⁹ PIKE, s. 115.

⁵⁴⁰ MORRIS, Stephen J. The Soviet-Chinese-Vietnamese Triangle in the 1970s: The View from Moscow. In: PRISCILLA, Roberts. *Behind the Bamboo Curtain: China, Vietnam, and teh World Beyond Asia*. Chicago: Stanford University Press, 2006, s. 414.

⁵⁴¹ LI DANHUI, s. 306.

⁵⁴² Tamtéž, s. 309–310.

⁵⁴³ FREY, s. 51.

Čína v podstatě byla hlavním dodavatelem zejména ručních zbraní pro NFO, avšak díky zvýšené roli VLA to nepředstavovalo tak velký politický význam.⁵⁴⁴ Do válečných operací v závěru války zasahovaly obě strany minimálně a hrály spíše podpůrnou úlohu. Například v roce 1972 pomáhaly čínské minolovky s odminováním přístavu v Haipongu⁵⁴⁵ Sověti krom velkých zbrojních dodávek poskytovaly také zpravodajské informace. Během americké operace Linebeacker II. podávala sovětská rozvědka Hanoji zprávy o pohybu amerických bombardérů B-52. Sověti k tomu využívali nejen své agenty u amerických základen, ale v jihočínském moři se pohybovalo několik jejich sledovacích trawler, které monitorovali americkou komunikaci a také sledovali činnost na americké letecké základně na Guamu.⁵⁴⁶

Konec války v roce 1975 představoval pro Sovětský svaz v podstatě geopolitický triumf. Spojené státy museli vyklidit své pozice v jihovýchodní Asii. Moskvě se navíc podařilo omezit vliv ČLR tím, že se Vietnam nakonec postavil na její stranu. Nová Vietnamská socialistická republika se stala hlavním partnerem Sovětského svazu v regionu za cenu silně zhoršujících se vztahů s Pekingem.⁵⁴⁷ Záhy na to však Hanoj intervenovala proti Rudým Khmerům v sousední Kambodži a v roce 1979 se ocitla v pohraniční válce s ČLR.⁵⁴⁸

⁵⁴⁴ CIA. Freedom of Information Act Electronic Reading Room. Import of Military Equipment and Material by North Vietnam in 1974 [Online] Dostupné z: https://www.cia.gov/readingroom/docs/DOC_0001166498.pdf [cit. 27. 2. 2025].

⁵⁴⁵ XIAOBING LI, s. 213.

⁵⁴⁶ PRIBBENOW II, s. 12; GAIDUK, 1996, s. 17.

⁵⁴⁷ MORRIS, s. 419–420.

⁵⁴⁸ XIAOBING LI, s. 260.

4. Země východního bloku a Vietnamská válka

Do války ve Vietnamu se vedle Sovětského svazu v různé míře zapojily všechny státy Varšavské smlouvy. V předešlé kapitole byla pozornost zaměřena na čínsko-sovětské soupeření jakožto hlavní motiv sovětských aktivit v jihovýchodní Asii. Záměrem této kapitoly je představit aktivity států východního bloku v dané oblasti, přičemž důraz bude kladen hlavně na činnost těch zemí, které se nějakým způsobem ze standardního rámce vztahu k Vietnamské válce vymykaly. Socialistické státy ve svých vztazích k vietnamské otázce na jedné straně kopírovaly sovětský přístup, avšak některé z nich se do vietnamského konfliktu zapojily na základně svých vlastních motivací ve větší míře. Nutno podotknout, že vyjma Rumunska byla aktivita členských států vždy v koordinaci s Moskvou. S ohledem právě na tyto aktivity bude brán zřetel zejména na Polskou lidovou republiku (PLR), Maďarskou lidovou republiku (MLR) a Německou demokratickou republiku (NDR). Rumunské socialistické republiky (RSR) bude věnována menší pozornost, a to v podobě menšího oddílu shrnující její vietnamskou politiku.

Předkládaná kapitola má za cíl nastínit nejprve obecný vývoj přístupu zemí východního bloku k vietnamské problematice a následně poukázat na „anomálie“ v jinak jednotném obrazu pomoci bojující VDR. Obecný vytvořený přehled bude dále sloužit jako prostor pro srovnání s následující kapitolou, která je věnována Československu. V rámci řešení základní otázky soustředěné na analýzu vztahu socialistických zemí k válce ve Vietnamu bude také brán zřetel na dopady čínsko-sovětské roztržky na danou problematiku.

4. 1. Obecný rámec přístupu zemí socialistického tábora

Ve vztazích mezi socialistickými státy a VDR lze nalézt určitý jednotný vzorec jejich v hlavních bodech kopírující Sovětský svaz. Státy východního bloku uznaly postupně severní Vietnam v únoru 1950, tedy po tom, co jej uznal Sovětský svaz. V průběhu Indočínské války se socialistické státy omezily hlavně na verbální a diplomatickou podporu. Během Stalinovy éry kopírovaly východoevropské státy sovětskou zahraniční politiku, respektive jejich zahraniční politika byla řízena Moskvou. Sovětský nezájem o Indočínu se zde samozřejmě také projevil. Nehledě na to, že sovětské satelity měly samy dost vlastních problémů. Po konci války došlo k vybudování ambasad a rozvoji pomoci pro VDR. Po začátku Vietnamské války v roce 1965 začaly socialistické země poskytovat vojenskou a materiální pomoc v různých objemech. Ta byla v naprosté většina založena na požadavcích Hanoje.

Po nástupu Chruščova a jeho nové politiky došlo také ke změně vztahu sovětského bloku směrem k Asii. Během Chruščovova období získali jeho spojenci vyšší míru autonomie v zahraniční politice, a to zejména vůči nově dekolonizovaným zemím. V té době se také

zlepšila vzájemná kooperace socialistických států v rámci Rady vzájemné hospodářské pomoci a Moskva zde částečně rozvolnila svou kontrolu.⁵⁴⁹ Snaha zefektivnit hospodářskou aktivitu vedla k zavedení konceptu socialistické dělby práce. Členské státy RVHP měly vycházet ze svých reálných možností, a to mělo určit zaměření jejich ekonomiky. Československo a NDR měly v rámci bloku výhodu v podobě rozvinutého průmyslu s možností vyrábět sofistikovanou techniku, a tudíž se na ni měly soustředit, zatímco ostatní země se měly věnovat získávání surovin nebo zemědělství.⁵⁵⁰ V roce 1962 však došlo k částečnému opuštění tohoto principu, což vedlo k budování společných podniků napříč celým blokem a rozsáhlým investicím. Problém také představovala koordinace národních plánů a otázka určování cen. Ty byly až do roku 1975 stanovovány vždy podle předešlé pětiletky.⁵⁵¹ Tyto faktory pak samozřejmě ovlivňovaly míru zapojení do pomoci VDR spolu se stavem domácí výroby. Velké rozdíly panovaly ve zbrojní výrobě, kde Československo spolu s Polskem patřilo po Sovětském svazu k největším výrobcům, ale také exportérům vojenského materiálu (viz tabulka č.3). Jednotlivě byla pomoc jednotlivých států v porovnání se Sovětským svazem malá, až zanedbatelná. Nicméně pokud se pomoci zemí socialistického tábora sečtena, tak jen v letech 1965–1970 poskytly státy východní Evropy severnímu Vietnamu půjčky ve výši 300 milionů rublů.⁵⁵² Ze sovětského hlediska se tak jednalo o další zvýhodnění vlastní pozice v soupeření s ČLR, pro kterou se tak předechnání Moskvy a jejich spojenců v objemu pomoci stávalo nemožné.

	1969	1972	1975
BLR	5	0	30
ČLR	140	850	180
ČSSR	110	210	490
NDR	10	50	50
MLR	0	10	50
PLR	150	140	170
RSR	0	50	30
SSSR	1 100	2 900	4 000

Tabulka č. 3 – export zbraní ze zemí východního bloku v milionech dolarů.⁵⁵³

Chruščovova politika mírové koexistence se netýkala pouze geopolitického uvažování. Socialistický model hospodářství měl v podstatě představit alternativní ideu modernizace a globalizace. Spolupráce východního bloku s nově nezávislými státy měla být také

⁵⁴⁹ LITERA, s. 160.

⁵⁵⁰ SZALONTAI, s. 311.

⁵⁵¹ CRHÁK, Ondřej. Rada vzájemné hospodářské pomoci. In: HEROLDOVÁ, Helana (ed.). *Návrat do Mongolska*. Praha: Národní muzeum, K-A-V-K-A, 2023, s. 21–22.

⁵⁵² SŁOWIAK, 2024, s. 147.

⁵⁵³ COPPER, John F. a Daniel S. PAPP. *Communist Nations' Military Assistance*. London: Routledge, 1983, s. 3.

prostředkem demonstrace výhod této alternativy. Ekonomické pronikání bylo samozřejmě provázáno se zvyšováním politického vlivu.⁵⁵⁴ Mírová koexistence přinesla také určitou míru pragmatismu, který se odrážel v podpoře národně osvobozeneckých hnutí a dotýkal se také Vietnamu.⁵⁵⁵ Nová sovětská politika vůči zemím globálního jihu představovala pro Moskvu poměrně složitou výzvu. V důsledku předchozích dekád přehlížení tohoto prostoru měl Sovětský svaz v dané oblasti jen minimum kontaktů. Absence předchozích vztahů však nacházela řešení ve využití ostatních socialistických zemí, které měly s mimoevropským světem větší zkušenosti. Po roce 1949 pak Moskva navíc mohla využít ČLR, respektive její komunistickou stranu s kontakty na ostatní revoluční hnutí v Asii.⁵⁵⁶ Existence komunistické Číny se tak stala důležitým faktorem konceptualizace nových vztahů. Díky vzájemné spolupráci mohly tedy komunistické režimy demonstrovat mezinárodní jednotu komunity rozdílných národů. Například pro Polsko a NDR se obdobná činnost stala součástí budování představy o vlastní participaci v jednotném, silném a velkém socialistickém světě.⁵⁵⁷ Díky tomu pak v NDR proběhly v návaznosti na vznik ČLR masové demonstrace solidarity a jednoty.⁵⁵⁸

Z hlediska činnosti ve třetím světě a vztahu k Sovětskému svazu lze státy východního bloku rozdělit do několika kategorií. První kategorii tvořily NDR, Československo a Bulharsko. Tyto státy byly v zásadě reprezentací Sovětského svazu, kdy Moskva jejich politiku ovlivňovala nebo s ní byla konzultována. Nebylo náhodou, že právě první dva státy byly v podstatě nejvýkonnějšími socialistickými producenty v oblasti průmyslu a výroby zbraní. Bulharsko pro změnu zase nemělo silné hospodářství, a tak se nemohlo věnovat rozsáhlé činnosti ve třetím světě. Neznamena to však, že Sofie stála zcela stranou. Na počátku 70. let došlo dokonce ke zvýšení bulharské vojenské pomoci VDR, avšak v rámci dodávek ze socialistického tábora to byla spíše kapka v moři.⁵⁵⁹ Bulharská lidová republika se pak soustředila hlavně na kulturní spolupráci.⁵⁶⁰ Druhou kategorii tvořilo výhradně Rumunsko, které se za vlády Nicolae

⁵⁵⁴ PEŠTA, Mikuláš. Czechoslovakia, Eastern Bloc nad Expert Missions to Africa. In: *Prague Papers on the History of International Relations*, 2021, No.1–2, s. 12.

⁵⁵⁵ APOR, Péter. War and Peace. In: MARK, James; BETTS, Paul; MARK, James a BETTS, Paul. *Socialism Goes Global: The Soviet Union and Eastern Europe in the Age of Decolonisation*. Oxford: Oxford University Press, 2022, s. 116.

⁵⁵⁶ COPPER a PAPP, s. 40.

⁵⁵⁷ TOMPKINS, David G. Red China In Central Europe: Creating and Deploying Representations of an Ally in Poland and the GDR. In: BABIRACKI, Patryk a Austin JERSILD (eds.). *Socialist Internationalism in the Cold War: Exploring the second world*. London: Pagarve Macmillan, 2016, s. 274.

⁵⁵⁸ APOR, Péter a James MARK. Home Front. In: MARK, James; BETTS, Paul; MARK, James a BETTS, Paul. *Socialism Goes Global: The Soviet Union and Eastern Europe in the Age of Decolonisation*. Oxford: Oxford University Press, 2022, s. 320.

⁵⁵⁹ COPPER, a PAPP s. 74–75.

⁵⁶⁰ DRAGOSTINOVA, Theodora K. *The Cold War from the Margins: A Small Socialist State on the Global Cultural Scene*. Ithaca, New York: Cornell University Press, 2021, s. 2.

Ceaușesca snažilo autonomii proměnit až v „rebelii“. Sovětský svaz tak neměl na aktivity Bukureště prakticky žádný vliv. Do této kategorie by se dala zařadit také Albánie, která se však na počátku 60. let rozešla s Moskvou a ve Třetím světě působila spíše ideologicky, ve stejné rovině jako ČLR. Někde mezi těmito dvěma skupinami se pohybovalo Polsko a Maďarsko. Jejich politika byla hodně motivována solidaritou, ale také vlastními cíli. Nicméně oba tyto státy svůj postup vždy koordinovaly s Moskvou. Titova Jugoslávie pak vedle všech zmíněných států prezentovala vlastní neutrální cestu.⁵⁶¹

Z hlediska vztahů k VDR během 50. let se z činnosti socialistického bloku v zásadě žádný stát nevymykal, kromě Polska. Tamní lidová republika byla součástí Mezinárodní kontrolní komise ustanovené v roce 1954 v rámci Ženevských dohod s cílem dohlížet na dodržování podmínek této smlouvy. Varšava tak měla po diplomatické lince k regionu specifický vztah, kdy na jedné straně měla dohlížet na mírové uspořádání, a zároveň působit ve prospěch Hanoje.⁵⁶² Východní blok zde v mnoha oblastech aplikoval své zkušenosti z Koreje. Například stejný program jako KLTR zaměřený na válečné sirotky byl aplikován i na VDR. Socialistické státy přijaly vietnamské sirotky s tím, že nejprve budou umístěni v sirotčincích a posléze budou pokračovat ve studiu na středních a vysokých školách. Po dokončení studia se měli vrátit do Vietnamu.⁵⁶³ Na počátku 60. let se pak tato spolupráce ještě zintenzivnila. Československá ambasáda v Hanoji hlásila v roce 1963 silný nárůst aktivity NDR v oblasti vědecko-technické spolupráce a čilé obchodní styky mezi VDR a Polskem.⁵⁶⁴

Po eskalaci konfliktu ve Vietnamu v roce 1965 se VDR obrátila na všechny státy Varšavské smlouvy s žádostí o materiální pomoc. Sovětský svaz dával v jednání se svými spojenci důraz na koordinaci pomoci, do které měla být zařazena i ČLR.⁵⁶⁵ Nicméně koordinace a otázka společného postupu se ukázaly být dosti problematické. V Československých dokumentech se problém s řízením společného postupu socialistického bloku objevuje pravidelně. Zřejmě se jednalo o výsledek přístupu VDR, která žádosti o pomoc zasílala všem

⁵⁶¹ COPPER a PAPP, s. 74.

⁵⁶² HERSHBERHG, James, 2012, s. 23.

⁵⁶³ ALAMGIR, Alena K. Mobility: Education and Labor. In: MARK, James; BETTS, Paul; MARK, James a BETTS, Paul. *Socialism Goes Global: The Soviet Union and Eastern Europe in the Age of Decolonisation*. Oxford: Oxford University Press, 2022, s. 295.

⁵⁶⁴ NA ČR. ÚV KSČ AN – II, Zpráva MZV o vývoji vztahů VDR se socialistickými zeměmi, 1963 (99). inv. č. 563, karton č. 229.

⁵⁶⁵ Wilson Center Digital Archive. May 12, 1965 Note by the East German Embassy in Hanoi on a Joint Conversation with the Ambassadors from other Socialist Countries in the Hungarian Embassy on 4 May 1965. [Online] Dostupné z: <https://digitalarchive.wilsoncenter.org/document/note-east-german-embassy-hanoi-joint-conversation-ambassadors-other-socialist-countries> [cit. 27. 2. 2025].

státům odděleně, přičemž na její straně nevznikl žádný centrální mechanismus.⁵⁶⁶ Podrobnější pojednání o tomto problému je součástí následující kapitoly.

Ve věci diplomatických jednání s VDR ohledně jednání se Spojenými státy představovaly socialistické státy pro Sověty cenné spolupracovníky. Moskva totiž předpokládala, že jejich aktivita zvyšuje pravděpodobnost úspěchu jednání. Navíc na rozdíl od SSSR nepředstavovaly tyto země problém z hlediska čínsko-sovětské roztržky, a to i přesto, že jejich postoj odpovídal linii Moskvy. Státy socialistického tábora tak mohly být jakousi relativně neutrální spojovací linkou pro komunikaci s Hanojí. Z pohledu VDR se tak umenšovalo nebezpečí čínské kritiky a případného zhoršení vztahů s Pekingem.⁵⁶⁷

Socialistické vlády přistoupily k aktivní podpoře VDR z pozice solidarity a zodpovědnosti vůči národně osvobozenému boji. Vietnam v jejich vidění představoval spravedlivou válku, kde VDR a NFO představují tu správnou stranu, jenž je nutné podpořit.⁵⁶⁸ Vietnamská válka a podpora VDR měla také velký význam v propagandě zemí východního bloku, jenž byl zúročen ve vztazích k zemím třetího světa. Pomoc severnímu Vietnamu se stala součástí budování obrazu socialistické solidarity a míru. Propagandistické využití vlastního postoje k Vietnamské válce bylo poměrně vysoké. Pro státy třetího světa byl konflikt velkým tématem, což bylo také vidět na 3. konferenci nezúčastněných zemí v Lusace v září 1970.⁵⁶⁹ Vietnamská válka sice představovala dominantní problém v dekolonizovaném světě, avšak řada východoevropských států se soustředila hlavně na Afriku a oblast Blízkého východu.⁵⁷⁰ Konflikt ve Vietnamu se tedy stal v podstatě katalyzátorem aktivit vůči třetímu světu. V Polsku se zvýšená aktivita odrazila v založení Afroasijského výboru solidarity v roce 1965.⁵⁷¹ Otázkou ovšem zůstává, zda aktivita v jiných částech světa nebyla výsledkem širší dohody s Moskvou, která by Sovětskému svazu umožnila více soustředit na Vietnam, zatímco jej ostatní státy v jiných regionech zastoupily.

⁵⁶⁶ NA ČR. ÚV KSČ AN – II, Záznamy o návštěvách představitelů VDR v ČSSR na ministerstvu zahraničních věcí, 1967 (77). č. 560, k. 228.

⁵⁶⁷ BÉKÉS, a KÉMÉNY, 2017, s. 7.

⁵⁶⁸ APOR a MARK, s. 115, 343.

⁵⁶⁹ HODHKINSON, Dan a Luke Melciorre. The Vietnam War in Afrika. In: SEDLMAIER, Alexander. *Protest in the Vietnam War Era*. Berlin: Springer, 2022, s. 345.

⁵⁷⁰ COPPER a PAPP, s. 73.

⁵⁷¹ Jednalo se o národní pobočku Organizace solidarity národů Asie a Afriky, která byla založena na konci roku 1957. V roce 1960 svůj národní výbor založila NDR. GODDEERIS, Idesbald. Between Anti-Imperialism and Anti-Communism: Poland and International Solidarity with Vietnam. In: SEDLMAIER, Alexander. *Protest in the Vietnam War Era*. Berlin: Springer Nature, 2022, s. 118.

Další součástí zapojení východního bloku představovala mobilizace domácího obyvatelstva. Ta měla jednak propagandistickou úlohu směrem ven, ale také byla prezentací režimů dovnitř. Prakticky hned po začátku otevřené války zaslala Moskva členským státům Varšavské smlouvy instrukce k mobilizaci obyvatel. Kampaně, demonstrace a pomocné sbírky měly být uspořádány pomocí odborů, mládežnických a studentských organizací, ženských svazů a profesních asociací. Podobnost této činnosti napříč socialistickými zeměmi vyvolává dojem, že byla centrálně koordinována a postrádala autentičnost.⁵⁷² Nicméně drobné odlišnosti a motivace jednotlivých zemí ukazují spíše na opak. V Maďarsku se solidární kampaně staly součástí vládní politiky v otázce ČLR. Budapešť se obávala rozšiřování čínského vlivu mezi mládeží a zahraničními studenty. Vedlejším efektem kampaní tedy mělo být tento vliv přebíjet a demonstrovat vlastní úlohu ve vietnamském konfliktu.⁵⁷³ Vedlejším efektem vládní politiky se stal rozvoj poměrně autentického hnutí, do kterého se zapojili zvláště mladí lidé. Demonstrace solidarity s Vietnamem se v Maďarsku rozrostla do bezprecedentních rozměrů, přičemž jednotlivci si do této činnosti projektovali i protisovětské myšlenky. Do roku 1989 se v maďarské společnosti nic takového neopakovalo.⁵⁷⁴ V Polsku se zase téma Vietnamu silně propadlo do masové kultury, kdy byla VDR představována jako pionýr socialismu. Obdobně jako v MLR nabývala demonstrace solidarity s Vietnamem obraz občanského hnutí.⁵⁷⁵ Ve Východním Německu zůstávaly vládní výzvy k akci spíše nevyslyšeny. Tamní společnost byla k problému převážně apatická, a dokonce se podle zpráv Stasi objevovaly i projevy rasismu. Kampaně zaměřené na darování krve pro VDR byly podle Stasi doprovázeny nechutí poskytnout „žluté rase bílou krev“.⁵⁷⁶

Samotná VDR přistupovala k východoevropským státům poměrně obratně, jednak s ohledem na výše zmíněnou veřejnou solidaritu, ale také v rámci východisek politiky mírové koexistence. Severovietnamská diplomacie ve své komunikaci upozaďovala roli násilí, byť jej nepopírala, a naopak tlačila do popředí lidská práva a humanitu. Hanoj často také apelovala na evropskou zkušenost s fašismem a holokaustem. Boj o národní suverenitu Vietnamu byl pak

⁵⁷² HESSLER, Julie. The Soviet Public and the Vietnam War: Political Mobilization, Public Organizations, and Activism, 1965–1973. In: SEDLMAIER, Alexander. *Protest in the Vietnam War Era*. Berlin: Springer Nature, 2022, s. 86.

⁵⁷³ APOR a MARK, s. 337.

⁵⁷⁴ GODDEERIS, Idesbald. Between Anti-Imperialism and Anti-Communism: Poland and International Solidarity with Vietnam. In: SEDLMAIER, Alexander. *Protest in the Vietnam War Era*. Berlin: Springer Nature, 2022 s. 114.

⁵⁷⁵ MARK, James; APOR, Péter; VUČETIĆ, Radina a Piotr OSEKA. We Are with You, Vietnam: Transnational Solidarities in Socialist Hungary, Poland and Yugoslavia. In: *Journal of Contemporary History*. Vol. 50, č. 3 (July 2015), s. 443.

⁵⁷⁶ HORTEN, Gerd. Sailing in the Shadow of the Vietnam War: The GDR Government and the "Vietnam Bonus" of the Early 1970s. In: *German Studies Review*, Vol. 36, No. 3, s. 566.

často propojován s otázkou světového míru, ale také byl prezentován v návaznosti na ideologická východiska, například problematiku sociální spravedlnosti.⁵⁷⁷ V mezivládní rovině vyjadřovala Hanoj socialistickým zemím podporu v problémech spojených s poválečným uspořádáním, ať už tomu byly nové polské hranice nebo existence NDR.⁵⁷⁸

4. 3. Diplomatické snahy Maďarské lidové republiky

Maďarská lidová republika navázala diplomatické vztahy se severním Vietnamem stejně jako zbytek ostatních států bloku v únoru 1950. Od otevření zastupitelského úřadu v Hanoji v roce 1955 Budapešť velice podrobně sledovala dění v obou vietnamských státech. Maďarská ambasáda posílala domů reporty týkající se nejen vnitropolitické situace, ale i stavu hospodářství a průmyslu.⁵⁷⁹ Maďarsko se po boku zemí východního bloku zapojilo do budování VDR a po roce 1965 také do vojenské pomoci. Podíl Budapešti na zbrojních dodávkách byl poměrně malý, avšak ne bezvýznamný.⁵⁸⁰

Budapešť se snažila vyhovět požadavkům Hanoje, a tak byly hlavní komoditou dodávek protiletadlové zbraně. Zejména se jednalo o protiletadlové kánony ráží 37 a 57 mm, protiletadlové kulometry, radary SZON -9/a a munici. Vedle toho také vozidla různých typů, zejména ty nákladní a zdravotnický materiál. V roce 1966 představovaly vietnamské požadavky pro následující rok vojenské vybavení v hodnotě 13,3 milionů rublů a civilní dodávky za 11,6 milionů rublů.⁵⁸¹ Maďarský export byl do konce 60. let zaměřen na dodávky spojené s opravou železniční a silniční infrastruktury. Vedle toho Budapešť také dodávala komunikační vybavení. Ve VDR během války působili též maďarští experti a dělníci. Například v roce 1966 bylo v severním Vietnamu 27 maďarských inženýrů, 50 techniků a na tři stovky dělníků. Na druhé straně do MLR odjelo tisíc Vietnamců na školení, jejichž pobyt byl v prvních letech hrazen maďarskou stranou. Budapešť si však takové výdaje nemohla dovolit, a tak bylo po roce 1967 přikročeno ke sdílení nákladů s VDR. Mimo civilní pracovníky byli v Maďarsku cvičeni také příslušníci VLA. Jednalo se hlavně o školení v oblasti elektronického zaměřování a použití

⁵⁷⁷ APOR, s. 126.

⁵⁷⁸ NA ČR. AN – II. Zpráva MZV o vývoji vztahů VDR se socialistickými zeměmi, 1963. č. 563, k. 229; MARK, James a Quinn SLOBODIAN. Eastern Europe in the Global History of Decolonization. In: THOMAS, Martin a Andrew S. THOMPSON (eds.). *The Oxford Handbook of the Ends of Empire*. Oxford: Oxford University Press, 2017, s. 355.

⁵⁷⁹ SZÖKE, Zoltán. Delusion or Reality? Secret Hungarian Diplomacy during the Vietnam War. In: *Journal of Cold War Studies*. Vol. 12, No. 4 (fall 2010), s. 174.

⁵⁸⁰ COPPER a PAPP, s. 84.

⁵⁸¹ BÉKÉES, Csaba; HERSHBERG, James G.; KEMÉNY, János a Zoltán SZÖKE. Documentary Evidence on the Hungarian Mediation Efforts Between the U.S. and the Democratic Republic of Vietnam (1965–1967), Volume IV. Budapešť: Cold War History Research Center, 2019, s. 31.

mobilních automobilových dílen.⁵⁸² Zapojení vlastního zbrojního průmyslu bylo hojně využíváno v maďarské propagandě; poměrně časté byly zprávy o vysoké efektivitě maďarských protiletectvých děl.⁵⁸³

Materiální a vojenská pomoc s sebou nesla řadu praktických obtíží. Po celou dobu války se Budapešť snažila odesílat hlavně to vybavení, které měla k dispozici ve vojenských skladech. Jednalo se o zavedenou praxi napříč zeměmi socialistického tábora. Vybírání věcí ze skladů bylo výhodné z hlediska rychlosti, ale také modernizace vybavení vlastní armády. Uvolněné místo se dalo nahradit modernější technikou, přičemž té postarší bylo možné se tímto způsobem jednoduše zbavit. Například v roce 1967 mělo být 73 % vojenských dodávek uvolněno ze skladů ministerstva obrany, přičemž zbytek byla MLR schopná pokrýt jen částečně, tudíž mělo dojít nahrazení pěchotními zbraněmi a jiným materiálem. Celková hodnota požadavků VDR se pohybovala okolo 13,5 milionů rublů a směřovala opět směrem k protiletectvé obraně a doplňkové technice jako byly dieselové generátory apod. Požadavky na dodávky proti sobě často stavěly otázku ohrožení bojeschopnosti vlastní armády a nabourání vlastní prestiže. Kvůli tomu se neschopnost dodat některý materiál měla vyvážit jinými nabídkami.⁵⁸⁴ Na druhé straně VDR brala v podstatě všechno, co jí východoevropské státy nabídly. Jednotky NFO a VLA měly poměrně velké ztráty, které se odrážely i na jejich výzbroji. To bylo znatelné zejména po ofenzivě Tet na začátku roku 1968. Hanoj se obrátila na MLR s žádostí o dodání 11 tisíc útočných pušek AK-63 (maďarská varianta sovětské AKM), které dle VDR měly dobrý ohlas během zmíněné ofenzivy.⁵⁸⁵ Vedení maďarské socialistické dělnické strany (MSZMP) se pak často dotazovalo ostatních států Varšavské smlouvy ohledně vojenské pomoci ve snaze získat informace o dalších požadavcích VDR.⁵⁸⁶

Hlavním polem maďarských aktivit ve otázce Vietnamu se stala diplomacie, a to hlavně na počátku válečného konfliktu. Maďarští diplomaté začali být aktivnější po roce 1962. Budapešť zvýšila četnost styků s nejvyšším vedením VDR. Činnost MLR zřejmě odrážela aktivity sousedního Polska, ale také nástup čínsko-sovětské roztržky. Avšak po incidentu v Tonkinském zálivu začala v Budapešti převládat opatrnost.⁵⁸⁷ V květnu 1965 se Brežněv

⁵⁸² BÉKÉS, HERSHBERG, KEMÉNY a SZÖKE, s. 32–33.

⁵⁸³ APOR a MARK, s. 127.

⁵⁸⁴ BÉKES, Csaba; HERSHBERG, James G.; KEMÉNY, János a Zoltán SZÖKE. *Documentary Evidence on the Hungarian Mediation Efforts Between the U.S. and the Democratic Republic of Vietnam (1965–1967)*. Volume VI. Budapešť: Cold War History Research Center, 2021., s. 14–15.

⁵⁸⁵ SZÖKE, s. 180.

⁵⁸⁶ BÉKÉS a KEMÉNY, 2017, s. 52.

⁵⁸⁷ SZÖKE, s. 131–132.

během návštěvy Jánose Kádára v Moskvě obrátil na maďarskou stranu s prosbou, zda by Budapešť nemohla vyslat do VDR delegaci, která by zkusila přimět Hanoj k jednání. Severovietnamské vedení pod čínským vlivem všechny tyto návrhy odmítalo a připouštělo prostor pro jednání pouze ve chvíli, kdy budou Spojené státy poraženy.⁵⁸⁸ Budapešť začala jednat ihned po tom. Během cesty maďarského ministra zahraničí Jánose Pétera do Londýna na přelomu června a července vypustil maďarský ministr návrh na ukončení bombardování s cílem vytvoření podmínek pro jednání. Londýn měl zprávu následně předat do Spojených států.⁵⁸⁹ Péter pak zprávu opakoval během své návštěvy New Yorku, kam odjel na zasedání OSN. Maďarský ministr se posléze setkal se svým americkým protějškem Deanem Ruskem. Péter bez jakékoliv autorizace z Hanoje hovořil o tom, že VDR by akceptovala 17. rovnoběžku jako hranici a Ženevské dohody jako základ pro jednání. Na maďarského ministra se posléze snesla vlna kritiky z diplomatických kruhů.⁵⁹⁰ Péter ve svém reportu z jednání dokládá spíše opatrné chování ze strany Američanů. Rusk hovořil o tom, že Vietnamská válka „prorůstá do dalších oblastí mezinárodních vztahů jako rakovina“. Americký ministr také poukázal na to, že ČLR se nebude chtít vyjednávání účastnit. Zároveň také zdůraznil, že cílem USA ve Vietnamu není jejich lokální zájem, ale neutralizace Vietnamské republiky. Co bylo v rozhovoru nejpodstatnější, byla otázka vyjednávání. Péter opakoval své předešlé stanovisko ohledně zastavení bombardování. Rusk však nadhodil otázku týkající se vztahu Hanoje a Peking, respektive toho, zda by VDR byla ochotna jednat s Washingtonem i přes čínskou opozici.⁵⁹¹

V listopadu 1965 se do VDR vydala delegace ÚV MSZM v čele s premiérem Jenő Fockem, která vzbudila vysoký zájem ze strany špiček VSP. Le Duan se účastnil všech oficiálních setkání. Podle následné zprávy od členů delegace se vietnamská strana chovala mnohem otevřeněji a obecně byl její přístup realističtější. Hanoj nesouhlasila s maďarskými návrhy, ale i přesto byla udržena přátelská atmosféra. Maďaři si také všimli silného čínského vlivu nejen v otázce války, ale také v kontextu čínsko-sovětské roztržky. Členové VSP řešili též kritiku Číny v maďarském tisku.⁵⁹² Co týče postavení Budapešti v otázce vztahů s ČLR, její stanovisko podporovalo moskevskou linii. Navzdory tomu však MLR nechtěla zhoršovat vztahy s Pekingem a udržovat je pomocí návštěv delegací a skrze vědecko-technickou spolupráci. ÚV MSZP si také všimlo určitého trendu v chování ČLR, které mohlo mít dopady

⁵⁸⁸ BÉKÉS a KÉMÉNY, 2017, s. 3.

⁵⁸⁹ SZÓKE, s. 141; BÉKÉS a KÉMÉNYM, 2017, s. 10.

⁵⁹⁰ HERSHBERG, James G. Peace Probes and the Bombing Pause. In *Journal of Cold War Studies*, vol. 5, no.2 (spring 2003), s. 38, 40.

⁵⁹¹ BÉKÉS a KÉMÉNYM, 2017, s. 30–31.

⁵⁹² BÉKÉS a KÉMÉNYM, 2017, s. 36, 39–45.

na Hanoj. Čínské útoky byly vždy směřované hlavně proti Sovětskému svazu. Peking totiž reagoval rozdílně na návrhy z Moskvy a z ostatních socialistických zemích. Když něco navrhla Moskva, čínské vedení se k tomu vždy postavilo jako kdyby to byla urážka, zatímco k maďarským nebo polským návrhům se sice stavělo odmítavě, ale bez agrese.⁵⁹³

Maďarská iniciativa nabrala na obrátkách na konci téhož roku, kdy Washington vyhlásil pauzu v leteckém bombardování VDR. Přestávka trvala od Vánoc roku 1965 do konce ledna 1966 a byla vyplněna intenzivní diplomatickou aktivitou. Američané se potkávali s diplomaty ze socialistického tábora a dávali najevo svoji ochotu k jednání. ÚV MSZP vietnamskou otázku několikrát projednávalo v lednu 1966. Spojené státy sice Budapešť informovaly o přestávce v náletech, avšak nevyjádřily žádné přání, aby se MLR do situace vložila.⁵⁹⁴ Maďarské vedení se své snahy pokoušelo koordinovat s obdobnou polskou činností, přičemž ostatní socialistické státy o tom byly informovány. Washington se MLR dotazoval, zda nemají nějaké zprávy stran severovietnamské reakce na americké návrhy na jednání, avšak Budapešť těmito informacemi nedisponovala, a tak otázky odrážela s tím, že pokud Spojené státy něco chtějí, měly by kontaktovat vládu VDR nebo vedení NFO.⁵⁹⁵ Budapešť také navrhovala uspořádat setkání ministrů zahraničních věcí SSSR, MLR a PLR, kde se měla vytvořit společná zpráva. Ta měla být poslána do Hanoje jako důkaz toho, že dveře jednání jsou otevřené, avšak tato snaha zůstala pouze ve stádiu návrhu.⁵⁹⁶ Komunikace mezi Moskvou, Budapeští a Varšavou nebyla v tento moment jasná. Archivní dokumenty k této problematice aktuálně nejsou k dispozici.⁵⁹⁷

V září 1966 odjel maďarský ministr zahraničí na tajnou cestu do VDR, kde se setkal s Ho Či Minem. O měsíc později se u příležitosti zasedání valného shromáždění OSN setkal se svým americkým protějškem Deanem Ruskem.⁵⁹⁸ Rozhovor mezi oběma ministry se nesl v poměrně dobrém duchu. Rusk ohledně Vietnamu hovořil o tom, že Spojené státy nechtějí bombardovat severní Vietnam, ani ho vojensky okupovat nebo měnit tamní politický systém. Podle něj byla aktuální situace výsledkem infiltrace na jihu. Oproti tomu Péter hovořil o čínském vlivu na VDR, kvůli kterému se Hanoj bojí udělat kroky směrem k vyjednávání.

⁵⁹³ BÉKÉS a KÉMÉNYM, 2017, s. 54.

⁵⁹⁴ BÉKÉS, Csaba; HERSHBERG, James G.; KÉMÉNY, János a Zoltán SZÖKE. *Documentary Evidence on the Hungarian Mediation Efforts Between the U.S. and the Democratic Republic of Vietnam (1965–1967)*, Volume II. Budapešť: Cold War History Research Center, 2018, s. 10.

⁵⁹⁵ Tamtéž, s. 13–14.

⁵⁹⁶ BÉKÉS, Csaba; HERSHBERG, James G.; KÉMÉNY, János a Zoltán SZÖKE. *Documentary Evidence on the Hungarian Mediation Efforts between the U.S. and the Democratic Republic of Vietnam (1965–1967)*, Volume III. Budapešť: Cold War History Research Center, 2018, s. 12

⁵⁹⁷ HERSHBERG, James G. *Peace Probes and the Bombing Pause*. In: *Journal of Cold War Studies*, vol. 5, no. 2 (spring 2003), s. 34.

⁵⁹⁸ HERSHBERG, 2003, s. 32.

Když Rusk o hovořil o záměrech Hanoje měnit situaci na jihu a eskalovat celý konflikt, kontroval Péter tvrzením o tom, že VDR není zainteresovaná v dobytí jihu silou, ale hlavní otázkou pro ni je budoucnost celého Vietnamu. Pro Ruska byly takové informace zřejmě trochu šokem, protože narušovaly studenoválečné vnímání celého konfliktu. Na jednání také padla zásadní teze stojící na využití třetí strany pro navázání rozhovorů. Pokud by došlo k využití prostředníka, umožnilo by to Hanoji obejít Peking. Maďarský ministr také hovořil o přerušení bombardování, což by dle něj bylo pozitivně přijato ve VDR⁵⁹⁹ Dle něj měly první krok udělat Spojené státy, které měly také dát Hanoji garance ve věci stažení vojsk. Péter také vyjádřil připravenost Budapešti být součástí jednání.⁶⁰⁰ VDR však pod čínským vlivem odmítala jednat a maďarské úsilí nepadlo na úrodnou půdu. Tím byly snahy MLR v roce 1966 ukončeny. Výsledkem bylo pouze krátkodobé zhoršení vzájemných vztahů mezi Budapeští a VDR. Nutno však podotknout, že vietnamská strana polské a maďarské iniciativy oceňovala, alespoň tak činila před Sověty.⁶⁰¹

Motivace Budapešti být v některých ohledech aktivnější vycházela ze stavu, kdy Maďarsko mělo určitý stupeň volnosti zaručený loajalitou Moskvě. Diplomacie MLR měla v jistém smyslu svobodné pole působnosti, které bylo vymezeno Sovětským svazem. V praxi to znamenalo, že Budapešť vyvíjela vlastní iniciativu, ale vždy ji konzultovala s moskevským vedením.⁶⁰² Z tohoto pohledu se tímto svým angažmá MLR zřejmě snažila nahnat pozitivní body u Sovětů. Úspěch jejich iniciativy by totiž znamenal vyřešení problému, který Moskvu velice silně trápil. Navíc by to znamenalo ohromný kredit pro Budapešť, protože by se jí podařilo uspět tam, kde jiní naprosto selhali.⁶⁰³ Kromě toho se Budapešť snažila po roce 1956 dostat z diplomatické izolace. Tomu měly dopomoci právě kontakty s nově vzniklými socialistickými státy. Budapešť svoji činnost chápala také s ohledem na domácí společnost. Po roce 1959 využívala tamní komunistická strana svoji podporu národně osvobozenckému hnutí jakožto inspiraci pro nové generace, jež mají budovat socialismus.⁶⁰⁴ Dalším faktorem v maďarské aktivní diplomacii byl také sám ministr zahraničí Péter, který touto zvýšenou

⁵⁹⁹ BÉKÉS, Csaba; HARSHBERG, James G.; KEMÉNY, János a Zoltán SZÖKE. *Documentary Evidence on the Hungarian Mediation Efforts between the US. And the Democratic Republic of Vietnam (1965–1967)*. Volume V. Budapešť: Cold War History Research Center, 2020, s. 7–9.

⁶⁰⁰ Tamtéž s. 10–11.

⁶⁰¹ SZÖKE, s. 173; BÉKÉS; HERSHBERG; KEMÉNY a SZÖKE, Vol III., s. 35.

⁶⁰² Tamtéž, s. 130.

⁶⁰³ BÉKÉS, Csaba; HARSHBERG, James G.; KEMÉNY, János a Zoltán SZÖKE. *Documentary Evidence on the Hungarian Mediation Efforts Between the U.S. and the Democratic Republic of Vietnam (1965–1967)*, Volume IV. Budapešť: Cold War History Research Center, 2019, s. 4.

⁶⁰⁴ MARK; APOR; VUČETIĆ a OSEKA, s. 441.

činností utěšoval své osobní ambice.⁶⁰⁵ V rámci své snahy o diplomatické urovnání však MLR nehrála roli poslíčka, ale spíše hybatele. Historik Zoltán Szóke v této souvislosti poukazuje na to, že se Maďarsku podařilo značně ovlivnit jak VDR, tak i Washington.⁶⁰⁶

4. 4. Snahy Polské lidové republiky o nastolení míru

Polsko představovalo v podstatě nejaktivnější stát ze socialistického tábora hned po Sovětském svazu. Lze o tom tako hovořit zejména v diplomatických otázkách, protože v rovině materiální pomoci Polsko explicitně nevyčínalo.

Polská lidová republika byla po boku Kanady a Indie členským státem Mezinárodní kontrolní komise a díky tomu byla Varšava v podstatě vtažena do problémů Vietnamu takřka od počátku. Paradoxní ovšem bylo, že diplomatické zastoupení Polska ve VDR bylo poměrně omezené. Jako důvod se mimo jiné uvádí vzdálenost obou zemí, ale také prostý fakt, že kvůli svému členství v komisi muselo Polsko na místě držet v podstatě dvě diplomatické mise. Z hlediska vztahů s Hanojí se PLR zapsala pozitivně hned v roce 1954. Polsko tehdy zareagovalo na kritickou logistickou situaci v severním Vietnamu a původně nákup pět tisíců tun rýže z Burmy přeměrovalo do VDR. Varšava také poskytla Hanoji 25 milionů zlotých na nákup potravin.⁶⁰⁷ Polsko se také zapojilo do evakuace osob mezi jižním a severním Vietnamem. Pro tyto účely poskytla Varšava nákladní parník Kilinski, který během období volného pohybu přepravil tisíce Vietnamců, zejména příslušníků Viet Minhu s rodinami.⁶⁰⁸ V rámci mezinárodní komise měla Varšava také tajně pomáhat Hanoji bránit porušování Ženevské dohody. Varšava zde měla podporovat VDR v kontextu sovětské politiky a vyvažovat pozici Kanady.⁶⁰⁹

Po roce 1956 vycházela polská podpora sovětské linie také ze snahy o zlepšení vzájemných vztahů. Generální tajemník Polské sjednocené dělnické strany (PSDS) Władysław Gomułka byl sice neostalunistou, avšak i přes to podporoval strategii Moskvy. V atmosféře vzrůstajících ideologických neshod po XX. sjezdu KSSS byla právě tato pozice u asijských spojenců přijatelnější, avšak následné Gomułkovy reformy vztahy s VDR spíše zhoršily.⁶¹⁰

⁶⁰⁵ SZÓKE, s. 128.

⁶⁰⁶ Tamtéž, s. 173.

⁶⁰⁷ SŁOWIAK, Jarema. Comradeship, Friendship, Wariness: The First Decade of relations Between the Democratic Republic of Vietnam and the Polish People's Republic (1954–1964). In: *Asian Studies. The Twelfth International Convention of Asia Scholars* (ICAS 12, 2022), Vol. 1, s. 663.

⁶⁰⁸ NGUYEN, s. 17.

⁶⁰⁹ HERSHBERHG, 2012, s. 23.

⁶¹⁰ GLUCHOWSKI, Leszek W. Poland, China and the Sino-Soviet Split, 1956-1964. In: *The George Washington University Cold War (GWCW) Conference*, 2003, s. 22.

Polsko se stalo pro VDR také inspiračním zdrojem v kontextu vztahu mezi režimem a katolíky. V roce 1955 dokonce přijala PLR delegaci severovietnamských katolíků, která měla zkoumat jakým způsobem jsou budovány vztahy mezi režimem, věřícími a církví.⁶¹¹ Nicméně byla to právě otázka církve, která narušila jinak pozitivní obraz Polska v Hanoji. Reformy, které Gomulka odstartoval po roce 1956, vedly totiž k dohodě s katolickou církví. Problematické bylo také zastavení kolektivizace a v neposlední řadě přijetí linie XX. sjezdu. Když později Varšava liberalizaci vnitřních poměrů zastavila, vztahy s VDR se zlepšily.⁶¹²

Varšava zároveň najela na silně mírovou rétoriku, na kterou navazovala kritika západu stran Korejské a Indočínské války. Co se týče vztahů se zeměmi globálního jihu, upřednostňovala Varšava spíše obchodní vztahy před vojenskými dodávkami. V případě Vietnamu tak vojenská pomoc byla omezena pouze na dobu války a v roce 1975 byla ukončena.⁶¹³ Z hlediska vzájemné spolupráce bylo důležitou součástí vzdělávání severovietnamských kádrů a studentů. To začalo již v roce 1955, avšak počty studujících Vietnamců v Polsku byly až do druhé poloviny 60. let velmi nízké. Například v roce 1959 se jich v Polsku nacházelo pouze 27.⁶¹⁴ Jejich vrchol přišel během školních ročníků 1969–1970 a 1970–1971, přičemž v prvním zmíněném ročníku to bylo 725 ve druhém 819 studentů.⁶¹⁵ Varšava také vysílala do VDR své experty, kteří měli pomoci s budováním tamního hospodářství. Jejich počty se pohybovaly spíše v desítkách osob. Například v roce 1961 pracovalo ve VDR 85 polských poradců. PLR byla zainteresována v modernizaci tamních elektráren, budování cukrovaru a ve stavbě velké nemocnice ve městě Vinh. V obchodní rovině se Polsko snažilo o vytvoření vyrovnané bilance, avšak severní Vietnam měl malý exportní potenciál daný nerozvinutým hospodářstvím. Pro východoevropské státy byla ovšem zajímavá tamní ložiska nerostných surovin, nicméně i ta se ukázala silně nerentabilní z hlediska případného dovozu do Evropy.⁶¹⁶

Vypuknutí války znamenalo obdobně jako ve zbytku socialistického tábora navýšení vzájemných kontaktů zejména kvůli vyjednávání o pomoci. Delegace VDR byly často vedeny tamními politickými špičkami, jakými byli Phan Van Dong nebo Le Duan. V průběhu válečných let v podstatě neexistuje rok, kdy by delegace VDR nenavštívila Varšavu nebo by polská

⁶¹¹ SŁOWIAK, 2022, s. 668.

⁶¹² SŁOWIAK, 2024, s. 147–147.

⁶¹³ COPPER a PAPP, s. 85.

⁶¹⁴ SŁOWIAK, 2022, s. 667.

⁶¹⁵ SZYMANSKA-MATUSIEWICZ, Grazyna. Migration and cultural flows between Vietnam and Poland. In: *Asian and Pacific Migration Journal*, vol. 25, No. 3, s. 281–282.

⁶¹⁶ SŁOWIAK, 2022, s. 667.

delegace nepřijela do severního Vietnamu. Stejně jako Maďarsko narážela i Varšava na limity v oblasti poskytování vojenské pomoci. Do roku 1968 se dodávky dařilo pokrývat ze skladových zásob ministerstva obrany. Varšava chtěla dostát svým závazkům, a tak výsledky své zbrojní výroby nasměrovala na export do VDR. Tento krok měl velmi silný negativní dopad na zásobování, a hlavně modernizaci Polské lidové armády. Polské vedení proto rozhodlo o zmenšení objemu pomoci s odkazem na stav vlastního národního hospodářství.⁶¹⁷ Le Duan chtěl snížení pomoci zabránit, a tak v dubnu 1970 přijel do Varšavy. Kromě otázky týkající se zbrojních dodávek projevil obě strany v následných rozhovorech názory také na vnitřní vývoj východního bloku. Gomulka před vietnamskými spojenci netajil své negativní emoce ohledně vztahů s ČLR a obecně okolo celého rozkolu. Varšava nakonec přikročila ke snížení rozpočtu pomoci VDR, avšak to se odrazilo spíše na jejím složení než na objemu. Na počátku 70. let začala Moskva navíc dále navyšovat své vojenské dodávky. Případné polské snížení pomoci by tak VDR nijak neohrozilo. Mimo vlastní vojenské pomoci se VDR podílela také na dopravě materiálu z jiných socialistických zemí. Polské nákladní lodě tak do jihovýchodní Asie vozily mimo jiné i československé dodávky.⁶¹⁸

Nejvýraznější polské zapojení do vietnamského konfliktu spočívalo však v diplomatické snaze přimět Hanoj usednout k jednacímu stolu. První kroky v tomto směru jsou spojené s působením Varšavy v rámci Mezinárodní kontrolní komise, respektive s jejím komisařem Mieczysławem Manelím. Do roku 1963 se objevovaly pokusy o určité urovnání mezi jihem a severem Vietnamu. Hanoj přistupovala pozitivně k otázce navázání kontaktů se Saigonom, přičemž bylo jejím cílem vytvořit si pomyslná zadní vrátka. Nehledě na to, že obnovení obchodního spojení mezi oběma částmi Vietnamu by mělo určitě pozitivní dopady na hospodářství VDR.⁶¹⁹ Členové kontrolní komise představovali ideální kanál pro neformální kontakty tímto směrem, protože díky povaze své činnosti se pohybovali mezi oběma vietnamskými státy. Maneli se jako komisař často setkával s vládními představiteli v Hanoji. Primárně však řešil konflikty spojené s činností komise a případné prohřešky proti Ženevským dohodám.⁶²⁰ Na jihu se Maneli dostal do kontaktu s Diemovým bratrem Nhu. Při svých setkáních během srpna a září 1963 spolu oba politici hovořili spíše obecně. Dle Maneliho zpráv spíše hovořil Nhu.⁶²¹ Hanoj chtěla využít Maneliho pozice jakožto „neutrálního“ diplomata

⁶¹⁷ SŁOWIAK, 2024, s. 149, 151.

⁶¹⁸ Tamtéž, s. 149, 156–157.

⁶¹⁹ OLSEN, s. 77.

⁶²⁰⁶²⁰ GNOISKA, Margaret K. *Poland and Vietnam, 1963: New Evidence on Secret Communist Diplomacy nad the „Maneli Affair“*. Washington: Woodrow Wilson Center, 2005, s. 14.

⁶²¹ Tamtéž, s. 17, 23

a požádala ho, zda by svých kontaktů nevyužil k předání zprávy. Vedení VDR chtělo dát najevo, že je ochotno vyjednávat, a dokonce na jihu vytvořit s Diemem koaliční vládu.⁶²²

Maneli však o svých aktivitách často informoval Varšavu až ex post. Polská vláda na to konto svému zástupci zasílala instrukce. Varšava Maneliho upozorňovala, že není oficiálním zástupcem PLR v Saigonu a že se má držet půdorysu Ženevských dohod. Maneli se pak neměl pokoušet přijmout mediátorskou roli. Zároveň měl polský diplomat dle svých nadřazených jednat pouze ústně a pouze s vědomím severního Vietnamu.⁶²³ Pham Van Dong a ostatní členové vedení VDR na Maneliho aktivitu pohlíželi podezřívavě a dle polských archivních dokumentů případné žádosti o pomoc nebyly oficiální, nebo minimálně nepadly během oficiálních schůzek. Každopádně Maneli sehrál spíše roli ochotného kurýra než aktivního mírotvůrce.⁶²⁴ Celá záležitost okolo Maneliho se stala spíše nafouknutou bublinou, zejména vlivem novinářů, na jejichž články Varšava reagovala poměrně podrážděně. Díky mediální pozornosti a dezinterpretaci událostí je tato epizoda dnes označována jako aféra. Polská historička Margaret Gnoiska v edici dokumentů týkající se Maneliho zmiňuje také nejednoznačný přístup Moskvy. Sověti zřejmě mírové iniciativy vnímali pozitivně, avšak kvůli nedostupným dokumentům to nelze ověřit. Spojené státy vnímaly Maneliho aktivitu čistě v intencích studené války a viděli za ní organizovaný komplot zemí východního bloku.⁶²⁵

Opatrný přístup Varšavy v Maneliho aféře ovšem neznamenal, že bylo Polsko ve svých diplomatických aktivitách pasivní. Jako člen kontrolní komise se Varšava účastnila také konference k neutralizaci Laosu. Z členských států komise se Polsko jeví jako nejvstřícnější. Předsedající Indie měla totiž kvůli několika pohraničním konfliktům vyostřené vztahy s ČLR, což se v kombinaci s jejím působením v komisi odrazilo také v Hanoji.⁶²⁶ Polský ministr zahraničí Adam Rapacki byl na konferenci hodně aktivní. Jeho činnost zřejmě přispěla k pozitivnímu rozuzlení situace. Poláci zde navíc fungovali také jako spojka mezi Sověty a VDR.⁶²⁷ Jak bylo zmíněno v předešlých kapitolách, neutralita Laosu přinesla myšlenku obdobného uspořádání také ve Vietnamu. Moskva i Hanoj s touto myšlenkou koketovaly v roce 1963, přičemž se postupně prolнула i do požadavků NFO. Avšak je otázkou, zda se nejednalo

⁶²² ANG CHENG GUAN, s. 69.

⁶²³ GNOISKA, s. 19, 21.

⁶²⁴ Tamtéž, s. 5.

⁶²⁵ Tamtéž, s. 20.

⁶²⁶ Tamtéž, s. 32.

⁶²⁷ HERSHBERG, s. 2012, s. 24.

pouze o nominální požadavek nebo spíš pragmatický krok. Z polské strany tento nápad poprvé vnesl ministr Rapacki během své návštěvy Indie v lednu 1963.⁶²⁸

Polská delegace se zde setkala s americkým velvyslancem v Novém Dillí Johnem Galbraithem. Schůzka se konala na základě americké iniciativy a hovořilo se právě o neutralizaci Vietnamu. Poláci s neutralizací v zásadě souhlasili, avšak vyjádřili obavu, zda by se tento proces nedotknul vnitřních záležitostí VDR. Podle plánu neměly být oba vietnamské státy součástí žádného vojenského paktu a na jejich území se neměly nacházet cizí jednotky a základny. Rapacki si se svými kolegy také všiml toho, že Američané striktně užívají pojem guerillová válka místo národního osvobození. Polská delegace ze schůzky odcházela také s dojmem, že Washington se chce z Vietnamu stáhnout, aby si zachoval tvář.⁶²⁹ V následujícím roce přišla Varšava s vlastním návrhem na uspořádání nové konference na půdorysu Ženevských dohod. Návrhy v „laoském duchu“ samozřejmě narazily na odmítnutí Pathet lao a VDR, přičemž obě strany byly v negativním postoji k vyjednávání podporované Pekingem.⁶³⁰ Varšava samozřejmě všechno konzultovala s Moskvou. Gromyko přijmul polský nápad na laoské řešení pro Vietnam pozitivně i s ohledem na americký postoj během jednání v Indii. Neutralizace Vietnamu se pro Sověty v tento moment jevila jako nejlepší řešení, protože by v podstatě oslabil americký vliv v regionu.⁶³¹

Nejvýznamnější polský pokus o vyjednávání je spojen s vánoční přestávkou v bombardován na konci roku 1965, která byla hlavním impulsem pro všechny diplomatické aktivity. Hned začátkem roku se na cestu do Asie vydal Michalowski. Hlavní zastávky na diplomatově putování tvořily Hanoj a Peking. Jeho odjezdu předcházela schůzka Rapackého s Williamem Harrimanem, americkým diplomatem, který přijel Varšavu požádat o pomoc ve věci předání návrhu k mírovým jednáním s Hanojí vycházejícím ze čtrnácti bodů. Schůzka s polským ministrem zahraničí se nesla ve velice pozitivním duchu, avšak když se Harriman setkal s Gomulkou, dobrá atmosféra poněkud opadla. Generální tajemník PSDP obviňoval Spojené státy z banditismu, ale na druhou stranu vyslovil názor, že Varšava pomůže, pokud Washington myslí své návrhy vážně.⁶³² Polské vedení se rozhodlo prakticky ihned vyslat do Asie Michalowského na tajnou sedmnáctidenní cestu. Jeho mise byla kompletně utajená,

⁶²⁸ GNOISKA, s. 6.

⁶²⁹ Wilson Center Digital Archive. February 1963 Soviet Memorandum on the Polish Peace Initiative on Vietnam. [Online] Dostupné z <https://digitalarchive.wilsoncenter.org/document/soviet-memorandum-polish-peace-initiative-vietnam> [cit. 27. 2. 2025].

⁶³⁰ HERSHBERG, 2012, s. 25.

⁶³¹ GNOISKA, s. 8.

⁶³² HERSHBERG, 2012, s. 36–37

a kromě Sovětů o ní nikdo nevěděl. Oficiálně měl Michalowski odjet do lázní v Zakopaném, kde si měl léčit bolavá záda. Mise pak díky tomu dostala název „Operace Lumbago“.⁶³³

Michalowski se po cestě zastavil v Moskvě, kde chtěl konzultovat svůj postup. Sověti byli těmto aktivitám nakloněni a plně je podporovali, avšak zároveň Michalovského varovali, že jednání v ČLR nebude lehké. Stejně tak poukazovali na to, že postoje Hanoje jsou dost militantní a pročínské. Tehdejší tajemník ÚV KSSS Jurij Andropov upozorňoval také na to, že některá vietnamská prohlášení nekorrespondují s reálnými postoji VDR. Zřejmě měl na mysli dvojaký přístup Hanoje k čínsko-sovětské roztržce.⁶³⁴ Polský diplomat v ČLR nejen narazil politicky, ale Peking se jeho cestu navíc pokoušel zdržovat. Číňané zároveň zákulisně tlačili na VDR, aby polskou snahu odmítla, což se nakonec stalo.⁶³⁵ Hanoj dokonce vyslovila nerealistický požadavek, že jednání budou možná jen za účasti ČLR a SSSR, což byl jen další způsob, jak nepřímě tento pokus odbýt. Ho Či Minovi a dalším lidem z vietnamského vedení muselo být jasné, že v takové fázi čínsko-sovětského rozkolu je společná akce nemožná.⁶³⁶

Při zpáteční cestě se Michalowski opět zastavil v Moskvě. Při rozhovorech se sovětskou stranou poukazoval Michalowski na to, že v něm Ho Či Min zanechal poměrně nepřátelský dojem. Podle něj se vietnamský prezident točil pouze ve vágních frázích a mluvil pouze o tom, že situace ve VDR je dobrá. Ho Či Min se pozitivně vyjádřil na adresu polských diplomatických snah a vyjádřil nesouhlas s jejich čínskou kritikou, avšak to bylo jediné, co proti Pekingu vyslovil. Michalowski ze své návštěvy sám vyvodil řadu závěrů, které Sovětům sdělil. Podle něj Hanoj silně podceňovala vojenský potenciál USA a na druhé straně enormně přeceňovala své vlastní síly. Kromě toho se Michalowskému během jeho pobytu v Hanoji podařilo vyzorovat, že existují neshody mezi vedením VDR a NFO. Vzájemné vztahy těchto dvou aktéru označil dokonce za chladné a všiml si silného čínského vlivu ve vedoucích strukturách NFO. V osobních rozhovorech se k němu však dostávaly informace o tom, že řada lidí ve VDR nesouhlasí s politikou ČLR.⁶³⁷

⁶³³ HERSHBERG, 2012, s. 40

⁶³⁴ Tamtéž, s. 10.

⁶³⁵ HERSHBERG, 2003, s. 54; STANCIU, Cezar. Fragile Equilibrium: Romania and the Vietnam War in the Context of the Sino-Soviet Split, 1966. In: *Journal of Cold War Studies*, Vol. 18, No. 1 (Winter 2016), s. 167.

⁶³⁶ LUTHI, s. 332.

⁶³⁷ Wilson Center Digital Archive. January 24, 1966 Reception by Soviet Vice Foreign Minister V. V. Kuznetsov for the General Director of the Polish Foreign Ministry, Cde. Jerzy Michalowski. [Online] Dostupné z <https://digitalarchive.wilsoncenter.org/document/reception-soviet-vice-foreign-minister-v-v-kuznetsov-general-director-polish-foreign> [cit. 27. 2. 2025].

Polská akce nepřímo navázala na obdobné maďarské pokusy. Varšava ohledně těchto aktivit s Budapeští komunikovala a v návaznosti na Michalowského cestu se sešli ministři zahraničí obou zemí, přičemž se shodli na poměrně negativním výhledu stran postoje VDR k mírovým jednáním.⁶³⁸ Silně neoblomný postoj Hanoje lze sledovat ve dvou oblastech. První z nich představovaly čtyři body, které definoval Pham Van Dong jakožto půdorys pro jakékoliv jednání. Druhou oblastí byla otázka letecké války, kdy Hanoj požadovala bezpodmínečné zastavení náletů, aby jednání vůbec mohla začít.

Nezdar operace Lumbago však Varšavu neodradil od dalších vyjednávacích pokusů. Nový impuls přišel od maďarského ministra zahraničí Pétera, který chtěl svolat koordinační schůzku ministrů PLR, MLR a SSSR ohledně dalšího postupu. Schůzka se konala v Moskvě 24.–25. ledna 1966. Porada navazovala na Šelepínovu cestu do VDR, jež mimo jiné měla dodat aktuální informace.⁶³⁹ Polská aktivita pak nadále pokračovala se sovětskou podporou. Její vrchol přišel na konci roku v podobě akce, která je známá jako operace Marigold. Varšava tentokrát více využila svého místa v Mezinárodní kontrolní komisi. Její tamní zástupce Janusz Lewandowski byl pověřen nejprve dalším zjišťováním postojů v obou vietnamských státech, ale také názorů Spojených států.⁶⁴⁰ Situace nabrala na obrátkách, když se do vyjednávání zapojil italský velvyslanec v Saigonu Giovanni D'Orlandi, který měl také podporu svého ministra zahraničí Amintore Fanfaniho. Italové začali s Polskem postupně spolupracovat během léta a vyvinuli poměrně značnou snahu kontaktovat VDR skrze její ambasády v Evropě.⁶⁴¹

V listopadu pak začaly tajné schůzky na italském velvyslanectví v Saigonu mezi zástupci Itálie, Polska a Spojených států. Paralelně byl Lewandowski také v kontaktu se zástupci VDR. Schůzky vedly nakonec k ustanovení kompromisu spočívajícím ve stažení amerických jednotek, konání svobodných voleb do dvou let a vytvoření koaliční vlády na jihu s účastí NFO.⁶⁴² Následně se podařilo naplánovat společné jednání VDR a Spojených států ve Varšavě, které mělo proběhnout začátkem prosince. Nicméně celá nadějná operace ztroskotala na tom, že americké letectvo provedlo nálet na různé cíle v Hanoji, což vedlo k tomu, že Pham Van Dong z jednání okamžitě odstoupil.⁶⁴³ Je nutno podotknout, že Hanoj využívala pauzy

⁶³⁸ SZÓKE, s. 163

⁶³⁹ HERSHBERG, 2003, s. 61–62

⁶⁴⁰ HERSHBERG, 2012, s. 98–100.

⁶⁴¹ GIUNIPERO, Elisa. *Il Contributo Italiano alla pace in Vietnam*. Milano: Appunti, 2012 [epub].

⁶⁴² HERSHBERG, 2012, s. 208.

⁶⁴³ HERSHBERG, James. *Who Murdered "Marigold" New Evidence on the Mysterious Failure of Poland's Secret Initiative to Start U.S.-North Vietnamese Peace Talks, 1966 (Working Paper No. 27)*. Washington: Woodrow Wilson Center, 2000, s. 49–50.

v bombardování k větší infiltraci a dopravě zásob na jih. Z tohoto pohledu měla vždy zájem na tom, aby přestávky byly co nejdéší. Zároveň celý požadavek na ukončení náletů vzbuzuje dojem silně kalkulovaného kroku. Hanoj musela totiž očekávat, že Washington leteckou válku bez obdobných ústupků ze strany VDR jen tak neukončí. Požadavek na zastavení náletů tak mohl sloužit jako ultimátní argument a zároveň i výmluva proti jakýmkoliv mírovým pokusům. Následující rok probíhaly drobné pokusy o obnovení jednání vycházející od různých stran, avšak bez jakékoliv výsledku. Historik James Hershberg přičítá operaci Marigold velký význam. Dokonce ji považuje za opravdu promarněnou, a hlavně reálnou možnost na uzavření míru, což se dokonce odrazilo v názvu jeho stěžejní monografie k tématu.⁶⁴⁴

Motivace Varšavy k aktivním krokům zřejmě vycházela velkou měrou z vlastního přesvědčení o konání dobra v rámci socialistické solidarity. Z praktického hlediska však mohlo jít také o snahu zlepšit vztahy se Sovětským vztahem po krizovém roce 1956. Polsko potřebovalo dobré vztahy se Sověty s ohledem na vlastní závislost na jejich garancích poválečných hranic.⁶⁴⁵ Linie Moskvy zároveň vycházela z mírové koexistence, do které snahy o diplomatické řešení situace v jihovýchodní Asii zapadaly. Nelze také pominout mezinárodní reputaci, která byla právě polskou aktivitou ve Vietnamu silně posilována. Varšava tak sebe sama mohla nejen ve třetím světě prezentovat jako mírotvorce. Stejně jako v případě Maďarska je nutné zohlednit vliv jednotlivých osobností. Adam Rapacki měl totiž poměrně velkou svobodu ve své činnosti, protože Gomułka neměl o zájem o vzdálenou zahraniční politiku. Jeho fokus směřoval hlavně na otázku polských hranic, potažmo na problematiku výsledků druhé světové války.⁶⁴⁶ Nehledě na to, že taková aktivita mohla také vést ke zlepšování vztahů se západem. Pokud se podíváme na situaci z pohledu Moskvy, PLR představovala nejméně konfliktního spojence ve vztahu k ČLR. Státy jako NDR nebo Československo zastávaly linii Kremlu. Maďarsko bylo kompromitováno událostmi z roku 1956, kdy i Peking doporučoval proti Budapešti tvrdý postup. Varšava však měla díky čínskému zásahu v roce 1956, který zabránil sovětskému vpádu do PLR, k ČLR trochu jiný vztah, který zároveň sliboval vstřícnější přístup Číňanů.⁶⁴⁷

Aktivita Budapešti a Varšavy byla součástí širší sovětské snahy válku ve Vietnamu ukončit. Moskva totiž nechtěla narušit svoje vztahy s Washingtonem ve fázi počínající détente. Na druhé straně nemohla VDR opustit, protože, jak bylo zmíněno v předchozí kapitole,

⁶⁴⁴ HERSHBERG, 2012, s. 18.

⁶⁴⁵ SŁOWIAK, s. 153

⁶⁴⁶ HERSHBERG, 2012, s. 31.

⁶⁴⁷ GLUCHOWSKI, s. 22; LUTHI, s. 46.

se jednalo o silně reputační záležitost. Pokud by Sověti ve Vietnamu ustoupili, mohla by je Čína nahradit nejen v celém regionu, ale i v celém třetím světě. Využití spojenců pro mírová jednání bylo tedy poměrně elegantním řešením, jak nesnižovat význam vlastní vojenské podpory a zároveň se vyhýbat dopadům čínsko-sovětské roztržky. Sovětské pokusy dotlačit Hanoj k jednacímu stolu znamenaly většinou velkou vlnu čínské kritiky a zároveň zhoršovaly vztahy s VDR, zatímco iniciativy Budapešti a Varšavy sice narážely na vietnamskou neochotu, ale na druhou stranu nevyvolávaly tak ostré reakce ze strany Pekingů. Navíc měly tyto snahy ve výsledku malé dopady na vztahy dotčených zemí s VDR. Poláci a Maďaři tak v podstatě neměli co riskovat a zároveň si u Moskvy svou činností vytvářely pozitivní kredit.

4. 5. NDR jako spolustrůjce bezpečnosti severního Vietnamu

Vedle Polska a Maďarska představuje Německá demokratická republika poněkud odlišného aktéra. Berlín podporoval VDR materiálně a poskytoval i další pomoc v podobě školení pracovníků a přijmutí vietnamských studentů. V tomto ohledu NDR nijak nepřekračovala nadnesené rámce pomoci Vietnamu ze strany socialistických zemí. V oblasti diplomacie byla ale role východního Německa omezena jejím vlastním statutem, kdy nebylo řadou zemí uznáváno, přičemž tato situace trvala do začátku 70. let. Od roku 1955 uplatňovalo západní Německo vůči svému východnímu sousedovi tzv. Hallsteinovu doktrínu. Jejím cílem bylo zabránit diplomatickému uznání NDR ze strany jiných států. Spolková republika Německo chtěla tak zůstat jediným legitimním německým státem. Bonn vyhrožoval přerušением diplomatických vztahů každému, kdo by se pokusil navázat oficiální kontakty s NDR.⁶⁴⁸ Východní Německo se snažilo tuto bariéru obejít právě přes vztahy s nově nezávislými zeměmi, což vedlo k jeho zvýšené aktivitě ve třetím světě.⁶⁴⁹

Vzhledem k silné závislosti režimu NDR na spojení s Moskvou, zvláště ve Stalinově období, se jejich zahraniční politika NDR nelišila od té sovětské. Po nástupu Chruščova měl Berlín sice o něco větší volnost, ale postavení NDR nezměnilo.⁶⁵⁰ Vedení SED (Jednotné socialistické strany Německa) představovalo nejvěrnější spojence KSSS a jejich postoje byly často mnohem konzervativnější než moskevské. Není tedy překvapením, že když se Berlín ve věci roztržky s Pekingem postavil za Sovětský svaz, dostal se do palby čínské

⁶⁴⁸ GRUNDY Steven C. *The Origins of the Vietnam War from the East and West German Perspective, 1960–1965*. Cambridge: University of Cambridge, 2019, s. 88.

⁶⁴⁹ GÜLSTORFF, Torben. Between economic interest and Cold War motives: German activities in the Central African Region during the Second Scramble for Africa. In: BÉKES, Csaba a Melinda KALMÁR. *Students on the Cold War: New findings and interpretations*. Budapešť: Cold War History Research Center, 2017, s. 216.

⁶⁵⁰ WINROW, s. 3.

kritiky.⁶⁵¹ Špičky SED v této věci přikračovaly k aktivní kritice ČLR. Ve spojitosti s Vietnamskou válkou Berlín silně kritizoval maoistický přístup k válce, zvláště přeceňování role partyzánů a lidových mas.⁶⁵² Vztahy k VDR se Východnímu Německu snažilo udržovat v příznivé rovině. Oba státy si projevovaly vzájemný respekt bez nějakých příznaků dominance, respektive snahy o nějakou formu kontroly toho druhého. Právě tento faktor činil v očích Hanoje východoevropské partnery atraktivnější než Sovětský svaz. Na druhou stranu se VDR nemohla vzdát ekonomické a mocenské podpory ze strany SSSR, kterou by jiné socialistické státy sotva nahradily.⁶⁵³ Přes to se však čínsko-sovětská roztržka nevyhnula ani vztahům Berlína s Hanojí, zvláště v polovině 60. let. Diplomaté NDR se často setkávali s kritikou politiky NDR a stejně jako zástupci ostatních socialistických zemí se nemohli po severním Vietnamu volně pohybovat.⁶⁵⁴

Východoněmecká politika ve třetím světě byla opřena o prezentaci sebe sama jako toho antikoloniálního Německa. Odvrhnutí vlastní koloniální minulosti vycházelo ze soupeření se SRN, přičemž negativní prvky společných dějin byly využívány ve východoněmecké propagandě k diskreditaci Bonnu.⁶⁵⁵ Vedení SED navíc okolo sebe budovalo auru antifašistického hnutí, které se postavilo nacistům ve 30. a 40. letech, což na hnutí za národní osvobození nebo jiné radikální skupiny působilo poměrně pozitivně.⁶⁵⁶ NDR měla také výhodu v tom, že byla silně industriální zemí, jejíž průmysl zvládl vyrábět technologické náročné a sofistikované produkty. Berlín sebe sama prezentoval jako výkladní skříň socialismu, kde je možno žít s vysokým standardem.⁶⁵⁷ Stejně jako další státy se NDR snažila v kontaktech s třetím světem hledat také ekonomickou relevanci, což však Berlínu nebránilo v tom, aby nečinil jednostranné investice.⁶⁵⁸

Východoněmecká vláda nečinila během 50. let žádné zvláštní kroky ve vztazích k VDR a Indočínské válce. Stejně jako v případě Korejské války počítal Berlín spíše se solidárními akcemi ze strany společnosti, které byly organizovány Výborem solidarity s Koreou.

⁶⁵¹ WERNICKE, Günter. The World Peace Council and the Antiwar Movement in East Germany. In: Daum AW, Gardner LC, Mausbach W.(eds.) *America, the Vietnam War, and the World: Comparative and International Perspectives*. Publications of the German Historical Institute. Cambridge University Press; 2003, s. 300.

⁶⁵² APOR, s. 131.

⁶⁵³ SCHAEFER, Bern. Socialist Modernization in Vietnam: The East German Approach, 1976–89. In: SLOBODIAN, Quin. *Comrades Of Color: East Germany in the Cold War World*. New York: Bergham, 2015, s. 95.

⁶⁵⁴ GROSSHEIM, Martin. Revisionism in the Democratic Republic of Vietnam: New Evidence from the East German Archives. In: *Cold War History*, vol. 5 (2005), no. 4, s. 456, 463.

⁶⁵⁵ MARK a SLOBODIAN, s. 356.

⁶⁵⁶ APOR, s. 120.

⁶⁵⁷ SCHAEFER, s. 98.

⁶⁵⁸ GÜLSTORFF, s. 230.

Problematika Vietnamu byla de facto vtělena do činnosti této organizace.⁶⁵⁹ Solidární projevy spočívaly zejména v organizaci masových demonstrací ve velkých městech a v pořádání různých pomocných sbírek.⁶⁶⁰ V průběhu mírového období se NDR zapojila do pomoci severnímu Vietnamu. Východní Německo pomáhalo při průmyslových, a hlavně zdravotnických projektech. V rámci pomoci tamnímu průmyslu byla východoněmecká pomoc směřována hlavně na drobnou a řemeslnou výrobu. Finance z Berlína zase putovaly na budování škol, nemocnicí a ortopedického centra. Dále také pokračovaly mobilizační a dárcovské kampaně jako „Krev pro Vietnam“.⁶⁶¹ Kromě civilní pomoci proudilo do severního Vietnamu také značné množství vojenského materiálu. NDR se prostřednictvím dodávek zapojila do budování severovietnamského námořnictva, kdy do VDR zaslala několik torpédových člunů. Hanoj jejich uskupení pak pojmenovala jako flotilu vietnamsko-německého přátelství.⁶⁶² Mimo jiné se Berlín zapojil také do akce výchovy sirotků nebo školení vietnamských expertů.⁶⁶³

Začátek války znamenal pro Berlín neopakovatelnou příležitost ke zlepšení vlastní mezinárodní pozice a vztahů s VDR. Kromě toho SED konflikt také využila pro zlepšení vlastního domácího postavení.⁶⁶⁴ Otázka pomoci Vietnamu se stala ideologickou povinností, která měla impakt na obrazu NDR v dekolonizovaných zemích. Obecně se dá říci, že víra Berlína v prezentaci společného boje proti kolonialismu a imperialismu procházela politikou k VDR od samého počátku.⁶⁶⁵ Materiální pomoc VDR byla sice vyšší než v předešlém období, ale nevykazovala známky enormního nárůstu. Berlín se totiž orientoval jednak hlavně na Evropu, a tak oblasti jeho zájmu na africkém kontinentu a v regionu Blízkého východu stály poněkud mimo.⁶⁶⁶ V letech 1964–1968 dodala NDR do severního Vietnamu zboží v hodnotě 417 miliónů marek, které byly ještě doplněny o výnosy veřejných sbírek přes různé organizace. Například tamní odbory vybraly přes 30 miliónů marek. Zlepšení vztahů se také odrazilo ve vědecko-technické spolupráci, kdy v roce 1966 došlo k dohodě zaručující studium 950 vietnamským studentům a pobyt 2 500 stážistů v NDR.⁶⁶⁷ Přítomnost studujících z VDR vnímal východoněmecký režim také jako určité riziko. Berlín se totiž obával rozšiřování

⁶⁵⁹ SCHAEFER, s. 96.

⁶⁶⁰ APOR a MARK, s. 354.

⁶⁶¹ SCHAEFER, s. 96–97

⁶⁶² PIKE, Douglas. *PAVN: People's Army of Vietnam*. Novato: Presidio Press, 1986, s. 110.

⁶⁶³ SCHAEFER, s. 98.

⁶⁶⁴ HORTEN, s. 557.

⁶⁶⁵ GRUNDY, s. 21

⁶⁶⁶ FREY, s. 146.

⁶⁶⁷ WERNICKE, s. 309

maoismu a případné radikalizace vlastní mládeže. Postoje vietnamských studentů však odrážely rozpolcenost domácí situace VDR, kdy jedna část politické reprezentace až militantně sdílela čínské postoje, a druhá je odmítala a měla blíže k sovětské linii.⁶⁶⁸

V mezinárodním měřítku se vietnamská politika NDR projevila jednak v aktivitě nevládních organizací, ale obecně také ve zvýšené účasti východoněmeckých delegací na různých protiválečných mezinárodních fórech, včetně těch pořádaných na druhé straně železné opony. Nejvýraznější byla série konferencí o Vietnamu pořádaných pravidelně ve Stockholmu od roku 1966 do roku 1974, která byla organizována Švédským výborem pro Vietnam. Postupně se na tyto konference dostávaly také oficiální delegace vlád, včetně té z NDR.⁶⁶⁹ Protiválečný duch i s odkazem na druhou světovou válku se stal východoněmeckým modem operandi. Kromě participace ve světovém mírovém hnutí poslala NDR do Vietnamu delegaci své odbočky Světové rady míru, která měla na místě prošetřovat užívání bojových plynů proti civilnímu obyvatelstvu.⁶⁷⁰ Vietnam také přinesl pomyslnou municí do boje proti SRN. Oficiální propaganda NDR začala obviňovat Bonn z dodávek chemických zbraní pro USA a jižní Vietnam. Mimo to začal východoněmecký režim šířit zprávu, že do vietnamského konfliktu se zapojili také západoněmečtí piloti opatření americkými pasy. Propaganda se snažila vytvořit spojení mezi tímto fiktivním útvarem a Legií Condor, kterou nacistické Německo poslalo bojovat na straně Franka během španělské občanské války.⁶⁷¹

Stran domácí scény byla válka Vietnamu příležitostí demonstrovat opravdové ideologické uvědomění, respektive to, že slova o solidaritě a hodnotách mezinárodního socialismu nejsou jen prázdnými frázemi. Solidární hnutí budované shora mělo navíc tu výhodu, že se mohlo stát nástrojem proti rozšiřování maoismu nebo nechtěné radikalizaci mládeže. Východoněmecký režim se k tomu až obsesivně snažil kontrolovat také čínské a vietnamské studenty ze strachu jejich nechtěných názorů.⁶⁷² Na druhé straně byli vietnamští studenti instruováni vlastní vládou, aby se vyhýbali německému buržoaznímu stylu života a obecně se měli vyvarovat většímu kontaktu s Němci. Stejně tak neměli sledovat východoněmecká média nebo filmy.⁶⁷³ Snahy vytvořit solidární hnutí s Vietnamem shora ale často narážely na nezájem východních Němců. Mnohé kampaně zaměřené na finanční sbírky nebo zdravotnickou pomoc

⁶⁶⁸ GROSSHEIM, 2005, s. 466

⁶⁶⁹ HORTEN, s. 566.

⁶⁷⁰ WERNICKE, 309.

⁶⁷¹ BUSH, Peter. The Vietnam Legion: West German Psychological Warfare against East German Propaganda in the 1960s. In: *Journal of Cold War Studies*, Vol. 16., No. 36 (Summer 2014), s. 165.

⁶⁷² MARK; VUČETIĆ a OSEKA, s. 455.

⁶⁷³ GROSSHEIM, 2014, s. 23.

tak nesplnily původní očekávání. Velkou odezvu neměla ani Bukurešťská deklarace hovořící o možném vyslání dobrovolníků do Vietnamu. Avšak východoněmecká vláda v této otázce nepostupovala nějak aktivně a podmiňovala jejich vyslání přímou žádostí VDR.⁶⁷⁴

Nová fáze východoněmecké aktivity ve VDR přišla na začátku 70. let. Berlínská vláda zintenzivnila kontakty mezi VSP a SED, přičemž na sjezd německých komunistů byl pozván i Le Duan. NDR také po podepsání mírové smlouvy v roce 1973 začala zvyšovat objem své pomoci.⁶⁷⁵ Soustředila se hlavně na poválečnou obnovu, kdy po roce 1975 poskytla Hanoji 1,5 miliardy marek jakožto finanční pomoc a zaslala materiál v hodnotě 50 milionů marek.⁶⁷⁶ Berlín se soustředil na menší hospodářské projekty, stavbu škol a budování velkého ortopedického centra. Hlavním projektem se však stala obnova města Vinh, která byla zajištěna speciální dohodou. Řada projektů načatých roce 1973 byla dokončena až na počátku 80. let. Po válce také pokračovala kulturní a vojenská spolupráce, kdy docházelo k vzájemným návštěvám sportovních týmů nebo přítomnosti vietnamských vojáků na cvičeních v NDR.⁶⁷⁷

Odlišnost přístupu východního Německa od ostatních zemí socialistického tábora ležela zejména ve spolupráci tajných služeb NDR a VDR. Činnost východoněmecké Stasi pomohla vybudovat severovietnamský policejní aparát, který Le Duan využíval k potlačování jiných názorových linií uvnitř VSP a také k omezování svobod napříč zemí. Paradoxní je, že výsledkem spolupráce s NDR se staly nástrojem, který byl posléze použit nejen na prosovětské straníky, ale také proti samotným státům východního bloku. Tajná policie sledovala všechny zastupitelské úřady socialistických zemí v Hanoji, sledovala cizí experty a jejich případné spolupracovníky z řad místních obyvatel, kteří kvůli svým kontaktům skončili ve vězení. Historik Martin Grossheim na základě východoněmeckých dokumentů odhalil podobu činnosti Stasi ve VDR. Mimo jiné také odpověděl na otázku, proč byla zrovna NDR tolik zapojena do budování bezpečnosti VDR. Hanoj se totiž chtěla vyvarovat případné závislosti na sovětské KGB, a tak se snažila diverzifikovat zahraniční spolupráci tajných služeb, do které se kromě Berlína zapojila také ČLR, Maďarsko a Polsko. Nicméně byla to právě Stasi, která měla nejvíce zkušeností a zřejmě také ochoty pomoci.⁶⁷⁸

⁶⁷⁴ WERNICKE, s. 309; HORTEN, s. 566.

⁶⁷⁵ Wilson Center Digital Archive. February 26, 1971 From the Journal of M.G. Podol'sky, 'Record of a Conversation with R. Berthold, Counsellor of the GDR Embassy in Hanoi, 18 February 1971'. [Online] Dostupné z <https://digitalarchive.wilsoncenter.org/document/journal-mg-podolsky-record-conversation-r-berthold-counsellor-gdr-embassy-hanoi-18> [cit. 27. 2. 2025].

⁶⁷⁶ WERNICKE, s. 317.

⁶⁷⁷ SCHAEFER, s. 100–101.

⁶⁷⁸ GROSSHEIM, 2014, s. 8.

Severní Vietnam budoval své tajné služby nejprve podle vzoru francouzské bezpečnostní služby a britské MI6. Po roce 1953 však začal převažovat čínský vliv, což vedlo k tomu, že bezpečnostní a tajné služby začaly kopírovat sovětský model. Na konci 50. let se ale ministr vnitřní bezpečnosti Tran Quoc Hoan s prosbou o pomoc při budování bezpečnostního aparátu obrátil na ostatní státy. NDR tehdy poskytla hlavně technologickou pomoc v podobě fotoaparátů, diktafonů a telekomunikačního vybavení.⁶⁷⁹ Další rozvoj spolupráce přišel až s nástupem Le Duana a následným utužováním režimu ve VDR. Hlavním impulsem pro další spolupráci však byla eskalace konfliktu se Spojenými státy. V listopadu 1965 tak VDR projevila zájem o větší studium aparátu Stasi a objevily se nové žádosti o technické vybavení.⁶⁸⁰ Stasi poskytovala klasickou špionážní techniku, včetně té potřebné na odposlechy. Zajímavé však je, že NDR neváhala nakupovat vybavení pro VDR v SRN a dalších západních zemích. Oproti tomu měla Stasi zájem o získanou americkou techniku a zkušenosti z boje proti americkým tajným službám. VDR pak pro tento účel umožnila pobyt příslušníkům Stasi na svém území.⁶⁸¹ Hlavní devízou spolupráce byl pro VDR výcvik jejich agentů v NDR. Kromě odposlechů byla pro tajnou službu VDR kruciólní také problematika falšování dokumentů s ohledem na vlastní infiltraci na jih Vietnamu. Kromě hledání revizionistů ve vlastních řadách byla důležitá také kontrarozvědná činnost proti aktivitám jihovietnamských špionů.⁶⁸²

Ochotný přístup NDR k takové spolupráci tajných služeb zapadal do celkového rámce přístupu Berlína k vietnamské otázce. Východní Německo chtělo svojí aktivitou vylepšit svůj mezinárodní status a příslušností k sovětské linii zejména zlepšit své postavení vůči Moskvě.⁶⁸³ Nehledě na to, že zapojení Stasi otevíralo dveře informacím pro KGB, která měla ze strany Hanoje dveře zavřené. NDR tak bylo jednou ze součástí sovětského pronikání mířícího k umenšení čínského vlivu.

4. 6. Rebelující Bukurešť a Vietnam

Rumunská politika vůči Vietnamu obsahovala řadu specifík, která vycházela ze snahy Bukurešti o větší samostatnosti na Moskvě. Po sovětské invazi do Maďarska se rumunské vedení v čele Gheorghe Gheorghiu-Dej začalo obávat podobné situace. Čínsko-sovětská roztržka tak představovala pro Bukurešť příležitost se vymezit vůči Moskvě a odlišit se od ostatních států

⁶⁷⁹ Tamtéž, s. 6-7.

⁶⁸⁰ GROSSHEIM, Martin. The East German Stasi and Vietnam: A Contribution to an Entagled History of the Cold War. In: *The International History Review*, vol. 43 (2019), no. 1, s. 138.

⁶⁸¹ GROSSHEIM, 2014, s. 10–11.

⁶⁸² GROSSHEIM, 2014, s. 14, GROSSHEIM, 2019, s. 139.

⁶⁸³ WINROW, s. 10.

bloku.⁶⁸⁴ Vietnamská válka pak představovala další příležitost pro autonomní jednání. Bukurešť se zapojila do materiální pomoci VDR již v 50. letech. Po vypuknutí války odpověděla pozitivně na severovietnamské žádosti a posílala Hanoji materiální pomoc. Spolupráce uvnitř bloku však byla kvůli rumunským postojům dosti omezená. V roce 1962 přestaly ostatní členské státy Varšavské smlouvy sdílet s RSR informace týkající se Spojených států, ČLR a obecně vztahů se spřátelenými zeměmi jako VDR. O rok později pak sama Bukurešť úplně ukončila spolupráci se zpravodajskými službami zemí východního bloku včetně KGB.⁶⁸⁵

Bukurešť se v roce 1964 pokusila urovnat čínsko-sovětské spory, avšak nadále přijala roli potíživců razící pročínské postoje.⁶⁸⁶ To se například odrazilo na zasedání členských států Varšavské smlouvy v Bukurešti v roce 1966. Kamenem úrazu se stala společná deklarace, která měla ze zadání vzejít. Rumunské vedení v podstatě chtělo sabotovat návrh reforem Varšavské smlouvy. Memorandum se mělo původně týkat otázek spojených s evropskou bezpečností a vedle ní měla být vyjádřena podpora VDR. Evropské otázky nepředstavovaly problém, avšak otázka Vietnamu zažehla spor mezi Brežněvem, Gomuškou a Ceaușescem. Tyto tři strany předložily návrh společné deklarace, avšak Rumuni okamžitě spustili kritiku polského návrhu jakožto příliš měkkého. Ceaușescu přitom v podstatě opakoval čínské postoje, které obviňovaly Sověty z liknavého přístupu k pomoci VDR. Brežněv se pokusil situaci rozseknout tím, že konference přijme polský návrh, který bude před tím upraven. Rumunská delegace však začala vyhrožovat vydáním separátního memoranda, pokud zbytek členských států vytvoří deklaraci bez nich. Rozepří se pokoušeli korigovat Walter Ulbricht s Antonínem Novotným. Na jejich vybízení měl Ceaușescu předat rumunské návrhy na úpravy, aby se mohly zapracovat. Bukurešťská deklarace byla nakonec podepsána všemi členskými státy, avšak z pohledu Rumunska představovala určitou formu vítězství ve smyslu udržení vlastní politické autonomie.⁶⁸⁷

Diplomacie představovala další linku činnosti Rumunska směrem k vietnamskému konfliktu. V rámci svých autonomních tendencí usiloval Ceaușescu o zlepšování vztahů se Spojenými státy. Díky tomu, že Bukurešť neopustila socialistický tábor úplně a měla kontakty s VDR, představovala sama sebe jako možný komunikační kanál mezi Washingtonem

⁶⁸⁴ STANCIU, s. 162.

⁶⁸⁵ WATTS, Larry L. *Mediating the Vietnam War: Romania and the First Trinh Signal, 1965–1966*. Washington: Woodrow Wilson Center, 2016, s. 15.

⁶⁸⁶ STANCIU, s. 167; APOR, s. 123.

⁶⁸⁷ STANCIU, s. 184.

a Hanojí.⁶⁸⁸ Rumunsko se o první podporu jednání mezi Spojenými státy a VDR pokusilo v červenci 1965, kdy se na pohřbu Gheorghe Gheorghiu-Deje snažilo poměrně intenzivně přesvědčovat severovietnamskou delegaci k přistoupení na jednání. Zajímavé je, že v tomto ohledu Bukurešť opustila své pročínské pozice. Peking se totiž zásadně stavěl proti pokusům o diplomatické urovnání vietnamského konfliktu.⁶⁸⁹ Hanoj však rumunskou linku využila na počátku roku 1967, kdy ministr zahraničí VDR Nguyen Duy Trinh vyslal „signál“ naznačující možnost jednání se Spojenými státy.⁶⁹⁰ Rumunsko se pak pokusilo sehrát obdobnou úlohu znovu v roce 1968, kdy jeho tajné služby předávaly Washingtonu zprávy týkající se pozitivního postoje VDR k vyjednávání.⁶⁹¹

Vliv rumunských diplomatických aktivit na reálný stav věcí je spíše diskutabilní. Moskva se totiž intenzivně snažila podkovávat rumunskou důvěryhodnost. Kosygin dokonce před americkým prezidentem Johnsonem rumunský kanál označil za nedůvěryhodný. Washington sice spojení přes Bukurešť využil, ale byla to jen jedna z mnoha linek, z nichž měla nakonec v důsledku rozsahu pomoci pro VDR největší váhu ta sovětská.⁶⁹²

⁶⁸⁸ GHEORGHE, Rodica Eliza. *The Romanian Intelligence Services During the Cold War: How Small Powers can sometimes be strong*. Georgetown: Georgetown University, 2010. s. 34.

⁶⁸⁹ WATTS, s. 20.

⁶⁹⁰ Tamtéž, s. 77.

⁶⁹¹ GHEORGHE, s. 33.

⁶⁹² WATTS, s. 44, 110.

5. Československo a Vietnamská válka

Následující kapitola je zaměřená na zapojení Československa do konfliktu ve Vietnamu. Jejím cílem je analyzovat československou politiku a formy činnosti ve spojení se severním Vietnamem. Zapojení Prahy do konfliktu odpovídalo nadnesenému modelu vývoje vztahů mezi VDR a zeměmi východního bloku. Praha nevyčnívala nějakou zvláštní aktivitou, avšak objem její pomoci v porovnání s ostatními východoevropskými státy byl enormní. Československo se také v rámci svých aktivit muselo vyrovnávat s dopady čínsko-sovětského rozkolu, což s ohledem na to, že KSČ držela sovětskou linii, nepředstavovalo nic lehkého.

Kapitola se nejprve zaměří na vzájemné vztahy, které předcházely vypuknutí konfliktu. Rozvoj spolupráce v 50. letech do určité míry předpovídal další vývoj. Jak bylo zmíněno výše, politická rovina československých aktivit se musela vypořádávat s čínským problémem. Ten samozřejmě ovlivňoval spolupráci s VDR a obecně činnost ČSSR v regionu. Právě tomu bude v kapitole věnován samostatný oddíl, stejně jako otázce materiální pomoci, kde se rovněž objevovaly určité těžkosti. Zajímavou složkou přístupu Prahy k vietnamskému konfliktu jsou vztahy s NFO, kterým je zde také věnován samostatný oddíl.

5. 1. Československo a nově dekolonizovaný svět

Historiografické bádání přineslo v posledních letech řadu nových poznatků týkajících se vztahu socialistického Československa a zemí globálního jihu. Zjištění ukazují, že Praha byla silně aktivní a minimálně ve své činnosti na africkém kontinentu se těšila značné míře autonomie na Moskvě. Praha si zde v rámci Sověty namalovaného půdorysu mohla dovolit v dílčích věcech upřednostnit své vlastní zájmy. Československo mohlo během dekolonizace využít své dědictví z doby před druhou světovou válkou, díky kterému mělo nejen velkou síť zastupitelských úřadů, ale též poměrně rozsáhlé obchodní zkušenosti. Podpora nově vzniklých států a národně osvobozených hnutí obecně vycházela z ideologické premisy, ale také z praktické roviny. Československo díky dobrému průmyslu a školství zvládalo nejen poskytovat samotné zboží, ale také vysílat do zemí své poradce.⁶⁹³

Československá aktivita se neomezovala jen na obchod a technickou spolupráci. Praha totiž patřila mezi největší zbrojní dodavatele do zemí globálního jihu. Dodávky zbraní představovaly součást pronikání, které mělo vést k posílení vlastního vlivu v dané zemi. Dovoz techniky a vojenského materiálu vyvolával totiž závislost odběratele na Československu, které

⁶⁹³ KOURA, Jan a Mikuláš PEŠTA. Československo a studená válka v Africe: přístupy, interpretace a roviny zkoumání. In: *Paměť a dějiny*, 2020, č. 3, s. 6, 11.

mohlo do země následně více pronikat. Zbrojní dodávky však byly vždy konzultovány s Moskvou.⁶⁹⁴ Taktéž v otázce zbraní navazovala Praha na předchozí praxi ze 30. let. Škodovy závody a Zbrojovka Brno si na světových trzích vydobily poměrně zvučné jméno, které se samozřejmě dalo využít.⁶⁹⁵ Ve věci vojenských dodávek se v československé politice vyvinuly dvě linie. První představovala čistě komerční pomoc při budování regulérních armád a druhou tvořila pomoc národněosvobozenckým hnutím. Důležitým rozdílem je, že při té první byla zohledňována finanční rentabilita a při té druhé nikoliv.⁶⁹⁶ Československé zbraně tak putovaly do různých koutů světa. Ve snaze o získání vlivu nebo jen jako prezentaci solidarity dodala Praha vojenský materiál na revoluční Kubu, Nassirovskému Egyptu nebo také Sukarnově vládě v Indonésii.⁶⁹⁷ Větší manévrovací prostor se mimo jiné také projevil tím, že Praha svými zbraněmi zasahovala do živých konfliktů. Mnohdy dokonce její dodávky končily u obou válčících stran, jako tomu bylo například v Nigérii, Biafře (oblasti dnešní jihovýchodní Nigérie) nebo Etiopii.⁶⁹⁸

V 50. letech byla Československá aktivita zaměřena hlavně na zbrojní pomoc, avšak posléze se její charakter začal proměňovat. Důležitým se ukázalo zejména vysílání expertů do daných zemí. Ti nejenže představovali skvělou prezentaci československého státu, ale také další formu pronikání a rozšiřování vlivu.⁶⁹⁹ Role expertů se samozřejmě lišila dle jejich nasazení, v některých zemích však byla velmi výrazná. Například v Libyi během 70. let působily stovky československých expertů v oblasti geologie, stavebnictví, zdravotnictví a armády. Díky tomu zde Československo hrálo centrální roli v modernizaci hospodářství, což samozřejmě vedlo ke zmíněnému vytváření různých forem závislosti.⁷⁰⁰ V průběhu 60. let byla Praha de facto reprezentantem socialistického tábora v Africe. Výše zmíněná autonomie byla výsledkem sovětského nezájmu o dané regiony. Situace se však změnila po roce 1968, kdy Moskva začala

⁶⁹⁴ ZÍDEK, Petr. Vývoz zbraní z Československa do zemí třetího světa v letech 1948–1962. In: *Historie a vojenství*, 2002, č. 3, s. 523, 533.

⁶⁹⁵ APOR, s. 118.

⁶⁹⁶ RICHTEROVÁ, Daniela; PEŠTA, Mikuláš a Natalia TELEPNEVA. Baking on Military Assistance: Czechoslovakia's Struggle for Influence and Profit in the Third World 1955–1968. In: *The International History Review*, Vol. 43, No. 1, s. 94.

⁶⁹⁷ Tamtéž, s. 51.

⁶⁹⁸ COPPER a PAPP, s. 82.

⁶⁹⁹ PEŠTA, Mikuláš. The Expert Community: Expert Knowledge and Socialist Virtues – Czechoslovak Military Specialists in the Global South. In: ROTH-EY, Kristin (ed.). *Socialist Internationalism and the Gritty Politics of the Particular: Second-Third World Spaces in the Cold War*. London: Bloomsbury Publishing, 2023, s. 139.

⁷⁰⁰ BOROVSÝ, Matyáš. Introducing the Presence of Socialist Czechoslovakia into the Consciousness of Libyan Society: Socialist Experts and Their Role in Prague-Tripoli Relations, 1969–1989. In: *Prague Papers on the History of International Relations*, 2021, č. 1-2, s. 59.

klást větší důraz na Afriku, v důsledku čehož se začal zmenšovat tamní československý vliv.⁷⁰¹ Sovětský svaz přistupoval k regionu nejprve silně opatrně s důrazem na oboustranně prospěšné vztahy tak, jak plánoval Kosygin. Větší aktivizace však přišla během následující dekády.⁷⁰² Otázkou zůstává, jaký vliv na dřívější sovětský nezájem a následný obrat měla právě Vietnamská válka. Sovětský svaz byl pomocí VDR silně vytížen jak politicky, tak materiálně. Je tedy možné, že volné pole působnosti v ostatních částech světa bylo výsledkem právě tohoto angažmá.

Třetí svět se stal také místem čínsko-sovětského soupeření. Nově dekolonizované země představovaly pro Peking příležitost vystoupit z vlastní izolace. ČLR se zde prezentovala jako alternativní cesta k tomu, co nabízel Sovětský svaz a jeho spojenci.⁷⁰³ Pro Československo to znamenalo spíše jen nepříjemnost než nějakou komplikaci. Praha se v této oblasti zaměřila na vlastní propagandu, jejímž účelem bylo kontrovat obdobné čínské aktivity, přičemž hlavní bariérou proti ČLR měla být hospodářská pomoc. Zde se spolupráce se zeměmi třetího světa měla zaměřit zejména na ty formy ekonomické spolupráce, které by se v dané zemi mohly projevit okamžitě s cílem vyrovnat čínskou konkurenci.⁷⁰⁴ Styky se zeměmi vykazujícími pročínské postoje pak Praha vždy konzultovala se Sověty. Například se tak stalo při vývozu vojenského materiálu do Konga.⁷⁰⁵ Mimo jiné se právě zde projevil vliv Vietnamské války, respektive sovětského zapojení do ní. Řada států, která dříve podporovala linii ČLR, svůj postoj postupně změnila, jako například zmíněné Kongo nebo Irák.⁷⁰⁶

5. 2. Počáteční období československo-vietnamských vztahů

České, potažmo československé vztahy k Indočíně jsou poměrně moderní záležitostí. Během období francouzské koloniální nadvlády byla Indočína silně nepřístupnou zemí chráněnou cly a dalšími bariérami. Kvůli tomu se do země dostávali spíše jednotlivci nebo menší námořní výpravy. V době podunajské monarchie se do Vietnamu krátce podívali rakousko-uherská námořníci a po roce 1918 se v zemi zastavil jeden transport československých legií plující z Vladivostoku.⁷⁰⁷ Po skončení druhé světové války se navzdory aktivnímu dění v jihovýchodní

⁷⁰¹ ZÁHOŘÍK, Jan. Czechoslovakia and Congo/Zaire under Mobutu, 1965–1980. In: *Canadian Journal of History*, Vol. 52, No. 2, s. 297; LEICHTOVÁ, Magdaléna a Linda PIKNEROVÁ. Rozvojová spolupráce východního bloku v době studené války. Praha: Dokořán, 2013. s. 75.

⁷⁰² ZÍDEK, 2006, s. 15.

⁷⁰³ FRIEDMAN, s. 104.

⁷⁰⁴ AMZV, TO-T ČLR 1960–1964., sign 111, karton 2.

⁷⁰⁵ VÚA-VHA, MNO 1960, sign 31 2/23, karton 379.

⁷⁰⁶ FRIEDNAM, Jeremy. Soviet policy in the developing world and the Chinese challenge in the 1960s. In: *Cold War History*, Vol. 10, No. 2 (2010), s. 104.

⁷⁰⁷ HLAVATÁ, IČO, KARLOVÁ, KUČERA a STRAŠÁKOVÁ, s. 400–403.

Asii nic nezměnilo a Praha byla vůči regionu pasivní. Příčinou byla právě absence předešlých kontaktů s touto oblastí, které byly ve srovnání s Afrikou mizivé.

První kontakt mezi Ho Či Minou vládou a Československem přišel v podobě příjezdu vedoucího tiskové kanceláře VDR v Bankogu Le Hi do Prahy v roce 1948. Le Hi patřil mezi emisary VDR, kteří se snažili kontaktovat zástupce socialistických zemí s cílem prolomit vlastní izolaci. V Československu se Le Hi pokoušel domluvit otevření pobočky oné tiskové kanceláře, avšak bezvýsledně. Nakonec zde zástupce VDR začal vydávat bulletin o situaci v Indočíně určený cizím studentům. Ladislav Kudrna se tomuto prvnímu kontaktu věnuje ve své knize *Bojovali a umírali v Indočíně*.⁷⁰⁸ Lze souhlasit s jeho hodnocením, že neúspěch ve věci otevření kanceláře ležel hlavně v absenci postoje Moskvy a v tom, že vedení KSČ se absolutně neorientovalo v dění v jihovýchodní Asii.⁷⁰⁹ Kudrna však celou situaci prezentuje jako „Problémy s panem Le Hi“, což implikuje nějakou kontroverzi. S ohledem na další činnost agentů, jakým byl Le Hi, doloženou sovětskými prameny, víme, že jejich aktivita byla spíše neškodná. Zástupci socialistického bloku si kolegy z VDR vyslechli, ale dál nic neřešili. Osobně se domnívám, že určitá odtažitost československé strany byla dána neznalostí problematiky a také tím, že v letech 1948–1949 se KSČ zabývala naprosto jinými věcmi v domácí politice.

Navázání oficiálních diplomatických styků 2. února 1950 neznamenovalo nárůst spolupráce. VDR byla silně omezená probíhajícím konfliktem, a nemohla tak vybudovat svůj zastupitelský úřad v Praze, stejně tak Československo nemohlo mít své zastoupení v Hanoji. Proto se veškerá agenda odehrávala skrze ambasády VDR v Peking a Moskvě, přičemž zásadnější otázky měla odbavovat moskevská ambasáda.⁷¹⁰ Nejvýraznějším problémem vztahů během Indočínské války se stali českoslovenští příslušníci Francouzské cizinecké legie. Vzhledem k tomu, že někteří z nich padli do rukou Viet Minhu, otevřela se otázka jejich osudu, který byl nakonec řešen repatriací zpět do Československa.⁷¹¹ Tato otázka se začala řešit již v průběhu roku 1950. Vietnamská strana vždy jejich seznamy předávala čs. ambasádě v Peking, přičemž do konce války bylo takto repatriováno třicet zajatců.⁷¹²

Československé velvyslanectví v Hanoji zahájilo svoji činnost až v dubnu 1955. Zprávy z ambasády naznačují, že na počátku byla spolupráce komplikována absencí zkušeností

⁷⁰⁸ KUDRNA, 2010, s. 319–325.

⁷⁰⁹ Tamtéž, s. 316.

⁷¹⁰ AMZV, TO-O Vietnam 1945–1959, čj. 2305/53/4, karton č. 1.

⁷¹¹ AMZV, TO-O Vietnam 1945–1959, čj. 108968/52, karton č. 2.

⁷¹² AMZV, TO-T Čína 1945–54, čj. 520/51, karton č. 1.

vietnamské strany, avšak i v tom byla čs. strana nápomocna.⁷¹³ Praha odstartovala vzájemné vztahy poměrně aktivně. Již v roce 1955 vyslala do země oficiální vládní delegaci v čele se Zdeňkem Fierlingerem. Československo se tak po Sovětském svazu a ČLR stalo třetí zemí, která tak učinila. Kromě přátelského přijetí hovoří poznatky delegace o tom, že „*Vietnamští soudruzi mají z koloniálního období určitý komplex méněcennosti*“ což mělo vést k mírně ostražitému vztahu Vietnamců k Evropanům.⁷¹⁴

Hospodářská situace a hladomor ve VDR vedly hanojskou vládu k tomu, aby požádala státy socialistického bloku o pomoc. Do ní se zapojilo také Československo, které s VDR uzavřelo příslušnou dohodu a následně zemi poskytlo pomoc v hodnotě 25 milionů rublů. V roce 1956 pak VDR obdržela dar v podobě zboží, jehož hodnota dosáhla 150 milionů Kčs. Rok 1955 znamenal také oficiální zahájení vzájemného obchodu skrze uzavření dohody o výměně zboží a platech. Její objem byl určen na 6,4 milionů rublů, přičemž Československo mělo hlavně dodávat strojní zařízení, papír, léčiva a nákladní automobily. VDR oproti tomu nabídla čaj, kávu a dřeviny. Vedle toho byla uzavřena také úvěrová dohoda, která VDR poskytovala finanční úvěr na zboží v hodnotě 15 milionů rublů s úrokem 2 % a splatností v roce 1959.⁷¹⁵ Československá námořní plavba, fungující jako společný podnik s ČLR, pak také rozšířila z popudu Pekingu svoji působnost na severní Vietnam. Lodě plující z Evropy do ČLR měly nově na této trase přepravovat zboží i do VDR.⁷¹⁶ Stejně jako v jiných případech se společný obchod a pomoc vždy plánoval na další jeden rok na základě uzavírání protokolů nebo nových smluv.

Spolupráce se týkala také tzv. investičních celků, což byly průmyslové projekty budované na základě čs. pomoci. Československo se zapojilo do obnovy a rozvoje tamního průmyslu materiálně, ale i vysláním expertů. Za čs. účasti byly budovány továrny na nábytek, pily, cihelny, strojírenské podniky a doly. Československé stroje a výrobky se ve VDR těšily dobrému jménu, což se odrazilo ve vietnamských požadavcích na konci 50. let, na základě čehož v dodávkách stoupal objem průmyslového vybavení.⁷¹⁷ Poměrně zajímavou kapitolou je československý zájem o těžbu černého uhlí, respektive antracitu jako jednoho z druhů této horniny. Hned po počátku spolupráce se čs. strana zapojila do reexportu antracitu z VDR do Japonska a Itálie. Přičemž do země vycházejícího slunce putovalo 461 tisíc tun a na Apeninský

⁷¹³ AMZV. TO-O Vietnam 1945–1959, čj. 127 306/55-A0/1, karton č. 1.

⁷¹⁴ AMZV. TO-T Vietnam 1955–1959, čj. 0876/56, karton č. 2.

⁷¹⁵ AMZV. TO-T Vietnam 1955–1959, čj. 04275/57, karton č. 2.

⁷¹⁶ KRÁTKÁ, Lenka. *Domovský přístav Praha: Československá námořní plavba v letech 1948 až 1989*. Praha: Karolinum, 2016, s. 64.

⁷¹⁷ AMZV. Porady kolegia. Zápis ze dne 19. 1. 1961, kniha č. 56.

poloostrov 41 tisíc tun. Výtěžek z reexportu putoval do VDR, ale Československo z něj utržilo velkou provizi.⁷¹⁸ Praze se tedy tato činnost silně vyplácela, protože se skrze ni dostávala k potřebným valutám, zejména k britským libráům. S výtěžkem se kalkulovalo různými způsoby, padl například návrh, aby si výtěžek ponechala čs. strana s tím, že z jeho hodnoty bude dodáváno některé zboží do VDR. Od reexportu se však brzy ustoupilo ve prospěch přímého obchodu mezi VDR a příslušnými státy. Praha s podporou Sovětů však chtěla zachovat svůj podíl na prodeji vietnamského uhlí v Evropě, ale ani na to Hanoj nepřistoupila.⁷¹⁹ S ohledem na výnosnost navrhovalo Československo koncem 50. let navýšení těžby a exploraci dalších ložisek, avšak to se s ohledem na další vývoj nerealizovalo.⁷²⁰ Mimo to se Československo také podílelo na průzkumu zinkových a olovnatých ložisek ve VDR. Praha o tom s VDR podepsala příslušný protokol v roce 1958.⁷²¹

Spolupráce na vědecko-technické úrovni znamenala v této fázi vztahů zejména činnost čs. expertů ve VDR. V roce 1957 se jich ve VDR pohybovalo okolo třiceti lidí pracujících v průmyslu a zdravotnictví. Jak bylo zmíněno výše, čs. experti se podíleli hlavně na přípravě společných projektů jako například pivovaru v Hanoji otevřený roce 1958.⁷²² Navzdory pozitivnímu ohlasu se v této formě spolupráce objevovaly drobné trhliny. Podle Hanoje byly náklady na čs. experty příliš vysoké a při vyjednáváních se je VDR snažila snižovat. Severní Vietnam se totiž na činnosti poradců z východního bloku finančně podílel a mimo to jim poskytoval také další zajištění. Československu se tyto výtky dařilo odrážet, a tak se v platech expertů nic moc nezměnilo.⁷²³

Nejvýraznějším společným projektem byla čs. nemocnice v Haiphongu. Stav zdravotnictví v severním Vietnamu nebyl na dobré úrovni. V koloniálním období byly sice budovány nemocnice, ale do modelu dostupné zdravotní péče to mělo daleko. VDR také chyběl kvalifikovaný zdravotnický personál, a tak spolupráce v oblasti zdravotnictví byla jednou z priorit dohod se zeměmi východního bloku. Nemocnice československo-vietnamského přátelství v Haiphongu byla otevřena v roce 1958, mezi jejímž personálem se nacházelo dvacet československých občanů.⁷²⁴ Projekt nemocnice se stal silně úspěšným a Hanoj si jej velice cenila. V následujících letech proto přišel plán zařízení rozšířit na fakultní nemocnici. Praha

⁷¹⁸ NA ČR. ÚV KSČ AN – II, Vývoj a problematika hospodářských styků s VDR (79), inv. č. 561, karton č. 229.

⁷¹⁹ AMZV. TO-T Vietnam 1955–1959, čj. 018472/57, karton č. 2.

⁷²⁰ AMZV. TO-T Vietnam 1955–1959, čj. 04275/57, karton č. 2.

⁷²¹ NA ČR. ÚV KSČ AN – II, Vývoj a problematika hospodářských styků s VDR (79), inv. č. 561, karton č. 229.

⁷²² AMZV. TO-T Vietnam 1955–1959, čj. 017136/59-7, karton č. 4.

⁷²³ AMZV. TO-T Vietnam 1955–1959, čj. 018472/57, karton č. 2.

⁷²⁴ AMZV. TO-T Vietnam 1955–1959, čj. 017136/59-7, karton č. 4.

měla také pomoci s budováním tamní lékařské fakulty.⁷²⁵ Zdravotnictví bylo totiž jednou z profilových oblastí socialistického Československa. Jeho úroveň a úspěchy se Praha snažila využívat při svých stycích se zeměmi třetího světa. V případě VDR byla právě existence nemocnice doplňována další propagační činností. Například v roce 1960 byla do Hanoje přivezena výstava „Péče o matku a dítě“ propagující stejnojmenný ústav v Praze.⁷²⁶

Vzájemné spolupráce také znamenala možnost studia vietnamských stipendistů a studentů v Československu. První pomyslnou vlašťovkou byly tzv. Chrastavské děti. Jednalo se o sirotky ze severního Vietnamu, kteří byli umístěni v dětském domově v Chrastavě na Liberecku. Jejich umístění bylo součástí širšího programu mezi VDR a zeměmi východního bloku, jehož cílem mělo být poskytnutí kompletního vzdělání těmto dětem v hostitelských zemích.⁷²⁷ Program byl pak vietnamskou stranou ukončen. Počty vietnamských studentů v Československu se obecně pohybovaly v nižších desítkách. Ve školním roce 1958–1959 bylo na čs. vzdělávacích ústavech 21 studentů docházejících zejména na průmyslově zaměřené školy. V následujícím roce 1959–1960 se v Československu nacházelo 11 vysokoškoláků a 36 studentů na nižších stupních vzdělání. Zaměření studia bylo především technické s ohledem na aktuální potřeby VDR. Pouze pár studentů se soustředilo na studium češtiny a historie. Československé ministerstvo školství hodnotilo vietnamské studenty velice pozitivně, a to ve srovnání s jinými studenty ze spřátelených asijských zemí. Nejvyšší kvalitu při studiu podle ministerstva vykazovali studenti vyslaní z ČLR, přičemž Vietnamci byli v jejich těsném závěsu.⁷²⁸

Pokud jde o vojenské kontakty, ty byly v 50. letech spíše symbolické. V roce 1959 se do Československa, NDR, Polska a Maďarska vydala severovietnamská vojenská delegace. Zajímala se především o organizaci tamních armád, služební řády, organizaci politické správy, výchovu kádrů a výzbroj. V Československu příslušníky VLA zaujalo hlavně letectvo a ženijní vojsko.⁷²⁹ Československá strana poskytla VDR ve vojenské otázce spíše drobnou pomoc. Ministerstvo národní obrany dodalo například tělovýchovný materiál a náčiní.⁷³⁰ Větší pomoc však Československo poskytlo při budování branné organizace VDR skrze Svazarm v roce

⁷²⁵ AMZV. TO-T Vietnam 1955–1959, čj. 014/58, karton č. 4; AMZV. TO-O Vietnam 1945–1959, čj. 1231/57, karton č. 1.

⁷²⁶ CRHÁK, Ondřej. Československo-vietnamská kulturní spolupráce ve světle výstav v Náprstkově muzeu. In: PECHA, Lukáš ed. *Orientalia antiqua nova XXI*. Plzeň: Západočeská univerzita v Plzni, 2021, s. 46.

⁷²⁷ ALAMGIR, s. 295–296.

⁷²⁸ AMZV. TO-O Vietnam 1945–59, čj. 128 828/59, karton č. 2.

⁷²⁹ NA ČR. ÚV KSČ AN – II, Telegramy ZÚ v Hanoji (65), inv. č. 566, karton č. 230.

⁷³⁰ VÚA-VHA. MNO 1957, sign 4/12, karton č. 453.

1959. Organizace darovala VDR dva cvičné letouny a na své náklady vyslala tři letecké specialisty. Hanoj žádala také o dodávku leteckého benzínu a oleje. Do této pomoci se zapojil také Omnipol, státní společnost mající výhradní monopol na vývoz vojenského materiálu. Ta měla dodat další cvičná letadla.⁷³¹ Pomoc v této oblasti pokračovala i v roce 1960, kdy byly Svazarmem do VDR darovány dva školní větroně s vybavením v hodnotě 337 600 Kčs.⁷³²

Hanoj také stála o rozvoj spolupráce v oblasti kultury a medií. Obě strany podepsaly společnou rozhlasovou dohodu umožňující výměnu zkušeností a příslušných materiálů. Vietnamská strana pak dlouhodobě projevovala zájem o informace stran fungování čs. rozhlasu.⁷³³ Mediální kooperace také znamenala přenášení čs. stanovisek v otázce situace ve Vietnamu a obecně podporu VDR. Ve svých zahraničních relacích rozhlas uveřejňoval kritiku Diemova režimu, ke které přispíval také čs. tisk.⁷³⁴ Severní Vietnam projevoval dále velký zájem o filmový průmysl, a tak byli čs. filmaři do VDR vysláni nejen zaučovat vietnamské kolegy, ale také natáčet řadu dokumentů. Československo tak silně ovlivnilo vietnamskou filmovou školu a řada jejích snímků pak byla prezentována i na filmovém festivalu v Karlových Varech.⁷³⁵

Politické styky byly v průběhu 50. let velmi čilé. Severovietnamští diplomaté byli na pražském Ministerstvu zahraničních věcí častými hosty. Hanoj se jejich prostřednictvím zajímala o fungování čs. politického systému a diplomacie. Stejně tak se silně zajímali o československou politiku v Africe. Tito zástupci mimo jiné během svých návštěv také opakovaně prezentovali postoje VDR k situaci v Laosu. V roce 1959 dokonce žádali československou stranu o to, aby urgovala francouzské komunisty s prosbou poslat do oblasti novináře za účele sledování laoského problému. Ministerstvo zahraničí VDR později využívalo další čs. kontakty ke své agendě.⁷³⁶ Navzdory velké pomoci socialistického tábora Hanoj totiž soupeřila s malou mírou diplomatického uznání. S obdobným problémem však zápolila také vláda v Saigonu. Stejně jako Polsko se Československo mělo stát pro VDR inspirací ve věci vztahu socialistického státu a církve. Stejně jako do Polska a NDR přijela do Prahy delegace

⁷³¹ NA ČR. ÚV KSČ AN – II, Pomoc ČSR VDR při budování branné organizace, 1958 (45), inv. č. 560, karton č. 228.

⁷³² NA ČR. ÚV KSČ AN – II, Darován plachtařské techniky Svazarmu VDR, 1960 (78), inv. č. 561, karton č. 229.

⁷³³ AMZV. TO-O Vietnam 1945–1959, čj. 19574/59, karton č. 2; AMZV. TO-T Vietnam 1955–1959, čj. 0224/59, karton č. 2.

⁷³⁴ AMZV. TO-T Vietnam 1955–1959, čj. 010195/56, karton č. 2.

⁷³⁵ AMZV. TO-O Vietnam 1945–1959, čj. 027546/59, karton č. 2.

⁷³⁶ NA ČR. ÚV KSČ AN – II, Záznamy o návštěvách představitelů VDR v ČSR na ministerstvu zahraničních věcí (69), 1959, inv. č. 560, karton č. 228.

vietnamských katolíků, která se účastnila konference Lidové strany a následně byla přijala představiteli Národní fronty a premiérem Viliamem Širokým.⁷³⁷

Z pohledu prvotní fáze vzájemných vztahů se nejvýraznějším jeví právě rok 1957. V březnu tohoto roku odjela do VDR vládní delegace pod vedením Širokého. Její návštěva se těšila velké pozornosti a čs. premiér se dokonce setkal s prezidentem Ho Či Minem. Během návštěvy vydaly obě strany společné prohlášení, kde se konstatovalo porušování Ženevských dohod, čímž dala Praha aktivně najevo svůj postoj ve věci rozdělení Vietnamu. Představitelé severního Vietnamu na jedné straně vyjadřovali spokojenost s československým spojenectvím, neboť Praha prý na rozdíl od ostatních zemí pomáhala aktivně řešit složité problémy. Na druhé straně se však také hovořilo o negativních stránkách spolupráce, jako například o zmíněných platech expertů, zpožděných čs. dodávkách nebo neschopnosti vietnamské strany plnit svoji část obchodní dohody.⁷³⁸ V červenci téhož roku pak do Československa přijel v rámci svého evropského turné Ho Či Min. Jeho pětidenní návštěva představuje pomyslný politický vrchol spolupráce v 50. letech. Prezident VDR kromě sirotků v Chrastavě navštívil řadu státních podniků a setkal se s vrcholnými představiteli státu a KSČ. Ho Či Min pozval k reciproční návštěvě VDR také prezidenta Antonína Zápotockého, který ji však do konce svého života v listopadu téhož roku nestihl zrealizovat.⁷³⁹ V roce 1958 pak na Ho Či Minovu návštěvu navázala delegace Národního shromáždění VDR, která byla organizována jako reciproční cesta k návštěvě Širokého v minulém roce. Delegace pak kromě Rumunska navštívila všechny ostatní státy východního bloku. Obsahem jednání bylo prohlubování spolupráce, avšak návštěva sloužila hlavně jako demonstrace jednoty VDR a socialistického tábora.⁷⁴⁰ V dalších letech se pokračovalo v nastoleném trendu vzájemných návštěv na různých politických úrovních. Na konci 50. let však tuto politiku komplikovala situace ve VDR, vyostřující se čínsko-sovětská roztržka a postupný nárůst eskalace konfliktu na jihu Vietnamu. V roce 1959 byl tak do Československa pozván premiér VDR Pham Van Dong. Ten se však omluvil právě s ohledem na složitou aktuální situaci a vlastní vytížení.⁷⁴¹

V rovině začínajícího konfliktu ve Vietnamu se Praha snažila držet výhradně linii Moskvy, tj. podporování Ženevské dohody a mírového urovnání celé situace v Indočíně.

⁷³⁷ AMZV. TO-O Vietnam 1945–1959, čj. 136 069/57, karton č. 1.

⁷³⁸ AMZV. TO-T Vietnam 1955–1959, čj. 018472/57, karton č. 2.

⁷³⁹ AMZV. TO-T Vietnam 1955–1959, čj. 110045/57, karton č. 2; NA ČR. ÚV KSČ AN – II, Program návštěvy Ho Či Mina v ČSR, 1957 (43), inv. č. 560, karton č. 228.

⁷⁴⁰ NA ČR. ÚV KSČ AN – II, Zpráva o návštěvě delegace NS VDR v ČSSR 23. 5.–3. 6. 1958 (44), inv. č. 560, karton 228.

⁷⁴¹ AMZV. TO-T Vietnam 1955–1959, čj. 0224/59, karton č. 2.

Československo bylo navzdory své ne zcela aktivní roli spojováno s dodávkami vojenského materiálu do Laosu. Na tamním bojišti se totiž objevovaly některé starší zbraně čs. výroby. Oficiální vysvětlení poukazovalo na tok výzbroje od jednotek čínského Kuomintangu, jehož zbytky operovaly na území Laosu a Barmy. Praha totiž v meziválečném období dodala velké množství pěchotních zbraní právě nacionalistické Číně.⁷⁴² To, že čs. vláda držela sovětskou linii politiky v oblasti Indočíny, neznamenovalo úplnou pasivitu. Praha například pomáhala VDR s reexportem zdravotnického materiálu do Kambodži s podmínkou, že se nebude jednat o věci dovezené na sever Vietnamu z Československa. Praha totiž s Kambodžou obchodovala přímo a nechtěla se tak připravit o zisk.⁷⁴³ Československá námořní plavba také pomáhala přepravovat různé dodávky z VDR do jiných zemí jako například do Alžíru. Plavidla čs. podniku se však pro podezření z převozu nepovolených zbraní dostala také do hledáčku Mezinárodní kontrolní komise. Jednalo se zejména o loď Lidice, která prošla podobnou aférou v souvislosti s válkou v Alžíru, kam taktéž dopravovala zbraně. Saigon tohoto incidentu využíval ve své propagandě, a když se loď objevila ve vietnamských vodách, snažila se jihovietnamská vláda vyvolat domnělé spojení s touto problematikou. Hanoj chtěla situaci řešit tak, že by loď prošla kontrolou komise. VDR totiž ke komisi přistupovala skrze polské členství, a tak celou situaci považovala za formalitu. Je však nepravděpodobné, že by Lidice převážely nějaký zakázaný náklad.⁷⁴⁴ Na poli globální politiky se pak obě strany, severovietnamská a československá, vzájemně podporovaly. Praha stála v otázce sjednocení Vietnamu za VDR a Hanoj naopak podporovala ČSSR v německé otázce.⁷⁴⁵

Na těchto vztazích se však začalo postupně projevovat zhoršení bezpečností situace ve Vietnamu. V politické rovině docházelo ke změně minimálně v rámci uvažování, kdy byly některé dohody oběma stranami vnímány jako snaha vyrovnávat aktivitu Spojených států.⁷⁴⁶ Vliv situace na hospodářské styky přišel až po roce 1960. Lze konstatovat, že následující dekáda přinesla změnu v chápání ať už vzájemného obchodu, nebo obecné spolupráce. Praha se v rámci své politiky vůči třetímu světu často snažila ve vztazích o vyrovnanost, chcete-li výnosnost. Situace v 60. letech však toto uvažování odsunula stranou.

⁷⁴² AMZV. TO-T Vietnam 1955–1959, čj. 0224/59, karton č. 2.

⁷⁴³ AMZV. TO-T Vietnam 1955–1959, čj. 020276/57, karton č. 2.

⁷⁴⁴ AMZV. TO-T Vietnam 1955–1959, čj. 025470/59-7, karton č. 2.

⁷⁴⁵ AMZV. TO-T Vietnam 1955–1959, čj. 0224/59, karton č. 2.

⁷⁴⁶ AMZV. TO-T Vietnam 1955–1959, čj. 030555/59, karton č. 3.

5. 3. Spolupráce ve stínu čínsko-sovětské roztržky

Ve věci čínsko-sovětského rozkolu Československo v rámci východního bloku svým přístupem nijak nevybočovalo. Zhoršené vztahy mezi Moskvou a Pekingem začaly na jednotlivé státy dopadat postupně. Praha v podstatě hned od začátku držela sovětskou linii, avšak paralelně se snažilo udržet pozitivní formu vztahů s ČLR. Na počátku 60. let tak docházelo ještě ke kontaktům na vládní a stranické úrovni, které jako by navazovaly na dosavadní spolupráci. Například čs. ministerstvo zahraničních věcí aktivně pomáhalo Pekingem navazovat vztahy se zeměmi Afrika a Latinské Ameriky.⁷⁴⁷ Tato situace však vycházela z toho, že zatím neexistovaly žádné direktivy z ÚV KSČ pro diplomatické styky s ČLR, byť vedení strany své kritické postoje vůči čínské cestě formulovalo na Moskevské konferenci dělnických a komunistických stran v listopadu 1960. Delegace KSČ se zde postavila jasně za názory KSSS.⁷⁴⁸

Československo k problematice vztahů s Čínou pak začalo přistupovat poměrně pasivně. Nadále panovala snaha udržet nějakou formu spolupráce, avšak v politické rovině se věci nechávaly spíše vyšumět. Například ve věci již dříve naplánované návštěvy Čou En-laje a Liu Šao-čchi přestala Praha schválně vyvíjet jakoukoliv činnost, aby nedošlo k její realizaci.⁷⁴⁹ Přelomovým se stal rok 1962, kdy na XII. sjezdu KSČ došlo ze strany prvního tajemníka a prezidenta Antonína Novotného k odsouzení čínskému kurzu. Na sjezdu byla přítomná také čínská delegace, která se proti kritice ohradila a v rámci svých projevů provedla několik výpadů proti KSČ.⁷⁵⁰ Od tohoto bodu se vzájemné vztahy i československá asijská politika pohybovaly čistě v mezích roztržky.

Stejně jako do ostatních sfér mezinárodní politiky otázka rozepře v rámci komunistického hnutí prostupovala velmi pomalu také do vztahů mezi Prahou a Hanojí. Nová dekáda ale započala ve znamení kontinuity. VDR v roce 1960 nadále využívala čs. Ministerstvo zahraničních věcí ke sbírání informací o jiných zemích, zejména v Africe, kde se největšímu zájmu těšila Guinea. Hanoj také ČSSR žádala o pomoc při navázání styků s Jemenem a obecně využívala expertní zázemí čs. diplomacie. To se projevovalo mimo jiné v žádostech o hodnotící materiály zaměřené na mezinárodní události. Praha pro změnu s VDR konzultovala situaci v Laosu a otázku diplomatického uznání Phoumovy vlády, na což Hanoj odpovídala

⁷⁴⁷ NA ČR. ÚV KSČ – AN II, Zastupování ČLR prostřednictvím ČSSR v letech 1959–1961 (78), inv. č. 123, karton č. 83.

⁷⁴⁸ NA ČR. ÚV KSČ – AN II, Vystoupení A. Novotného na poradě komunistických a dělnických stran v Moskvě 1960 (55), inv. č. 58, karton č. 54.

⁷⁴⁹ NA ČR. ÚV KSČ – AN II, Plány významných státních návštěv (86), inv. č. 123, karton č. 83.

⁷⁵⁰ NA ČR. ÚV KSČ – AN II, XXII. sjezd KSČ a postoj KS Číny (166), inv. č. 128, karton č. 89.

pozitivně.⁷⁵¹ Zajímavostí je, že právě dotazování se na informace o daných zemích bylo přímo navázáno na diplomatickou aktivitu VDR. Například v roce 1961 požadovala Hanoj informace o Maroku, Tunisu, Spojené arabské republiky, Mali, Etiopii, Ghaně a Togu. Severní Vietnam totiž plánoval do těchto zemí vyslat své delegace.⁷⁵² Československo vzhledem ke své síti zastoupení na africkém kontinentu představovalo pro své partnery studnici informací. Zároveň se Hanoji také otevírala možnost využít čs. diplomacie, aby si ve vybraných státech připravila půdu.

V březnu 1960 odjela na svou cestu po jihovýchodní Asii delegace čs. Národního shromáždění vedená Fierlingerem, při které navštívila i severní Vietnam. Návštěva VDR se nesla v přátelském duchu a jednání se točila okolo navýšení čs. pomoci. Severovietnamské vedení ji zřejmě přikládalo velký význam, protože delegace se mimo plán nakonec setkala i s Ho Či Minem, a to díky jeho osobní iniciativě. Delegace se zastavila také v sousední Kambodži, kde se jí dostalo přijetí na úrovni hlavy státu.⁷⁵³ Zásadní událostí roku byl ovšem III. sjezd VSP, na který KSČ vyslala svojí delegaci v čele s Alexandrem Dubčekem. Zástupci KSČ na sjezdu otevřeně podporovali politiku mírové koexistence. Krom toho vyjádřila delegace také pozitivní postoj k politice VDR, která upřednostňovala budování socialismu na severu před revolucí na jihu. Tento přístup byl však ze strany vedení VSP přijat velice vlažně. Na zpáteční cestě se delegace ještě zastavila v Pekingu, avšak povahou to byla spíše zdvořilostní návštěva. Českoslovenští komunisté se totiž během rozhovorů s čínskými protějšky vyhýbali aktuálním problémům uvnitř komunistického hnutí.⁷⁵⁴ Vzestup pročínských tendencí začala Praha pozorovat během roku 1961. Dle zpráv ministerstva zahraničí bylo v severním Vietnamu prakticky všechno pod vlivem ČLR, avšak bez impaktu na vzájemné vztahy.⁷⁵⁵ Obdobně hovořily zprávy také v roce 1962. Zprávy si mimo nárustu vlivu KS Číny všimaly také dobrých vztahů VSP k Sovětskému svazu, čímž poukazovaly na drobné rozdíly v přístupu VDR a ČLR.

⁷⁵¹ NA ČR. ÚV KSČ AN – II, Záznamy o návštěvách představitelů VDR v ČSSR na ministerstvu zahraničních věcí, 1960 (70), inv. č. 560, karton č. 228

⁷⁵² NA ČR. ÚV KSČ AN – II, Záznamy o návštěvách představitelů VDR v ČSSR na ministerstvu zahraničních věcí, 1961 (71), inv. č. 560, karton č. 228; AMZV. Porady kolegia. Zápis ze dne 19. 1. 1961, kniha č. 56.

⁷⁵³ AMZV. Porady kolegia. Zápis ze dne 17. 3. 1960 – zpráva o průběhu a veseckých cesty delegace NS do JV Asie, ČLR a VDR, kniha č. 49.

⁷⁵⁴ NA ČR. ÚV KSČ AN – II, Informace o III. sjezdu Vietnamské strany pracujících, 1960 (20), inv. č. 558, karton č. 227.

⁷⁵⁵ NA ČR. ÚV KSČ AN – II, Zpráva MZV o čínském vlivu ve VDR, 1961 Novotný (2), inv. č. 557, karton č. 227.

Narůstání čínského vlivu bylo v Praze zdůvodňováno velikostí čínské materiální a finanční pomoci.⁷⁵⁶

Postoj Prahy k nastupující válečné eskalaci se pohyboval intencích podpory VDR. Když v červenci 1961 přijel na státní návštěvu Pham Van Dong, vzniklo společné prohlášení podporující likvidaci koloniálního systému a právo ČLR na místo v OSN. Drobný zádrhel nastal u bodu týkajícího se sovětských snah o odzbrojení. Zde se totiž projevil vietnamský militantnější postoj podporující čínská stanoviska. Nakonec vše bylo vyřešeno kompromisem, kdy bylo z navrhovaného textu odstraněno „úplné odzbrojení“ ve prospěch obecnější formulace.⁷⁵⁷ ČSSR také podporovala Hanoj na půdě OSN, kde silně vystupovala proti americké vojenské přítomnosti na jihu Vietnamu. V této věci se v čs. tisku objevila také přeložená prohlášení vlády VDR a další kritické zprávy.⁷⁵⁸ Hanoj pak prostřednictvím svého zastupitelského úřadu v následujících letech často žádala o uveřejňování a obecně publicitu jejích témat.⁷⁵⁹

Stejně jako v případě výše zmíněných styků s dalšími zeměmi se severovietnamská diplomacie začala obracet na Prahu také ve věci OSN. Hanojské žádosti v letech 1962–1963 byly zaměřeny buď na sběr informací nebo na přímé otevírání témat spojených s mírem v Indočíně.⁷⁶⁰ Delegace ČSSR mimo jiné na půdě OSN také distribuovala dokumenty poskytnuté VDR. Československá činnost se však děla vždy po konzultaci s Moskvou a jejím souhlasem.⁷⁶¹ OSN představovala pro Hanoj důležité pole působnosti a zároveň také problém. Ani jeden vietnamský stát nebyl členem OSN, a tak všechny kroky směřující k aktivitám na této půdě musely putovat přes prostředníky. Připomeňme, že přijetí obou Vietnamů do OSN by z pohledu Hanoje znamenalo potvrzení statutu quo a v podstatě znemožnění sjednocení země.

V dubnu 1962 vytvořilo politické byro ÚV KSČ směrnici ošetřující přístup k VDR právě v kontextu čínsko-sovětské roztržky. Jejím základním půdorysem bylo zachování přátelských vztahů v zájmu zachování jednoty socialistického tábora. Stanoviska KSČ pak měla být

⁷⁵⁶ NA ČR. ÚV KSČ AN – II, Zpráva MZV o činnosti VSP od jejího III. sjezdu, 1962 (25), inv. č. 558, karton č. 227.

⁷⁵⁷ NA ČR. ÚV KSČ AN – II, Návštěva vládní delegace VDR vedené předsedou vlády Pham van Dongem v ČSSR ve dnech 5–17. 7. 1961 (46), inv. č. 560, karton č. 228.

⁷⁵⁸ NA ČR. ÚV KSČ AN – II, Podpora vlády ČSSR proti vyslání vojsk USA do jižního Vietnamu, 1961 (49), inv. č. 560, karton č. 228.

⁷⁵⁹ NA ČR. ÚV KSČ AN – II, Záznamy o návštěvách představitelů VDR v ČSSR na ministerstvu zahraničních věcí, 1962 (72), inv. č. 560, karton č. 228.

⁷⁶⁰ Tamtéž.

⁷⁶¹ NA ČR. ÚV KSČ AN – II, Záznamy o návštěvách představitelů VDR v ČSSR na ministerstvu zahraničních věcí, 1963 (73), inv. č. 560, karton č. 228.

vietnamské straně objasňována a nemělo se vstupovat do vyostřených konfliktů. K tomuto účelu mělo sloužit vysílání delegací, které měly utvrzovat osobní vztahy mezi představiteli obou států.⁷⁶² Objasňování čs. stanovisek na osobních setkáních se ukázalo být velice efektivním nástrojem, minimálně se tím dařilo předcházet konfliktům. Obdobně postupovala také Hanoj, která upozadovala sporné ideologické otázky ve snaze uchovat dobré vztahy i s dalšími socialistickými státy. VDR tak neprojevovala ani tendence omezovat kulturní styky, které mohly být v některých ideologických aspektech problematické. Československý zastupitelský úřad dostal za úkol více monitorovat situaci ve VSP zvláště s důrazem na protisovětské postoje.⁷⁶³ Praha v roce 1962 nadále pomáhala skrze svůj diplomatický aparát. Hanoj tak mohla využívat zejména kurýrní spojení československého ministerstva zahraničních věcí. Mimo to Hanoj, respektive NFO, také využívala socialistické státy k vlastním diplomatickým aktivitám. Například Československo poskytlo krytí odborářům z jižního Vietnamu při cestě na Kubu. Členové delegace obdrželi československé pasy, aby při cestě nemohli být zadrženi.⁷⁶⁴

Nejvýznamnější událostí tohoto období je bezesporu návštěva prezidenta a generálního tajemníka Antonína Novotného v severním Vietnamu, kde se zastavil v rámci svého turné po jihovýchodní Asii. Novotného příjezd do Hanoje v lednu 1963 byl důležitým momentem nejen z pohledu Československa, ale i z pohledu Moskvy. Ve druhé kapitole zaměřené na Sovětský svaz bylo uvedeno, že Nikita Chruščov se totiž ke své cestě do VDR nedostal. Novotný se tak stal nejvyšším státníkem ze socialistického tábora, který severní Vietnam do začátku eskalace války navštívil. To si uvědomovali také Sověti, kteří při přípravě Novotného cesty zdůrazňovali její význam. Andropov dokonce zmiňoval důležitost ČSSR ve vztazích k severnímu Vietnamu obecně.⁷⁶⁵ Ho Či Min během setkání s Novotným hovořil o roztržce jako katastrofě a obecně se v rozhovorech se zástupci VSP udržel přátelský tón. Hanoj během jednání projevila zájem dořešit otázky spojené s těžbou barevných rud ve spolupráci s ČSSR.⁷⁶⁶ Z návštěvy vzniklo také společné memorandum, které hovořilo o zachování míru a také o tom, že mezinárodní problémy se mají řešit pokojnou cestou. Prohlášení se také dotklo otázky zastavení testů

⁷⁶² AMZV. Porady kolegia. Zápis ze dne 5. 8. 1965, kniha č. 107.

⁷⁶³ AMZV. Porady kolegia. Zápis ze dne 14. 11. 1962, kniha č. 77.

⁷⁶⁴ NA ČR. ÚV KSČ AN – II, Záznamy o návštěvách představitelů VDR v ČSSR na ministerstvu zahraničních věcí, 1962 (72), inv. č. 560, karton č. 228.

⁷⁶⁵ NA ČR. ÚV KSČ AN – II, Podklady A. Novotného pro návštěvu VDR ve dnech 22–27. 1. 1963 (34), inv. č. 559, karton č. 227.

⁷⁶⁶ NA ČR. ÚV KSČ AN – II, Výsledky návštěvy A. Novotného v zemích jihovýchodní Asie (38), inv. č. 559, karton č. 227.

nukleárních zbraní v zemské atmosféře.⁷⁶⁷ Dokument tak podpořil politiku mírové koexistence, kterou VDR kritizovala, a i v dalších otázkách odpovídal sovětské linii. Důvodem takového obratu byla zřejmě iniciativa kádrů z VSP, kteří připravovali ono komuniké a patřili do prosovětské části strany. Následnou čistku ve státním aparátu odnesl hlavně ministr zahraničí Ung Van Kiem, který byl ze své funkce odvolán a nahrazen Xuan Thuy.⁷⁶⁸ Sovětská ambasáda v Hanoji původně viděla v prohlášení náznak převahy prosovětského názoru uvnitř VSP, avšak tento odhad se ukázal jako mylný.⁷⁶⁹ Na československé ambasádě v Hanoji však takový optimismus nepanoval. Minimálně čs. velvyslanec Herold varoval své kolegy z dalších zastupitelských úřadů zemí východního bloku před velkým optimismem.⁷⁷⁰

Otázkou je, jaký motiv stál za přístupem VDR během Novotného pobytu. Vysvětlením může být, že prosovětská klika ve VSP chtěla buď využít situace, nebo se jednalo o pouhou nešikovnost. Ho Či Min však zřejmě volil vstřícnější přístup s ohledem na vlastní názor o rozkolu, který se odlišoval od Le Duana a dalších lidí z ÚV VSP. Určitým faktorem mohl být také Novotný sám. Československý prezident totiž neskrýval své dobré vztahy s Chruščovem a dlouhodobě nesouhlasil čínskou politikou. Novotného pozice byla poněkud paradoxní, protože sám zastával spíše konzervativnější pozice, přesto však výsledky XX. sjezdu KSSS přijal.⁷⁷¹ Vietnamská strana tak mohla s jeho postoji dopředu kalkulovat a činit určité ústupky ve jménu zachování dobrých vztahů.

Během roku 1963 se československá strana snažila o zlepšování vzájemných vztahů a o zvyšování hospodářské spolupráce. Hanoj se však s ohledem na společné prohlášení snažila umenšit význam Novotného návštěvy, ale nejednalo se o nějaké zvláštní akce. Na druhou stranu v Praze došlo k otevření kanceláře NFO, což byl i v rámci východního bloku bezprecedentní krok. Ta měla fungovat jako informační kancelář, ale také jako částečná diplomatická spojka NFO se světem. Nicméně problematice vztahů mezi Prahou a NFO je v rámci této kapitoly věnován samostatný oddíl. Československé obchodní delegaci se v tomto roce dostalo také pozitivního přijetí od premiéra Pham Van Donga, zatímco čínskou delegaci ve stejném roce přijal pouze místopředseda vlády. Praha si všímala, že v tuto dobu bylo ČSSR spolu se Sovětským svazem jedinou socialistickou zemí, kde v rámci kontaktů VDR vyvíjela nějakou

⁷⁶⁷ NA ČR. ÚV KSČ AN – II, Společná prohlášení o návštěvě A. Novotného ve VDR, 1963 (41), inv. č. 559, karton č. 228.

⁷⁶⁸ GROSSHEIM, 2005, s. 453.

⁷⁶⁹ OLSEN, s. 126.

⁷⁷⁰ GROSSHEIM, 2005, s. 453.

⁷⁷¹ NOVOTNÝ, Antonín a Rudolf ČERNÝ. Vzpomínky prezidenta. Praha: PolArt, 2008, s. 358.

iniciativu.⁷⁷² Snaha o zlepšování vztahů pokračovala i do roku 1964, avšak i přesto se na jinak pozitivním obrazu společných kontaktů začaly objevovat drobné trhliny. Negativní vliv na vztahy VDR se zeměmi východního bloku mělo 9. plénum ÚV VSP v prosinci 1963, které se otevřeně přihlásilo k linii Pekingu, což se odrazilo v podobě vzájemných vztahů včetně výměny státních a stranických delegací.⁷⁷³ Avšak ve vztazích k ČSSR se VDR dopouštěla spíše drobné kritiky. Například generální tajemník Svazu vietnamských novinářů Ly Quy Ky se během své návštěvy ČSSR pustil do kritiky vzájemných hospodářských vztahů, kde hovořil o bližší neuvedeném přepravení vietnamského zboží. Ky zřejmě narážel na reexport antracitu během 50. let. Kromě toho Ky také hovořil o NFO a jejím statutu, kdy dle něj bylo potřeba zachovat zdání neutrality a objektivitu.⁷⁷⁴ Tajemník měl na mysli zřejmě to, že NFO má působit jako nezávislé hnutí z jihu Vietnamu, aby VDR nemohla být obviňována z narušení míru. Pro NFO byl navíc důležitý statut národněosvobozenického hnutí, který boje na jihu rámoval do úplně jiného světla.

Hospodářská a obchodní spolupráce začala v letech 1960–1962 poněkud kolísat. VDR nebyla schopná dostát svým obchodním závazkům, protože zemi roku 1960 postihla neúroda a Hanoj tak nemohla plnit dodávky.⁷⁷⁵ Pokles objemu obchodní výměny se však týkal i dalších socialistických států.⁷⁷⁶ Nicméně po tomto krizovém roce začal objem obchodní výměny růst a Československo se stalo třetím největším partnerem VDR hned po Sovětském svazu a ČLR. Jestliže v roce 1961 představovala hodnota vzájemného obchodu 6,5 milionů rublů, v roce 1964 to mu bylo 10,5 milionů. Československo také poskytlo VDR úvěr v hodnotě 6,85 milionů rublů, kterým mělo být hrazeno obchodní saldo, náklady na společný geologický průzkum a průmyslové projekty.⁷⁷⁷ Hanoj navíc potřebovala pomoc s prvním pětiletým plánem (1961–1965) a tak socialistické státy žádala o další finanční pomoc, přičemž ČSSR poskytla úvěr ve výši 130 milionů rublů (v přepočtu 234 milionů Kčs). Splácení dluhů ze strany VDR se pak mělo dít prostřednictvím dodávek zinku a olova. Ročně po dobu deseti let měl severní Vietnam do ČSSR dodávat 4 tisíce tun zinku a 800 tun olova.⁷⁷⁸ V roce 1962 začala československá strana vnímat další problémy hospodářství VDR. Tamní průmysl zaostával díky problémům s výrobou elektrické energie. Elektrárny a teplárny patřily mimo jiné také mezi

⁷⁷² NA ČR. ÚV KSČ AN – II, Zpráva o politice VSP a československo-vietnamských vztazích, 1963 (51), inv. č. 558, karton č. 227.

⁷⁷³ AMZV, Porady kolegia. Zápis ze dne 5. 8. 1965, kniha č. 107.

⁷⁷⁴ NA ČR. ÚV KSČ AN – II, Referát Ly Quy Ky (31), inv. č. 560, karton č. 227.

⁷⁷⁵ AMZV, Porady kolegia. Zápis ze dne 19. 1. 1961, kniha č. 56.

⁷⁷⁶ AMZV, TO-T Vietnam 1960–1964, čj. 1567/64, karton č. 1.

⁷⁷⁷ AMZV, Porady kolegia. Zápis ze dne 5. 8. 1965, kniha č. 107.

⁷⁷⁸ AMZV, Porady kolegia. Zápis ze dne 19. 1. 1961, kniha č. 56.

podniky, které ČSSR pomáhalo budovat. Praha však postupně začala na hospodářské vztahy pohlížet jinak. Podle doporučení ministerstva zahraničí se nově mělo vycházet se správného chápání situace ve VDR a brát větší ohled na dlouhodobou perspektivu.⁷⁷⁹

V materiálních vztazích se postupně začala také projevovat směna vojenské situace ve Vietnamu. Již v roce 1961 hovořili představitelé VDR se čs. zástupci o nových potřebách týkající se výzbroje a výstroje. Vietnamská strana se dotazovala hlavně na možnosti dodávek automatických zbraní, pyrotechnického materiálu a trhavin.⁷⁸⁰ V témže roce požádala VDR o dodávky pistolí německé výroby (mělo se jednat o pistole vzor 27 vyrobené v Protektorátu) spolu s municí, které měly být určeny pro ministerstvo vnitřní bezpečnosti. Vietnamská žádost hovořila o 1000 kusech, avšak ČSSR jich poskytla pouze 500.⁷⁸¹

Spolupráce v oblasti zdravotnictví nadále pokračovala, původní dohoda z 50. let byla několikrát prodlužována. V haiphongské nemocnici měl dále působit československý personál, který do VDR přijel i s rodinami na dva roky. Praha také poskytla přes pět milionů korun na budování tamní lékařské fakulty. Zároveň bylo odsouhlasena investice 1 280 000 Kčs na rozšíření nemocnice. Kromě toho ČSSR nadále poskytovala velké množství zdravotnického materiálu.⁷⁸² Celkový objem zdravotnické pomoci na roky 1961–1962 se měl pohybovat mezi 8–10 miliony Kčs a nadále ji byl v kontextu vzájemných vztahů přikládán mimořádný význam.⁷⁸³ Vědecko-technická spolupráce nadále pokračovala. Na Univerzitě 17. listopadu a dalších školách studovaly čtyři desíti vietnamských studentů.⁷⁸⁴ Po 9. plénu však docházelo k mírným komplikacím, které brzdily vědeckou, ale i kulturní spolupráci. V roce 1964 tedy docházelo k jistému útlumu spolupráce v těchto oblastech.⁷⁸⁵ Roztržka se mimo jiné také projevila v tom, že VDR požádala, aby její studenti v ČSSR byly zbaveni povinnosti chodit na přednášky marxismu-leninismu, protože neodpovídaly jejich ideologickému pohledu.⁷⁸⁶

⁷⁷⁹ NA ČR. ÚV KSČ AN – II, Zpráva MZV o výsledcích 7. plenárního zasedání ÚV VSP, 1962 (24), inv. č. 558, karton č. 227.

⁷⁸⁰ NA ČR. ÚV KSČ AN – II, Telegramy ZÚ v Hanoji (65), inv. č. 560, karton č. 228.

⁷⁸¹ NA ČR. ÚV KSČ AN – II, Žádost MV VDR o dodávku pistolí německé výroby, 1961 (81), inv. č. 561, karton č. 229.

⁷⁸² NA ČR. ÚV KSČ AN – II, Poskytnutí zdravotnické pomoci VDR, 1961, 1962 (80), inv. č. 561, karton č. 229.

⁷⁸³ AMZV. TO-T Vietnam 1960–1964, čj. 1567/64, karton č. 1.

⁷⁸⁴ NA ČR. ÚV KSČ AN – II, Základní informace o hospodářském, politickém a kulturním vývoji VDR, československo-vietnamské styky – poklady k jednání 1962 (36), inv. č. 559, karton č. 227.

⁷⁸⁵ AMZV. TO-T Vietnam 1960–1964, čj. 1567/64, karton č. 1.

⁷⁸⁶ SIEBER, Karel a Petr ZÍDEK. Československo a země jižní a jihovýchodní Asie v letech 1945–1989. Praha: MZV, 2008 (nevydaný rukopis).

5. 4. Československá politika ve Vietnamu ve válečných letech

Eskalující válka a narůstající sovětská pomoc vedly k postupnému zlepšení vztahů mezi VDR a zeměmi socialistického tábora. Československá politika se k nové situaci postavila obdobně jako Moskva. Jejím cílem bylo „*vhodnými formami poskytovat podporu boji vietnamského lidu za osvobození a sjednocení podle Ženevské dohody.*“⁷⁸⁷ Praha v souladu se sovětskou linií dávala důraz na mírové řešení celé situace. Československo usilovalo také o výměnu delegací s VDR a NFO jako v předešlých letech za účelem snahy o jejich ovlivnění ve prospěch vlastních, respektive sovětských stanovisek.

Podpora z čs. strany měla být obecně projevoována na veřejných vystoupeních představitelů států, KSČ nebo Národní fronty a v mediích. Komunistický režim mimo jiné organizoval různá protestní shromáždění a či zasilání podpůrných rezolucí z továren na ambasádu VDR.⁷⁸⁸ Dokumenty vycházející z VDR nebo NFO měly být vždy publikovány v mediích s československým stanoviskem. Praha zřejmě chtěla předcházet případným dezinterpretacím vlastního postoje.⁷⁸⁹ Velká manifestace, která proběhla například v závodech ČKD v Praze, byla silně zaměřena proti USA a o konfliktu hovořila jako o „*zločinné válce*“.⁷⁹⁰ Českoslovenští zástupci také ve prospěch VDR vystoupili na valném shromáždění OSN, což mělo pozitivní ohlas nejen v Hanoji.⁷⁹¹ Po eskalaci bojů oslovilo Národní shromáždění VDR parlamenty všech spřátelených zemí s prosbou o vyjádření podpory. Praha se před tím poradila s Moskvou a po souhlasu ze strany ministra zahraniční Gromyka vydala ústy prezidenta Novotného prohlášení: „*Stojíme pevně na straně vietnamského lidu a budeme jeho spravedlivý boj podporovat. Věříme, a jsme pevně přesvědčení, že vietnamský lid zvítězí v tomto boji a že Američané dříve nebo později budou muset Vietnam opustit.*“ Praha pak text rozeslala dalším parlamentům zemí, se kterými byla v kontaktu.⁷⁹²

Pham Van Dong hned na začátku války poslal dopis všem státům východního bloku s žádostí o pomoc. Kromě materiální pomoci v podobě dodávek vojenského, zdravotnického ale i průmyslového vybaven, žádala Hanoj odklad splácení dosavadně poskytnutých úvěrů. Dopis žádal konkrétně půjčku 10,5 milionů rublů na krytí dovozu na roky 1965–1966, dodání čtyř elektrocentrál a 300 nákladních automobilů. Příslušná dohoda, pokud bude Praha

⁷⁸⁷ AMZV. Porady kolegia. Zápis ze dne 5. 8. 1965, kniha č. 107.

⁷⁸⁸ Tamtéž.

⁷⁸⁹ AMZV. TO-O Vietnam 1965–1969, čj. 109404/65, karton č. 2.

⁷⁹⁰ AMZV. TO-O Vietnam 1965–1969, čj. 106512/65, karton č. 1.

⁷⁹¹ AMZV. TO-O Vietnam 1965–1969, čj. 1034/65, karton č. 1.

⁷⁹² NA ČR. ÚV KSČ AN – II, Odpověď stálému výboru NS VDR, 1965 (53), inv. č. 560, karton č. 228.

s poskytnutím pomoci souhlasit, pak měla být podepsána vyslanou delegací.⁷⁹³ Vedle toho VDR žádala také rozsáhlou vojenskou pomoc spočívající v dodávkách munice, protiletdeckých kanonů, ručních zbraní, radiostanic a přileb. Poskytnutí vojenského materiálu následně projednávala Hlavní technická správa na Ministerstvu zahraničního obchodu, jakožto hlavním orgánem pro vývoz zbraní, se státní plánovací komisí, s Ministerstvem financí a Ministerstvem spravedlnosti. Praha však přistoupila na redukcí obsahu vojenských dodávek. Původní požadavek dosahoval hodnoty 112 milionů Kč a byl snížen takřka na polovinu ve výši 60,7 milionů Kč. Vybavení bylo doplněno o 100 minometů vz. 50 ze skladů Ministerstva národní obrany, které mimo jiné mohlo ze svých skladů ihned dodat redukovaný objem požadovaného vybavení. Prakticky to znamenalo to, že ČSLA vydala ze svých rezerv starší kusy výzbroje a výstroje.⁷⁹⁴ Dorazivší delegace VDR však o vojenské pomoci nestihla jednat, protože ještě nebyla projednána příslušnými čs. institucemi. Kvůli prodlení tak byla projednávána pouze hospodářská pomoc.⁷⁹⁵ Do konce roku 1965 však dorazily další žádosti o materiální pomoc. Praha žádnou z nich neodmítla, ale vše bylo předmětem jednání napříč státními orgány. Praxe v poskytování válečné pomoci byl taková, že Hanoj nejprve zaslala svým spojencům žádost se seznamy vojenského a civilního vybavení, která byla posléze potvrzena dohodou na základě jednání mezi VDR a příslušnou stranou. K tomuto účelu se většinou využívalo vzájemné vyměňování delegací. Protokoly o pomoci byly vždy uzavírány na jeden rok dopředu. Otázka poskytování vybavení bojujícímu Vietnamu s sebou nesla řadu problémů, proto je jí v této kapitole věnován následující oddíl.

Hospodářské a obchodní styky nadále běžely paralelně vedle zvláštních dodávek. Vše však bylo podřízeno válečné situaci. Československá strana se rozhodla v těchto záležitostech vycházet z potřeb VDR a zároveň vlastních možností. Vietnamské požadavky měly být posuzovány z hlediska jejich účelu pro konkrétní situaci, naléhavosti a možnosti využití.⁷⁹⁶ Díky udržení kontinuity a určité míře tolerance z čs. strany se objem obchodu podařilo dokonce navýšit. Oproti roku 1964 se v roce 1965 obrat zvýšil o 59,5 %, což představovalo největší nárůst obchodu s VDR v porovnání s dalšími socialistickými zeměmi.⁷⁹⁷ Vzhledem k tomu, že

⁷⁹³ NA ČR. ÚV KSČ AN – II, Dopisy předsedy vlády VDR Pham van Donga předsedovi vlády ČSSR J. Lenártovi s žádostí o materiální pomoc, 1965 (86), inv. č. 561, karton č. 229.

⁷⁹⁴ NA ČR. ÚV KSČ AN – II, Žádost vlády VDR o poskytnutí československé vojenské pomoci (87), 1965, inv. č. 561, karton č. 229.

⁷⁹⁵ NA ČR. ÚV KSČ AN – II, Zpráva o výsledku návštěvy vládní hospodářské delegace VDR v ČSSR, 1965 (84), inv. č. 561, karton č. 229.

⁷⁹⁶ NA ČR. ÚV KSČ AN – II, Současná situace ve Vietnamu a vztahy mezi ČSSR a VDR, 1965 (55), inv. č. 560, karton č. 228.

⁷⁹⁷ AMZV. TO-O Vietnam 1965-1969, čj. 1034/65, karton č. 1.

severní Vietnam nebyl schopný plnit své dodávky olovnatých rud, bylo přikročeno k jejich náhradě zejména potravinami jako arašídý, mořskou trávou nebo masnými konzervami.⁷⁹⁸ S ohledem na obchod zasažený válečnou situací poskytla Praha VDR také konsolidační úvěr v hodnotě 16 milionů Kčs.⁷⁹⁹ Válka ovšem vedla ke několika konfliktům mezi Prahou a ČLR zejména v rámci společného podniku námořní plavby. Po Tonkinském incidentu v srpnu 1964 se v oblasti okolních vod zvýšila koncentrace lodí amerického námořnictva, což mohlo vést ke konfrontaci mezi čs. plavidly a Američany. Praha byla v tomto ohledu velice opatrná; doporučila posádkám, aby případné americké výzvy uposlechly a pokud by se na palubu dostali američtí vojáci, měli námořníci podávat protesty a vše nahlásit na ústředí společnosti. Československo navrhovalo, aby do oblasti kvůli tomu pluly pouze lodi s čs. posádkou, avšak to naráželo na odmítnutí Pekingů. Vše se nakonec vyostřilo v ukončení spolupráce v rámci námořního podniku.⁸⁰⁰

Kromě oficiální státních dodávek se do pomoci VDR zapojily také nevládní organizace skrze veřejné sbírky. Ústřední rada odborů tak poskytla NFO chirurgické obvazistě v hodnotě 450 tisíc korun a Československý červený kříž daroval pomoc v hodnotě 200 tisíc korun.⁸⁰¹ Roli nevládních organizací využívala také VDR s tím, že se skrze mezinárodní spolupráci snažila zajistit podporu pro NFO nebo společné schůze využívat k šíření protiamerických postojů. V létě 1965 tak Odbory VDR uspořádaly v Hanoji mezinárodní konferenci, na kterou dorazila také československá delegace. Na konferenci však docházelo k různým rozporům, protože se na její jednání přenášely problémy z mezinárodního komunistického hnutí. Hanoj pozvala totiž i delegace ze zemí s protisovětským kurzem, kterým ještě sekundovali Číňané. Z konference nakonec vzniklo prohlášení, které vyzývalo k vytváření finančních sbírek na zbraně, přičemž otázka organizace případných dobrovolníků pro boj ve Vietnamu nebyla zmíněna.⁸⁰²

Hned v počátcích války si Praha zřejmě uvědomovala určité rozdílné vize na straně severního Vietnamu. Čs. zastupitelský úřad v Hanoji totiž hlásil diferencovanost postojů VDR a NFO v otázce případných mírových jednání, kde právě VDR zachovávala mnohem pružnější

⁷⁹⁸ NA ČR. ÚV KSČ AN – II, Telegramy ZÚ v Hanoji (65), inv. č. 560, karton č. 228.

⁷⁹⁹ AMZV. TO-T Vietnam 1965–1969, čj. 026856/66-3, karton č. 2.

⁸⁰⁰ KRÁTKÁ, s. 93–95.

⁸⁰¹ AMZV. Porady kolegia. Zápis ze dne 5. 8. 1965, kniha č. 107.

⁸⁰² NA ČR. ÚV KSČ AN, Informace o hanojské mezinárodní odborové konferenci solidarity s vietnamským lidem, 1965 (09), inv. č. 557, karton č. 227.

pozici.⁸⁰³ Vedení ČSSR mělo o situaci ve Vietnamu poměrně dobrý přehled. Na jedné straně dostávalo informace od Sovětů a dalších východoevropských států, na straně druhé mnohé zprávy poskytovala vlastní ambasáda, spolu se zpravodaji Rudého práva. Novináři však často naráželi na utužený režim ve VDR, a tak získávání případných informací nebylo jednoduché.⁸⁰⁴ Nicméně i přesto někteří hlásili poměrně zajímavá zjištění, jako například že ze sovětských zbraní jsou odebírány sovětské štíty, aby byl utajen jejich původ. Stejně, že se politická reprezentace VDR vyhýbá otázkám týkajícím se sovětské vojenské techniky.⁸⁰⁵ V soukromých rozhovorech s čs. diplomaty však vietnamská strana často hovořila o podmínkách, které by umožnily jednání o míru. Hanoj v tomto ohledu požadovala zastavení bombardování VDR a uznání NFO jako rovnocenného partnera pro vyjednávání.⁸⁰⁶

V roce 1966 se československá politika vůči Vietnamu nezměnila. Praha nadále zastávala sovětskou linii a postupovala podle vlastních směrnic kladoucích důraz na osobní setkávání a předkládání vlastních stanovisek ve snaze přesvědčit představitele VDR k jednání. Na domácí půdě se mělo pokračovat v mobilizaci veřejného mínění a zároveň také v prohlášení o podpoře politického řešení války.⁸⁰⁷ V září 1966 se do severního Vietnamu vydala československá vládní a stranická delegace, kterou vedl předseda vlády Josef Lenárt. Účelem její cesty bylo vyjednávat o materiální pomoci a vědecko-technické spolupráci. Delegace dostala instrukce stručně informovat Hanoj o problémech doma s důrazem na hospodářské obtíže. Při pobytu na čínském území neměla být vyvíjena žádná iniciativa, avšak čs. zástupci se neměli vyhýbat případným rozhovorům. Instrukce zmiňují také otázku vyslání dobrovolníků v návaznosti na Bukurešťskou deklaraci.⁸⁰⁸ Delegace měla v projevech hovořit o morální a politické podpoře vietnamské strany a v případě nutnosti měla také deklarovat připravenost vyslání dobrovolníků do Vietnamu. Druhým hlavním cílem cesty bylo Hanoji vyložit jednak postoj KSČ ohledně jednoty v rámci komunistického hnutí, tj. předpoklad nesouhlas s politikou KS Číny. Krom toho VDR také silně kritizovala Jugoslávii, v čemž se s Prahou ocitla na

⁸⁰³ NA ČR. ÚV KSČ AN – II, Zpráva MZV o posledních událostech ve VDR, 1965 (07), inv. č. 557, karton č. 227.

⁸⁰⁴ NA ČR. ÚV KSČ AN – II, Zpráva zpravodaje Rudého práva v Hanoji, dopis hlavnímu redaktorovi, 1965 (11), inv. č. 557, karton č. 227.

⁸⁰⁵ NA ČR. ÚV KSČ AN – II, Zpráva zpravodaje Rudého práva o situaci ve Vietnamu, 1965 (12), inv. č. 557, karton č. 227.

⁸⁰⁶ NA ČR. ÚV KSČ AN – II, Zpráva velvyslance ČSSR ve VDR, 1965 (54), inv. č. 560, karton č. 228.

⁸⁰⁷ AMZV. TO-T Vietnam 1965–1969, čj. 021115/66-3, karton č. 2.

⁸⁰⁸ Projevy a deklarace týkající se vyslání dobrovolníků do bojů ve Vietnamu byly spíše propagandistickým krokem. Avšak je zajímavé, že zřejmě nacházely odezvu u jednotlivců v ČSSR. Ve fondech Archivu Ministerstva zahraničních věcí se mimo jiné nachází ručně psaná žádost Jiřího Stanislava o vyslání coby dobrovolníka do Vietnamu. Není však jasné, jak v této věci bylo postupováno, zřejmě byla příslušnými místy vyignorována. AMZV. TO-O Vietnam 1965–1969, čj. 108792/66, karton č. 2.

opačném ideovém pólu. I tuto otázku měla delegace otevřít.⁸⁰⁹ Otázka vztahů s Jugoslávií byla totiž častým tématem jednání severovietnamských diplomatů na čs. ministerstvu zahraničí. Hanoj se totiž dívala na Tita čínským pohledem a chápala jej jako revizionistu. VDR také těžce nesla mírové snahy o urovnání konfliktu ve Vietnamu vycházející z Jugoslávie a dalších států jako například Egypta. ČSSR však chápala Jugoslávii jako další socialistickou zemi, se kterou se snažila udržovat dobré vztahy.⁸¹⁰ Hlavní politický bod jednání ale navazoval na aktuální mírové snahy Sovětského svazu a Polska. Českoslovenští zástupci měli vyjádřit nutnost účinnějšího využívání politického boje, tedy využití diplomatické cesty ve věci řešení celého konfliktu. Zároveň se však měly ocenit kroky, které VDR v tomto směru již podnikla.⁸¹¹ Československo se tak stalo součástí širšího diplomatického tlaku na Hanoj, který započal maďarskými a polskými iniciativami již v roce 1965 a pokračoval pod sovětskou taktovou právě v průběhu roku 1966. Moskva zřejmě kombinací činnosti PLR, MLR a ČSSR společně s vlastními delegacemi chtěla násobit nátlak na vládu v Hanoji, aby přistoupila na jednání. Sověti zřejmě vsázeli na to, že díky velké četnosti pokusů se zvyšuje možnost úspěchu. Moskva si zároveň byla také vědoma dobrých vztahů mezi VDR a ČSSR, které k přemlouvání ve věci rozhovorů mohly posloužit jako odrazový můstek.

První zastávkou čs. delegace v Asii byla ČLR, kde se jí dostalo mimořádně chladného přijetí. Ve VDR byla situace sice o něco lepší, ale československá strana narážena na pročínské pozice představitelů VSP. Vietnamci ostře reagovali na kritiku KS Číny, přičemž Pham Van Dong se této věci ohradil slovy: „*Není možné hovořit o bratrské straně v její nepřítomnosti. Je to otázka čistoty hnutí.*“⁸¹² Československým zástupcům se podařilo pouze projednat dohody ohledně vojenské a hospodářské pomoci, přičemž VDR původně usilovala o zvýšení dodávek, avšak nakonec přistoupila na čs. nabídky. V otázce mírových rozhovorů byla VDR neoblomná, byť členové delegace měli z jednání pocit, že určité možnosti vydat se touto cestou existují. Z tohoto pohledu pocítovala československá strana velké zklamání.⁸¹³ Avšak stejně jako Polsko a Maďarsko neriskovala Praha podobnými sondážemi prakticky vůbec nic

⁸⁰⁹ NA ČR. ÚV KSČ AN – II, Zajištění návštěvy stranické a vládní delegace ČSSR ve VDR, 1966 (57), inv. č. 560, karton č. 228.

⁸¹⁰ NA ČR. ÚV KSČ AN – II, Záznamy o návštěvách představitelů VDR v ČSSR na ministerstvu zahraničních věcí, 1966 (76), inv. č. 560, karton č. 228.

⁸¹¹ NA ČR. ÚV KSČ AN – II, Zajištění návštěvy stranické a vládní delegace ČSSR ve VDR, 1966 (57), inv. č. 560, karton č. 228.

⁸¹² NA ČR. ÚV KSČ AN – II, Předběžná zpráva o průběhu pobytu čs. Stranické a vládní delegace ve VDR, 1966 (58), inv. č. 560, karton č. 228.

⁸¹³ NA ČR. ÚV KSČ AN – II, Dodatečná informace ke zprávě o pobytu čs. Stranické a vládní delegace ve VDR, 1966 (59), inv. č. 560, karton č. 228.

Při zpáteční cestě se stejně jako na cestě do Vietnamu delegace zastavila také v Moskvě, kde informovala Sověty o průběhu a výsledcích vlastního jednání. Během rozhovorů padla také doporučení dalšího postupu. Suslov radil, aby se v jednání s VDR v otázce Číny hovořilo hlavně od dopadech kulturní revoluce.⁸¹⁴ Sovětský ideolog si byl totiž vědom strachu, který tato čínská kampaň vyvolávala v Hanoji, což mohlo být užitečné při pokusech mírnit čínský vliv na tamní politiku. Informace o československé misi byla také pokoutně předány Spojeným státům. Antonín Šnejdárek, ředitel Českého ústavu pro mezinárodní vztahy, se před odjezdem čs. delegace do Vietnamu setkal s Henry Kissingerem, který tehdy zastával funkci poradce Rady pro národní bezpečnost a jenž přicestoval do Prahy. Šnejdárek informoval Kissingera o čs. misi, avšak dodal, že Praha v tomto ohledu není moc optimistická. Zároveň také přiznával, že československá politika vůči Vietnamu nemůže překročit půdorys načrtnutý Moskvou. Je otázkou, co se tímto informačním tokem snažila ČSSR získat. Mohlo se jednat také o snahu zjistit něco více o americké politice či plánech. V dochovaných čs. archivech o tomto nejsou zmínky.⁸¹⁵

Po návratu delegace se mělo pokračovat v aktivním přístupu ke vztahům po stranické a státní linii.⁸¹⁶ Následující rok 1967 pokračoval de facto ve stejném duchu. Československo odsuzovalo americký postup a podporovalo požadavky VDR. Praha dávala ve veřejných prohlášeních najevo požadavek na zastavení bombardování jakožto podmínky pro mírová jednání.⁸¹⁷ ČSSR chtěla také působit na VDR a NFO, aby ve svém rozhodování braly v úvahu kladné prvky v návrzích na jednání. Obecně čs. politika měla být nadále v souladu s postupem SSSR. Ve vztahu s VDR měla Praha také kromě otázky vyjednávání působit na Hanoj v tom směru, aby citlivěji přistupovala k dalším zemím globálního jihu s cílem získat jejich podporu.⁸¹⁸ VDR také žádala Prahu o pomoc na mezinárodním poli tak, jako tomu bylo před vypuknutím války. NFO žádala Československo, aby využilo svého vlivu u alžírské vlády s ohledem na plánovanou konferenci rozvojových zemích, kam měl dorazit také zástupce

⁸¹⁴ NA ČR. ÚV KSČ AN – II, Záznam z besedy představitelů stranické a vládní delegace ČSSR po cestě do VDR pořádané ÚV KSSS (60), inv. č. 560, karton č. 228.

⁸¹⁵ HERSBERG, James G. "A Half-Hearted Overture" Czechoslovakia, Kissinger and Vietnam. In: GARDNER, Lyod C. a Ted GITTINGER (eds.). *The Search for Peace in Vietnam, 1964–1968*. College Station: Texas A&M University Press, 2004, s. 298–299.

⁸¹⁶ AMZV. TO-T Vietnam 1965–1969, čj. 003962/66-3, karton č. 1.

⁸¹⁷ NA ČR. ÚV KSČ AN – II, Prohlášení MZV ČSSR k pronikání amerických vojenských jednotek do demilitarizované zóny Vietnamu, 1967 (63), inv. č. 557, karton č. 227.

⁸¹⁸ NA ČR. ÚV KSČ AN – II, Zpráva o současné situaci ve Vietnamu – usnesení PÚV KSČ – zpráva MZV 30. 3. 1967 (17), inv. č. 557, karton č. 227.

Vietnamské republiky. Praha pak intervenovala ve prospěch toho, aby delegace z jihu Vietnamu nebyla v Alžíru přijata.⁸¹⁹

V obchodní a hospodářské rovině proběhl v roce 1966 mírný propad. Objem obchodu představoval 13,2 milionů rublů, přičemž čs. vývoz představoval 8,6 milionů. Letecká válka doslova likvidovala infrastrukturu a průmysl na severu Vietnamu⁸²⁰ a dále vedla ke zvyšujícím se požadavkům na dodávky. Ty československá strana mnohdy nemohla splnit, zejména dodávky nákladních automobilů se ukázaly nereálné vzhledem ke skladovým zásobám a stavu výroby.⁸²¹ Nehledě na to, že vliv na československou pomoc a dodávky mělo také to, že vlastní hospodářství ČSSR se v průběhu 60. let dostalo do krize.⁸²² V následujícím roce 1967 vznikala díky požadavkům VDR nevyrovnaná obchodní bilance. Celkový objem výměny dle požadavků byl 30 milionů rublů, přičemž dovoz z VDR činil maximálně 5 milionů. Zvyšující se požadavky se týkaly dodávek vybavení pro investiční celky, což de facto navazovalo na starší dohody, které měla Hanoj tímto způsobem dočerpávat. Splátky předchozích a nových úvěrů byly odloženy na rok 1970.⁸²³

Z hlediska vědecko-technické spolupráce se rok 1967 stal poměrně přelomovým. V samotném Vietnamu působil menší počet čs. expertů, avšak nově měla VDR zájem na školení a studiu vlastních lidí v ČSSR. V letech 1965–1966 bylo v Československo 100 stipendistů a rok později jejich počet vzrostl na 200.⁸²⁴ ČSSR v rámci příslušné dohody přislíbilo zajišťování nákladů na jejich pobyt s výjimkou těch cestovních. Během let 1967–1972 se v Československu protočilo přes 2100 vietnamských pracovníků, kteří měli být cvičeni v oblastech dle určení VDR. Hanoj s ohledem na destrukci vlastního hospodářství měla především zájem o strojírenství a obdobný průmysl.⁸²⁵ Nezkušení pracovníci měli v ČSSR pobýt půl roku a ti zkušení jen tři měsíce. Technický personál s vysokoškolským vzděláním měl pobyt stanoven na jeden celý rok.⁸²⁶ Československá strana pak práci Vietnamců vysoce oceňovala i v porovnání s jinými pracovníky, například s těmi z Kuby.⁸²⁷ V rámci těchto dohod

⁸¹⁹ NA ČR. ÚV KSČ AN – II, Záznamy o návštěvách představitelů VDR v ČSSR na ministerstvu zahraničních věcí, 1967 (77), inv. č. 561, karton č. 229.

⁸²⁰ Bombardování se dotklo také čs. ambasády v Hanoji, kde musel být zbudován protiletický kryt. AMZV. TO-O Vietnam 1965–1969, čj. 135083/67, karton č. 1.

⁸²¹ AMZV. TO-T Vietnam 1965–1969, čj. 026856/66-3, karton č. 2.

⁸²² LITERA, s. 176.

⁸²³ AMZV. TO-T Vietnam 1965–1969, čj. 026856/66-3, karton č. 2.

⁸²⁴ Tamtéž.

⁸²⁵ ALAMGIR, Alena K. Race is elsewhere: State-socialist ideology and the racialization of Vietnamese workers in Czechoslovakia. In: *Race & Class*, Vol. 54, No. 4 (2013), s. 68, 72.

⁸²⁶ ALAMGIR, 2017, s. 13.

⁸²⁷ ALAMGIR, 2020, s. 112.

byl v Československu školen také vojenský personál, avšak počet posluchačů z řad VLA se pohyboval řádech desítek. Například v roce 1967 žádala VDR zařadit do plánu vědecko-technické spolupráce školení 50 vojenských techniků.⁸²⁸

Během roku 1968 se československý přístup k Vietnamské válce nezměnil. Vláda a vedení KSČ deklarovalo svoji podporu VDR a NFO. Praha veřejně vyjadřovala svůj pozitivní postoj k vietnamským požadavkům ohledně mírových jednání založených na čtyřech bodech Pham Van Donga.⁸²⁹ Pražské jaro mělo na vztahy mezi severním Vietnamem a Československem jen malý vliv, avšak lze hovořit malém ochlazení kontaktů. Hanoj se o reformní pokus silně zajímala a žádala zasílání informačních materiálů nové politiky KSČ. Československé směřování však bylo pro VDR nepřijatelné. Jednak proto, že bylo v rozporu s ideologickou linií VSP, ale také protože Hanoj zohledňovala své společenství s Moskvou. Sovětský svaz a NDR měly navíc silný vliv na vnímání událostí v Československu. Není pak překvapivé, že Hanoj vyslovila souhlas se srpnovou invazí jednotek Varšavské smlouvy. Během tohoto období byla snaha izolovat čs. občany ve VDR a omezit jejich kontakty s místním obyvatelstvem, avšak v osobní rovině vztahy mezi čs. personálem a Vietnamci zůstávaly přátelské. Na druhou stranu v severovietnamském tisku neproběhla žádná kritika československého vývoje. Po konci Pražského jara se vztahy postupně začaly vracet do původního stavu paralelně s tím, jak se zlepšovaly vztahy ČSSR a Sovětského svazu. Vietnamští představitelé se pak v rozhovorech vyhýbali zmínce o Dubčekovi a celém reformním vývoji.⁸³⁰

V roce 1969 se do VDR vydala poměrně velká čs. vojenská delegace, která měla navazovat na návštěvu čs. představitelů v roce 1966. Delegace byla tvořena špičkami ČSLA, přičemž jejími členy byli náčelník generálního štábu generálplukovník Karel Rusov, náčelník vojenského zpravodajství, specialisté z oblasti protivzdušné obrany a letectva. Delegaci tvořilo celkem 19 lidí a přijela na pozvání ministra obrany VDR. Účel návštěvy byl čistě demonstrativní. Praha chtěla ukázat svoji podporu a zároveň v rámci normalizace vztahů kontinuálně navázat na předchozí vývoj vztahů.⁸³¹ Delegace se na své cestě mimo jiné setkala také s Kosyginem, který s ní probíral aktuální situaci na mírových rozhovorech v Paříži, které se jeho slovy „*utápějí ve zcela malicherných procedurálních otázkách*“.⁸³²

⁸²⁸ AMZV. TO-T Vietnam 1965–1969, čj. 025 744/67-3, karton č. 4.

⁸²⁹ AMZV. TO-T Vietnam 1965–1969, čj. 003507/66-3, karton č. 1.

⁸³⁰ AMZV. TO-T Vietnam 1965–1969, čj. 020940/69, karton č. 2.

⁸³¹ VÚA-VHA. MNO 1969, sign. 2 7/2-7, karton č. 170.

⁸³² AMZV. TO-T Vietnam 1965–1969, čj. 021228/69, karton č. 3

	1968	1969	1970
SSSR	18	148	-
NDR	30	20	29
MLR	2,6	5	-
RSR	25	13,8	-
PLR	-	11	-
BLR	1,2	0,65	1,52
ČSSR	13,5	15	12,4

Tabulka č. 4 – bezplatná pomoc východního bloku v miliónech rublů.⁸³³

V oblasti hospodářské spolupráce pokračoval rozpor mezi reálnými schopnostmi ČSSR a požadavky severního Vietnamu. Českoslovenští diplomaté nabyli dojmu, že Hanoj je skálopevně přesvědčena, že ČSSR je schopna plnit jakékoliv požadavky. VDR zřejmě neznala dostatečně ekonomickou situaci v Československu, která nebyla dobrá.⁸³⁴ Předešlé delegace na to Hanoj sice upozorňovaly, ale je otázkou, s jakým důrazem informace tohoto typu ve skutečnosti předávali a jestli to pro druhou stranu nevypadalo pouze jako výmluva. Nicméně i přes klesající trend objemu pomoci (viz tabulka č. 4) se ČSSR nadále zapojovalo do rozsáhlých projektů. Dohody z let 1968 a 1969 zavazovaly Prahu k budování tepelné elektrony, cementárny, továrny na nechrání díly do nákladních aut a dalších průmyslových celků.⁸³⁵ V následující dekádě se pak čs. dodávky a pomoc logicky zaměřily na poválečnou obnovu. S ohledem na data zbrojního vývozu (tabulka č. 3) je také možné, že Praha své zdroje odklonila jinam.

5. 5. Problematika československé válečné pomoci

Československo na počátku konfliktu představovalo poměrně velkého dodavatele pomoci VDR. Objem dodávek však pod vlivem poklesu skladových zásob a krize ekonomiky začal postupně klesat. Pokles objemu byl nicméně vyrovnáván kvalitou dodávek, která byla vietnamskou stranou často oceňována. Praha ve svých dodávkách neuplatňovala nějakou zvláštní praxi. Zejména vojenský materiál byl často poskytován z rezerv, kde měl uvolnit místo novému. V obchodech mimo Vietnam se ČSSR zachovalo podobně ve věci prodeje tanků do Maroka a Indie. Do těchto destinací putovaly tanky T-54 z rezerv Ministerstva národní obrany, kde je měly nahradit novější T-55.⁸³⁶ Československo mělo v 60. letech poměrně velké množství skladové techniky různých typů, která se tam dostala v důsledku postupného přezbrojování ČSLA.⁸³⁷ Pomoc Vietnamu byla koordinována Hlavní technickou správou na Ministerstvu

⁸³³ VÚA-VHA. MNO 1970, sign. 1/12/2/65, karton č. 16.

⁸³⁴ AMZV. TO-T Vietnam 1965–1969, čj. 0049/69, karton č. 4.

⁸³⁵ Tamtéž.

⁸³⁶ RICHTEROVÁ, PEŠTA, a TELEPNEVA, s. 94.

⁸³⁷ ZÍDEK, 2002, s. 533.

zahraničního obchodu, Ministerstvem financí a Ministerstvem národní obrany. Další instituce byly do procesu přidávány dle obsahů vietnamských žádostí.

První válečný rok 1965 představoval poměrně zmatečné období, což bylo dané tím, že VDR v jeho průběhu poslala několik různých žádostí. Samotné Československo poskytlo dokonce v rámci vlastní iniciativy materiál navíc. První dodávka čs. zbraní se sestávala z 1300 kusů samopalu vz. 58, doplněných o samopaly vz. 43, radiostanice, kabely a plastické trhaviny. Zvláště samopaly vz. 58 byly částečně uvolněny ze skladů Ministerstva zahraničního obchodu a doplněny o zásoby Ministerstva národní obrany. Celkově se jednalo o vojenský a zdravotnický materiál v hodnotě 3 milionů Kčs. V této fázi československé vedení také mimo jiné konstatovalo, že by pomoc neměla zatěžovat státní rozpočet⁸³⁸ Z tohoto důvodu pak bylo přikročeno k veřejným sbírkám a jiným akcím, které jsou zmíněny výše. Další vietnamská žádost o vojenský materiál pak dorazila v srpnu 1965, kdy ji přes čs. velvyslanectví v Hanoji posílal přímo vietnamský ministr obrany generál Giap. Po snížení z československé strany tvořila její konečná hodnota 60,7 milionů korun. Obsahem byly ruční zbraně, zejména 500 těžkých kulometů vz. 43 s municí, 500 radiostanic, meteorologický balón, 10 tisíc přileb, 20 osobních automobilů, 40 vozidel BTR-40 a 42 kusů 85 mm protiletadlových kánonů vz. 44 pro výzbroj jednoho pluku společně s radarem, zaměřovači a 82 tisíci náboji. Zejména v protivzdušné technice byly zařazeny z větší části starší kusy, které ČSLA mohla postrádat.⁸³⁹

Dále Hanoj poslala do Evropy žádost o pomoc s jejím obranným plánem na roky 1965–1966. Tento plán představoval jakousi snahu o plánování ve věci bojových potřeb VLA a ukazovalo se, že na jeho plnění je nezbytná pomoc ostatních socialistických zemí. VDR žádala o bezplatné dodávky zboží v hodnotě 29 milionů korun. Jejich obsahem mělo 50 nákladních automobilů Praha V3S a S5T, motocykl, traktory a sovětské nákladní automobily ZIL 150. Reálná hodnota požadavku prodražila na 36 milionů Kčs, ale přes to byla československou stranou schválena.⁸⁴⁰ Poslední žádost v roce 1965 se týkala již podstatně vyšších čísel, přičemž její celková hodnota tvořila 56 milionů korun. Hanoj žádala o 200 nákladních vozidel V3S a 250 S5T, náhradní díly v hodnotě 3,2 milionů Kčs, 100 motorů pro nákladní automobily, 400 motocyklů, 100 traktorů, 5 000 kompletů pneumatik, telekomunikační zařízení, 16 dieselagregátů, 100 čerpadel, 200 konstrukcí pro hangáry, zdravotnický materiál, lékařské

⁸³⁸ NA ČR. ÚV KSČ AN – II, Poskytnutí pomoc VDR darováním speciálního a zdravotnického materiálu, 1965 (82), inv. č 561, karton č. 229.

⁸³⁹ NA ČR. ÚV KSČ AN – II, Žádost vlády VDR o materiální pomoc pro obranný plán na léta 1965–1966 (83), inv. č 561, karton č. 229.

⁸⁴⁰ Tamtéž.

přístroje a jednu autoopravnu. Československá strana se rozhodla takové žádosti vyhovět i přes logistické komplikace. Nedostatek volných nákladních aut byl řešen převodem z jiné dodávky, a to původně z dodávek 200 vozů S5T pro Indonésii. Jiný materiál byl zase stáhnut z akcí Ministerstva zahraničního obchodu.⁸⁴¹

Lze konstatovat, že v následujícím roce velkorysý československý přístup pokračoval. Dohoda uzavřena čs. delegací v Hanoji v září roku 1966 už měla poměrně veliké rozměry. ČSSR v ní počítalo s dodávkami pancéřovek P-27 s municí, 4000 kulometů vz. 43, 5 000 samopalů vz. 41 spolu s municí v hodnotě 10 milionů korun, 200 000 pušek vz. 54, opravy ručních zbraní, součástek pro samopaly vz. 58, náhradních dílů pro 85 mm protiletadlová děla a minometů vz. 52, optických přístrojů, čtyř automobilových dílen, náhradních dílů pro čs. nákladní automobily (hlavně V3S a Tatra 111), množství pneumatik, 50 tisíců přileb a dvou tun plastické trhaviny. To vše bylo doplněno ještě o krevní plazmu, glukosu, kodein a insulin.⁸⁴² Nicméně při plnění této žádosti začala Praha narážet na to, že ne vše lze uvolňovat z armádních skladů. Československé možnosti zejména v oblasti dopravních prostředků byly vyčerpány. ČSSR proto přicházelo s návrhy nahradit nedostatkové vybavení jiným, i když o něj nebylo žádáno.⁸⁴³ Pokud jde o složení vojenských dodávek na roky 1967 a 1968, v zásadě se nikterak neměnilo oproti předchozímu. Československo dodávalo zejména ruční zbraně s příslušnou municí, výstroj a zdravotnický materiál. Objemově byly dodávky taktéž podobné.⁸⁴⁴ Například v roce 1967 byla bezplatná vojenská pomoc poskytnuta ve výši 40 milionů korun.⁸⁴⁵ V civilní oblasti se v roce 1967 ČSSR snažila s ohledem na leteckou válku vyhýbat dodávkám investičních celků. Zároveň Praha také usilovala o udržení stejné hladiny všech dodávek v návaznosti na vlastní hospodářské možnosti. Proto právě v tomto roce odmítala vietnamské žádosti o zvyšování objemu všech druhů pomoci.⁸⁴⁶ Nárůst vietnamských požadavků byl mimo jiné způsoben pravděpodobně přípravou na ofenzívu Tet na počátku roku 1968.

Avšak jak se československé skladové zásoby pomalu tenčily, nastával problém s plněním určitých požadavků vůbec. V roce 1969 uváděla zpráva MNO, že nejsou schopni

⁸⁴¹ NA ČR. ÚV KSČ AN – II, Dopis o naléhavé žádosti vlády VDR o bezplatnou materiální pomoc, 1965 (52), inv. č. 561, karton č. 229.

⁸⁴² NA ČR. ÚV KSČ AN – II, Dodatečná informace ke zprávě o pobytu čs. stranické a vládní delegace ve VDR, 1966 (59), inv. č. 560, karton č. 228.

⁸⁴³ NA ČR. ÚV KSČ AN – II, Žádost vlády VDR o poskytnutí čs. Vojenské pomoci na rok 1966 (89), inv. č. 561, karton č. 229.

⁸⁴⁴ NA ČR. ÚV KSČ AN – II, Poskytnutí hospodářské pomoci VDR na rok 1967–1968 (90), inv. č. 561, karton č. 229.

⁸⁴⁵ AMZV. TO-T Vietnam 1965–1969, čj. 0049/69, karton č. 4.

⁸⁴⁶ NA ČR. ÚV KSČ AN – II, Poskytnutí hospodářské pomoci VDR na rok 1967–1968 (90), inv. č. 561, karton č. 229.

dostát vietnamským požadavkům na rok 1970. Hanoj tehdy požadovala bezplatnou pomoc ve výši 11 milionů rublů, zatímco v čs. situaci bylo možné kalkulovat se 7 miliony. Armáda byla schopná ze svých zásob uvolnit zdravotnický materiál a ruční zbraně, zejména 12 tisíc pušek v. 52 a 8 tisíc samopalů vz. 58. Kromě ručních zbraní měli dodávku tvořit radiostanice, trhaviny a další přístroje. Československo také mělo dodat čtyři cvičné letouny L-29 a zaškolit 10 vietnamských pilotů. Vedle vojenské pomoci měl být VDR poskytnut úvěr ve výši 20 milionů rublů na dodávky investičních celků. Onen deficit se týkal převážně dělostřelecké munice určené pro protiletadlové kánony. Problém pak tvořily také transportní prostředky, které armáda nemohla postrádat.⁸⁴⁷ Vojenská pomoc se až do konce konfliktu soustředila hlavně na pěchotní zbraně. V posledním roce války tak ČSSR dodalo do Vietnamu 1000 pistolí a 10 tisíc samopalů vz. 58 spolu s 10 miliony náboji.⁸⁴⁸

Pokud jde o civilní dodávky, jejich objemy nebyly o nic menší než ty vojenské. Technická pomoc dosahovala v roce 1966 hodnoty 269 milionů Kč, přičemž se jednalo hlavně o vybavení závodu na výrobu náhradních dílů pro nákladní auta, elektrické centrály a zařízení pro továrnu na dieselové motory.⁸⁴⁹ Vedle dodávek techniky pokračovala nadále i zdravotnická pomoc, přičemž vedle léků dodalo Československo v roce 1967 do VDR zařízení a techniku pro nemocnici s kapacitou 250 lůžek.⁸⁵⁰ V roce 1968 bylo do severního Vietnamu dodáno zboží v hodnotě 22 milionů rublů, z čehož 18,5 milionu tvořily bezplatné dodávky a zbytek měl být vyrovnán dovozem zboží z Vietnamu.⁸⁵¹ Následující roky pak odrážely již zavedenou praxi. Hanoj většinou žádala o pomoc v hodnotě od 12 do 20 milionů rublů, která měla být buď bez úhrady nebo na dlouhodobý úvěr.⁸⁵² Většina půjček nebo dluhů z obchodní bilance bylo následně řešeno během 70. let.

Samostatnou kapitolu tvoří pomoc nevládních organizací, která byla buď směřována do VDR nebo rukou NFO. Praha tím chtěla na jedné straně obcházet kontroverzi ohledně dodávek povstaleckému hnutí na jihu a také si situaci částečně ulehčit. Například Československý svaz mládeže, posléze Socialistický svaz mládeže, vybral v letech 1967–1970 na zdravotnický materiál, sanitní vozy a pobyty vietnamských dětí v ČSSR celkem 2 872 800 Kč. Československý výbor obránců míru shromáždil v období od roku 1965 do roku 1971 takřka

⁸⁴⁷ VÚA-VHA. MNO 1969, sign. 2 7/1-8, karton č. 26.

⁸⁴⁸ AMZV. TO-T Vietnam 1970–1974, čj. 026 755/73-3, karton č. 1.

⁸⁴⁹ NA ČR. ÚV KSČ AN – II, Zajištění návštěvy stranické a vládní delegace ČSSR ve VDR, 1966 (57), inv. č. 560, karton č. 228.

⁸⁵⁰ AMZV. TO-O Vietnam 1965–1969, čj. 010328/67, karton č. 1.

⁸⁵¹ AMZV. TO-T Vietnam 1965–1969, čj. 025810/67-3, karton č. 4.

⁸⁵² Tamtéž.

identickou částku. Do pomoci se zapojil také Svaz žen, Svaz novinářů nebo Čs. červený kříž.⁸⁵³ Severnímu Vietnamu pomáhal také Svazarm, a to dodávkami 10 tisíců kusů malorážek pro výcvik a 100 benzinových agregátů na výrobu elektřiny. Svazarm měl ze svých prostředků školit také vietnamské instruktory. I zde se naráželo na limity čs. strany, protože vietnamské požadavky směrem k branné organizaci přesahovaly 5,2 milionů korun a Svazarm byl schopen dostát výdajům v hodnotě tří milionů.⁸⁵⁴

Materiální rovina pomoci ČSSR s sebou nesla řadu problémů. Vyjma docházejících skladových zásob vojenského a civilního materiálu představoval obrovský problém transport. Většina pomoci totiž putovala po železnici nejdříve přes území SSSR a pak přes ČLR. Problém představoval přístup Peking, který dodávky z východního bloku všemožně obstruoval. V této věci se Praha snažila nejvíce koordinovat svůj postup se Sovětským svazem a vycházet z jeho zkušeností, přičemž o svých aktivitách také informovala ostatní socialistické státy. Hanoj se na sovětský podnět pokoušela situaci s Pekingem řešit, avšak po svých spojencích žádala, aby upřednostnili mořskou trasu dopravy. Stejně tak tomu bylo i v případě Československa, kdy VDR žádala, aby civilní část pomoci byla vyslána po moři.⁸⁵⁵ Praha se po konzultacích se SSSR a VDR vždy obrátila na Peking s žádostí o bezplatnou přepravu dodávek. ČLR většinou žádostem do roku 1969 vyhověla bez větších problémů, ale s připomínkami.⁸⁵⁶ Praha s ČLR pro tyto případy vždy uzavírala protokol týkající se dotyčné zásilky. Nakonec se ustálila praxe, že po železnici putoval výhradně vojenský materiál, čehož se při svých obstrukcích chytala ČLR. Například v roce 1968 se v jednom velkém čs. transportu vyskytl problém v podobě 300 tun potravinových konzerv. ČLR označila tuto část dodávky za nevojenský materiál a odmítla jej přepravit s tím, že má do Vietnamu putovat po moři.⁸⁵⁷ Od ledna 1969 pak ČLR začala odmítat přepravovat po svých tratích dodávky nákladních automobilů pro vojenské účely a zároveň se Peking také vyslovil proti přepravě protiletdeckých raket. Přisun tohoto materiálu měl putovat mořskou cestou, což pro VDR představovalo velký problém, protože lodě byly mnohem pomalejší než železnice.⁸⁵⁸ Na počátku 70. let se z čínské strany začaly objevovat přímo odmítnutí těchto požadavků a každá dodávka pak procházela složitým vyjednáváním.⁸⁵⁹ V roce 1972 začala VDR před východoevropskými spojenci dávat najevo stále kritičtější postoj

⁸⁵³ AMZV. TO-T Vietnam 1970–1974, čj.020352/70-3, karton č. 1.

⁸⁵⁴ AMZV. TO-T Vietnam 1965–1969, čj. 022289/66-3, karton č. 4.

⁸⁵⁵ AMZV. TO-T Vietnam 1965–1969, čj. 003690/66-3, karton č. 1.

⁸⁵⁶ AMZV. TO-T Vietnam 1965–1969, čj. 003678/66-3, karton č. 1.

⁸⁵⁷ AMZV. TO-T Vietnam 1965–1969, čj. 020145/68, karton č. 4.

⁸⁵⁸ AMZV. TO-O Vietnam 1965–1970, čj. 584/69, karton č. 2.

⁸⁵⁹ AMZV. TO-T Vietnam 1970–1974, čj. 145/112, karton č. 1.

vůči chování ČLR. Pham Van Dong se například při jednání s bulharskou delegací nechal v tomto ohledu slyšet, že Číňané jsou zrádci.⁸⁶⁰ Avšak veřejně se Hanoj ještě neodhodlala pustit se do otevřené kritiky svého severního spojence, přeci jen ČLR byla nadále druhým největším dodavatelem vojenského a civilního materiálu.

Peking zřejmě chtěl umenšit objem pomoci plynoucí ze zemí východního bloku, aby více vynikla jeho snaha zvýšit svůj vliv skrze vlastní dodávky. Dokonce se objevila tvrzení, že ČLR zakrývala na pomoci ze socialistických zemích výrobní štítky a dodávky pak prezentovala jako vlastní.⁸⁶¹ Zároveň se „komplikace“ objevovaly v chvíli probíhajícího čínsko-amerického sbližování, a tedy dalšího vyostřování čínsko-sovětských vztahů. V obecné rovině vyjednávání okolo tranzitu materiálu přes čínské území muselo připomínat Hlavu 22. Na jedné straně byl Sovětský svaz se svými spojenci, který chtěl dopravit materiál do VDR, na druhé straně Hanoj, která na dodávky tlačila, aby byly doručeny rychle. Do toho vstupovala ČLR se svým zdržováním, přičemž byla zároveň důležitým hráčem, se kterým měla Hanoj vyjednávat otázky transportu a případně na ni tlačit, aby nedocházelo ke zpoždění.

Kromě dopravy začala poměrně záhy vyvstávat problematičnost efektivity pomoci a její koordinace. Již v roce 1965 Ministerstvo národní obrany vyslovovalo myšlenku, že vietnamské požadavky jsou sice oprávněné a uměřené, nicméně že ve vztahu k socialistickým státům jsou duplicitní.⁸⁶² Pro se následujícího roku objevovaly snahy koordinovat dodávky pomoci. Československá strana tento problém opakovaně nadnášela během svých jednání s Hanojí, avšak s ohledem na zasílané požadavky se situace výrazně nezměnila.⁸⁶³ Problém si samozřejmě uvědomovaly i ostatní státy posílající pomoc do VDR. Maďarsko roku 1967 iniciovalo schůzku v Moskvě, která se koordinací dodávek měla zabývat. Budapešť uváděla jako hlavní důvod docházející skladové rezervy některého z jejího skladového materiálu, což začalo klást nové nároky na výrobu. Cílem schůze mělo být vyjasnění zaměření pomoci v dlouhodobém výhledu. Podle Maďarů neznala Hanoj realistické možnosti jednotlivých socialistických zemí, přičemž nebylo vyloučeno ani již zmiňované překrývání vietnamských žádostí.⁸⁶⁴ Snaha socialistických zemí však patrně neměla velké dopady. Obdobně se o vietnamských žádostech hovořilo i v roce 1969. Podle zpráv čs. ministerstva zahraničí neměla

⁸⁶⁰ ABS. Svazek č.12335/ 110 I. S.

⁸⁶¹ Tamtéž.

⁸⁶² AMZV. TO-T Vietnam 1965–1969, čj. 024177/65-7, karton č. 4.

⁸⁶³ AMZV. TO-T Vietnam 1965–1969, čj. 003962/66-3, karton č. 1.

⁸⁶⁴ NA ČR. ÚV KSČ AN – II, Návrh ÚV MSDS na koordinaci vojenské pomoci Vietnamu, 1967 (110), inv. č. 563, karton č. 229.

VDR žádný komplexní plán; jejím cílem bylo zkrátka dostat co nejvíc.⁸⁶⁵ Na druhou stranu po celou dobu války vycházely vietnamské požadavky z válečné reality. Hanoj sice veřejně nepřiznávala ztráty jednotek VLA a NFO, avšak dle žádostí o dodávky musely být vysoké. Řada neúspěšných ofenziv v letech 1967–1968 se logicky podepsala na stavu vybavení jednotek na jihu, které bylo třeba doplnit.

Další otázkou představovalo efektivní využívání dodávek. Problém představovalo zejména uskladnění a využití dodaného materiálu. Ten byl často deponován přímo pod širým nebem bez jakékoliv ochrany proti povětrnostním podmínkám. Hanoj totiž v tamních podmínkách nezvládala obnovovat průmysl, nebo stavět nové podniky. Dodaná zařízení tak často ležela ladem bez využití.⁸⁶⁶ Na vině zde byla hlavně letecká válka, která komplikovala provoz tamního průmyslu celkově. Vojenská pomoc byla navíc mnohdy fyzicky zničena, než se dostala ke svému cíli.⁸⁶⁷ Uskladňování dodávek monitorovala mimo jiné československá vojenská rozvědka. Ta si na místě často sama ověřila, že vojenský materiál je sice využíván více jak civilní dodávky, ale často podléhá zkáze kvůli špatnému skladování. Zprávy z VDR také hovořily tom, že vietnamská strana nemá o uskladněném materiálu žádný přehled.⁸⁶⁸ Až komický zádrhel představoval na konci 60. let také čs. vojenský přidělenec v Hanoji. Ten totiž neovládal dobře francouzštinu ani ruštinu. Přidělený tlumočník nemohl být u jednání mnohdy přítomen kvůli jejich utajení. V důsledku toho nešla většina požadavků skrze čs. zastupitelský úřad v Hanoji, nýbrž byly zasilány vietnamským ministerstvem zahraničí skrze jeho ambasádu v Praze.⁸⁶⁹

Československo se tyto problémy rozhodlo řešit vysláním vlastních odborníků k větší kontrole přímo ve VDR. Po vzoru východního Německa a Sovětského svazu, které vytvořily vlastní orgány pro koordinaci pomoci, měla nejprve vzniknout zvláštní čs. komise. Jejím účelem mělo být vyhodnocení dodávané pomoci. Praha tyto problematické otázky též pravidelně konzultovala na různých úrovních s ostatními státy východního bloku.⁸⁷⁰ V roce 1972 byla podepsána dohoda o zřízení československo-vietnamského výboru pro hospodářskou a vědecko-technickou spolupráci. Ten měl pracovat nejen na koordinaci dodávek, ale také na koncepci dalšího rozvoje hospodářské spolupráce a využití vietnamských ložisek nerostných

⁸⁶⁵ AMZV. TO-T Vietnam 1965–1969, čj. 089/69–024652, karton č. 4.

⁸⁶⁶ Tamtéž.

⁸⁶⁷ AMZV. TO-T Vietnam 1970–1974, čj. 25150, karton č. 1.

⁸⁶⁸ ABS. ZS/GŠ, ev. č.105819/P, balík č. 101.

⁸⁶⁹ AMZV. TO-T Vietnam 1965–1969, čj. 003528/68-III, karton č. 1.

⁸⁷⁰ AMZV. TO-T Vietnam 1970–1974, čj. 025150, karton č. 1.

surovin.⁸⁷¹ Výbor byl pak oficiálně zřízen v lednu roku 1973, avšak jeho činnost začala až v říjnu 1974. Průtahy byly způsobeny zejména válečnou situací, kdy Spojené státy v letech 1972–1973 před uzavřením míru vystupňovaly leteckou válku a čs. strana nechtěla na místo vysílat svůj personál.⁸⁷² Orgán tak nestihl výrazně zasáhnout do válečné pomoci.

Československé dodávky byly vietnamskou stranou hodnoceny velmi pozitivně. Zbraně a stroje čs. provenience měly obecně dobré jméno a VDR to svými zkušenostmi potvrzovala.⁸⁷³ V tomto směru se také vyjadřoval premiér Pham Van Dong, který krom vojenské pomoci kladně hodnotil také kulturní a vědeckou spolupráci. Vietnamská strana také oceňovala Československou tiskovou kancelář, která jí předávala zprávy z mezinárodní politiky.⁸⁷⁴

Vojenská a materiální pomoc poskytovaná ČSSR svým objemem zaostávala za Sovětským svazem a ČLR. Přesto nebyl rozsah pomoci v prvních letech války malý a zasahoval řadu odvětví čs. hospodářství. Pro Prahu představovala pomoc motivovaná internacionalismem a snahou vycházet Moskvě vstříc s ohledem na stav vlastní ekonomiky často komplikaci. Na druhou stranu podíváme-li se na čs. dodávky jako na součást širší mozaiky, představují důležitou součást válečného úsilí VDR. Zásilky pěchotních zbraní a munice byly pro Hanoj naprosto kruciólní kvůli vysokým ztrátám jednotek VLA a NFO. V porovnání s dalšími státy východního bloku, s výjimkou SSSR, Československo nijak zvláště nevybočovalo. Spíše naopak v tomto srovnání je zajímavé s jak moc stejnými problémy se socialistické státy potýkaly.

5. 6. Československo a VDR v předvečer míru

Přelom 60. a 70. let neznamenal z hlediska politických vztahů žádnou zásadní změnu. Po krátkém ochlazení kvůli československému reformnímu pokusu se vztahy zase vrátily do zajetých kolejí. Změnu představoval pouze statut NFO, ze které vznikla Prozatímní revoluční vláda Vietnamské republiky. Praha ji oficiálně uznala jako jedinou vládu na jihu 13. června 1969, což znamenalo, že pražská kancelář NFO začala sloužit jako její diplomatické zastoupení.⁸⁷⁵ Praha v tomto případě postupovala stejně jako ostatní socialistické země na základě doporučení Moskvy. Československo kladlo důraz hlavně na vyjadřování podpory severnímu Vietnamu, zejména na půdě OSN. Zde také pokračovaly již dříve započaté trendy,

⁸⁷¹ AMZV. TO-T Vietnam 1970–1974, čj. 145/112, karton č. 1.

⁸⁷² AMZV. TO-T Vietnam 1975–1979, čj. 016567/75-3, karton č. 1.

⁸⁷³ AMZV. TO-T Vietnam 1965–1969, čj. 024246/67, karton č. 4.

⁸⁷⁴ AMZV. TO-T Vietnam 1965–1969, čj. 003528/68-III, karton č. 1.

⁸⁷⁵ AMZV. TO-T Vietnam 1970–1974, čj. 025824/72-3, karton č. 1.

kdy ČSSR fungovalo jako jeden z informačních kanálů pro Hanoj.⁸⁷⁶ Začátek 70. let znamenal také aktivizaci ostatních východoevropských států. Sovětský svaz nadále pokračoval ve své politické podpoře jednání v Paříži, ale vedle toho neustále zvedal své vlastní dodávky do VDR. Maďarsko se snažilo být aktivní skrze vysílání častých delegací, kterých se vždy účastnil někdo z ÚV MSZMP. Nicméně maďarská aktivita narážela na malou iniciativu ze strany VDR. Dobré vztahy na vysokých místech si ovšem začalo pěstovat Bulharsko, které bylo již schopné poskytnout o něco větší pomoc než v předešlé dekádě. Oproti tomu Polsko přestalo jevit zájem. Vztahy Varšavy a VDR prožívaly mírné ochlazení kvůli tomu, že PLR chtěla snížit objem svých dodávek.⁸⁷⁷ Československo se svým návratem zřejmě také snažilo přispět všeobecné snaze východního bloku podporovat Hanoj v setrvání u jednacího stolu v Paříži, a to pomocí návštěv delegací.

Rámec československé politiky vymezovaly závěry XIV. sjezdu KSČ, které velely v pokračování dosavadní politiky založené na solidaritě, přičemž ČSSR měla Vietnamu nadále poskytovat vojenskou a materiální pomoc v rámci svých možností. Sjezd také naplánoval vyslání vládní a stranické delegace do VDR a pozvání vietnamské delegace nejvyšší úrovně do Československa na rok 1975. Obecné úkoly diplomacie se v závěrech sjezdu nelišily od minulých let. Kromě koordinace pomoci se spojenci bylo jedním z úkolů ČSSR hledání cesty k nevyšším politickým místům v Hanoji.⁸⁷⁸ Také Severní Vietnam začal projevovat zájem o rozšiřování vzájemných styků. Obě země se měly navrátit k výměně různých delegací, přičemž pro Prahu byla prioritní stranická linie. KSČ v této oblasti totiž vyvíjela poměrně velkou iniciativu, zřejmě ve snaze obnovit své postavení, které měla před rokem 1968. Vedle toho měly být posíleny vztahy nevládních organizací jakožto prostředku měkké síly, která by napomohla normalizování obrazu ČSSR u svých spojenců.⁸⁷⁹ Na novou úroveň byla posunuta spolupráce v oblasti medií. V roce 1972 požádala Hanoj Československo o pomoc ve věci vysílání stanice Hlas Vietnamu pro západní Evropu, a to konkrétně skrze Čs. rozhlas. Kromě technické spolupráce v této oblasti poskytla Praha hlasatele pro vysílání v angličtině a francouzštině.⁸⁸⁰ Plánovaný odjezd delegace v roce 1972 byl odložen kvůli americkému bombardování, které nabralo bezprecedentních rozměrů. Cesta se měla realizovat až ve chvíli,

⁸⁷⁶ AMZV. TO-T Vietnam 1970–1974, čj. 026732/70-3, karton č. 4.

⁸⁷⁷ AMZV. TO-T Vietnam 1965–1969, čj. 09052/69, karton č. 4.

⁸⁷⁸ AMZV. TO-T Vietnam 1970–1974, čj. 025816/72-3, karton č. 1.

⁸⁷⁹ AMZV. TO-T Vietnam 1970–1974, čj. 026732/70-3, karton č. 1.

⁸⁸⁰ AMZV. TO-T Vietnam 1970–1974, čj. 027163/72, karton č. 1.

kdy bude VDR schopná obdobné návštěvy přijímat. Odklady totiž navrhovala také Hanoj, která krom letecké války měla dost politické práce v jednání o míru.⁸⁸¹

Podepsání Pařížské mírové smlouvy ukončující angažmá Spojených států otevřelo dveře nové intenzifikaci spolupráce. Hanoj se sice na jedné straně soustředila na dokončení sjednocení Vietnamu a porážku jihu, ale v zároveň začala připravovat poválečnou obnovu země. To samozřejmě vedlo k nárůstu počtu kontaktů, z nichž asi nejvýznamnější byla návštěva ministra plánování a investic Nguyen Van Kha v ČSSR, a naopak cesta delegace Federálního shromáždění ČSSR do Vietnamu z dubna 1974. Do jejího čela byl záměrně postaven Alois Indra kvůli svému slovenskému původu. Prostřednictvím delegace se tak mělo prezentovat nové federální uspořádání státu s důrazem na jeho etnickou různorodost. Indra se svými vietnamskými protějšky řešil kromě pomoci také vývoj v roce 1968.⁸⁸² Indrova role během ukončení Pražského jara byla zřejmě dalším důvodem jeho vyslání do Hanoje. Praha si byla velmi dobře vědoma vietnamského postoje k onomu reformnímu pokusu a bylo zapotřebí, aby do Hanoje odjel někdo ideově spolehlivý, respektive blízký kritice reformem.

Obchod a hospodářské styky pokračovaly na počátku 70. let v mírně sestupné tendenci. V roce 1970 mělo dle protokolu z předešlého roku dojít k výměně zboží v hodnotě 7 milionů rublů. Československo přitom mělo poskytnout likvidační úvěr ve výši 1,5 milionů rublů, který měl pokrýt dočasný nesoulad v platbách nebo hodnotě dodaného zboží z roku 1969. ČSSR mělo navíc poskytnout hospodářskou a technickou pomoc ve výši 7,3 milionů rublů a bezplatné dodávky vojenského materiálu za 5 milionů rublů. Delegace VDR při jednání ale naléhala na zvyšování dodávek a pomoci. Hanoj ústy svých vyjednávačů poukazovala na to, že dodávky z Polska a NDR jsou pod úrovní jejich požadavků.⁸⁸³ Oproti minulým letům se však vietnamské požadavky zdály být o něco reálnější. Vietnamská strana dokonce hovořila o tom, že jsou jí známy hospodářské problémy ČSSR, a deklarovala připravenost zvýšit svůj vývoz v rámci obchodní dohody na hodnotu 6 milionů rublů.⁸⁸⁴

Československo nadále pokračovalo s dodáváním bezplatné pomoci v dalších letech, byť její výši nezvedalo. Například v roce 1972 dosáhly bezplatné dodávky strojů výše 7 milionů rublů, přičemž další poskytnutý materiál včetně zdravotního dosahoval výše 5 milionů.⁸⁸⁵ Praha musela totiž hledět na vlastní hospodářskou kondici, přičemž v těchto otázkách bylo

⁸⁸¹ AMZV. TO-T Vietnam 1970–1974, čj. 045/72, karton č. 1.

⁸⁸² AMZV. TO-T Vietnam 1970–1974, čj. 01060/73, karton č. 1.

⁸⁸³ AMZV. TO-T Vietnam 1965–1969, čj. 09052/69, karton č. 4.

⁸⁸⁴ AMZV. TO-T Vietnam 1965–1969, čj. 026/69, karton č. 4.

⁸⁸⁵ AMZV. TO-T Vietnam 1970–1974, čj. 145/112, karton č. 1.

rozhodováno ve vztahu angažmá ostatních socialistických zemí.⁸⁸⁶ V roce 1974 se v objemu dodávek dostala NDR na třetí místo za Sovětský svaz a ČLR, byť v dokumentech čs. ministerstva zahraničí se uvádí, že východoněmecká strana označovala čs. pomoc jako vyšší „*když se to správně spočítá*“.⁸⁸⁷ Berlín totiž poskytoval hlavně vysoký úvěr na dodávky zboží, zatímco Československo dodávalo stroje a další materiál.⁸⁸⁸ Blížící se konec války v podobě pádu Saigonu ovšem také otevřel debatu, jak naložit s dosavadními úvěry. Polsko uvažovalo o celkovém odepsání všech půjček, zatímco NDR považovala zatím dosavadní pomoc za bezplatnou.⁸⁸⁹

Nadále také probíhala spolupráce ve vědecko-technické oblasti, avšak ta byla ze začátku 70. let silně limitována situací ve VDR. V době intenzivní letecké války nechtěla čs. vláda vysílat své experty do VDR. Z jejího pohledu to nebylo účelné, protože americké nálety veškeré průmyslové projekty rychle zničily. Po ukončení války se Spojenými státy se však situace změnila. Kromě vyslání čs. expertů byla také uzavřena dohoda vedoucí k rekonstrukci společné nemocnice v Haiphongu. Na opravu tohoto zařízení mělo v první fázi putovat 52 milionů korun a následně měla přijít dokonce investice ve výši 250 milionů korun.⁸⁹⁰ Expertní pomoc byla směřována hlavně do oblastí strojírenství, kde čs. strana krom svých lidí poskytovala zaškolování, dokumentaci a inženýrské služby.⁸⁹¹ Spolupráce v rámci poválečné obnovy například zahrnovala rozšíření tepelné elektrárny Pha Lai, ale také výstavbu města Thanh Hoa a rekreačního střediska v Sam Son. Uklidnění situace také vedlo k tomu, že do Československa se opět začaly vyvážet cínové rudy a další zboží.⁸⁹²

Do Československa byli také vysíláni vietnamští studenti, jejichž počet postupně rostl. Ve školním roce 1972–1973 jich bylo z VDR vysláno celkem 125, ale již v letech 1974–1975 se jich na československých školách nacházelo 1200.⁸⁹³ Naprosto zásadním krokem pro další vývoj bylo v uzavření dohody o studijní a pracovní výměně v dubnu 1974. Na jejím základě mělo 5000 vietnamských studentů projít čs. vysokými školami.⁸⁹⁴ Do ČSSR měl také přijít velký počet praktikantů, kteří se měli zdokonalit prací v průmyslu. Stejně jako svoji ostatní

⁸⁸⁶ AMZV TO-T Vietnam 1970–1974, čj. 025787/73, karton č. 1.

⁸⁸⁷ AMZV. TO-T Vietnam 1970–1974, čj. 01004/74, karton č. 1.

⁸⁸⁸ Tamtéž.

⁸⁸⁹ AMZV. TO-T Vietnam 1970–1974, čj. 025979/73-3, karton č. 1.

⁸⁹⁰ AMZV. TO-T Vietnam 1970–1974, čj. 025816/72-3, karton č. 1.

⁸⁹¹ AMZV. TO-T Vietnam 1970–1974, čj. 025787/73, karton č. 1.

⁸⁹² AMZV. TO-T Vietnam 1970–1974, čj. 025979/73-3, karton č. 1.

⁸⁹³ AMZV. TO-T Vietnam 1975–1979, čj. 016567/75-3, karton č. 1; AMZV. TO-T 1970–1974, čj. 025816/72-3, karton č. 1.

⁸⁹⁴ ALAMGIR, 2013, s. 15.

pomoc chápala Praha tuto dohodu v rámci obnovy Vietnamu.⁸⁹⁵ Program následně pokračoval až do roku 1989 a je také důvodem, proč je v současné České republice početná vietnamská komunita. Mimo ČSSR uzavřela Hanoj obdobné dohody se Sovětským svazem, NDR a Bulharskem.⁸⁹⁶

Rok 1975 a konec války znamenal začátek nové éry československo-vietnamských vztahů. Zejména v oblasti vědy docházelo k velké intenzifikaci spolupráce mezi Vietnamem a zeměmi východního bloku, zejména s NDR a ČSSR.⁸⁹⁷ Ukončení bojů ale také přineslo nové žádosti o pomoc v důsledku válečných škod. Hanoj žádala hlavně potraviny, léky, oblečení, látky a telekomunikační zařízení.⁸⁹⁸ Problém nedostatku potravin se táhnul již od začátku 70. let. Zprávy z VDR sice poukazyvaly na to, že zemědělství na severu je málo poškozené, ale tamní stát ani přesto nebyl schopen zabezpečit zásobování základními potravinami.⁸⁹⁹ Situace se nezlepšila ani sjednocení, protože venkovské oblasti na jihu byly válkou silně zasaženy, navíc je nutné zmínit, že právě zde se americká armáda uchýlovala u užívání pesticidů, což vedlo k zamoření poměrně velkých oblastí. Poválečné roky tak představovaly novou výzvu nejen pro Vietnam, ale také pro jeho spojence.

5. 7. Role československých tajných služeb

Stejně jako jiné konflikty, i Vietnamská válka byla prostorem pro operace tajných služeb. Je jasné, že z vojenského hlediska hrály hlavní roli sovětská KGB a GRU. Ostatní státy se soustředily především na monitorování politické situace v souvislosti s čínsko-sovětským rozkolem. Případně se stejně jako východoněmecká Stasi zapojily do budování vietnamského bezpečnostního aparátu. Avšak v porovnání s vkladem východního Německa byla tato pomoc spíše dílčí. Válka a politické prostředí způsobené roztržkou v oblasti zpravodajců logicky otevřely dvě fronty – tu domácí a tu v severním Vietnamu.

Jinak tomu nebylo ani v případě ČSSR. Na domácím kolbišti se StB soustředila výhradně na sledování činností zastupitelských úřadů ČLR a VDR, kanceláře NFO a na přítomnost vietnamských studentů a stipendistů.⁹⁰⁰ Československo se stejně jako jiné země bloku obávalo rozšiřování maoismu, zvláště mezi mladými lidmi. Mezi vietnamskými studenty zachytila StB kolující maoistické materiály, jež zřejmě pocházely z čínské ambasády, avšak

⁸⁹⁵ ALAMGIR, 2017, s. 72.

⁸⁹⁶ Tamtéž, s. 10–11.

⁸⁹⁷ AMZV. TO-T Vietnam 1975–1979, čj. 01011/75, karton č. 2.

⁸⁹⁸ AMZV. TO-T Vietnam 1975–1979, čj. 01078/75, karton č. 3.

⁸⁹⁹ AMZV. Porady kolegia. Zápis ze dne 24. 7. 1973, kniha č. 152.

⁹⁰⁰ ABS. I. správa SNB, MTH 21251, k reg. Č. 12335/110 IV. Díl.

žádnou zvláštní agitační činnost Vietnamci neprováděli. Severní Vietnam byl na to příliš opatrný, než aby se oficiálně zamotal do čínské agitace a narušil si tím dobré vztahy s východním blokem.⁹⁰¹

Pro československou vojenskou a civilní rozvědku představovalo sledování ČLR několik praktických problémů. V samotné Číně bylo kvůli situaci vyostřené kulturní revolucí takřka nemožné zkoušet nějaké operace a budovat síť informátorů. Pro získávání informací byly proto využívány kontakty s diplomaty jiných zemí. V tomto ohledu počítala koncepce sledování čínské problematiky s operacemi v jiných zemích, kde bylo možné pronikat do bází čínských aktivit a získávat politické informace.⁹⁰² To se samozřejmě odrazilo v činnosti všech rezidentur v Asii, které mimo jiné měly monitorovat situaci spojenou s válkou ve Vietnamu. Jako jeden z informačních zdrojů takto figurovalo Japonsko, kde byly úspěšně shromažďovány informace o dění v Saigonu, ale i o vztazích mezi VDR a Sovětským svazem. Výzvědné síti v Asii se poměrně dobře dařilo získávat informace o čínských aktivitách ve vztahu ve VDR, ale také o americké činnosti.⁹⁰³ Rozvědka mimo jiné monitorovala situaci též v Indii, Indonésii a Japonsku, kde byly kromě čínského vlivu sledovány tendence těchto zemí ve vztahu ke Spojeným státům. Mimo to byla v zájmu sledování také politika neutrálního Laosu a Kambodže, přičemž v těchto zemích Československo samozřejmě podporovalo „lidové a pokrokové“ síly.⁹⁰⁴

Co se týče činnosti v samotném Vietnamu, v tomto ohledu je zásadní rok 1966, kdy Zpravodajská služba generálního štábu ČSLA otevřela svoji rezidenturu na zastupitelském úřadu v Hanoji a bylo ji uděleno krycí jméno „Bambus“. Praha o tomto svém kroku informovala vietnamskou stranu, avšak ta z toho příliš nadšená nebyla.⁹⁰⁵ Utužený režim VDR samozřejmě nechtěl, aby na jeho území fungovaly cizí tajné služby, navíc v módu, který byl navržený primárně proti ČLR. Rezidentura se v prvním roce zaměřila na sledování vnitřní a zahraniční politiky VDR. Mimo to měla také vyhodnocovat bojovou činnost americké armády a případně získat kus americké vojenské techniky k analýze. Rozvědku také zajímaly poznatky z vietnamské protivzdušné obrany, zejména z nasazení raket. Dále se měla zaměřit na sledování čínského vlivu ve VDR.⁹⁰⁶ V roce 1967 se činnost rezidentury ideově neměnila, ale byla rozšiřováno sledování československých dodávek a vyhodnocování jejich efektivity. Vedle toho

⁹⁰¹ ABS. OB/ČB, OB-373čb.

⁹⁰² ABS. Svazek č. 90065/ I. S.

⁹⁰³ ABS. Svazek č.12335/ 110 I. S.

⁹⁰⁴ ABS. Svazek č.81073/ I. S.

⁹⁰⁵ ABS. ZS/GŠ, ev. č. 400232, balík č. 101.

⁹⁰⁶ ABS. ZS/GŠ, ev. č.105819/P, balík č. 101.

už se rozvědky pokoušela budovat vlastní agenturní síť, což bylo v podmínkách severního Vietnamu obtížné, protože případný okruh lidí ochotných stát se informátory byl velmi malý.⁹⁰⁷ Informační síť se podařilo v malé míře rozpracovat až v roce 1969. Prosovější členové VSP nebo nestraníci s obdobným smýšlením často patřili mezi kulturní a intelektuální elity. Le Duanův režim právě proti těmto skupinám vedl několik antirevizionistických kampaní, které měly za následek vlnu zatýkání. To mezi potencionálními spolupracovníky vedlo ke strachu ze spolupráce nebo až přímo k odporu ke kontaktům s lidmi z východní Evropy.⁹⁰⁸ Obdobné zkušenosti měly ve Vietnamu také ostatní státy východního bloku. Velvyslanectví NDR o obdobných problémech reportovalo do Berlína poměrně často.⁹⁰⁹

Na rozdíl od toho, jak tomu bylo u KGB a GRU neexistují důkazy, že by českoslovenští agenti byli ve styku s americkými zajatci. Veškeré vojenské informace se dařilo získávat buď spoluprací s ostatními státy socialistického tábora nebo od vietnamské strany. Zprávy uvádějí, že stran vojenského materiálu se od VDR podařilo v roce 1967 získat tělo americké rakety a další drobné vybavení.⁹¹⁰ Mimo to se podařilo získat také 4 kusy americké automatické pušky M-16, které rezidentura následně předala Hlavní technické správě, kde byly k dispozici na zkoumání ze strany armády. Nicméně takové zisky bývaly spíše výsledkem náhody a osobních styků čs. pracovníků s vietnamským personálem.⁹¹¹ Hanoj byla totiž ve věci sdílení ukořistěné techniky nebo poznatků o americké armádě se sovětskou stranou velice zdrženlivá, což se logicky přenášelo i na další státy z východního bloku.

Činnost československých zpravodajských služeb víceméně kopírovala sovětský přístup. Praha byla zaměřená zejména na otázky čínského vlivu a návazné politiky VDR. To vedlo stejně jako v případě sovětské KGB k tomu, že čs. tajné služby operovaly na území severního Vietnamu, jako kdyby se pohybovaly na nepřátelském území. Policejní stát živený Le Duanem navíc tento dojem umocňoval. Občané VDR podléhali strachu z případného zatčení, a tak se ke všem zahraničním pracovníkům chovali velice odtažitě. Experti a diplomaté z východního bloku podléhali zároveň přísné kontrole a omezení pohybu. Kombinace všech těchto faktorů vytvářela prostředí naprosto nevhodné pro zpravodajskou činnost.

⁹⁰⁷ ABS. ZS/GŠ, ev. č.105819/P, balík č. 101.

⁹⁰⁸ ABS. ZS/GŠ, Vyhodnocení plnění úkolů residentury Bambus za I. Čtvrtletí 1969, balík č. 81.

⁹⁰⁹ GROSSHEIM, 2005, s. 463.

⁹¹⁰ ABS. ZS/GŠ, ev. č.105819/P, balík č. 101.

⁹¹¹ ABS. ZS/GŠ, ev. č. 105819/š, balík č. 101.

5. 8. Vztahy Československa a NFO

Národní fronta osvobození Jižního Vietnamu představovala ve válce poměrně svébytný prvek. Fronta vznikla za podobným účelem jako Viet Minh, aby spojila různé síly, které bojovaly proti režimu v Saigonu. Organizace byla sice závislá na VDR a formálně byla pod kontrolou tamní komunistické strany, avšak vykazovala určité formy autonomie. Ukazuje se, že vojenské vedení NFO často podnikalo kroky bez bližší konzultace s Hanojí. Vedení NFO navíc zastávalo militantnější a silně pročínské pozice, což přinášelo různé komplikace zejména na poli mírových jednání. Po ofenzívě Tet v roce 1968 se zvýšila kontrola NFO ze strany severního Vietnamu. Neúspěšná vojenská kampaň byla záminkou pro personální obměnu, která posléze umožnila Hanoji organizaci více kontrolovat.⁹¹²

Už při založení NFO se však počítalo s tím, že organizace bude mít své vlastní zahraniční styky, které měly de facto vytvářet dojem, že NFO představuje samostatnou organizaci bojující proti útlaku. Punc národně osvobozenického boje a fasáda formální nezávislosti měly zajistit mezinárodní podporu válečné cestě sjednocení Vietnamu. NFO měla v zásadě příkryt řízenou infiltraci ze severu a zabránit americké intervenci. Pro vztahy se zahraničím byla v rámci aparátu fronty vytvořena komise pro zahraniční vztahy. Struktura NFO de facto kopírovala zavedenou organizaci komunistické strany a její komise představovala ekvivalent podobného orgánu na úrovni ústředního výboru. Do čela zahraniční komise byl postaven Nguyen Van Hieu, který pak v následujících letech NFO reprezentoval na mírových rozhovorech.⁹¹³ NFO začala se svými diplomatickými aktivitami v letech 1962–1963. Cílem bylo získat mezinárodní uznání aspoň ze strany mezinárodních organizací. NFO se chtěla prezentovat jako autonomní a nezávislá organizace na VDR a zároveň o sobě také tvrdila, že je legitimním zástupcem lidu na jihu Vietnamu. Ideově se NFO snažila využít vlny neutrální koncepce, která hovořila o neutralizaci Vietnamu ve stylu Laosu. Volba tohoto přístupu nebyla náhodná, protože NFO vsázela na vzrůstající vlnu neutralismu navazující na Hnutí nezúčastněných. Tento směr měl navíc silnou odezvu v západní Evropě.⁹¹⁴

První zastávkou v diplomatické kampani NFO bylo Československo, kam její delegace dorazila v červnu 1962. Nguyen Van Hieu dokonce během své návštěvy vystoupil v Rádiu Praha, kde prezentoval program NFO založený na neutralizaci Vietnamu. Delegace se setkala

⁹¹² FREY, s. 51.

⁹¹³ BRIGHAM, Robert K. *Guerrilla Diplomacy: The NLF's Foreign Relations and the Viet Nam War*. London: Cornell University Press, 1999, s. 18.

⁹¹⁴ BRIGHAM, s. 19–20.

spíše s nižšími zástupci Ministerstva zahraničních věcí a následně odjela do Moskvy.⁹¹⁵ Během téhož roku se zástupci NFO objevili také v Indonésii, a dokonce na Moskevské ozbrojovací konferenci. Sovětský svaz sice NFO v zásadě podporoval, ale i přesto byl zatím velice opatrný ve vzájemném kontaktu.⁹¹⁶ Bylo to zejména kvůli silné pročínské orientaci organizace. NFO byla totiž mnohem prudší v kritice Sovětského svazu než VDR.⁹¹⁷

V návaznosti na příjezd delegace NFO dorazila do ČSSR žádost o zřízení stálé mise NFO v Praze. Československá strana vše konzultovala s Moskvou, která s vytvořením kanceláře souhlasila. Navíc tou dobou již existovala pobočka tiskové kanceláře NFO v Berlíně. KSČ se tak obracela mimo jiné na ÚV SED s prosbou o informace týkající se její činnosti.⁹¹⁸ Žádost dorazila shodou okolností v době, kdy byl prezident Novotný na návštěvě ve VDR. NFO výběr Prahy zdůvodňovala dobrým spojením s okolním světem. Praha byla místem, kde měla řada zemí své diplomatické zastoupení a československá diplomacie zároveň budovala dobré vztahy se zeměmi třetího světa, což NFO mohla v rámci svých snah dobře využít.⁹¹⁹ Zřízení kanceláře bylo odsouhlaseno, avšak nejednalo se o oficiální diplomatické zastoupení. Účel kanceláře měl být čistě informativní, přičemž v rámci své činnosti měla seznamovat čs. veřejnost s bojem na jihu, posilovat solidaritu a vzájemnou pomoc a zároveň ovlivňovat veřejné mínění v západních zemích. Praha nechtěla udělit kanceláři statut diplomatické mise, protože se obávala toho, že by to mohlo být chápáno jako porušení Ženevské dohody. V důsledku této obavy se ČSSR také snažila činnost kanceláře kontrolovat. Její zřízení proto podmínila nutností dodržování politické linie KSČ a souladem se zahraniční politikou ČSSR. Kancelář měla komunikovat výhradně s ÚV Národní fronty, přičemž měla o svých aktivitách informovat také mezinárodní oddělení ÚV KSČ. Vedoucí kanceláře měl být jmenován po dohodě s ÚV KSČ. Na druhou stranu se československá strana zavázala převzít všechny náklady na činnost kanceláře.⁹²⁰ Praha pravděpodobně posloužila jako lakmusový papírek ve věci vztahů východního bloku k NFO a vytváření obdobných orgánů. Pražská kancelář totiž představovala první oficiální zastoupení NFO v rámci bloku. Moskva zřízení tamního

⁹¹⁵ BRIGHAM, s. 23.

⁹¹⁶ Wilson Center Digital Archive. September 30, 1962 Record of Talks from the Premier's Meeting with the Delegation of the National Front for the Liberation of Southern Vietnam. [online] Dostupné z <https://digitalarchive.wilsoncenter.org/document/record-talks-premiers-meeting-delegation-national-front-liberation-southern-vietnam> [cit. 27. 2. 2025].

⁹¹⁷ LÜTHI, s. 329.

⁹¹⁸ NA ČR. ÚV KSČ AN – II, Žádost ÚV VSP o zřízení stálé mise NFO v Praze, 1963 (115), inv. č. 564, karton č. 229.

⁹¹⁹ NA ČR. ÚV KSČ AN – II, Informace a podklady pro pobyt A. Novotného ve VDR (37), inv. č. 564, karton č. 229.

⁹²⁰ NA ČR. ÚV KSČ AN – II, Zřízení kanceláře NFO, 1963 (116), inv. č. 564, karton č. 229.

obdobného orgánu dovolila až v roce 1964 s ohledem na čínsko-sovětský rozkol a odchod Chruščova.

Činnost kanceláře v Praze začala 1. listopadu 1963. Kromě vydávání informačního bulletinu se její aktivita zaměřila hlavně na kontakty se zahraničím skrze přítomné zastupitelské úřady. Informační činnost byla naprosto minimální a pokud nějaká vznikla, přišla z popudu vedení Národní fronty. Pracovníci kanceláře ve svých aktivitách navíc často sklouzávali k prezentování pročínských postojů. Na zastoupení NFO pak byl aplikován stejný princip jako na vztahy s VDR. V osobních stycích s pracovníky kanceláře měla být prezentována československá stanoviska a zároveň se na ně mělo ideově působit ve prospěch přiblížení k sovětské linii.⁹²¹ Zástupci NFO se skrze Národní frontu často obraceli na čs. vládu s prosbami o materiální pomoc, a to včetně zbraní.⁹²² Československo nejprve poskytovalo NFO pomoc především přes nevládní organizace jako Československý černý kříž nebo Ústřední radu odborů.⁹²³ Tento postup navazoval na obavy z porušení Ženevské dohody. Obrat však přišel společně s eskalací války v roce 1965, kdy ČSSR začala dodávat vojenský materiál přímo NFO.⁹²⁴

V roce 1965 požádalo vedení VSP o rozšíření činnosti pražské kancelář a její přejmenování na Reprezentaci NFO. Po schválení nového statutu se tak mohla NFO skrze Národní frontu obracet na čs. ministerstvo zahraničí. Zástupci Reprezentace pak měli být oficiálně zváni na společenské a politické akce jako oficiální zástupci jihovietnamského lidu. Reprezentace obdržela vyšší finanční podporu, která ročně stoupla na 300 tisíc korun z původních 200 tisíc. NFO bylo navíc povoleno oficiálně využívat vlastní vlajku na československém území.⁹²⁵ Pracovníci Reprezentace NFO také požívali určitých diplomatických výhod jako byly nedotknutost úředních místností, daňové a celní výsady, svoboda spojení a kontaktu s VDR a dalšími reprezentacemi NFO, právo šifrovat vlastní komunikaci a svoboda pohybu po ČSSR.⁹²⁶ Sovětský svaz pak československé zkušenosti s kontaktem s NFO využil při úpravě statut tamní kanceláře v roce 1965. Praha si tedy připsala další prvenství.⁹²⁷ Pražské zastoupení tak mělo v rámci sítě NFO v podstatě nejlepší postavení

⁹²¹ NA ČR. ÚV KSČ AN – II, Informaci o činnosti kanceláře NFO (117), inv. č. 564, karton č. 229.

⁹²² Tamtéž.

⁹²³ NA ČR. ÚV KSČ AN – II, Záznamy o návštěvách představitelů VDR v ČSSR na ministerstvu zahraničních věcí, 1963 (73), inv. č. 560, karton č. 228.

⁹²⁴ AMZV. Porady kolegia. Zápis ze dne 5. 8. 1965, kniha č. 107.

⁹²⁵ NA ČR. ÚV KSČ AN – II, Úprava postavení reprezentace NFO v Praze, 1965 (119), inv. č. 564, karton č. 229.

⁹²⁶ AMZV. TO-T Vietnam 1965–1969, čj. 027250/67, karton č. 2.

⁹²⁷ Tamtéž.

i mimo východní blok. V NDR byla tamní tisková kancléř sice povýšena na zastoupení, ale její zaměstnanci nedisponovali takovými výhodami jako ČSSR. Vedoucí tamní kanceláře měli pouze diplomatickou imunitu. Alžírská pobočka pak sice existovala na základě formálního souhlasu tamní vlády, ale neměla nijak upravený svůj statut a dostávala finance na provoz. Obdobně na tom byla i kancelář NFO v Indonésii. Tamní vláda sice NFO silně podporovala i finančně, avšak zastoupení NFO nemělo ani možnost styku s ministerstvem zahraničí.

Do roku 1969 se pak žádné další změny nekonaly. Reprezentace NFO v Praze dále pokračovala ve své činnosti, která byla sledována nejen politickými orgány, ale i bezpečnostními složkami z obavy z rozšiřování maoismu. Československo uznalo Prozatímní revoluční vládu Jihovietnamské republiky v červnu 1969 po tom, co se ujistilo, jak budou postupovat ostatní státy socialistického tábora. Pražská Reprezentace NFO se tak přeměnila na oficiální diplomatické zastoupení. Ve Vietnamu pak vztahy s prozatímní vládou měly spadat pod čs. velvyslanectví v Kambodži.⁹²⁸ V listopadu 1969 do Československa přijela první oficiální návštěva pod hlavičkou prozatímní vlády, avšak jednalo se spíše zdvořilostní návštěvu bez většího významu.⁹²⁹ Tíha komunikace tedy nadále ležela na linii mezi Prahou a Hanojí. Uznání NFO jakožto oficiální vlády bylo pouze podpůrnou akcí, která mohla ovlivnit mírové jednání v Paříži.

Vztahy mezi NFO a ČSSR představovaly zajímavou součást československého vztahu k Vietnamské válce. Československo mělo v tomto ohledu řadu prvenství, zejména v souvislosti s otevřením kanceláře NFO v Praze. Moskva dovolila ČSSR v tomto ohledu takto postupovat zřejmě proto, že k situaci přistupovala jako k určité zkoušce chování NFO s cílem zjistit, zda její zastoupení nebude představovat problém. Sověti si zřejmě zároveň uvědomovali důležitost takového kroku v momentě, kdy na něj sami nepřistoupili. Navíc v atmosféře čínsko-sovětské roztržky a s ohledem na postoje NFO se Sovětskému svazu patrně hodilo, že se její kancelář otevřela jinde.

⁹²⁸ AMZV. TO-T Vietnam 1965–1969, čj. 226/69-3, karton č. 4.

⁹²⁹ AMZV. TO-T Jižní Vietnam 1965–1969, čj. 023226/69-3, karton č. 1.

6. Závěr

Vietnamská válka představuje nejdelší konflikt 20. století. Jeho vnímání ze strany historiografie a zejména laické veřejnosti se zakládá na představě, že Vietnam představoval zástupný konflikt mezi východním a západním blokem. Spojené státy do konfliktu vstoupily v rámci studenovělečného vnímání celé situace; Washington za vietnamským nacionalismem viděl snahu komunistů ovládnout celý region. Toto vidění bylo definováno skrz tzv. teorii domina, která říkala, že dojde-li k pádu Vietnamu do komunistických rukou, dojde následně ke stejnému vývoji v okolních zemích. Ve snaze zabránit domnělému sovětskému vlivu působily tedy Spojené státy v oblasti nejprve jako podpora Vietnamské republiky. Spojené státy poskytovaly Saigonu materiální a finanční podporu. Washington pomáhal jihu budovat armádu a za tímto účelem na místo vyslal své vojenské poradce. Jejich počet postupně rostl s tím, jak hlouběji do tamní situace USA zabředávaly. Výsledkem bylo přímé americké vojenské zapojení započaté v roce 1965. Americký prezident Johnson i jeho nástupce Nixon předpokládali zásadní sovětský vliv na VDR a snažili se na ni skrze Moskvu tlačit za tím účelem, aby usedla k jednacímu stolu. Spojené státy se nakonec vyvázaly z konfliktu v roce 1973. Saigon padl o dva roky později bez dalšího amerického zásahu.

Sovětské zapojení do konfliktu vycházelo zejména ze dvou premis. První představovala snaha tamní situaci vyřešit mírovou cestou. Moskva totiž nechtěla, aby jí lokální válka narušila zlepšující se vztahy s Washingtonem. Druhá vycházela ze snahy kontrovat rostoucímu čínskému vlivu. V obou směrech spoléhal Sovětský svaz na válečnou podporu, kterou poskytoval VDR. Paralelně s dodávkami zbraní a dalšího materiálu se Moskva snažila na Hanoj tlačit, aby do své strategie implementovala politické nástroje boje, tj. diplomacii. Válka navíc představovala pro Moskvu příležitost, jak napravit vztahy uvnitř komunistického hnutí. Během Chruščovova období představovala otázka Vietnamu spíše okrajovou záležitost. Moskva s VDR spolupracovala hlavně v rámci rozvoje tamního socialismu, ale aktivně se regionu nějak neangažovala. Neutralizace Laosu a situace po Tonkinském incidentu nebyly výsledkem sovětské iniciativy, nýbrž reakcí na tamní dění. Hlavním problémem Chruščova v Asii byla především Čína. Vztahy s tamními komunisty se rozpadly na konci 50. let a situace gradovala přes ideologickou roztržku až po otevřené nepřátelství. Chruščov se sice pokoušel záležitost urovnat, ale ve výsledku celý problém sám eskaloval a internacionalizoval. Do sovětsko-čínského problému byly postupně zataženy všechny komunistické a dělnické strany, které si v něm měly vybrat, na jakou stranu se postaví.

Vietnamská strana pracujících se nakonec postavila na stranu Pekingů. Strana však v této otázce nebyla jednotná a existovala v ní silná prosovětská frakce. Když se ve VSP dostala k moci radikální klika v čele s Le Duanem, postoj Hanoje se v rámci čínsko-sovětského rozkolu začal více přiklánět k ČLR. Krom toho začal Le Duan s odstraňováním ideových nepřátel uvnitř strany, což vztahům s Moskvou také moc nepomohlo. Po nástupu Brežněva se objevila snaha zlepšit vztahy SSSR s Čínou a VDR. Sovětský premiér se vydal na svoji asijskou cestu, na které se měl zastavit nejdříve v Pekingů a poté v Hanoji. V Pekingů se však Kosygin střetl s neoblomným postojem, čímž se vyhlídky na zlepšení vztahů značně vzdálily. Během svého pobytu ve VDR sovětský premiér zažil americké nálety, které byly důsledkem útoku NFO na americkou základnu v Pleiku. Výsledkem této cesty byla mohutná vojenská pomoc VDR. Sověti se sice pokoušeli v této věci domluvit s ČLR společný postup, ale byli odmítnuti. V důsledku pokračování rozkolu začalo tedy sovětské vedení válku chápat jako prostor boje proti čínskému vlivu. Kvůli zpretrhaným vztahům s Čínou představovala VDR pro Sověty v regionu klíčového aktéra, kterého Moskva potřebovala mít na své straně. Válka byla pro Moskvu důležitá také s ohledem na postavení SSSR v rámci zemí třetího světa. V této oblasti daný konflikt silně rezonoval jakožto národně osvobozeněcká válka. Kdyby se Moskva rozhodla VDR nepodporovat, její reputace by byla silně poškozena a na její místo by nastoupila ČLR.

Eskalace války ve Vietnamu s sebou přinesla otázku menších hráčů, chcete-li nezávislých politik socialistických zemí. V souvislosti s Vietnamem můžeme hovořit o několika aktérech, kteří do konfliktu určitým způsobem promluvili. Nejprve je nutné zmínit samotnou VDR, která zvládala na jedné straně manévrovat mezi ČLR a Sovětským svazem, a ještě z toho těžit vysokou materiální pomoc. Obě komunistické velmoci se totiž v závodu o větší vliv ve Vietnamu rozhodly do VDR pumpovat velkou finanční a materiální pomoc, aby si Hanoj naklonily. VSP v krizovém momentu v podstatě zvládla potlačit svoji ideologickou blízkost ke KS Číny a jejím postojům ve prospěch zisku pomoci od dalších zemí socialistického tábora. Místy se sice z vietnamské strany objevovala kritika sovětské linie, avšak tento fakt málokdy významně narušil spojenecké vztahy. Pročínské směřování se projevilo zejména ve vnitropolitické situaci VDR, kde došlo k utužení tamního režimu. Do této oblasti Moskva ani východoevropské státy moc nepromlouvaly, ale na druhou stranu ji bedlivě monitorovaly. Le Duanův policejní stát mohl být brán ve válečných časech jako určitá nutnost, ale i tak si východní blok všímal zaměření perzekuce hlavně na jeho ideové nepřátele, tedy na členy VSP zastávající prosovětskou linii. Nehledě na to, že utužený režim znamenal silné omezení práce

diplomatů a expertů přímo ve VDR. Je zajímavé, že proti zákazu volného pohybu sovětských a dalších občanů neexistovaly žádné větší protesty. Moskva zřejmě nechtěla přilévat oleje do ohně a narušit si tak vlastní snahu o přimknutí Hanoje ke svému bloku. Severní Vietnam představoval autonomního aktéra i z dalšího pohledu. Podíváme-li se na vývoj války, tak je z něj patrné, že všechny zlomové události vedoucí k eskalaci jako Tonkinský incident, útok na Pleiku, ofenzíva Tet nebo Velikonoční ofenzíva nebyly akcemi, které by přišly rozkazem z Moskvy nebo Pekingy. Hanoj často postupovala na vlastní pěst a SSSR s ČLR pak pouze reagovaly na nově vzniklou situaci.

Dalším samostatným prvkem ve Vietnamské válce byla NFO. Ta si do roku 1968 udržela značnou autonomii nejen ve své činnosti na jihu Vietnamu, ale také v mezinárodní sféře. Hanoj však začala vliv organizace umenšovat po neúspěšné ofenzívě Tet, přičemž nad akcemi přebírala větší kontrolu. Nicméně jak ukazují první poznatky z vietnamských archivů, byla to právě NFO, která spustila některé útoky bez vědomí Hanoje. Útoky na americkou základnu v Pleiku a mnohé další v roce 1965, které vedly k přímému zapojení Spojených států do války, byly právě dílem velitelů NFO. Organizace byla navíc silně pročínsky orientována, což dělalo Hanoji problémy hlavně v otázce mírových rozhovorů. V mezinárodním prostoru se navíc NFO sama prezentovala jako nezávislá organizace představující hlavní politickou sílu na jihu Vietnamu. Organizace byla takto prezentována i ze strany VDR, aby potrhla revoluční pozadí bojů ve Vietnamu a dala jim národněosvobozenecký ráz. Oddělení NFO jakožto samostatného aktéra bylo navíc zpočátku určitým nástrojem, jak zakrývat řízenou infiltraci ze severu na jih. NFO tak v počáteční fázi své existence paradoxně představovala prostředek, který měl oddálit eskalaci války ve smyslu amerického příchodu.

Činnost zemí socialistického tábora lze s ohledem na vietnamský konflikt rozdělit do tří linií. První a nejvýraznější linií zapojení představuje poskytování válečné pomoci postavené na materiálních dodávkách a finančních subsidiích. Druhá linie znamenala domácí projevy solidarity skrze masové a další akce směřující zejména na domácí společnosti. Třetí linií pak je cesta diplomatické podpory a diplomatických aktivit.

Podíváme-li se na oblast materiální pomoci, pohledu zemí východního bloku nelze hovořit o tom, že se v ní objevovaly nějaké náznaky pokusů o autonomní politiku. Všechny státy k tomuto problému přistoupily primárně jako k ideové otázce solidarity a snažily se pomáhat dle svých možností. Na druhou stranu samotná pomoc místy představovala ožahavé téma, protože řada zemí narážela na své limity, které se zase nepotkávaly s vietnamskými požadavky. Jak se nicméně ukazuje, vietnamské žádosti o pomoc byly zejména v prvních letech

silně nekoordinované a často se dublovaly. Hanoj po svých spojencích mnohdy žádala paralelně to samé. Z tohoto důvodu pak u vlád socialistických zemí vyvstala otázka efektivy dodávek, kterou každá země řešila zřízením koordinačního orgánu za spolupráce VDR. Často se také stávalo, že musela být pomoc redukována s ohledem na vlastní hospodářskou situaci dané země. Takto muselo na počátku 70. let postupovat například Polsko, jehož ekonomika se ocitla v krizi a které zároveň vyčerpalo své armádní zásoby. Pomoc Vietnamu tak měla zásadní vliv na modernizaci polské armády, která kvůli ní zpomalila. Z ekonomických důvodů muselo na konci 60. let svoji hospodářskou pomoc částečně tlumit také Československo. Vojenskou pomoc, která byla postavena na ručních zbraních a doplňkovém vybavení, však Praha po celou dobu války držela na stejné hladině. V otázce dodávek se nelišilo ani Rumunsko, které se přitom snažilo vést na Moskvě autonomní politiku. Podle dostupných čísel se nicméně zdá, že v této rovině táhlo za jeden provaz se zbytkem bloku.

Evropské komunistické režimy zareagovaly na válku také rozsáhlými kampaněmi ve snaze vyvolat na domácí půdě solidární hnutí. Ty byly sice vytvořeny na doporučení Moskvy, ale jejich podoba nebyla v rámci bloku centrálně řízena, což však neznamená absenci jednotících rysů v těchto aktivitách. Vedle masových protestů proti válce byly spouštěny různé kampaně zaměřené většinou na finanční nebo materiální sbírky. Ty byly určeny na nákup zdravotnického materiálu nebo svojí podstatou vycházely z této oblasti. Do této činnosti byly zapojeny primárně nevládní organizace jako tamní pobočky Červeného kříže, odborové centrály nebo svazy mládeže. Samozřejmě že vše probíhalo pod kontrolou komunistických vlád, protože všechny organizace byly nevládní jen nominálně. Lze tedy spíše hovořit o jakémsi maskování směrem k okolnímu světu, který měl tyto akce vnímat jako projevy přirozené solidarity. V Polsku a Maďarsku měly tyto pokusy silný dopad na tamní společnost, zejména mládež, přičemž je nutné podotknout, že do antiválečného hnutí si každý projektoval své vlastní představy. Ve Východním Německu už budování solidárního hnutí nemělo tak pozitivní ohlasy, neboť tamní společnost byla k celému problému spíše apatická. Obdobně tomu bylo také v Československu, kde proběhla řada demonstrací a manifestací, ale určitě nelze hovořit o vzniku autentického hnutí.

Diplomatická rovina zapojení socialistických zemí do Vietnamské války v sobě odráží jisté prvky autonomie uvnitř bloku. Všechny diplomatické aktivity zemí socialistického tábora směřovaly k pokusům přesvědčit Hanoj, aby usedla k jednacímu stolu s Washingtonem a konflikt vyřešila mírovou cestou. Nejvíce v této oblasti operovalo Polsko a Maďarsko v letech 1964–1966. Polsko bylo na celém konfliktu po této stránce silně zainteresováno, protože bylo

členským státem Mezinárodní kontrolní komise, která měla dohlížet na dodržování Ženevské dohody z roku 1954. Z této pozice učinilo řadu pokusů o zprostředkování kontaktů mezi oběma stranami a také se pokoušelo být aktivním prvkem v případných jednáních. Paralelně s Polskem se pokoušelo o to samé Maďarsko. Varšava i Budapešť byly v kontaktu se Spojenými státy i VDR. Při svých pokusech se jednak pokoušely obě strany přesvědčit o nutnosti ústupků, které by vedly k případné dohodě, ale mnohdy byly také komunikačním kanálem. Veškeré snahy obou zemí však skončily neúspěšně. VDR pod čínským vlivem doposud odmítala jakákoliv jednání. Základní podmínkou Hanoje pro začátek rozhovorů bylo ukončení náletů na VDR. Všem stranám muselo být ale jasné, že bez podobného kroku ze strany severního Vietnamu na nic podobného Spojené státy nemohou přistoupit. Navíc, jak se ukázalo během italsko-polského pokusu během operace Marigold, mohlo bombardování sloužit jako ultimátní záminka pro odmítání čehokoliv.

Z pohledu této práce je důležitější fakt, že všechny tyto pokusy byly iniciovány Moskvou. Nejednalo se sice o přímý rozkaz, nýbrž často spíše o prosbu vyslovenou osobně Brežněvem. Moskva totiž vnímala, že postavení jejich spojenců vůči ČLR, potažmo VDR, není tak problematické jako to sovětské. Čína se totiž ve své kritice zaměřovala výhradně na Sověty a vůči ostatním státům bloku byla mírnější. Objevovala se sice kritika mířená i na ně, avšak jejich činnost nevyvolávala tak prudké reakce. Stejně tak vedení VDR reagovalo na polské a maďarské návrhy přívětivěji než na ty sovětské. Ve výsledku byly sice odmítnuty všichni, ale návrhy od jiných socialistických zemí alespoň nevyvolaly vlnu propagandy podobnou té antisovětské. Navíc východoevropské státy neměly ve Vietnamu, na rozdíl od SSSR, co ztratit. Případná motivace pro větší aktivitu navíc také vždy vycházela ze vztahu k Moskvě. Varšava a Budapešť si chtěly zlepšit vztahy se Sověty po krizovém roce 1956 a jednoduše si v Moskvě zajistit plusové body, které by otevřely dveře dalším výhodám. Vedlejším efektem kromě toho bylo celkové zlepšení jejich postavení na mezinárodní scéně. Československo pak v diplomacii sehrálo takřka totožnou úlohu. Delegace vyslaná do VDR v roce 1966 měla při svých jednáních narážet na problematiku případných rozhovorů s Washingtonem. Praha se tak stala součástí koordinovaného tlaku na VDR vycházejícího z Moskvy. Sověti totiž využívali všech svých spojenců, aby v této věci násobili svůj tlak na Hanoj. Vedení KSČ bylo v této věci nicméně silně realistické, a tak od delegace nečekalo větší úspěch.

Československo bylo také aktivní na půdě OSN, kde velice silně vyjadřovalo podporu severnímu Vietnamu a odsuzovalo americkou agresi. Zajímavá je ovšem role, jakou československá diplomacie sehrála pro samotnou VDR. Vietnamská strana se velice zajímala

o její fungování, což vedlo k tomu, že se v prvních letech vzájemné spolupráce čs. ministerstvo zahraničí stalo modelovou institucí, podle které VDR budovala své diplomatické styky. Krom toho Hanoj využívala čs. kontaktů ve třetím světě jako linky pro navazování vlastních styků. Československo také u těchto zemí intervenovalo ve prospěch severovietnamských požadavků; Praha například působila na alžírskou vládu, aby na konferenci Hnutí nezúčastněných nepřijímala delegaci Vietnamské republiky. V OSN byla československá delegace také kanálem pro distribuci materiálů a názorů VDR.

Ve vztahu k VDR během válečných let fungovala Praha čistě v intencích sovětské politiky, a kromě drobných náznaků snahy získat ekonomické výhody, učiněné před rokem 1964, se s odlišným přístupem nelze setkat. Během Indočínské války nehrála Praha žádnou aktivní roli obdobně jako Sovětský svaz. Československo tehdy vydávalo pouze podpůrná vyjádření. Po uzavření Ženevské dohody v roce 1954 se ale situace změnila. V rámci hospodářské spolupráce se pro VDR stalo Československo třetím největším partnerem. Československo poskytovalo VDR poměrně velké úvěry a dary, nicméně se přitom v rámci vzájemného obchodu snažilo o vyrovnanou bilanci. Praha však byla velmi realistická v nahlížení aktuální situace v severním Vietnamu, a tak k případným problémům přistupovala velmi shovívavě. Odlišnou záležitostí však představovala spolupráce obou zemí na reexportu antracitu do Japonska a Itálie. Československo mělo z těchto operací velké zisky, jež byly tvořeny britskými librami. Pro Prahu bylo získávání valut důležitým faktorem s ohledem na její vlastní aktivity. Hanoj nicméně na přelomu 50. a 60. let tuto spolupráci ukončila. Stejně jako ostatní země poslalo Československo do VDR dále své poradce. Čs. experti hráli důležitou úlohu v průmyslových projektech, jakým byla stavba dřevařských pil, důlních zařízení, cukrovarů nebo pivovaru v Hanoji.

Čínsko-sovětská roztržka se do vzájemných vztahů výrazněji nepromítla. Praha po celou dobu jejího trvání stála pevně na straně Moskvy. Ve prospěch sovětské linie hrál určitě také Antonín Novotný, který měl dobré vztahy s Chruščovem a díky tomu následoval jeho politiku po XX. sjezdu KSSS. S Brežněvem naopak československý prezident a generální tajemník v jedné osobě tak vřelé vztahy neměl, avšak na vztah k sovětské politice to nemělo žádný vliv. Vedení KSČ ve vztahu k VDR vydalo v roce 1962 směrnici upravující vzájemné styky s ohledem na pročínské směřování severního Vietnamu. Jejím cílem bylo zachování dobrých vztahů, a tak problematika ideových rozepří měla být řešena vysvětlováním československých stanovisek, která měla být prezentována vždy na osobních setkáních mezi představiteli obou států za účelem přesvědčení druhé strany. Podle zpráv čs. delegací slavila

tato taktika poměrně značný úspěch, protože představitelé VSP v osobním rozhovoru často začali hovořit o tom, že čínskou linii tolik nepodporují. Oproti tomu si čs. diplomaté všímali rozdílů v postojích Hanoje a NFO, která byla mnohem radikálnější a militantnější.

Vztahy mezi Československem a NFO představují samostatnou problematiku. V roce 1963 byla Praha oslovena, zda by NFO mohla v Československu otevřít svoji kancelář, načež se vedení KSČ ohledně této problematiky dotazovalo Moskvy a NDR. V Berlíně totiž existoval již tiskový odbor NFO, který sice nedosahoval takového rozsahu jako budoucí pražská kancelář, ale jeho existence byla určitým zdrojem zkušeností. Moskva přistoupila k otázce takového zastoupení kladně, zatímco zastoupení NFO v Sovětském svazu bylo kvůli roztržce otevřeno až v roce 1964. Praha tak mohla sloužit jako testovací laboratoř chování NFO. Pražská kancelář měla za úkol nejen informovat československou veřejnost o válce, ale vstupovat také do západní Evropy za účelem ovlivňování tamního veřejného mínění. Kancelář však tuto činnost vykonávala minimálně. V prvních letech se soustředila hlavně na kontakty s diplomaty jiných států, které měly v Praze zastupitelské úřady. Poloha Prahy a šíře přítomných ambasád byla jedním z faktorů, proč zde NFO chtěla mít své zastoupení. V roce 1965 byl status kanceláře povýšen na reprezentaci, což přineslo NFO řadu výhod. Do té doby se kancelář mohla setkávat pouze se zástupci Národní fronty a nevládních organizací, ale po tomto kroku mohla skrze Národní frontu oslovovat nově ministerstvo zahraničí. Zástupci kanceláře měli být také zváni na oficiální akce.

Vedení KSČ však nezakrývalo své obavy z existence podobného orgánu, a tak jeho činnost podmínilo řadou kontrolních mechanismů. Partnerem NFO měla být Národní fronta, jejíž ÚV mělo aktivitu kanceláře koordinovat. Vedení zastoupení NFO pak mělo být pro změnu dosazováno v součinnosti s ÚV KSČ. Stach z rozšiřování maosimu vedl také k tomu, že všechny osoby, co měly něco společného s VDR nebo NFO, byly sledovány čs. bezpečnostními složkami. Nicméně VDR a NFO neměly zájem na pročínské činnosti, a tak byly obtíže v tomto směru minimální. Pokud jde o materiální podporu NFO, Praha v ní byla od počátku opatrná. Československo sice hradilo činnost kanceláře, avšak pomoc plynoucí do Vietnamu poskytovaly v první fázi nevládní organizace jako Československý červený kříž nebo Ústřední rada odborů. Praha se totiž obávala obvinění z porušování Ženevské dohody, a tak vztahy s NFO odsunula na tuto kolej. To bylo také důvodem, proč se hlavním partnerem NFO stala Národní fronta, nikoliv přímo KSČ nebo vláda. Po roce 1965, tedy po válečné eskalaci, se přístup ČSSR změnil, což vedlo k přímé podpoře NFO. Ta však probíhala v koordinaci s VDR obdobně, jak to dělal Sovětský svaz.

Do roku 1968 se vzájemné vztahy mezi ČSSR a severním Vietnamem výrazně neměnily. Československo nadále VDR podporovalo materiálně a na mezinárodních fórech hovořilo ve prospěch Hanoje. Pražské jaro, které z pohledu vietnamského konfliktu předatovalo spíše krátkou, a nepříliš významnou epizodu, ovlivnilo československý přístup k válce zcela minimálně. Nicméně v důsledku toho, že Hanoj zastávala poněkud ostřejší postoje, byla liberalizace v ČSSR pro tamní vedení problémem. Pražské jaro, následné reformy a invaze států Varšavské smlouvy v srpnu 1968 proto vedly ke krátkému ochlazení vzájemných vztahů s VDR. Hanoj se o československý domácí vývoj silně zajímala a skrze své diplomaty se dotazovala na materiály spojené s reformami. Nástup normalizace však ukázal, že postavení Československa ve Vietnamu bylo poškozeno minimálně. Díky tomu se pak vztahy mezi Prahou a Hanojí poměrně rychle vrátily zpět do starých kolejí. Hanoj neměla zájem na nějaké hlubší rozepří s ohledem na to, že jí Československo poskytovalo nemalou pomoc. Pro ČSSR zase severní Vietnam představoval jednu z cest, jak své vztahy v rámci socialistického tábora obecně normalizovat.

Do konce války v roce 1975 se postoje Československa nezměnily. Praha podporovala VDR v boji za sjednocení země a zároveň stála za sovětskou snahou urovnat věci diplomaticky. Na rozdíl od 60. let však roky 1970–1975 nepřinesly žádné větší samostatné aktivity ze strany zemí východního bloku. Primární úlohu hrál nadále Sovětský svaz, jehož postavení ve VDR se výrazně proměnilo. Od roku 1968 se totiž Hanoj začala více přiklánět na stranu Moskvy, přičemž se její vztahy s ČLR pomalu zhoršovaly. Také čínsko-sovětská roztržka vešla do nové fáze. Vzájemné neshody obou států vygradovaly v březnu 1969 v pohraniční konflikt. Peking se již delší dobu soustředil na Sovětský svaz jakožto na hlavní nebezpečí a aplikace Brežněvovy doktríny v podobě invaze do Československa vyvolala v ČLR paniku. Peking pak následně stáhl své jednotky z území VDR a začal omezovat svoji materiální pomoc. Kromě toho Hanoj po ofenzivě Tet navzdory čínskému vlivu přijala americkou nabídku k jednání. Během následné mírové konference v Paříži to byl právě Sovětský svaz, který vynakládal značné úsilí na to, aby VDR u jednacího stolu zůstala do zdárného konce. V důsledku toho, že Moskva mohla s Hanojí jednat v těchto věcech přímo, odpadla potřeba angažovat jiné socialistické státy.

Materiální pomoc představovala naprosto zásadní složku československého angažmá ve válce ve Vietnamu. Analýza jejího pozadí přináší řadu zajímavých zjištění, zejména v kontextu socialistického tábora. Porovnáme-li trojici zemí ČSSR, MLR a PLR, všechny tyto státy poskytovaly VDR zbraně, munici a další materiál. Všechny se však zároveň musely potýkat s otázkou koordinace poskytování tohoto materiálu. Hanoj totiž zasílala své žádosti se

seznamy požadovaného materiálu všem zemím zvlášť. Poměrně záhy se pak objevilo podezření, zda se tyto žádosti nedublují a zda jejich vyřízení ve výsledku nepostrádá efektivitu. Otázka posílání zbytečných dodávek totiž narážela na stav skladových zásob. Všechny země Varšavské smlouvy se totiž snažily vojenskou pomoc pokrývat z toho, co měly v rezervě uskladněny jejich armády. Postup to byl vcelku logický, protože znamenal poměrně rychlé vyskladnění a zároveň dával možnost doplnit sklady modernějším vybavením. Avšak jak válka nabírala na intenzitě a spolu s tím se zvyšovaly severovietnamské požadavky, začaly socialistické státy narážet na limity svých skladových zásob. S ohledem na množství posílaného vybavení hrozilo, že jejich tamní průmysl nedokáže rychle nahradit, čímž byla ohrožena bojeschopnost vlastních armád. Jaké konkrétní dopady měly sovětské dodávky na tamní ozbrojené síly, však zůstává otázkou. Sovětský svaz nejenže dodával opravdu velké množství vojenského materiálu, ale mnohdy se také jednalo o poměrně sofistikované zbraňové systémy, které byly náročné na výrobu. Nedostupnost archivních zdrojů bohužel činí tuto problematiku stále otevřenou. Tyto dílčí poznatky však na druhou stranu přispívají k narušení studenoválečného narativu, který viděl východní blok jako dobře organizovaný monolit.

Kromě obecného politického přístupu držela Praha moskevský kurz také na úrovni svých tajných služeb. Civilní a vojenské zpravodajství v Asii se vedle aktivit Spojených států soustředilo hlavně na sledování ČLR a jejího vlivu. V roce 1966 otevřela v Hanoji svou rezidenturu československá vojenská rozvědka. Její činnost takřka odpovídala tomu, co na místě dělala sovětská KGB a GRU. Cílem residentury bylo sledovat politický vývoj VDR, sbírat poznatky o americké armádě a monitorovat čínský vliv v zemi. Za tímto účelem v zemi postupně vznikala agenturní síť, která však nikdy nedosáhla velkých rozměrů. Operace v severním Vietnamu se rovnaly téměř akcím na nepřátelském území. Tamní režim totiž omezoval pohyb personálu z jiných zemí a zároveň perzekvoval své vlastní občany, již se s ním dostali do styku. Vzhledem k tomu, že v zemi obdobně operovali Sověti, viděla Hanoj v československém kroku de facto nepřátelský akt. Válečná situace však nedovolila nějakou aféru vedoucí ke zhoršení vzájemných vztahů. Co se týče sbírání informací o Američanech, v tomto ohledu dosáhla residentura spíše marginálních úspěchů spočívajících v zisku kořistního materiálu. Lze však předpokládat, že v rámci struktur Varšavské smlouvy se o zjištěné informace podělila Moskva nebo se případně tyto poznatky odrazily ve společném plánování a zbrojní výrobě. Otázkou je, jakou váhu vůbec své aktivitě Praha připisovala, když tamní čs. vojenský přidělenec neuměl dobře francouzsky nebo rusky. To samozřejmě komplikovalo hlavně otázky vojenské pomoci, avšak tento fakt může poukazovat na nahlížení míry důležitosti

tamního pracoviště obecně. Otevření rezidentury vojenského zpravodajství tak mohlo být spíše „povinným“ krokem, který si Praha odškrtla na seznamu svých povinností.

Dalším okruhem vzájemné spolupráce v této rovině byla kooperace bezpečnostních složek. Zde samozřejmě hrál velikou roli Sovětský svaz, ale po něm zde nejaktivnějším státem bylo Východní Německo. Severní Vietnam v průběhu 50. let oslovil všechny socialistické státy s otázkou pomoci při budování bezpečnostního aparátu, přičemž tehdejší spolupráce probíhala zejména v rovině menších dodávek vybavení a sdílení zkušeností. Po nástupu Le Duana se Hanoj k obrátila s obdobnou žádostí k socialistickému táboru znovu, přičemž kladla důraz na spolupráci s menšími státy. VDR se chtěla vyvarovat větší spolupráci s KGB, aby si její tajné služby zachovaly autonomii. Československo sice s VDR v této věci spolupracovalo, ale vše se odehrávalo pouze na úrovni sdílení informací o fungování bezpečnostního aparátu. Východoněmecká Stasi naopak dodávala do VDR velkou plejádu špionážního vybavení, přičemž některé jeho části zakupovala v západních státech. NDR se stala inspirací a školicím střediskem pro vnitřní bezpečnost VDR, kdy byli vietnamští agenti cvičeni ve sledování a dalších technikách Stasi pro potlačování vnitřní opozice. Vedle toho také pomáhala Stasi školit též agenty, kteří měli putovat na jih. O vlastních operacích tajných služeb NDR ve Vietnamu nicméně nejsou záznamy.

Shrneme-li výše napsané, lze tezi o československé nezávislé politice v rámci Vietnamské války spolehlivě vyvrátit. Praha nikdy nepřesáhla rámec přístupu vytvořený Moskvou. Pokud někdy hledala ve vztahu k Vietnamu nějaké výhody, bylo to v hospodářské oblasti ještě před eskalací nebo v rámci spolupráce po roce 1975. Důvodem, proč ani většina ostatních států socialistického tábora nevyvíjela žádnou větší samostatnou aktivitu bylo zřejmě to, že Vietnam představoval pro Moskvu příliš významný problém na to, aby do něj více vpustila jiné aktéry. Nehledě na to, že již samotná VDR a NFO v kombinaci s čínským problémem musela členům ÚV KSSS vyrobít nemálo vrásek na čele. Otázkou ovšem zůstává, zda právě sovětské angažmá ve Vietnamu neuvolnilo Československu a dalším státům ruce v jejich činnosti v jiných částech třetího světa. Moskva totiž nemohla v takovém měřítku operovat úplně všude a je nasnadě zda právě proto nenechala své spolehlivé spojence v dalších oblastech pracovat více autonomně. V případě jeho adekvátního zastoupení se Sovětský svaz navíc nemusel obávat, že zatímco je vázán Vietnamem, bude jeho vliv jinde upadat. Lze se ptát také po tom, zda právě zachování sovětské linie nebylo jakousi obchodní výměnou mezi Moskvou a příslušnými státy. Jak bylo již zmíněno, řada z nich totiž činila své kroky ve snaze pozitivně ovlivnit své vztahy se Sovětským svazem.

Severní Vietnam, po sjednocení země Vietnamská socialistická republika, byl silně závislý na celém východním bloku. Ve válečných letech by se bez podpory zvenku tamní hospodářství naprosto zhroutilo a země by se musela potýkat se zásobovacími problémy. Ani vojenské úsilí by bez dodávek moderního vybavení nemohlo tak dlouho odolávat americké válečné mašinérii. Poválečná obnova pak na evropských socialistických spojencích spočívala obdobným, ne-li větším dílem. Státy východního bloku běžně přistupovaly ke spolupráci s dekolonizovanými zeměmi s cílem naklonit si tamní vlády, ale také vytvořit ekonomickou závislost. Pomoc při stavbě podniků nebo jejich řízení přirozeně vedla k tomu, že poskytující země pak byla prakticky nepostradatelná. Co se týče války ve Vietnamu, ta se s sebou jistě nesla i tento fenomén, avšak nelze hovořit o tom, že jej vytvořila. Válka pouze akcelerovala trend nastolený v 50. letech. Už v této dekádě se pro Hanoj ukázal východní blok jako nepostradatelný partner, bez kterého by se VDR hospodářsky rozložila. Všechny společné projekty vytvářející vztah závislosti byly započaty dávno před válkou, která jejich rozvoj spíše na čas pozastavila. Můžeme se ptát, jestli prosovětské směřování Vietnamu přineslo Sovětskému svazu a jeho partnerům takové výhody, který by vyrovnaly jejich vklad ve válečných letech. Jisté však je, že pomoc Vietnamu měla silný vliv na reputaci východního bloku u dalších národně osvobozeneckých hnutí. Zejména pro Sověty, kteří se snažili bojovat proti čínskému vlivu, byl tento faktor důležitý.

Československo ve srovnání s ostatními zeměmi východního bloku nepředstavovalo autonomního hráče. Jeho vysoký podíl na vojenské a hospodářské pomoci byl dán jeho vlastním hospodářským potenciálem. ČSSR spolu s východním Německem byly z celého bloku po SSSR totiž jediné země, které zvládaly vyrábět sofistikovanější stroje a vybavení. To z nich dělá v tomto ohledu nejdůležitější partnery. Oba státy se v mírovém mezidobí 50. let sice pokoušely do svých vztahů s VDR vnést princip oboustranné výhodnosti, avšak po eskalaci bojů od něj bez problému upustily. Oba státy byly ve své zahraniční politice orientovány na jiné oblasti dekolonizovaného světa, kde byly hlavním těžištěm zájmu Afrika a Blízký východ. Československo zde těžilo ze starších kontaktů a svoji činnost do určité míry motivovalo ekonomickým profitem, zatímco NDR se kromě ekonomických zisků zaměřovala na prolomení své diplomatické izolace. Samotná Vietnamská válka nepředstavovala pro tyto státy cestu k těmto cílům. Stejně jako pro Sovětský svaz byly i pro další státy socialistického tábora především otázkou reputace. Praha i Berlín tak ze své pomoci VDR mohly přeneseně těžit v propagandistické úrovni během svého pronikání do zemí globálního jihu.

Prameny a literatura

Archivní materiály

Archiv bezpečnostních složek

ABS. Svazek č.81073/ I.S.

ABS. Svazek č. 90065/ I. S.

ABS. Svazek č.12335/ 110 I. S.

ABS. OB/ČB, OB-373čb.

ABS. I. správa SNB, MTH 21251, k reg. Č. 12335/110 IV. Díl.

ABS. ZS/GŠ, Vyhodnocení plnění úkolů residentury Bambus za I. Čtvrtletí 1969, balík č. 81.

ABS. ZS/GŠ, ev. č. 400232, balík č. 101.

ABS. ZS/GŠ, ev. č.105819/P, balík č. 101.

ABS. ZS/GŠ, ev. č.105819/š, balík č. 101.

Archiv Ministerstva zahraničních věcí

Porady kolegia ministra

AMZV. Porady kolegia. Zápis ze dne 17. 3. 1960 – zpráva o průběhu a veseckých cesty delegace NS do JV Asie, ČLR a VDR. Kniha č. 49

AMZV. Porady kolegia. Zápis ze dne 19. 1. 1961. Kniha č. 56.

AMZV. Porady kolegia. Zápis ze dne 14. 11. 1962. Kniha č. 77.

AMZV. Porady kolegia. Zápis ze dne 5. 8. 1965. Kniha č. 107.

AMZV. Porady kolegia. Zápis ze dne 24. 7. 1973, kniha č. 152.

Teritoriální odbor – tajné, Čína, 1945–1954

AMZV. TO-T Čína 1945–1954, čj. 520/51, karton č. 1.

Teritoriální odbor – tajné, Čína, 1960–1964

AMZV, TO-T ČLR 1960–1964., sign 111, karton č. 2

Teritoriální odbor – tajné, Vietnam, 1955–1959

AMZV. TO-T Vietnam 1955–1959, čj. 010195/56, karton č. 2.

AMZV. TO-T Vietnam 1955–1959, čj. 110045/57, karton č. 2

AMZV. TO-T Vietnam 1955–1959, čj. 018472/57, karton č. 2
AMZV. TO-T Vietnam 1955–1959, čj. 020276/57, karton č. 2
AMZV. TO-T Vietnam 1955–1959, čj. 025470/59-7, karton č. 2
AMZV. TO-T Vietnam 1955–1959, čj. 0224/59, karton č. 2.
AMZV. TO-T Vietnam 1955–1959, čj. 0876/56, karton č. 2.
AMZV. TO-T Vietnam 1955–1959, čj. 04275/57, karton č. 2.
AMZV. TO-T Vietnam 1955–1959, čj. 04275/57, karton č. 2.
AMZV. TO-T Vietnam 1955–1959, čj. 018472/57, karton č. 2.
AMZV. TO-T Vietnam 1955–1959, čj. 030555/59, karton č. 3.
AMZV. TO-T Vietnam 1955–1959, čj. 017136/59-7, karton č. 4.
AMZV. TO-T Vietnam 1955–1959, čj. 014/58, karton č. 4

Teritoriální odbor – tajné, Vietnam, 1960–1964

AMZV. TO-T Vietnam 1960–1964, čj. 1567/64, karton č. 1.
AMZV. TO-T Vietnam 1960–1964, čj. 1567/64, karton č. 1.

Teritoriální odbor – tajné, Vietnam, 1965–1969

AMZV. TO-T Vietnam 1965–1969, čj. 003962/66-3, karton č. 1.
AMZV. TO-T Vietnam 1965–1969, čj. 003690/66-3, karton č. 1.
AMZV. TO-T Vietnam 1965–1969, čj. 003678/66-3, karton č. 1.
AMZV. TO-T Vietnam 1965–1969, čj. 003507/66-3, karton č. 1.
AMZV. TO-T Vietnam 1965–69, čj. 003528/68-III, karton č. 1.
AMZV. TO-T Jižní Vietnam 1965–1969, čj. 023226/69-3, karton č. 1.
AMZV. TO-T Vietnam 1965–1969, čj. 020940/69, karton č. 2.
AMZV. TO-T Vietnam 1965–1969, čj. 026856/66-3, karton č. 2.
AMZV. TO-T Vietnam 1965–1969, čj. 021115/66-3, karton č. 2.
AMZV. TO-T Vietnam 1965–1969, čj. 026856/66-3, karton č. 2.
AMZV. TO-T Vietnam 1965–69, čj. 027250/67, karton č. 2.

AMZV. TO-T Vietnam 1965–1969, čj. 021228/69, karton č. 3

AMZV. TO-T Vietnam 1965–1969, čj. 024177/65-7, karton č. 4.

AMZV. TO-T Vietnam 1965–1969, čj. 024177/65-7, karton č. 4.

AMZV. TO-T Vietnam 1965–1969, čj. 022289/66-3, karton č. 4.

AMZV. TO-T Vietnam 1965–1969, čj. 025744/67-3, karton č. 4

AMZV. TO-T Vietnam 1965–1969, čj. 025810/67-3, karton č. 4.

AMZV. TO-T Vietnam 1965–1969, čj. 024246/67, karton č. 4.

AMZV. TO-T Vietnam 1965–1969, čj. 020145/68, karton č. 4.

AMZV. TO-T Vietnam 1965–1969, čj. 089/69–024652, karton č. 4.

AMZV. TO-T Vietnam 1965–1969, čj. 026/69, karton č. 4.

AMZV. TO-T Vietnam 1965–1969, čj. 0049/69, karton č. 4.

AMZV. TO-T Vietnam 1965–1969. čj. 226/69-3, karton č. 4.

AMZV. TO-T Vietnam 1965–1969, čj. 09052/69, karton č. 4.

Fond: Teritoriální odbor – tajné, Vietnam, 1970–1975

AMZV. TO-T Vietnam 1970–1974, čj. 045/72, karton č. 1.

AMZV. TO-T Vietnam 1970–1975, čj. 145/112, karton č. 1.

AMZV. TO-T Vietnam 1970–1974, čj. 026732/70-3, karton č. 1.

AMZV. TO-T Vietnam 1970–1974, čj. 020352/70-3, karton č. 1.

AMZV. TO-T Vietnam 1970–1974, čj. 027163/72, karton č. 1.

AMZV. TO-T Vietnam 1970–1974, čj. 025816/72-3, karton č. 1.

AMZV. TO-T Vietnam 1970–1974, čj. 025816/72-3, karton č. 1.

AMZV. TO-T Vietnam 1970–1974, čj. 025824/72-3, karton č. 1.

AMZV. TO-T Vietnam 1970–1974, čj. 01060/73, karton č. 1.

AMZV TO-T Vietnam 1970–1974. čj. 025787/73, karton č. 1.

AMZV. TO-T Vietnam 1970–1974, čj. 026 755/73-3, karton č. 1.

AMZV. TO-T Vietnam 1970–1974, čj. 025979/73-3, karton č. 1.

AMZV. TO-T Vietnam 1970–1974, čj. 025150, karton č. 1.
AMZV. TO-T Vietnam 1970–1974, čj. 145/112, karton č. 1.
AMZV. TO-T Vietnam 1970–1974, čj. 25150, karton č. 1.
AMZV. TO-T Vietnam 1970–1974, čj. 01004/74, karton č. 1.
AMZV. TO-T Vietnam 1970–1974, čj. 026732/70-3, karton č. 4.

Fond: Teritoriální odbor – tajné, Vietnam, 1975–1979

AMZV. TO-T Vietnam 1975–1979, čj. 016567/75-3, karton č. 1.
AMZV. TO-T Vietnam 1975–1979, čj. 016567/75-3, karton č. 1.
AMZV. TO-T Vietnam 1975–1979, čj. 01011/75, karton č. 2.
AMZV. TO-T Vietnam 1975–1979, čj. 01078/75, karton č. 3.

Fond: Teritoriální odbor – obyčejné, Vietnam, 1945–1959

AMZV, TO-O Vietnam 1945–1959, čj. 2305/53/4, karton č. 1
AMZV. TO-O Vietnam 1945–1959, čj. 127 306/55-A0/1, karton č. 1.
AMZV. TO-O Vietnam 1945–1959, čj. 1231/57, karton č. 1.
AMZV. TO-O Vietnam 1945–1959, čj. 136 069/57, karton č. 1.
AMZV. TO-O Vietnam 1945–1959, čj. 027546/59, karton č. 2.
AMZV. TO-O Vietnam 1945–1959, čj. 128 828/59, karton č. 2.
AMZV. TO-O Vietnam 1945–1959, čj. 108968/52, karton č. 2
AMZV. TO-O Vietnam 1945–1959, čj. 19574/59, karton č. 2;

Fond Teritoriální odbor – obyčejné, Vietnam, 1965–1969

AMZV. TO-O Vietnam 1965–1969, čj. 1034/65, karton č 1.
AMZV. TO-O Vietnam 1965–1969, čj. 010328/67, karton č. 1.
AMZV. TO-O Vietnam 1965–1969, čj. 106512/65, karton č. 1.
AMZV. TO-O Vietnam 1965–1969, čj. 135083/67, karton č. 1.
AMZV. TO-O Vietnam 1965–1969, čj. 108792/66, karton č. 2.
AMZV. TO-O Vietnam 1965–1969, čj. 584/69, karton č. 2.

AMZV. TO-O Vietnam 1965–1969, čj. 109404/65, karton č. 2.

AMZV. TO-O Vietnam 1965–1969, čj. 584/69, karton č. 2.

Fond Teritoriální odbor – tajné, Jižní Vietnam, 1965–1969

AMZV. TO-T Jižní Vietnam. čj. 023226/69-3, karton č. 1.

Národní archiv ČR

NA ČR. ÚV KSČ – AN II, Vystoupení A. Novotného na poradě komunistických a dělnických stran v Moskvě 1960 (55), inv. č. 58, karton č. 54.

NA ČR. ÚV KSČ – AN II, Zastupování ČLR prostřednictvím ČSSR v letech 1959–1961 (78), inv. č. 123, karton č. 83.

NA ČR. ÚV KSČ – AN II, Plány významných státních návštěv (86), inv. č. 123, karton č. 83.

NA ČR. ÚV KSČ – AN II, XXII. sjezd KSČ a postoj KS Číny (166), inv. č. 128, karton č. 89.

NA ČR. ÚV KSČ AN – II, Zpráva MZV o čínském vlivu ve VDR, 1961 Novotný (2), inv. č. 557, karton č. 227.

NA ČR. ÚV KSČ AN – II, Zpráva MZV o posledních událostech ve VDR, 1965 (07), inv. č. 557, karton č. 227.

NA ČR. ÚV KSČ AN, Informace o hanojské mezinárodní odborové konferenci solidarity s vietnamským lidem, 1965 (09), inv. č. 557, karton č. 227.

NA ČR. ÚV KSČ AN – II, Zpráva zpravodaje Rudého práva v Hanoji, dopis hlavnímu redaktorovi, 1965 (11), inv. č. 557, karton č. 227.

NA ČR. ÚV KSČ AN – II, Zpráva zpravodaje Rudého práva o situaci ve Vietnamu, 1965 (12), inv. č. 557, karton č. 227.

NA ČR. ÚV KSČ AN – II, Zpráva o současné situaci ve Vietnamu – usnesení PÚV KSČ – zpráva MZV 30. 3. 1967 (17), inv. č. 557, karton č. 227

NA ČR. ÚV KSČ AN – II, Prohlášení MZV ČSSR k pronikání amerických vojenských jednotek do demilitarizované zóny Vietnamu, 1967 (63), inv. č. 557, karton č. 227.

NA ČR. ÚV KSČ AN – II, Informace o III. sjezdu Vietnamské strany pracujících, 1960 (20), inv. č. 558, karton č. 227.

NA ČR. ÚV KSČ AN – II, Zpráva MZV o výsledcích 7. plenárního zasedání ÚV VSP, 1962 (24), inv. č. 558, karton č. 227.

NA ČR. ÚV KSČ AN – II, Zpráva MZV o činnosti VSP od jejího III. sjezdu, 1962 (25), inv. č. 558, karton č. 227.

NA ČR. ÚV KSČ AN – II, Zpráva o politice VSP a československo-vietnamských vztazích, 1963 (51), inv. č. 558, karton č. 227

NA ČR. ÚV KSČ AN – II, Podklady A. Novotného pro návštěvu VDR ve dnech 22–27. 1. 1963 (34), inv. č. 559, karton č. 227.

NA ČR. ÚV KSČ AN – II, Základní informace o hospodářském, politickém a kulturním vývoji VDR, československo-vietnamské styky – poklady k jednání 1962 (36), inv. č. 559, karton č. 227.

NA ČR. ÚV KSČ AN – II, Výsledky návštěvy A. Novotného v zemích jihovýchodní Asie (38), inv. č. 559, karton č. 227.

NA ČR. ÚV KSČ AN – II, Společná prohlášení o návštěvě A. Novotného ve VDR, 1963 (41), inv. č. 559, karton č. 228.

NA ČR. ÚV KSČ AN – II, Referát Ly Quy Ky (31), inv. č. 560, karton č. 227.

NA ČR. ÚV KSČ AN – II, Zpráva o návštěvě delegace NS VDR v ČSSR 23. 5.–3. 6. 1958 (44), inv. č. 560, karton 228.

NA ČR. ÚV KSČ AN – II, Návštěva vládní delegace VDR vedené předsedou vlády Pham van Dongem v ČSSR ve dnech 5–17. 7. 1961 (46), inv. č. 560, karton č. 228.

NA ČR. ÚV KSČ AN – II, Program návštěvy Ho Či Mina v ČSR, 1957 (43), inv. č. 560, karton č. 228

NA ČR. ÚV KSČ AN – II, Pomoc ČSR VDR při budování branné organizace, 1958 (45), inv. č. 560, karton č. 228.

NA ČR. ÚV KSČ AN – II, Podpora vlády ČSSR proti vyslání vojsk USA do jižního Vietnamu, 1961 (49), inv. č. 560, karton č. 228.

NA ČR. ÚV KSČ AN – II, Odpověď stálému výboru NS VDR, 1965 (53), inv. č. 560, karton č. 228.

NA ČR. ÚV KSČ AN – II, Zpráva velvyslance ČSSR ve VDR, 1965 (54), inv. č. 560, karton č. 228.

NA ČR. ÚV KSČ AN – II, Současná situace ve Vietnamu a vztahy mezi ČSSR a VDR, 1965 (55), inv. č. 560, karton č. 228.

NA ČR. ÚV KSČ AN – II, Zajištění návštěvy stranické a vládní delegace ČSSR ve VDR, 1966 (57), inv. č. 560, karton č. 228.

NA ČR. ÚV KSČ AN – II, Předběžná zpráva o průběhu pobytu čs. Stranické a vládní delegace ve VDR, 1966 (58), inv. č. 560, karton č. 228.

NA ČR. ÚV KSČ AN – II, Dodatečná informace ke zprávě o pobytu čs. Stranické a vládní delegace ve VDR, 1966 (59), inv. č. 560, karton č. 228.

NA ČR. ÚV KSČ AN – II, Záznam z besedy představitelů stranické a vládní delegace ČSSR po cestě do VDR pořádané ÚV KSSS (60), inv. č. 560, karton č. 228.

NA ČR. ÚV KSČ AN – II, Telegramy ZÚ v Hanoji (65), inv. č. 560, karton č. 228.

NA ČR. ÚV KSČ AN – II, Záznamy o návštěvách představitelů VDR v ČSR na ministerstvu zahraničních věcí (69), 1959, inv. č. 560, karton č. 228.

NA ČR. ÚV KSČ AN – II, Záznamy o návštěvách představitelů VDR v ČSSR na ministerstvu zahraničních věcí, 1960 (70), inv. č. 560, karton č. 228

NA ČR. ÚV KSČ AN – II, Záznamy o návštěvách představitelů VDR v ČSSR na ministerstvu zahraničních věcí, 1961 (71), inv. č. 560, karton č. 228

NA ČR. ÚV KSČ AN – II, Záznamy o návštěvách představitelů VDR v ČSSR na ministerstvu zahraničních věcí, 1962 (72), inv. č. 560, karton č. 228.

NA ČR. ÚV KSČ AN – II, Záznamy o návštěvách představitelů VDR v ČSSR na ministerstvu zahraničních věcí, 1963 (73), inv. č. 560, karton č. 228.

NA ČR. ÚV KSČ AN – II, Záznamy o návštěvách představitelů VDR v ČSSR na ministerstvu zahraničních věcí, 1966 (76), inv. č. 560, karton č. 228.

NA ČR. ÚV KSČ AN – II, Záznamy o návštěvách představitelů VDR v ČSSR na ministerstvu zahraničních věcí, 1967 (77). č. 560, k. 228.

NA ČR. ÚV KSČ AN – II, Dopis o naléhavé žádosti vlády VDR o bezplatnou materiální pomoc, 1965 (52), inv. č. 561, karton č. 229.

NA ČR. ÚV KSČ AN – II, Darován plachtařské techniky Svazarmu VDR, 1960 (78), inv. č. 561, karton č. 229.

NA ČR. ÚV KSČ AN – II, Vývoj a problematika hospodářských styků s VDR (79), inv. č. 561, karton č. 229.

NA ČR. ÚV KSČ AN – II, Poskytnutí zdravotnické pomoci VDR, 1961,1962 (80), inv. č. 561, karton č. 229.

NA ČR. ÚV KSČ AN – II, Žádost MV VDR o dodávku pistolí německé výroby, 1961 (81), inv. č. 561, karton č. 229.

NA ČR. ÚV KSČ AN – II, Poskytnutí pomoc VDR darováním speciálního a zdravotnického materiálu, 1965 (82), inv. č 561, karton č. 229.

NA ČR. ÚV KSČ AN – II, Žádost vlády VDR o materiální pomoc pro obraný plán na léta 1965–1966 (83), inv. č 561, karton č. 229.

NA ČR. ÚV KSČ AN – II, Zpráva o výsledku návštěvy vládní hospodářské delegace VDR v ČSSR, 1965 (84), inv. č. 561, karton č. 229

NA ČR. ÚV KSČ AN – II, Dopisy předsedy vlády VDR Pham van Donga předsedovi vlády ČSSR J. Lenártovi s žádostí o materiální pomoc, 1965 (86), inv. č. 561, karton č. 229.

NA ČR. ÚV KSČ AN – II, Žádost vlády VDR o poskytnutí československé vojenské pomoci (87), 1965, inv. č. 561, karton č. 229.

NA ČR. ÚV KSČ AN – II, Žádost vlády VDR o poskytnutí čs. Vojenské pomoci na rok 1966 (89), inv. č 561, karton č. 229.

NA ČR. ÚV KSČ AN – II, Poskytnutí hospodářské pomoci VDR na rok 1967–1968 (90), inv. č 561, karton č. 229.

NA ČR. ÚV KSČ AN – II, Zpráva MZV o vývoji vztahů VDR se socialistickými zeměmi, 1963 (99). inv. č. 563, karton č. 229.

NA ČR. ÚV KSČ AN – II, Návrh ÚV MSDS na koordinaci vojenské pomoci Vietnamu, 1967 (110), inv. č. 563, karton č. 229.

NA ČR. ÚV KSČ AN – II, Informace a podklady pro pobyt A. Novotného ve VDR (37), inv. č. 564, karton č. 229.

NA ČR. ÚV KSČ AN – II, Žádost ÚV VSP o zřízení stále mise NFO v Praze, 1963 (115), inv. č. 564, karton č. 229.

NA ČR. ÚV KSČ AN – II, Zřízení kanceláře NFO, 1963 (116), inv. č. 564, karton č. 229.

NA ČR. ÚV KSČ AN – II, Informaci o činnosti kanceláře NFO (117), inv. č. 564, karton č. 229.

NA ČR. ÚV KSČ AN – II, Úprava postavení reprezentace NFO v Praze, 1965 (119), inv. č. 564, karton č. 229.

NA ČR. ÚV KSČ AN – II, Telegramy ZÚ v Hanoji (65), inv. č. 566, karton č. 230.

Vojenský ústřední archiv – Vojenský historický archiv Praha

VÚA-VHA. MNO 1957, sign 4/12, karton č. 453.

VÚA-VHA, MNO 1960, sign 31 2/23, karton 379.

VÚA-VHA. MNO 1969, sign. 2 7/2-7, karton č. 170.

VÚA-VHA. MNO 1970, sign. 1/12/2/65, karton č. 16.

Rossijskij gosudarstvennyj archiv novějšej istorii (RGANI)

RGANI, fond 1, op. 5, rol. 1003.

Archivní materiály dostupné online

CIA. Freedom of Information Act Electronic Reading Room

CIA. Freedom of Information Act Electronic Reading Room: The Vietnam Collection. CIA-RDP82S00205R000100010001-2 – Logistic Support for the Communist Forces in South Vietnam, 1965. [Online] Dostupné z [cit. 27. 2. 2025].

CIA. Freedom of Information Act Electronic Reading Room: The Vietnam. The Dimensions of Kosygin Trip, 1965 [Online] Dostupné z <https://www.cia.gov/readingroom/document/cia-rdp80b01676r000300190017-3> [cit. 27. 2. 2025].

CIA. Freedom of Information Act Electronic Reading Room: The Vietnam Collection. Sources of Military Equipment to Viet Cong and North Vietnamese Military Force, 1968. [Online] Dostupné z. <https://www.cia.gov/readingroom/document/cia-rdp78t02095r000800070039-3> [cit. 27. 2. 2025].

CIA. Freedom of Information Act Electronic Reading Room. Import of Military Equipment and Material by North Vietnam in 1974 [Online] Dostupné z: https://www.cia.gov/readingroom/docs/DOC_0001166498.pdf [cit. 27. 2. 2025].

Wilson center Digital Archive

Wilson Center Digital Archive. December 15, 1947. Explanation of the Dissolution of the Indochinese Communist Party in 1945. [Online] Dostupné z:

<https://digitalarchive.wilsoncenter.org/document/explanation-dissolution-indochinese-communist-party-1945> [cit. 27. 2. 2025].

Wilson Center Digital Archive. August 23, 1957 Record of a Conversation between N.S. Khrushchev with DRV President Ho Chi Minh in Crimea. [Online] Dostupné z <https://digitalarchive.wilsoncenter.org/document/record-conversation-between-ns-khrushchev-drv-president-ho-chi-minh-crimea> [cit. 27. 2. 2025].

Wilson Center Digital Archive. October 02, 1959. Discussion between N.S. Khrushchev and Mao Zedong. [online] Dostupné z: <https://digitalarchive.wilsoncenter.org/document/discussion-between-ns-khrushchev-and-mao-zedong> [cit. 27. 2. 2025].

Wilson Center Digital Archive. July 18, 1960 Letter, Khrushchev to the Central Committee of The Socialist Unity Party of Germany, regarding Soviet Specialists in China. [online] Dostupné z <https://digitalarchive.wilsoncenter.org/document/letter-khrushchev-central-committee-socialist-unity-party-germany-regarding-soviet> [cit. 27. 2. 2025].

Wilson Center Digital Archive. September 30, 1962 Record of Talks from the Premier's Meeting with the Delegation of the National Front for the Liberation of Southern Vietnam. [online] Dostupné z <https://digitalarchive.wilsoncenter.org/document/record-talks-premiers-meeting-delegation-national-front-liberation-southern-vietnam> [cit. 27. 2. 2025].

Wilson Center Digital Archive. February 6, 1965 Record of the First Contact between Premier Zhou and Vice Premier Chen Yi and Kosygin. [Online] Dostupné z <https://digitalarchive.wilsoncenter.org/document/record-first-contact-between-premier-zhou-and-vice-premier-chen-yi-and-kosygin> [cit. 27. 2. 2025].

Wilson Center Digital Archive. February 11, 1965 Minutes from a Conversation between A.N. Kosygin and Mao Zedong. . [Online] Dostupné z: <https://digitalarchive.wilsoncenter.org/document/minutes-conversation-between-kosygin-and-mao-zedong> [cit. 27. 2. 2025].

Wilson Center Digital Archive. May 12, 1965 Note by the East German Embassy in Hanoi on a Joint Conversation with the Ambassadors from other Socialist Countries in the Hungarian Embassy on 4 May 1965. [Online] Dostupné z: <https://digitalarchive.wilsoncenter.org/document/note-east-german-embassy-hanoi-joint-conversation-ambassadors-other-socialist-countries> [cit. 27. 2. 2025].

Wilson Center Digital Archive. June 3, 1965. Note by the East German Embassy in Hanoi on a Conversation of Comrade Jarck with the Attache of the Czechoslovak Embassy, Comrade Freybort, on 2 June 1965, from 10: a.m. to 13:30 a.m., in the East German Embassy. [Online] Dostupné z: <https://digitalarchive.wilsoncenter.org/document/note-east-german-embassy-hanoi-conversation-comrade-jarck-attache-czechoslovak-embassy> [cit. 27. 2. 2025].

Wilson Center Digital Archive. January 24, 1966 Reception by Soviet Vice Foreign Minister V. V. Kuznetsov for the General Director of the Polish Foreign Ministry, Cde. Jerzy Michalowski. [Online] Dostupné z <https://digitalarchive.wilsoncenter.org/document/reception-soviet-vice-foreign-minister-v-v-kuznetsov-general-director-polish-foreign> [cit. 27. 2. 2025].

Wilson Center Digital Archive. February 1963 Soviet Memorandum on the Polish Peace Initiative on Vietnam. [Online] Dostupné z <https://digitalarchive.wilsoncenter.org/document/soviet-memorandum-polish-peace-initiative-vietnam> [cit. 27. 2. 2025].

Wilson Center Digital Archive. September 21, 1966 General Vo Nguyen Giap's Decision On North Korea's Request to Send a Number of Pilots to Fight in Vietnam. [Online] Dostupné z <https://digitalarchive.wilsoncenter.org/document/general-vo-nguyen-giaps-decision-north-koreas-request-send-number-pilots-fight-vietnam> [cit. 27. 2. 2025].

Wilson Center Digital Archive. February 26, 1971 From the Journal of M.G. Podol'sky, 'Record of a Conversation with R. Berthold, Counsellor of the GDR Embassy in Hanoi, 18 February 1971'. [Online] Dostupné z <https://digitalarchive.wilsoncenter.org/document/journal-mg-podolsky-record-conversation-r-berthold-counsellor-gdr-embassy-hanoi-18> [cit. 27. 2. 2025].

Vydané prameny a paměti

BÉKÉS, Csaba a János KÉMÉNY. *Documentary Evidence on the Mediation Efforts Between the U.S. nad the Democratic Republic of Vietnam (1965-1967), Volume I. The Early stages of the Mediation 1965*. Budapešť: Cold War History Research Center, 2017.

BÉKES, Csaba; HERSHBERG, James G; KÉMÉNY, János a Zoltán SZÖKE. *Documentary Evidence on the Hungarian Mediation Efforts Between th U.S. and the Democratic Republic of Vietnam (1965–1967), Volme II*. Budapešť: Cold War History Research Center, 2018.

BÉKÉS, Csaba; HERSHBERG, James G.; KEMÉNY, János a Zoltán SZÖKE. *Documentary Evidence on the Hungarian Mediation Efforts between the U.S. and the Democratic Republic of Vietnam (1965–1967), Volume III*. Budapešť: Cold War History Research Center, 2018.

BÉKÉS, Csaba; HERSHBERG, James G.; KEMÉNY, János a Zoltán SZÖKE. *Documentary Evidence on the Hungarian Mediation Efforts Between the U.S. and the Democratic Republic of Vietnam (1965–1967), Volume IV*. Budapešť: Cold War History Research Center, 2019.

BÉKÉS, Csaba; HERSHBERG, James G.; KEMÉNY, János a Zoltán SZÖKE. *Documentary Evidence on the Hungarian Mediation Efforts between the US. And the Democratic Republic of Vietnam (1965–1967). Volume V*. Budapešť: Cold War History Research Center, 2020.

BÉKÉS, Csaba; HERSHBERG, James G.; KEMÉNY, János a Zoltán SZÖKE. *Documentary Evidence on the Hungarian Mediation Efforts Between the U.S. and the Democratic Republic of Vietnam (1965–1967). Volume VI*. Budapešť: Cold War History Research Center, 2021.

DOBRYNIN, Anatoly. *In Confidence: Moscow's Ambassador To America's Six Cold War Presidents (1962-1986)*. New York: Times Books, 1995.

CHRUŠČEV, Nikita Sergejevič a Luděk MATYSKA. *Vzpomínky Nikity Sergejeviče Chruščova: magnetofonové nahrávky z období glasnosti*. Brno: Jota, 2000.

GNOISKA, Margaret K. *Poland and Vietnam, 1963: New Evidence on Secret Communist Diplomacy nad the „Maneli Affaier“*. Washington: Woodrow Wilson Center, 2005.

GROSSHEIM, Marin. *Fraternal Support: The East German Stasi and the Democratic Republic of Vietnam during the Vietnam War*. Washington: Woodrow Wilson Center, 2014.

NOVOTNÝ, Antonín a Rudolf ČERNÝ. *Vzpomínky prezidenta*. Praha: PolArt, 2008.

PEARSON, Willard. *The War in the Northern Province, 1966–1968*. Washington: Department of the Army, 1975.

SORLEY, Lewis (eds.). *The Abrams Tapes 1968–1972*. Lubbock: Texas Tech University Press, 2004.

ŠAŠKOVA, O. A.; BORISOVA A. V.; KOBJELEV, E. B.; LARINA I. N. (eds.) *Sovětskij Sojuz i Vietnam v gody pervoj Indokitajskoj vojny: Ženevskaja Konferencija 1954 g. Sbornik dokumentov i materialov*. Moskva: ROSSMEN, 2017.

WATTS, Larry L. *Mediating the Vietnam War: Romania and the First Trinh Signal, 1965–1966*. Washington: Woodrow Wilson Center, 2016.

WINGROVE, Paul. Russian Document on the 1954 Geneva Conference. In: *Cold War International History Project Bulletin*, Issue 16, s. 7–114.

Monografie

ANDREW, Christopher a Vasilij MITROCHIN. *Operace KGB a studená válka: Mitrochinův archiv II*. Praha: Rozmluvy, 2008.

ANG CHENG GUAN. *The Vietnam War From the Other Side: The Vietnamese Communists' Perspective*. New York: Routledge Curzon, 2002.

ASSELIN, Pierre. *Hanoi's Road to the Vietnam War 1954–1965*. Berkley: University of California Press, 2013.

BLACK, Jeremy. *The Cold War: a Military History*. London: Bloomsbury, 2015.

BRIGHAM, Robert K. *Guerrilla Diplomacy: The NLF's Foreign Relations and the Viet Nam War*. London: Cornell University Press, 1999.

CONRAD, Sebastian. *What is global history?* Princeton: Princeton University Press 2016

COPPER, John F. a Daniel S. PAPP. *Communist Nations' Military Assistance*. London: Routledge, 1983.

CRHÁK, Ondřej; NOVÁKOVÁ, Barbora a LOPATKOVÁ, Marta. Vietnam blízký a vzdálený. V Praze: Národní muzeum, 2024.

DRAGOSTINOVA, Theodora K. *The Cold War from the Margins: A Small Socialist State on the Global Cultural Scene*. Ithaca, New York: Cornell University Press, 2021.

DUNBABIN, J.P.D. *The Cold War: The Great Powers and their Allies*. London: Routledge, 2014.

DUIKER, William J. Jan. *Ho Či Min*. Praha: BBart, 2003.

DURMAN, Karel. *Popely ještě žhavé I.: Válka a nukleární mír*. Praha: Karolinum, 2004.

DURMAN, Karel. *Popely ještě žhavé II.: Konce dobrodružství*. Praha: Karolinum, 2009.

FINNEY, Patrick, *Palgrave Advances in International History*, Basingstoke 2005

FREY, Marc. *Dějiny vietnamské války: tragédie v Asii a konec amerického snu*. Praha: Paseka, 2003.

FRIEDMAN, Jeremy. *Shadow Cold War: The Sino-Soviet Competition for the Third World*. Chapel Hill: University of North Carolina Press, 2015.

- GAIDUK, Ilya V. *Confronting Vietnam: Soviet Policy toward the Indochina Conflict, 1954-1963*. Washington: Woodrow Wilson Center Press / Stanford University Press, Year, 2003.
- GAIDUK, Ilya V. *The Soviet Union and the Vietnam War*. Chicago: Ivarn R. Dee, 1996.
- GADDIS, John Lewis. *The Cold War: a new history*. New York: Penguin Press, 2005.
- GADDIS, John Lewis. *Studená válka*. Praha: Sloart, 2006.
- GALENOVIČ, Jurij Michajlovič. *Piaťdesiat let s Kitajem*. Moskva: Vagrius, 2011.
- GIUNIPERO, Elisa. *Il Contributo Italiano alla pace in Vietnam*. Milano: Appunti, 2012 [epub].
- GLEIJESES, Piero, *Conflicting Missions: Havana, Washington, and Africa, 1959–1976*. Chapel Hill: University of North Carolina Press, 2002.
- GOSA, Pierre. *Le conflict franco-thailandais de 1940–1941*. Paris: Nouvelles Éditions latines, 2008.
- HARRISON, Hope. *Driving the Soviets up the Wall: Soviet-East German Relations, 1953–1961*, Princeton, N.J: Princeton University Press, 2003.
- HASTINGS, Max. *Vietnam 1945–1975: Podrobné dějiny tragické války*. Praha: Práh, 2022.
- HERSHBERG, James, G. *Marigold: The Chance for Peace in Vietnam*. Washington: Woodrow Wilson Center, 2012.
- HLAVATÁ, Lucie; IČO, Ján; KARLOVÁ, Petra; KUČERA, Karel a Marie STRAŠÁKOVÁ. *Dějiny Vietnamu*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2018.
- IGGERS, Georg G. *Dějepisectví ve 20. století: od vědecké objektivitě k postmoderní výzvě*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2002
- ILINSKIJ, Michail. *Vietnamskij syndrom: Vojna rozvědok*. Moskva: Eksmo, 2005.
- JENNINGS, Eric T. *Vichy in the Tropics: Pétain's National Revolution in Madagascar, Guadeloupe, and Indochina, 1940-44*. Stanford: Stanford University Press, 2004.
- JERSILD, Austin, *The Sino-Sovie alliance: an International History*. Chapel Hill: Teh University of North Carolina Press, 2014.
- KRÁTKÁ, Lenka. *Domovský přístav Praha: Československá námořní plavba v letech 1948 až 1989*. Praha: Karolinum, 2016.
- KUDRNA, Ladislav. *Bojovali a umírali v Indočíně: první vietnamská válka a Čechoslováci v cizinecké legii*. Praha: Ústav pro studium totalitních režimů, 2010.

- KUDRNA, Ladislav. *První vietnamská válka: na pozadí osudu Ladislava Charváta*. Praha: Academia, 2012.
- LAWRENCE, Mark Atwood. *The Vietnam War: A Concise International History* Oxford: Oxford University Press, 2008.
- LEICHTOVÁ, Magdaléna a Linda PIKNEROVÁ. *Rozvojová spolupráce východního bloku v době studené války*. Praha: Dokořán, 2013.
- LITERA, Bohuslav. *Od Stalina ke Gorbačovovi: Mezinárodní postavení a politika komunistické supervelmoci 1945–1991*. Praha: Dokořán, 2018,
- LOGEVALL, Frederik. *Embers of War: The Fall of an Empire and the Making of America's Vietnam*. New York: Random House Trade, 2012.
- LÜTHI, Lorenz M. *The Sino-Soviet Split: Cold War in the Communist World*. Princeton: Princeton University Press, 2008.
- MALIA, Martin. *Sovětská tragédie: Dějiny socialismu v Rusku v letech 1917–1991*. Praha: Argo, 2004.
- MASTNÝ, Vojtěch. *Studená válka a sovětský pocit nejistoty: 1947–53*. Praha: Aurora, 2001.
- MUEHLENBECK, Philip E. *Czechoslovakia in Africa, 1945–1968*. Basingstoke: New York, 2016.
- NEALE, Jonathan. *A people's History of the Vietnam War*. New York: The New Press, 2003.
- NGUYEN, Lien-Hang T. *Hano's War: An International History of the War for Peace in Vietnam*. Chapel Hill: University of North Carolina Press, 2012.
- OKOROKOV, Alexandr. *Sekretnyje Vojny SSSR*. Moskva: Eksmo, 2016.
- OKOROKOV, Alexandr. *Zabytyje vo Vjetname*. Moskva: Veče, 2016.
- OLSEN, Mari. *Soviet–Vietnam Relations and the Role of China, 1949–64: Changing alliances*. London: Routledge, 2006.
- PIKE, Douglas. *PAVN: People's Army of Vietnam*. Novato: Presidio Press, 1986
- PIKE, Douglas. *Vietnam and the Soviet Union: Anatomy of an Alliance*. London: Routledge, 2019.
- PRIBBENOW II, Merle L. *The Soviet-Vietnamese Intelligence Relationship During the Vietnam War: Cooperations and Conflict*. Washington: Woodrow Wilson Center, 2014.

- QIANG ZAI. *China nad the Vietnam Wars 1950–1975*. Chapel Hill: University of North Carolina Press, 2000.
- RADCHENKO, Sergey. *Two Suns in the Heavens: The Sino-Soviet Struggle for Supremacy, 1962–1967*. Washington: Woodrow Wilson Center Press, 2009.
- RUANE, Kevin. *War And Revolution in Vietnam, 1930–75*. London: UCL Press, 2005.
- SIEBER, Karel a Petr ZÍDEK. *Československo a země jižní a jihovýchodní Asie v letech 1945–1989*. Praha: MZV, 2008 (nevydaný rukopis).
- SHORT, Philip. *Mao*. Praha: BB Art, 2001.
- SCHULZINGER, Robert D. *A Time for War: The United States and Vietnam*. Oxford: Oxford University Press, 1997.
- SCHWARZ, Michal a SRBA, Ondřej. *Vietnam v éře západních velmocí*. Brno: Masarykova univerzita, Filozofická fakulta, 2016.
- SVOBODOVÁ, Andrea. *Vietnam vzdálený i blízký: Potomci Vietnamců v Česku*. Praha: Univerzita Karlova v Praze, Nakladatelství Karolinum, 2024.
- SYRUČEK, Milan. *V zajetí džungle: nejdelší válka 20. století*. Praha: EPOCH, 2007.
- TAUBMAN, William. *Chruščov: člověk a jeho doba*. Praha: BB art, 2005.
- TELEPNEVA, Natalia. *Cold War liberation: the Soviet Union and the collapse of the Portuguese empire in Africa, 1961-1975*. Chapel Hill: University of North Carolina Press, 2022.
- TØNNESSON, Stein. *Vietnam 1946: How the War Began*. Berkeley: University of Colifornia Press, 2010.
- WESTAD, Odd Arne. *The Global Cold War*. Cambridge: Cambridge University Press, 2011.
- WESTAD, Odd Arne. *The Cold War: A World History*. London: Penguin, 2017.
- WINROW, Gareth M. *The Foreign Policy of the GDR in Africa*. Cambridge: Cambridge University Press, 1990.
- ZHIHUA SHEN and DANHUI LI. *After Leaning to One Side: China Anad its Allies in the Cold War*. Washington: Woodrow Wilson Center Press, 2011.
- XIAOBING LI. *The Dragon in the Jungle: The Chinese Army in the Vietnam War*. Oxford: Oxford University Press, 2020.

ZÍDEK, Petr. *Československo a francouzská Afrika 1948–68*. Praha: Libri, 2000.

ZÍDEK, Petr a SIEBER, Karel. *Československo a Blízký východ v letech 1948-1989*. Praha: Ústav mezinárodních vztahů, 2009.

ZÍDEK, Petr a SIEBER, Karel. *Československo a subsaharská Afrika v letech 1948–1989*. Praha: Ústav mezinárodních vztahů, 2007.

Odborné studie, články a kapitoly v kolektivních monografiích

ALAMGIR, Alena K. Mobility: Education and Labor. In: MARK, James; BETTS, Paul; MARK, James a BETTS, Paul. *Socialism Goes Global: The Soviet Union and Eastern Europe in the Age of Decolonisation*. Oxford: Oxford University Press, 2022, s. 290–317.

ALAMGIR, Alena K. From the Field to the Factory Floor: Vietnamese Government's Defense of Migrant Workers' Interests in State-Socialist Czechoslovakia. In: *Journal of Vietnamese Studies*, Vol. 12 (2017), No. 1, s. 10–41.

ALAMGIR, Alena K. Inappropriate Behavior: Labor Control and the Polish, Cuban, and Vietnamese Workers in Czechoslovakia. In: SIEFERT, Marsha. *Labor in State-Socialist Europe, 1945-1989: contributions to a history of work*. New York: Central European University Press, 2020, s. 99–120.

ALAMGIR, Alena K. Race is elsewhere: State-socialist ideology and the racialization of Vietnamese workers in Czechoslovakia. In: *Race & Class*, Vol. 54, No. 4 (2013), s. 67–85.

APOR, Péter. War and Peace. In: MARK, James; BETTS, Paul; MARK, James a BETTS, Paul. *Socialism Goes Global: The Soviet Union and Eastern Europe in the Age of Decolonisation*. Oxford: Oxford University Press, 2022, s. 115–147.

APOR, Péter a James MARK. Home Front. In: MARK, James; BETTS, Paul; MARK, James a BETTS, Paul. *Socialism Goes Global: The Soviet Union and Eastern Europe in the Age of Decolonisation*. Oxford: Oxford University Press, 2022, s. 318–358.

BEKCAN, Umut. Why did the Vietnam War not decrease the tension of the Sino–Soviet Dispute? In: RATA, Georgeta; Mehmet ALI ICBAJ; Hasan ARSLAN (eds.). *Recent Developments in Sociology and Social Work*, IASSR, 201, s. 437–438.

BERGER, Mark T. After the Third World? History, destiny and the fate of Third Worldism. In: *Third World Quarterly*, Vol. 25, no. 1, s. 9–39.

BRADLEY, Mark Philip. Decolonization, the global South, and the Cold War, 1919–1962, s. 464–485. In: Leffler M. P., Westad Odd A. (eds.) *The Cambridge History of the Cold War*. Cambridge University Press; 2010, s. 464–485.

BRADLEY, Mark a Robert K. BRINGHAM. *Vietnamese Archives and Scholarship on the Cold War Period: Two Reports*. Washington: Woodrow Wilson Center, 2011.

BUSH, Peter. The Vietnam Legion: West German Psychological Warfare against East German Propaganda in the 1960s. In: *Journal of Cold War Studies*, Vol. 16., No. 36 (Summer 2014), s. 164–189.

BOROVSKÝ, Matyáš. Introducing the Presence of Socialist Czechoslovakia into the Consciousness of Libyan Society: Socialist Experts and Their Role in Prague-Tripoli Relations, 1969–1989. In: *Prague Papers on the History of International Relations*, 2021, č. 1-2, s. 51–65.

CRHÁK, Ondřej. Československo-vietnamská kulturní spolupráce ve světle výstav v Náprstkově muzeu. In: PECHA, Lukáš ed. *Orientalia antiqua nova XXI*. Plzeň: Západočeská univerzita v Plzni, 2021, s. 37-51.

CRHÁK, Ondřej. Rada vzájemné hospodářské pomoci. In: HEROLDOVÁ, Helana (ed.). *Návrat do Mongolska*. Praha: Národní muzeu, K-A-V-K-A, 2023, s. 19–30.

FOJTEK, Vít. U.S. Foreign Policy Towards Czechoslovakia in 1968 in the Context of the Vietnam War. In: *Acta Universitatis Carolinae – Studia Territoria XII*, s. 33–56.

FRIEDMAN, Jeremy. Free at Last, Now What: The Soviet and Chinese Attempts to Offer Roadmap for the Post-Colonial World. In: *Modern China Studies*, roč. 22, č. 1, s. 259–292.

FRIEDMAN, Jeremy. Soviet policy in the developing world and the Chinese challenge in the 1960s. In: *Cold War History*, Vol. 10, No. 2 (2010), s. 247–272.

GAIDUK, Ilya V. The Second Front of the Soviet Cold War: Asia in the System of Moscow's Foreign Policy Priorities, 1945–1956. In: HASEGAWA, Tsuyoshi (ed.). *The Cold War in East Asia 1945–1991*. Washington, Woodrow Wilson Center Press, 2011, s. 63–80.

GLUCHOWSKI, Leszek W. Poland, China and the Sino-Soviet Split, 1956-1964. In: *The George Washington University Cold War (GWCW) Conference*, 2003.

GODDEERIS, Idesbald. Between Anti-Imperialism and Anti-Communism: Poland and International Solidarity with Vietnam. In: SEDLMAIER, Alexander. *Protest in the Vietnam War Era*. Berlin: Springer Nature, 2022, s. 113–139.

GROSSHEIM, Martin. Revisionism in the Democratic Republic of Vietnam: New Evidence from the East German Archives. In: *Cold War History*, vol. 5 (2005), no. 4, s. 451–477

GROSSHEIM, Martin. The East German Stasi and Vietnam: A Contribution to an Entagled History of the Cold War. In: *The International History Review*, vol. 43 (2019), no. 1, s. 136–152.

GÜLSTORFF, Torben. Between economic interest and Cold War motives: German activities in the Central African Region during the Second Scramble for Africa. In: BÉKES, Csaba a Melinda KALMÁR. *Students on the Cold War: New findings and interpretations*. Budapest: Cold War History Research Center, 2017, s. 212–234.

HERRING, George C. The Cold War and Vietnam. In: *OAH Magazine of History*, vol. 18, no. 5, s. 18–21

HERSBERG, James G. “A Half-Hearted Overture” Czechoslovakia, Kissinger and Vietnam. In: GARDNER, Lyod C. a Ted GITTINGER (eds.). *The Search for Peace in Vietnam, 1964–1968*. College Station: Texas A&M University Press, 2004, s. 292–320.

HERSHBERG, James G. Peace Probes and the Bombing Pause. In: *Journal of Cold War Studies*, vol. 5, no. 2 (spring 2003), s. 32–67.

HERSHBERG, James. *Who Murdered “Marigold” New Evidence on the Mysterious Failure of Poland’s Secret Initiative to Start U.S.-North Vietnamese Peace Talks, 1966 (Working Paper No. 27)*. Washington: Woodrow Wilson Center, 2000.

HESSLER, Julie. The Soviet Public and the Vietnam War: Political Mobilization, Public Organizations, and Activism, 1965–1973. In: SEDLMAIER, Alexander. *Protest in the Vietnam War Era*. Berlin: Springer Nature, 2022, s. 85–111.

HODHKINSON, Dan a Luke MELCIORRE. The Vietnam War in Africa. In: SEDLMAIER, Alexander. *Protest in the Vietnam War Era*. Berlin: Springer, 2022, s. 325–362.

HORTEN, Gerd. Sailing in the Shadow of the Vietnam War: The GDR Government and the "Vietnam Bonus" of the Early 1970s. In: *German Studies Review*, Vol. 36, No. 3, s. 557–578.

CHEN JIAN. China and the Indochina Settlement at Geneva Conference of 1954. In: LAWRENCE, Mark Atwood a Fredrik LOGEVALL (eds.). *The First Vietnam War: Colonial Conflict and Cold War Crisis*, s 240–262.

CHJUPENEN, Anatolij I. Rolj sovětských vojenných specialistov v sozdanii vojsk PVO obechečenii uspešnogo zaveršenija boevych dejstvij. In: CHJUPENEN, Anatolij I.(ed). *Vojna vo Vietnmae: Vzgljad ckvoz gody*. Moskva: Institut voennoy istorii Ministerstvaoborony RF, 2020, s. 18–28.

KATSAKIORIS. Katsakiori. Schools nad Professors Abroad: The Soviet Union and the Development of Post-Secondary Education in Africa and Asia. In: *Prague Papers on the History of International Relations*, 2021, No.1–2, s. 19–31.

KHAN, Abdul Z. The Cold War in Southeast Asia: Vietnam Conflict. In: *International Journal of Business and Social Science*, Vol. 2, No. 12, s. 156–171.

KOURA, Jan a PEŠTA, Mikuláš. Československo a studená válka v Africe: přístupy, interpretace a roviny zkoumán. In: *Paměť a dějiny*, 2020, roč. XIV, č. 3, s. 3-13.

KUMINOV, Igor J. Sovětskaja voenno-techničeskaja pomoš Vietnamu v gody vojny. In: CHJUPENEN, Anatolij I.(ed).*Vojna vo Vietnmae: Vzgljad ckvoz gody*. Moskva: Institut voennoy istorii Ministerstva oborony RF, 2020, s. 28–32.

LI DANHUI. The Sino-Soviet Dispute over Assistance for Vietnam's Anti-American War, 1965–1972. In: PRISCILLA, Roberts. *Behind the Bamboo Curtain: China, Vietnam, and the World Beyond Asia*. Chicago: Stanford University Press, 2006, s. 289–318.

LIN YUNHUI. The 20th Party Congress of the Soviet Union and Mao Zedong's Tortuous Path. In: *The Cold War History of Sino-Soviet Relations*. Curich: Parallel History project on Cooperativ Security, 2005.

LEFFLER Melvyn P. a Odd Arne WESTAD. The Indochina wars and the Cold War, 1945–1975. In: LEFFLER M. P., WESTAD Odd A.(eds.) *The Cambridge History of the Cold War*. Cambridge University Press; 2010, s. 281–304.

LYAMZIN, Andrey. Nevidimoe Vremja Vjetnamskoj Vojny: iz vospominanij sovetskogo oficíra. In: *Quaestio Rossica*, vol 8. no. 2, s. 442–454.

MAO LIN. China and the Escalation of the Vietnam War: The First Years of the Johnson Administration. In: *Journal of Cold War Studies*, Vol. 11, No. 2. (Spring 2009), s. 35–69.

MARK, James a Quinn SLOBODIAN. Eastern Europe in the Global History of Decolonization. In: Thomas, Martin a Andrew S. Thompson (eds.). *The Oxford Handbook of the Ends of Empire*. Oxford: Oxford University Press, 2017, s. 351–372.

MARK, James; APOR, Péter; VUČETIĆ, Radina a Piotr OSEKA. We Are with You, Vietnam: Transnational Solidarities in Socialist Hungary, Poland and Yugoslavia. In: *Journal of Contemporary History*. Vol. 50, č. 3 (July 2015), s. 439–464.

MATUSUMOTO, Saho. Diplomatic History. In: BOYD Kelly,(ed.). *The Encyclopedia of Historians and Historical Writing*, 1999.

MINGJIANG LI. Ideological dilemma: Mao's China and the Sino-Soviet split 1962–63. In: *Cold War History*, vol. 11, No. 3, s. 387–419.

MORRIS, Stephen J. The Soviet-Chinese-Vietnamese Triangle in the 1970s: The View from Moscow. In: PRISCILLA, Roberts. *Behind the Bamboo Curtain: China, Vietnam, and the World Beyond Asia*. Chicago: Stanford University Press, 2006, s. 405–432.

OLSEN, Mari. Forging a New Relationship: The Soviet Union and Vietnam 1955. In: PRISCILLA, Roberts. *Behind the Bamboo Curtain: China, Vietnam, and the World Beyond Asia*. Chicago: Stanford University Press, 2006, s. 97–126.

PATH, Kosal. The Politics of China's Aid to North Vietnam During the Anti-American Resistance, 1965–1969. In: *Diplomacy & Statecraft*, Vol. 27, No. 4 (2016), s. 682–700.

PEČATNOV Vladimir O. SSSR i okončanie vojny vo Vietname. In: *Revue d'histoire diplomatique* (Paris), 2006, No. 2.

PEŠTA, Mikuláš. Czechoslovakia, Eastern Bloc nad Expert Missions to Africa. In: *Prague Papers on the History of International Relations*, 2021, No.1–2, s. 7–18.

PEŠTA, Mikuláš. Hrdinové Ladislava Kudrny: Čechoslováci ve francouzské cizinecké legii, válečné zločiny a legitimita války v Indočíně. In: *Deník Alarm*, 25. 4. 2024. [Online] Dostupné z <https://denikalarm.cz/2024/04/hrdinove-ladislava-kudrny-cechoslovaci-ve-francouzske-cizinecke-legii-valecne-zlociny-a-legitimita-valky-v-indocine/> [cit. 25. 3. 2025].

PEŠTA, Mikuláš. On Asymmetries of Scholarship and the Subalternity of Scholars from East-Central Europe / The Case of Philip Muehlenbeck's Czechoslovakia in Africa. In: *Czech Journal of Contemporary History*, Vol. 31, No.3, s. 787–794.

PEŠTA, Mikuláš. The Expert Community: Expert Knowledge and Socialist Virtues – Czechoslovak Military Specialists in the Global South. In: ROTH-EY, Kristin (ed.). *Socialist Internationalism and the Gritty Politics of the Particular: Second-Third World Spaces in the Cold War*. London: Bloomsbury Publishing, 2023, s. 139–158.

RICHTEROVÁ, Daniela; PEŠTA, Mikuláš a Natalia TELEPNEVA. Baking on Military Assistance: Czechoslovakia's Struggle for Influence and Profit in the Third World 1955–1968. In: *The International History Review*, Vol. 43, No. 1, s. 90–108.

ROBINSON, Thomas. The Sino-Soviet border dispute: background, development and the March 1969 clashes. In: *The American Political Science Review*, roč. 66, č. 4, s. 1175–1202.

ROTTER, Andrew J. Chronicle of a War Foretold: The United States and Vietnam 1945–1954. In: Lawrence, Mark Atwood a Fredrik Logevall (eds.). *The First Vietnam War: Colonial Conflict and Cold War Crisis :The First Vietnam War: Colonial Conflict and Cold War Crisis*, s. 282–308.

SAVRANSKAYA, Svetlana a William TAUBMAN. Soviet foreign policy, 1962–1975. s 134 – 157 In: Leffler M. P., Westad Odd A.(eds.). *The Cambridge History of the Cold War (Volume II)*. Cambridge University Press: 2010, s. 134–157.

SHORE, Zachary. Provoking America: Le Duan and the Origins of the Vietnam War. In: *Journal of Cold War Studies*, Vol. 17, č. 4 (Fall 2015), s. 86–108.

SHU GUANG ZHANG. The Sino-Soviet alliance and the Cold War in Asia, 1954–1962. In: Leffler M. P., Westad Odd A.(eds.) *The Cambridge History of the Cold War (Volume I)*. Cambridge University Press; 2010, s. 353–375.

SCHAEFER, Bern. Socialist Modernization in Vietnam: The East German Approach, 1976–89. In: SLOBODIAN, Quin. *Comrades Of Color: East Germany in the Cold War World*. New York: Bergham, 2015, s. 95–114.

SŁOWIAK, Jarema. Comradeship, Friendship, Wariness: The First Decade of relations Between the Democratic Republic of Vietnam and the Polish People's Republic (1954–1964). In: *Asian Studies. The Twelfth International Convention of Asia Scholars (ICAS 12)*, Vol. 1, s. 662–673.

SŁOWIAK, Jarema. Not so Honest Relations: Top-Level Polish-Vietnamese Contacts 1965–1970. In: KELLEY, Liam C. a Gerard SASGES (eds.). *Vietnam Over the Long Twentieth Centruy: Becoming Modern, going Global*. Singapore: Springer Nature, 2024, s. 145–161.

SMITH, Tony, *New Bottles for New Wine: A Pericentric Framework for the Study of the Cold War*, In: *Diplomatic History*, Vol. 24, No. 4, 2000, s. 567–591.

STANCIU, Cezar. *Fragile Equilibrium: Romania and the Vietnam War in the Context of the Sino-Soviet Split, 1966*. In: *Journal of Cold War Studies*, Vol. 18, No. 1 (Winter 2016), s. 161–187.

SOKOLOV, Anatoly. *The First Soviet-Vietnamese Contacts 1947–1950 (As Chronled in USSR Foreign Ministry Documents)*. In: *Russian Scholars on Vietnam: Selected Papers*. Moskva: Forum Publishing House, 2017, s. 42–59.

STOLBER, Eva-Maria. *People's Warfare Versus Peaceful Coexistence: Vietnam and the Sino-Soviet Struggle for Ideological Supremacy*. In: Daum AW, Gardner LC, Mausbach W, (eds.). *America, the Vietnam War, and the World: Comparative and International Perspectives*. Publications of the German Historical Institute. Cambridge University Press, 2003, s. 237–256.

SUČKOVA, Elena Valerijevna. *Sovětskije Bojevnnyje Specialisty vo Vjetname (1965–1973 g.)*. In: *Rossija i ATR*, 2010, No. 3, s. 161–168.

SZALONTAI, Balazs. *Political and Economic Crisis in North Vietnam, 1955–56*. In: *Cold War History*, vol. 5, no. 4 (2005), s. 395–426

SZŐKE, Zoltán. *Delusion or Reality? Secret Hungarian Diplomacy during the Vietnam War*. In: *Journal of Cold War Studies*. Vol. 12, No. 4 (fall 2010), s. 119–180.

SZYMANSKA-MATUSIEWICZ, Grazyna. *Migration and cultural flows between Vietnam and Poland*. In: *Asian and Pacific Migration Journal*, vol. 25, No. 3, s. 275–295.

TOMPKINS, David G. *Red China In Central Europe: Creating and Deploying Representations of an Ally in Poland and the GDR*. In: BABIRACKI, Patryk a Austin JERSILD (eds.). *Socialist Interantionalism in the Cold War: Exploring the second world*. London: Pagarve Macmillan, 2016, s. 273–301.

VÁMOS, Péter. *The Soviet Bloc and China's Global Opening-Up Policy during the Last Years of Mao Zdeong*. In: MARK, James; KALINOVSKY, Artemy M. a Steffi MARUNG (eds.). *Alternative Globalizations Eastern: Europe and the Postcolonial World*. Bloomington: Indiana University Press, 2020, s. 80–99.

WERNICKE, Günter. *The World Peace Council and the Antiwaqr Movement in East Germany*. In: Daum AW, Gardner LC, Mausbach W.(eds.) *America, the Vietnam War, and the World*:

Comparative and International Perspectives. Publications of the German Historical Institute. Cambridge University Press; 2003, s. 299–320

WHITING, Allen S. The Sino-Soviet split. In: FAIRBANK, John a Roderick MACFARQUHAR. *The Cambridge History of China: The People's Republic, Part 1, Volume 14*. New York: Cambridge University Press, 1991, s. 478–538.

ZÁHOŘÍK, Jan. Czechoslovakia and Congo/Zaire under Mobutu, 1965–1980. In: *Canadian Journal of History*, Vol. 52, No. 2, s. 290–314.

ZÍDEK, Petr. Vývoz zbraní z Československa do zemí třetího světa v letech 1948–1962. In: *Historie a vojenství*, 2002, č. 3, s. 523–567.

Absolventské práce

CRHÁK, Ondřej. *Analýza čínsko-sovětských pohraničních konfliktů v roce 1969*. Praha: Filozofická fakulta Univerzity Karlovy, s. 2014

CRHÁK, Ondřej. *Postoj Československa k vývoji čínsko-sovětských vztahů v 50. a 60. letech 20. století*. Praha: Filozofická fakulta Univerzity Karlovy, 2017.

GHEORGHE, Rodica Eliza. *The Romanian Intelligence Services During the Cold War: How Small Powers can sometimes be strong*. Georgetown: Georgetown University, 2010.

GRUNDY Steven C. *The Origins of the Vietnam War from the East and West German Perspective, 1960–1965*. Cambridge: University of Cambridge, 2019.